

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**AKKUŞ(ORDU) YÖRESİ HALK EDEBİYATI VE HALK BİLİMİ
ÜRÜNLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜLAY ÖZTÜRK

GİRESUN 2019

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

AKKUŞ(ORDU) YÖRESİ HALK EDEBİYATI VE HALK BİLİMİ
ÜRÜNLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜLAY ÖZTÜRK

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Abonoz KÜÇÜK

GİRESUN 2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 28.08.2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlilik öğrencisi Tülay Öztürk'ün Akkuş(Ordu) Yöresi Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma başlıklı tezini incelemiş olup aday 20.09.2019 tarihinde, saat 13.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	DOÇ.DR. HAKAN ÖZDEMİR	
Üye	DR.ÖĞR. ÜYESİ TURGAY KABAK	
Üye	(DANIŞMAN) DR. ÖĞR. ÜYESİ ABONUZ KÜÇÜK	
Üye		
Üye		

ONAY

20/09/2019

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlilik tezi olarak sunduğum “Akkuş(Ordu) Yöresi Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20/09/2019

Tülay ÖZTÜRK

ÖN SÖZ

Akkuş (Ordu) Yöresi Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma adlı çalışmamızın amacı daha önce çalışılmamış sahanın ürünlerini popüler kültürün etkisiyle yok olmadan önce kayıt altına almaktır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte dünya artık bir kasaba haline gelmiştir. Bu toplumu hem olumlu hem de olumsuz yönden etkilemektedir. Bizim çalışma alanımız ile ilgili olumlu ve olumsuz yönlerini düşünecek olursak. Gelenek için kayıt altına alınma imkânı artık daha fazladır. Bu faydanın yanında geleneğin sürekliliği açısından da en büyük tehlikelerden biridir. Aslında bu durum insanları geleneksel değerlerini de kayıt altına alınması ve gelecek nesillere aktarılması için de bir şanstır. Çünkü kayıt altına alınmayan uygulama ve inanışlar zamanla kullanıcı ve aktarıcısı kalmadığı için yok olacaktır. Bizi de bu çalışmaya yönlendiren en önemli sebep budur.

İnsanlar, tarih boyunca bu nedenlerle çeşitli çalışmalar yapmıştır. Günümüzde bu çalışmalara bizleri daha çok yönlendiren etkenlerden olan popüler kültür ve teknolojidir. Avrupa'da ise ilk bu tarz çalışmalara insanları yönlendiren olay Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımıdır. Çünkü insanlar aradıkları kurtuluş çarelerinden biri olarak özlerine dönmeyi uygun görmüşlerdir. İnsanlar kendilerine has olan kültürlerini tekrardan ortaya koymak için çeşitli eserler yazmışlardır.

Türkiye de ise buna paralel çalışmaları başlatanlar ise yine Avrupalı araştırmacılar olmuştur. Bunların başında Macar bilim adamı Ignocz Kunoş yapmıştır. Türk araştırmacılar da yavaş yavaş konu ile ilgili atılımlarda bulunmuşlardır. Ama tam anlamıyla başlatan kişileri söyleyecek olursak Ziya Gökalp, Mehmet Fuat Köprülü, Rıza Tevfik Bölükbaşı önde gelen isimlerdendir. Onların başlattığı bu yolda ilerleyen kişiler sayesinde günümüzdeki durumuna gelmiştir.

Bütün bu çalışmaların temelindeki neden geçmiş değerlerin günümüzü inşa etmek için oldukça önem arz etmesidir. Toplumun ruhunu yansıtan bu ürünleri zaman içinde unutulup gitmemesini engellemek için kayıt altına alınmış olması

oldukça önemlidir. Bizimde Akkuş yöresi üzerine çalışmaya yönelme nedenimiz bu önemi bilmemizdir.

Çalışmamız, Ön Söz, Türkçe –İngilizce Özet, İçindekiler ve Kısaltmalara ek Giriş, İlgili Alan Yazın, Yöntem, Bulgular ve Yorumlar, Sonuç ve Öneriler olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır.

“Giriş” kısmında çalışmanın problemi, amacı, önem, varsayım ve sınırlılıkları ile ilgili açıklama yapılmıştır. İlgili Alan Yazın kısmında ise Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi çalışmalarının tarihi ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Çalışma sahamız üzerine daha önceden yapılmış çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Yöntem kısmında ise çalışmamız sürecince kullandığımız bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

“Bulgular ve Yorumlar” kısmında ise Akkuş yöresi ile ilgili bilgilerden sonra çalışmamızın en büyük kısmı olan “Halk Edebiyatı” ve “Halk Bilimi” bölümünde ise sahadan derlemiş olduğumuz malzemeleri tasnifleyerek çıkan ürünler ile ilgili değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma sahamızın sınırları kısıtlı olmasına rağmen malzeme bakımından da oldukça zengindir diyebiliriz. Sahada derleme faaliyetimiz sırasında bizlere yardımcı olması için kaynak kişi arayışına başvurduk. Kaynak kişi olarak bilgi veren kişilerle ilgili ek kısmında bir tablo oluşturularak haklarında bilgiler verilmiştir.

“Sonuç ve Öneriler” kısmında saha çalışması ve çıkan malzemeler sonucunda genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamız bir dil çalışması olmamasına rağmen ek olarak “Sözlük” kısmı da oluşturulmuştur. Yazıya aktarımda İstanbul Türkçesini esas alınmış olmasına rağmen az da olsa yöreye özgü kelimeler kullanılmıştır. Yörede çokça kullanılan bu sözcüklerin anlamı hakkında bilgi verilmiştir. Buna ek olarak “Kaynak Kişi Tablosu” oluşturulmuştur. İlçenin sınırlarını gösteren “Harita” da eklenmiştir. Saha çalışmamızdan görüntüleri barındıran birkaç “Fotoğrafta” ek kısmında yer almaktadır. Ve son olarak çalışmamızda faydalandığımız kaynakları göstermek için “Kaynakça” kısmı oluşturulmuştur.

Çalışma konumu ve derleme sahamı seçerken bu çalışmanın doğduğum yere karşı bir borç olduğunu söyleyip beni yüreklendiren ve yolumu aydınlatan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Abonoz KÜÇÜK'e çok teşekkür ederim. Beni hayallerim konusunda destekleyip daima yanı başımda duran eşim Mehmet Öztürk'e sonsuz teşekkürler. Derleme sahasında yardımlarını esirgemeyen Akkuş Belediyesine ve yöre halkına da teşekkürü bir borç bilirim.

Tülay ÖZTÜRK

GİRESUN, 2019

ÖZET
ORDU/AKKUŞ YÖRESİ HALK EDEBİYATI VE HALK BİLİMİ
ÜÜRÜNLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ÖZTÜRK, Tülay

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Abanoz KÜÇÜK

2019, s. 295.

Bu çalışmada Akkuş(Ordu) Yöresi halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini konu edilmiştir. İlk önce çalışma konusu ve çalışma sahasına dair bilgiler üzerinde durulmuştur. Ön bilgi birikimine sahip olduktan sonra çalışma sahamız olan Akkuş yöresi ile ilgili genel bir çalışma yaptık. Tamamlanan hazırlıklardan sonra alan araştırması yöntemini kullanarak malzeme toplamaya çalıştık. Sahada çalışması sonucunda derlenen malzemeler bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

“Giriş” kısmında daha çok tez konumuz ile ilgili, problem, amaç, önem, varsayım ve sınırlılıklarından bahsedilmiştir. “İlgili Alan Yazını” başlıklı kısımda ise çalışma konumuz olan Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi ile ilgili yapılan çalışmalara değinmeye çalıştık. Daha sonra ise “İlgili Araştırmalar” kısmında çalışma sahamız olan Akkuş yöresi ile ilgili bilgi veren kaynaklara değinilmiştir. “Yöntem” kısmında ise çalışmamızı oluştururken başvurduğumuz yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmektedir.

“Bulgular ve Yorumlar” kısmında ise Akkuş yöresi tarihi ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Çalışma konumuzun asıl alanı olan “Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi” başlıklı kısımlarda ise sahadan derlenen malzemeler ile ilgili değerlendirmelerde yapılmaya çalışılmıştır.

Derlenen malzemeler ile ilgili alanımızın usta isimlerinin yapmış olduğu tasnifleri uygulamaya çalıştık. Derlediğimiz malzemeleri bizlere anlatan kaynak kişilerimizi numaralandırıp ek kısmında kaynak kişi tablosu oluşturularak haklarında detaylı bilgi verilmeye çalışılmıştır.

“Sonuç” kısmında ise elde edilen ürün, uygulama ve inançlara dair durumun günümüzdeki yeri ve uygulanırlılığı hususunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akkuş(Ordu) Yöresi, Popüler Kültür, Sözlü Kültür, Alan Araştırması, Halk Edebiyatı, Halk Bilimi

ABSTRACT
A RESEARCH ON FOLK LITERATURE AND FOLKLORE IN REGION OF
AKKUŞ (ORDU)

ÖZTÜRK, Tülay

The subject of this research is Ordu Akkuş Region folkloric and public literature works. First, the emphasis was put on the subject and field of the study. After gathering preliminary information, we have carried out a general review of our study field, Akkuş region. Once the preparations were completed, we have tried to collect materials using field research method. Materials collected during the field research have been computerized.

In the “Introduction” part, mostly problems, purpose, importance, assumptions and boundedness regarding the subject of our dissertation have been mentioned. We have tried to touch upon the previous works done on our subject, which is Public Literature and Folklore, in the “Related Body of Literature” part. After that, in the “Related Research” part, the sources providing information about ourK2 study field, Akkuş region are mentioned. In the “Method” part, information on the methods and techniques we have used while conducting the study is given.

“Findings and Commentary” part presents a brief history of Akkuş region. The parts titled “Public Literature” and “Folklore” are the main subject of our study and we have tried to evaluate the materials collected from the field in these parts.

We have tried to implement the classifications generated by experts in the field regarding the collected materials. Persons who have explained the collected materials to us have been enumerated and detailed information about them is given in the Appendix, under the “Source Persons” table.

In the “Results” part, evaluations on the obtained materials, applications and thoughts and their practicality and importance in the present day have been made.

Keywords: Akkuş (Ordu) Region, Popular Culture, Oral Culture, Field Research, Public Literature, Folklore

İçindekiler

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	XVI
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	1
1.3. Önem.....	2
1.4. Varsayımlar.....	2
1.5. Sınırlılıklar.....	3
2. İLGİLİ ALAN YAZIN.....	3
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	3
2.1.1. Halk Bilimi (Folklor).....	3
2.2. İlgili Araştırmalar.....	5
2.2.1. Akkuş Yöresi Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	5
2.2.1.1.Kitaplar.....	5
2.2.1.2. Makaleler ve Tebliğler.....	8
2.2.1.3. Tezler.....	11
3.YÖNTEM.....	13
3.1. Araştırmanın Modeli.....	13
3.2. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	14
3.3. Veri Toplama Süreci.....	15
3.4. Verilerin Analizi.....	17
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	17
4.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler.....	17
4.1.1. Coğrafi Yapı.....	17
4.1.2. İdari Yapı.....	20
4.1.3. Ekonomik Durum.....	23
4.1.4. Eğitim –Öğretim.....	25
4.2. Akkuş Tarihi.....	26
4.2.1. Karakuş Adı.....	27

4.2.2. Akkuş Adının Verilişi.....	28
4.3. Halk Edebiyatı	29
4.3.1. Masallar.....	29
4.3.1.1. Masalların incelenmesi	30
4.3.1.1.1. Masalların Tasnifi	30
4.3.1.1.2. Masallarda Formel İfadeler.....	31
4.3.1.1.2.1. Başlangıç Formelleri.....	32
4.3.1.1.2.2. Geçiş Formelleri	32
4.3.1.1.2.3. Bitiş Formelleri	33
4.3.1.1.2.4. Diğer Formeller	33
4.3.1.2. Masal Metinleri.....	33
4.3.1.2.1. Asıl Halk Masalları	33
4.3.2. Efsaneler	35
4.3.2.1. Efsanelerin İncelenmesi	35
4.3.2.2. Efsane Metinleri.....	35
4.3.2.2.1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri.....	35
4.3.2.2.2.Tarihi Efsaneler	36
4.3.2.2.2. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler.....	39
4.3.2.2.3.Dinlik Efsaneler	42
4.3.3. Türküler.....	43
4.3.3.1. Türkilerin İncelenmesi.....	44
4.3.3.1.1.Türkü Metinleri	46
4.3.3.1.2.Akkuş Yöresinden Derlenen Türkülerin Şekil/ Yapı Özelliği	63
4.3.3.1.2.1. Akkuş Yöresinden Derlenen Türkülerde Ölçü	64
4.3.3.1.2.1.1. 7 Heceli Türküler	64
4.3.3.1.2.1.2. 8 Heceli Türküler	65
4.3.3.1.2.1.3. 9 Heceli Türküler	65
4.3.3.1.2.4. 11 Heceli Türküler	66
4.3.3.1.2.5. 13 Heceli Türküler	67
4.3.3.1.2.6. 14 Heceli Türküler	69
4.3.3.Maniler.....	70
4.3.3.1.Manilerin İncelenmesi	70

4.3.3.1.1Sevda Manileri	72
4.3.3.3. Askerlik Manileri	85
4.3.3.1.2. Gelin- Kaynana Manileri.....	86
4.3.3.1.3. Öğüt Manileri	86
4.3.3.1.4. Sosyal Konulu Maniler	87
4.3.3.1.5. İsimlerle İlgili Maniler.....	94
4.3.3.1.6. Gurbet Manileri.....	95
4.3.3.1.7. Anne İçin Söylenen Maniler	98
4.3.3.1.8. Nazarla İlgili Maniler	98
4.3.3.2. Manilerin Teknik Özellikleri.....	99
4.3.3.2.1. Manilerde Kafiye ve Redif	99
4.3.3.2.1.1. Yarım Kafiye	99
4.3.3.2.1.2. Tam Kafiye.....	99
4.3.3.2.1.3. Zengin Kafiye.....	99
4.3.3.2.1.4. Tunç Kafiye.....	100
4.3.3.2.1.5. Cinas Kafiye	100
4.3.3.2.2. Redif	100K2
4.3.3.2.3. Hece Sayılarına Göre Maniler	101
4.3.3.2.3.1. 7 Heceli Maniler	101
4.3.3.2.3.2. Mısra Sayıları Eşit Olmayan Maniler	101
4.3.4.Ninniler	102
4.3.4.2. Ninni Metinleri	102
4.3.5.Atasözleri ve Deyimler	103
4.3.5.1.Atasözleri ve Deyimlerin İncelenmesi	103
4.3.5.2.Atasözleri ve Deyimler	103
4.3.5.3.Deyimler.....	106
4.3.6. Bilmeceler	108
4.3.6.1. Bilmecelerin incelenmesi	108
4.3.6.2. Bilmece Metinleri.....	109
4.3.6.2.1. Tabiat ve Tabiat Hadiseleri İle İlgili Bilmeceler	109
4.3.6.2.2.Bitkiler ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler	110
4.3.6.2.3. Hayvanlar ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler	112

4.3.6.2.4. İnsan ve İnsan Uzuvarları ile İlgili Bilmeceler	113
4.3.6.2.5.Eşya İle İlgili Bilmeceler	114
4.3.6.2.6. Manevi –Dini Unsurlarla ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler.....	117
4.3.7. Tekerlemeler	118
4.3.7.1. Tekerlemelerin İncelenmesi.....	118
4.3.7.2Tekerleme Metinleri	120
4.3.8.Alkış ve Kargışlar	125
4.3.8.1.Alkış ve Kargışların İncelenmesi.....	125
4.3.8.2. Alkış Metinleri	126
4.3.8.2.1. Alkışlar.....	126
4.3.8.2.2.Kargışlar	127
4.4. Halk Bilimi	129
4.4.1. Doğum.....	129
4.4.1.1. Doğum Öncesi	129
4.4.1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları	129
4.4.1.1.2. Hamileliği Önleme Yolları.....	131
4.4.1.1.3.Aşerme /Aş Yeme	132
4.4.1.1.4.Hamilenin Kaçınmaları	133
4.4.1.1.5.Çocuğun Cinsiyetini Belirlemeye Yönelik Uygulamalar ve Tahmini.....	134
4.4.1.1.6. Doğum Hazırlığı.....	136
4.4.1.2. Doğum Sırası	137
4.4.1.2.1. Çocuğun Göbeği ve Eşi	139
4.4.1.2.2. Göbek Bağıyla İlgili İnanışlar	139
4.4.1.3.Doğum Sonrası.....	140
4.4.1.3.1.Lohusalık	140
4.4.1.3.2.İlk Süt	141
4.4.1.3.3.Al Karısı	142
4.4.1.3.4. Kırk Karışması /Kırk Basması	145
4.4.1.3.5. Kırklama İşlemi.....	147
4.4.1.3.6. Ad Verme	149
4.4.1.3.7. Yürüyemeyen Çocuk	155
4.4.1.3.8. Diğer Uygulama ve İnanışlar	155

4.4.2. Sünnet	157
4.4.2.1. Sünnet Yaşı /Dönemi.....	157
4.4.2.2. Sünnet Hazırlıkları	157
4.4.2.3. Sünnet Düğünü	158
4.4.3. Evlenme.....	158
4.4.3.1. Evlenme Biçimleri.....	159
4.4.3.2. Evlilik Yaşı	162
4.4.3.3. Evlenme Beyanı.....	164
4.4.3.4.Evlilik Aşamaları	164
4.4.3.4.1. Eş Seçimi	164
4.4.3.4.2.Kız İsteme/Görücü Gitme /Dünürlüğe Gitme	167
4.4.3.4.3. Söz Kesme	168
4.4.3.4.4.Başlık/Kalın.....	168
4.4.3.4.5.Nişan	171
4.4.3.4.6. Çeyiz /Oda Donatma	171
4.4.3.5. Düğün.....	172
4.4.3.5.1. Düğüne Davet	172
4.4.3.5.2. Kına Gecesi.....	173
4.4.3.5.3. Nikâh	174
4.4.3.5. Düğün.....	175
4.4.3.5.1. Damat /Gelin Donatma	177
4.4.3.5.2. Gelin Alma.....	178
4.4.3.6. Düğün Sonrası	180
4.4.3.6.1.Diğer İnanışlar	181
4.4.4.Ölüm.....	181
4.4.4.1. Ölüm Öncesi.....	182
4.4.4.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	182
4.4.4.1.1.1. Hayvanlarla İlgili Olanlar	182
4.4.4.1.1.2. Astronomik, Kozmik ve Meteorolojik Olaylarla İlgili Olanlar	183
4.4.4.1.1.3. Düşle İlgili Olanlar	183
4.4.4.1.1.4.Hatadaki Psikolojik ve Fizyolojik Değişikliklerle İlgili Olanlar	184
4.4.4.2. Ölüm Sırası	185

4.4.4.2.1. Ölümün Duyurulması	185
4.4.4.2.2. Ağıt Yakma	186
4.4.4.2.3. Defin İşlemleri	187
4.4.4.2.3.1. Yıkama.....	187
4.4.4.2.3.2. Kefenleme	188
4.4.4.2.3.3. Cenaze Namazı.....	189
4.4.4.2.3.4. Ölünün Gömülmesi /Defin	189
4.4.4.2.3.5. Telkin.....	190
4.4.4.3. Ölüm Sonrası.....	191
4.4.4.3.1.Cenaze Evi	191
4.4.4.3.2. Ölünün Günleri.....	192
4.4.4.3.3. Iskat /Devir.....	193
4.4.4.3.4. Ölünün Eşyaları	194
4.4.4.3.5. Ruhla İlgili İnanmalar	194
4.4.4.3.6. Yas Tutma /Ağıt Yakma	195
4.4.4.3.7. Mezarlık	198
4.4.4.3.8. Mezar Ziyaretleri.....	198
4.4.4.3.9. Mezar Taşları.....	199
4.4.5. Bayramlar ve Kutlamalar.....	206
4.4.5.1. Ramazan Bayramı.....	206
4.4.5.2. Kurban Bayramı.....	206
4.4.5.3. Hıdrellez	207
4.4.5.4. Arğan Yaylası ve Gürgen Festivali	208
4.4.6. Diğer İnanma ve Uygulamalar.....	209
4.4.6.1. Nazar	209
4.4.6.2. Hayvanlarla İlgili İnanmalar.....	209
4.4.6.3. Mevsimler, Aylar, Günler Hakkında İnanmalar	210
4.4.6.4. Diğer İnanmalar.....	211
4.4.7. Çocuk Oyunları	212
4.4.7.1. Misket	212
4.4.7.2. Üç Taş-Beş Taş-Dokuz Taş	212
4.4.7.3. Taş Dizme	213

4.4.7.4. Çubuk Oyunu.....	213
4.4.7.5. Kutu Kutu Pense.....	213
4.4.7.6. Saklambaç.....	213
4.4.7.7. Kör Ebe.....	213
4.4.7.8. Çizgi.....	214
4.4.7.9. Yakar Top.....	214
4.4.7.10. İp Atlama.....	214
4.4.8. Halk Hekimliği.....	214
4.4.8.1. İnsan Hastalıkları ve Tedavisi.....	214
4.4.8.2. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi.....	217
4.4.9. Halk Mutfağı.....	218
4.4.9.1. Çorbalar.....	218
4.4.9.1.1. Mısır Çorbası.....	218
4.4.9.1.2. Pancar Hellesi (pancar çorbası).....	219
4.4.9.1.3. Tarhana Çorbası.....	219
4.4.9.1.4. Taze Fasulye Hellesi(Çorbası).....	219
4.4.9.1.5. Erişte Çorbası.....	220
4.4.9.1.6. Un Hellesi(Un çorbası).....	220
4.4.9.1.7. Bulgur Çorbası.....	221
4.4.9.1.8. Sütü Pirinç Çorbası.....	221
4.4.9.2. Yemekler.....	221
4.4.9.2.1. Pancar Dolması(Lahana sarması).....	221
4.4.9.2.2. Gürcü Pancarı.....	222
4.4.9.2.3. Keşkek.....	223
4.4.9.2.4. Hongül /Höngül Yemeği.....	223
4.4.9.2.5. Galduruk(h) Kavurması.....	224
4.4.9.2.6. Külük(h) Pancarı.....	224
4.4.9.2.7. Fırın Fasulyesi Yemeği.....	225
4.4.9.2.8. Hoşkıran (hoşkıran) Kavurması.....	225
4.4.9.2.9. Perzü(pazı) Sarımsaklaması.....	226
4.4.9.2.10. Perzü(Pazı)Dolması.....	226
4.4.9.2.11. Fasulye Yaprığı Sarması.....	227

4.4.9.2.12. Kirit (Mantar)Kavurması	227
4.4.9.2.13. Çürük Kavurması	228
4.4.9.2.14. Sarımsaklı Marul	229
4.4.9.3. Turşular	229
4.4.9.3.1. Fasulye Turşusu.....	229
4.4.9.3.2. Patlıcan Turşusu	230
4.4.9.3.3. Salatalık Turşusu	230
4.4.9.3.4. Kara Lahana Turşusu	230
4.4.9.3.5. Biber Yaprağı Turşusu	231
4.4.9.3.6. Kiraz Turşusu /Tuzlaması	231
4.4.9.4. Ekmekler	232
4.4.9.4.1. Mısır Ekmeği.....	232
4.4.9.4.2. Gilik(cılık).....	232
4.4.9.4.3. Buğday Ekmeği.....	232
4.4.9.4.4. Çörek.....	233
4.4.9.4.5. Bileki Ekmeği	233
4.4.9.5. Tatlılar	234
4.4.9.5.1. Un Helvası	234
4.4.9.5.2. Kabak Tatlısı	234
4.4.9.5.3. Kuşburnu (İtburnu) Pekmezi/.....	234
4.4.9.5.4. Armut Pekmezi.....	235
4.4.10. Halk Takvimi	235
4.4.10.1. Günler	235
4.4.10.1.1. Günlerin Bölümleri.....	236
4.4.10.2. Aylar	236
4.4.10.3. Mevsimler	239
4.4.11. Halk Meteorolojisi.....	239
4.4.12. Adlar ve Lakaplar.....	240
4.4.12.1. Adlar.....	240
4.4.12.2. Lakaplar	241
4.4.13. Geleneksel El Sanatları.....	242
4.4.13.1. Dokumacılık.....	243

4.4.13.2. Örucülük.....	245
4.4.13.3. Demircilik	246
4.4.13.4. Ağaçla Yapılan El Sanatları	247
4.4.13.4.1. Beşik.....	247
4.4.13.4.2. Börek sofrası – Oklava.....	248
4.4.13.4.3. Kepçe- Kaşık	248
5. SONUÇ.....	249
SÖZLÜK.....	252
KAYNAKÇA.....	260
EK 1: KAYNAK KİŞİLERİN LİSTESİ.....	266
EK -2 HARİTALAR.....	269
EK -3 FOTOĞRAFLAR	269
ÖZ GEÇMİŞ	274

KISALTMALAR

Aath : Antti Aarne Stith Thompson

Agb. : Adı geçen belge

AKM : Atatürk Kültür Merkezi

Bkz. : Bakınız

Bk. : Bak

BM : Birleşmiş Milletler

C. : Cilt

Çev. :Çeviren

Doğ. : Doğumu

DLT : Divanu Lügati't Türk

Düz. : Düzenleyen

Haz. : Hazırlayan

Hız. : Hazreti

İst. : İstanbul

Mad. : Madde

M. :Metre

MÖ. : Milattan Önce

MEB. Yay. : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Km. : Kilometre

Ölm. : Ölüm

Trc. : Tercüme

TDK : Türk Dil Kurumu

TKK. : Türk Tarih Kurumu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim ,Bilim ve Kültür Örgütü

S. : Sayı

s. : Sayfa numarası

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğerleri

Yay. : Yayınevi

Yrd. : Yardımcı

y. : Yıl

y.y. : Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Yazının olmadığı dönemlerle ilgili nasıl detaylı bilgilere sahip değilsek sözlü kültürde kalıp yazıya aktarılmayan ürünler hakkında da bilgiye sahip olmak zorlaşmaktadır. Dönemin şartlarını düşünürsek internet çağında yaşıyor olmanın dezavantajlarından biri de popüler bir şehir kültürün oluşması ile sözlü gelenekte deki uygulama ve inançların kendilerine yaşam alanı bulamamakta ve zamanla da kaybolmaya mahkûm olmaktadır. Bizi bu çalışmaya yönlendiren en önemli sebep budur.

Tam da bu sebeplerden ötürü Akkuş yöresinin sözlü kültüründeki ürünleri, uygulama ve inanışları yok olmadan derleyip kayıt altına almayı amaçladık. Çalışma alanımızı seçmemizdeki en önemli neden daha önce bu tarzda bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

1.2. Amaç

Halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri halk kültürünün temel bileşenleri olarak ön plana çıkan unsurlardır. Kültürel kimliğin ifadesi ve geleceğe taşınmasında oldukça büyük öneme haiz olan bu bileşenler, Anadolu sahası merkezli bir şekilde incelenmeye çalışılmaktadır.

Yaşanılan çağın şartları içerisinde halk kültürünün popüler kültürün tesiri altında olduğu bilinen bir gerçektir. Endüstriyel toplumlarda değerini kaybetmeye başladığı fark edilen halk kültürünün yok olmadan kayıt altına alınması noktasında uluslararası düzeyde UNESCO tarafından öncü çalışmalar yapılmıştır. UNESCO'nun ortaya koymuş olduğu ve BM üyesi devletlerin taraf olduğu Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi halk kültürünün kayıt altına alınması ve geleceğe taşınmasında önemli bir gelişmedir.

Toplumların kültürel kimliklerini ortaya koyma noktasında temel unsur olarak ön plana çıkan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri yukarıda da ifade edildiği üzere toplumlar için hayati bir öneme sahiptir. Bu bağlamda tezimizin amacı Akkuş (Ordu)

yöresi halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin tespiti ve değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak çalışmanın amacı Akkuş (Ordu) yöresi halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini tespit edip, kayıt altına alarak halk bilimsel yöntemlerle değerlendirmektir. Çalışmamız Akkuş yöresi halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini araştıran ilk çalışma olması ve bu ürünleri kayıt altına almanın dışında, halk bilimsel yöntemlerle incelemeyi de gaye edinmesinden ötürü önem arz etmektedir.

1.3. Önem

Sözlü kültür ürünleri günümüz toplumunda hızla unutulmaktadır. Birçok farklı kültürü içerecek oluşmuş olan şehir kültürünün tesiriyle yok olamaya mahkûm edilmiştir. Unutulmasından ziyade belki de asıl tehlike sözlü kültür ürünlerinin bizlere aktaracak olan kaynak kişilerin de sayılarının her geçen gün azalmasıdır. Bu çalışma hem unutulmaya yüz tutmuş ürünleri, inanışları kısaca bölgenin kültürünü kayıt altına almayı amaçlaması bakımından önem arz etmektedir.

Çalışmamız başarılı bir şekilde sonuçlandığı takdirde coğrafi olarak Ordu il merkezine uzakta kalan ve göz ardı edilmiş olan Akkuş yöresinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri hakkında kapsamlı bir çalışma oluşturulmuş olacak. Sözlü kültürün günümüzdeki durumu hakkında da bilgiler içermesi bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Varsayımlar

Saha çalışmamız sırasında çok fazla sözlü ürünü zihninde tutan kişiler olmasına rağmen hatırlamadığını, artık bazı uygulama ve inançların terk edildiğini söylemeleri varsayımlarımızı doğrular nitelikteydi.

Asıl sıkıntı yarınların geleceği olan gençlerin sözlü ürünlerden, uygulama ve inanışlardan bihaber oluşudur. Bu da bizlere kayıt altına alınmayan kültürel değerlerin aktarıcılarını kaybettiği zaman yok olacağını göstermektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışma sahamızın dağınık bir yapıya sahip olması üzerine ulaşım için kullanılacak yolların bozukluğu bizlere bazı sınırlamalar koymaya itmiştir. Elimizden geldiği kadar 44 mahalleden hepsine gidilmeye çalışılmıştır. Akkuş Belediyesinden aldığımız bilgilere göre kaynak kişi olarak adlandırılabilir bazı kişilerin artık tek başına kalamayacak durumda olduğu için büyük şehirde olan çocukları ve akrabalarının yanına gitmiş olması da çalışmamız için sınırlılıklardan biridir.

Çalışmamızın asıl amacı yok olup gitmeden önce halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini kayıt altına almaktır. Bu konu ile ilgili sahanın çalışılmamış oluşu bu çalışma açısından büyük önem taşımaktadır.

2. İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Halk Bilimi (Folklor)

Halk bilimine ilk yönelişler Avrupa da Fransız ihtilalinden sonra gerçekleşmiştir. Bu süreçten sonra özlerine sözlü kültürlerine bir yöneliş meydana gelmiştir. Ortaya çıktıktan sonra bu yönde ürünler verilmeye başlanmış ve buradan da dünyaya yayılmıştır.

“Avrupa bu yönde öncülük eden kişilerden biri de Macar bilim adamı Ignacz Kunoş’tur. ‘ Folklor’ terim olarak kullanan ve adını veren kişi olarak da W.J.Thom kabul edilir.” (Tan, 2003)

Folklor terimi ve disiplini, Avrupa sosyal ve kültürel hayatın değişim ve dönüşüm süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve dünyaya yayılmıştır.

“Avrupa folklor çalışmalarını doğuran şartların temeline, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u alarak ‘Orta Çağ’ı’ kapatması konulabilir.”(Oğuz,2014)

“Halk bilimi çalışmalarının yaygın olarak kabul edilen iki başlangıç tarihi vardır. Birincisi, Almanya da Grimm Kardeşlerin 1812 yılında ‘Ev Halkına ve

Çocuklara Masallar' adlı sözlü gelenekten derleyerek oluşturdukları masal kitaplarını yayınlamaları; ikincisi ise, bilim dalının adı olarak uluslararası bir kullanıma erişmiş olan folklor 'Folk-Lore' teriminin 1846 yılında W.John Thoms tarafından üretilip, Atheneum adlı dergiye Ambrose Merton müstear adıyla gönderilerek yayınlanmıştır." (Çobanoğlu, 2002,21)

Bizde Folklor çalışmaları Avrupa'dan çok sonra başlamıştır. Hatta Türkiye'deki ilk çalışmalar da Avrupalı bilim adamlarına aittir. Aslında bizde de tıpkı Avrupa da Fransız ihtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımı gibi Osmanlının çöküş sürecinde kurtuluş çaresi olarak gördüğü Türkçülük akımı ile birlikte anlam ve önem kazanmıştır.

"Bir çalışma alanı oluşmasında etkili olan kişilerin başında Türkçülük akımının en büyük savunucularından olan Ziya Gökalp'tir. Halka Doğru dergisinde yayımlanan 'Halk Medeniyeti I- Başlangıç' adlı folkloru bilim alanı olarak anan ilkyazıdır. Yabancı bir kelime olan Folklor yerine 'Halkiyat' kelimesini tercih etmiştir." (Tan, 2003, 36)

Anadolu sahasında ilk derleme faaliyetleri Macar Türkolog İ. Kunoş tarafından 19. yy da yapılmıştır. Ziya Gökalp, M. Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı folklorla ilgili yazdıkları eserlerinde Türkiye de çalışmaların Avrupa'ya kıyasla çok daha geç başladığını ifade etmektedirler.

"Boratav'ın Fransa'ya gidişinden sonraki süreçte halkbilimi çalışmaları biraz sekteye uğramışsa da Mehmet Kaplan'ın 1970 yılında Atatürk Üniversitesinde halk edebiyatı alanında yetiştirdiği doktora öğrencileriyle birlikte tekrar canlanmıştır. 1970 den günümüze gelen süreçte ise epeyce bir gelişme kaydetmiştir."(Oğuz,2014)

Bu bölümde çalışma alanının ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında kısa da olsa bilgi vermeye çalıştık. Şüphesiz ki bu çalışma yapan kişileri daha genişletip bilgi vermek mümkündür. Bu çalışmanın alanı Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi (folklor) olarak ele alıp bölgeyi bütün yönleri ile değerlendirip anlatmaya yöneliktir.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Akkuş Yöresi Üzerine Yapılan Çalışmalar

İlk önce Samsun iline bağlı olan İlçemiz Tokat ili ile sınırdır. Daha sonraki süreçte Ordu iline bağlanmıştır. Günümüzde de Ordu ilinin ilçelerinden biridir. Ama aynı zamanda da il merkezine en uzak ilçelerin başında gelmektedir. Bu hem gelişimi hem de çalışılması bakımından olumsuz bir etkiye sahiptir. Farklı illere sınırının olması da kültürel çeşitliliğe neden olmuş olsa da gün geçtikçe ekonomik imkânlar, eğitim hayatı gibi çeşitli nedenlerden dolayı fazlaca göç veren yerlerden biridir.

Ama aynı zamanda yerleşim yeri olarak çok eski tarihlerde kullanıldığını İlçenin Tokat sınırında bulunan Kevgir Kalesinden anlamaktayız. Bölge bu kadar tarihi ve kültürü üzerinde barındırmış olmasına rağmen üzerine çalışılmamış bir yerdir. Bizim çalışma sahası olarak burayı seçmemizin de en önemli sebebi de budur.

Onun için bu çalışmalar kısmında daha genel alıp Ordu üzerine yapılan çalışmalara da yer vereceğiz. Çünkü Ordu ilini çalışan çalışmacılarımız ilçelerden biri olan Akkuş hakkında da bilgiler içerebilmektedir.

2.2.1.1.Kitaplar

Bahaeddin Yediyıldız ve Ünal Üstün'ün birlikte çıkardıkları **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I(1992)** ve 2002 yılında **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları II, 1485 Tarihli Tahrir Defteri** eserleri bölge hakkında ilk ve geniş bilgileri vermesi bakımından önemlidir. Yediyıldız Ordu ili ilgili detaylı çalışma yapanların başında gelmektedir. Çevirmiş olduğu Tahrir defteri ise çok eski tarihteki yerleşim hakkında verdiği bilgiler bakımından çalışma sahamız için de oldukça önem arz etmektedir. (Yediyıldız-Üstün,2002)

Akkuş ilçenin “Karakuş Bucağı” adıyla bu tahrir defterinde geçtiğini öğrenmekteyiz. Çalışma sahamızdaki derlemeler sırasında ise neden “Karakuş” adının bu yerleşke için kullanıldığını ve “Akkuş” olarak değişme serüvenine dair bilgilere ulaşılmış bulunmaktayız. Bu konu ile ilgili ayrı bir başlık açacağız.

Necati Demirin 2000 yılında çıkardığı, **Ordu Yöresi Tarihi Kaynakları IX Efsaneler –Masallar –Maniler ve Etnografik Malzemeler** adlı eseri bizlere halk edebiyatı ürünleri hakkında detaylı bilgi vermesi bakımından önemlidir. Akkuş ilçesinde Tuzak Mahallesi'nde bulunan Melik Mehmet Gazi Türbesi hakkında ilk bilgileri vermektedir. İlçemiz açısından toplu bir çalışma olmasa da yöreye ait bir yapı hakkında bilgi vermesi bakımından önem arz eden bir eserdir. (Demir, 2000)

Necati Demir'in, **Ordu İli ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)** adlı çalışması TDK Yayınlarından 2001 yılında çıkmıştır. Ağzılara dayalı söz varlığını içermesi ve unutulmadan kayıt altına alınması bakımından önem arz etmektedir. (Demir, 2001)

Necati Demir, **Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinin Tarihi Altyapısı (Tarihi –Etnik Yapı-Dil –Kültür)**, adlı çalışmasını genişleterek 2005 yılında Genelkurmay Basımevinden çıkarmıştır. Bu çalışmasında Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinin 1461'den daha öncesinde Türk yurdu olduğunu düşüncesini delillerle açıklamıştır. Çalışmada "Horon", "Serender", "Ahşap Camiler" ile ilgili detaylı bilgi verilmiştir. (Demir, 2005)

Necati Demir'in 2007 yılında yazdığı **Hacı Eminoğlu Beyliği** başlıklı kitabı ise Ordu ilinde Çepni kültürü ve tarihi hakkında verdiği bilgiler bakımından önemlidir. Akkuş ilçesine yerleşim için gelen Oğuz boyundan bahseder. Fakat bu boyun hangisi olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. (Demir, 2007)

Yine aynı konuda son dönemde yapılmış bir diğer kapsamlı çalışma Salim Küçük ve Mümin Ateş'e ait olan **Ordu Ağız Söz Varlığı** adlı çalışmalarını 2017 yılında yayımlamışlardır. Bu çalışmada Ordu ili üç ağız bölgesine ayrılmıştır. Söz varlığını derlemek amaçlanmıştır. Yazı dilinde yer almayan, anlam ve söyleyişi farklılık gösteren 10.821 sözcüğe yer verilmiştir.(Küçük-Ateş, 2017)

Prof. Dr. Ahmet Ali Bayhan'ın "**Geçmişten Günümüze Ordu'nun Camileri**" adlı eserinde Akkuş merkeze bağlı Danyeri Mahallesi'nde bulunan ahşap çantı camilerinden olan Ahşap Cami hakkında verdiği bilgiler hem bugün için hem de geçmiş tarih için önem arz etmektedir.

Çalışma sahamızın tarihi yapıları da dikkat çekmeye ve çalışılmaya başlanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Âdem Işık'ın **Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi** adlı Yüksek lisan tez çalışmasını (1995) daha sonradan detaylandırarak 2001 yılında Türk Tarih Kurumu yayınlarından çıkarmıştır. Karadeniz bölgesinin eski çağlardaki yerleşim yerleri bu yerleşim yerlerinin adlarına varana kadar detaylı bilgi vermektedir. (Işık,2001)

Adnan Yıldız'ın Ordu Valiliği desteği ile çıkardığı, **Osmanlı Kaynaklarında Ordu** adlı çalışması, tarihi kaynakları inceleyerek oluşturulmuş bir çalışmadır. Tahrir defterleri bunların başında gelmektedir. Ordu adının geçtiği kaynakların orijinal metinleri de çalışmada yer almaktadır.

İbrahim Telliöglü'nun yaklaşık yirmi yıllık bir çalışmasının ürünü olan eseri, **Tarih Boyunca Karadeniz** adıyla 2015 yılında yayımlanmıştır. Karadeniz'in ilköğretimden itibaren ev sahipliğini yaptığı uygarlıklar, onlardan kalan eserlere tarihsel bir bakış açısıyla anlattığı kapsamlı bir çalışmadır. (Telliöglü, 2015)

Salih Okumuş, **Cumhuriyet Dönemi Ordu Şairler Antolojisini** 2010 yılında uzun bir çalışmanın sonunda Serüven Yayınlarından çıkarmıştır.310 sayfalık eser, pek çok kaynağın taranması sonucunda oluşturulmuştur. Eserde bir diğer önemli husus 6 sayfalık giriş kısmıdır. Bu kısım Ordu'daki kültür- sanat hareketlerinin zemini, faaliyetleri ile ilgili kısa bir tarihçe niteliğindedir. Çalışmada 25 şairin hayatı ve eserleri yer almaktadır. Çalışma sahamız olan Akkuş ilçesinin şairlerinden olan Aydın Alper Zoroğlu da bu şairlerden biridir. (Okumuş,2010)

Sıtkı Can- Salih Turhan, **Ordu'nun Dereleri –Ordu Türküleri**, adlı çalışmalarını Ordu Belediyesinin desteğiyle 2007 yılında yayınlamışlardır. Ordu ilinin türkülerine yönelik ilk derleme faaliyetleri Ankara Devlet Konservatuarı tarafından 19-24.07.1943 tarihinde yapılmıştır. Bu derleme sürecinde elde edilen türkü sayısı 55 iken bu çalışma ile birlikte sayı 180'e çıkarılmıştır. Çalışmanın bir diğer önemi ise türkülerini ezgileri ile vermenin yanında oluşumuna kaynaklık eden hikâye metinlerine de yer vermesidir. (Can-Turhan, 2007)

Sıtkı Çebi, **Ordu Türküleri**, 1998 yılında ilk çalışanlardan biridir. Bu çalışma tarihi süreçte halkın duygularını yüklediği türkü metinlerinin unutulup gitmeden önce kayıt altına alınmış olması bakımından oldukça önem arz etmektedir. Az önce de bahsettiğimiz gibi daha sonraki çalışmalara kaynaklık eden bir eserdir. 127 sayfalık yöreden derlenen türkülerin yer aldığı bir çalışmadır. (Çebi,1998)

Sıtkı Çebi, **Ordu Efsaneleri**, adlı çalışmasını 2001 yılında Ordu Çevre Koruma Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Çalışmada Akkuş ilçesine ait bir efsane metni yer almamaktadır. Bunun nedeni olarak İlçenin Ordu merkeze olan uzaklığı gösterilebilir. Ordu Efsaneleri Ordu Üniversitesi tarafından Yüksek Lisans tezi olarak da 2018 yılında tekrar çalışılmıştır.(Çebi, 2001)

2.2.1.2. Makaleler ve Tebliğler

Necati Demir, **Ordu Yöresinde Nakışlı Çoraplar** başlıklı yazısı 1997 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmada yörede kadınların “çite” adındaki örgü şişleri ile ördükleri ve renk renk örgüye koydukları motifleri ele almıştır. Yün ipten örülen bu çoraplar yörede önemli bir yere sahiptir. Bir kızın çeyizinde eşi için ördüğü veya ördürttüğü nakışlı bir çorap mutlaka olmalıdır.(Demir, 1997)

Necati Demir, **Ordu Yöresinde Su Değirmenleri** İle İlgili Terimler adlı çalışmasında yöredeki su değirmenlerinin yapısı, bu değirmenler ile ilgili kullanılan ifadeler hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma sahamızda önceden pek çok su kaynağında kurulan su değirmenlerinin günümüzde pek çoğunun kullanılmadığını söyleyebiliriz. Yörede bunların sebepleri arasında eskisi kadar tarım arazisinin kalmamış olmasını gösterebiliriz. Çalışmamızın ek kısmında pek çok köyün ortak kullanım alanında olan bir su değirmenin fotoğrafına yer verdik. Bu su değirmeni günümüzde kullanılmamaktadır. (Demir, 1998)

Necati Demir, **Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları**, adlı çalışması 2001 yılında yayınlanan **Dünden Bugüne Ordu İli** adlı çalışmanın 59 sayfasında yer almaktadır. Ordu ili ile ilgili kapsamlı bir çalışmada Demir’de Ordu Yöresinin Kültür varlıklarını özetlemeye çalışmıştır.(Demir,2001)

Nermin Ertunç, **Türkiye’nin Karadeniz Bölgesi Evlenme Göreneklere ve Törenlerinin Etnolojik İncelemesi**, adlı çalışması Karadeniz bölgesini Doğu, Batı, Ortadoğu diye ayırmayıp bölge olarak ele almış ve şehirlere göre ayrı ayrı evlilik ile ilgili inanış ve uygulamalara yer vermiştir. Bölgedeki illerden Bolu, Samsun Çorum, Kastamonu ve Trabzon illeri üzerinde daha fazla durulmuştur. Evlenme ile ilgili bütün aşamalar ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır.

Akkuş ilçesi Samsun ili ile sınır olduğu için uygulanan adetlerde benzerlikler mevcuttur. Bizde çalışma sahamızda insan hayatının en önemli geçiş aşmalarından biri olan evlilik ile ilgili inanış ve uygulamalara yer verdik.

Bahaeddin Yediyıldız, **Ordu Yöresine Ait Bazı Folklor Unsurlarının Tarihi Kökenleri**, adlı çalışması III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresinde bildiri olarak yayınlanmıştır. Ordu ile ilgili önemli çalışmalar yapan Yediyıldız, bölgenin folklor ile ilgili tarihi serüvenine dair yaptığı çalışmalarından biridir. Ordu ili genel olarak ele alınmıştır.

Yaşar Okan –Funda Örgü Yaşar, **Orta Karadeniz Bölümü İleri Atasözleri ve Deyimlerinde Coğrafik Uluslara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım** adlı çalışmaları Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 2010 yılı kış sayısında 586-598 sayfaları aralığında yayınlanmıştır. Çalışmada Samsun, Çorum, Tokat, Ordu illerinden derlenen deyim ve atasözlerine yer verilmiştir. Bizim çalışmamızda yörede ortak kullanılan birkaç atasözü de yer almaktadır. Örnek verecek olursak, “Yurt yeri ıssız kalmaz.”, “ Yazın yaşa, kışın taşa oturma.”, “Altın kapının demir kapıya işi düşer.”, “ Harmanda işi olmayanın sofrada yüzü olmaz.”(Okan-Yaşar, 2010)

Necati Demir’in **Ordu İlinin Eski Adı Kotyora ve Tarihi Alt Yapısı** adlı çalışmasında Ordu ilinin kuruluşu ve Kotyora adının verilişi hakkında bilgi vermiştir.

Yazarımız bu eserinde Ordu ilini MÖ 400 yılından önce günümüzdeki şehir merkezine yaklaşık Bozukkale olarak adlandırılan “Kotyora” (Kut yöresi /kut yorası) adıyla kurulmuştur. Ve şehrin burada kurulma nedeni olarak liman şehri oluşu gösterilmiştir. Bu sebebi sadece Ordu şehri için değil Sinop, Samsun, Ünye, Bolaman, Giresun, Trabzon’un kuruluşu doğal liman ile alakalı olduğu düşünülmüştür. Ve bu özelliğinden dolayı bu şehirlerin zamanla kalabalıklaşmıştır. Ve yazarımız o döneme ait eserlerin günümüze çok fazla ulaşmadığına değinmiştir. Elimize ulaşan eserlerde de isimin kot(kut) ve Yorası(Yöresi) kelimelerinden oluştuğuna değinilmiştir. (Demir,2005)

Ahmet Ali Bayhan, **Ordu'dan Bazı Tarihi Ahşap (Çantı) Camiler** adlı eserini Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisinde yayınlamıştır. Bu eserde çalışma sahamız olan Akkuş merkeze bağlı Çaldere köyünü 'nün merkez mahallesinde yer alan tarihi ahşap ve çivisiz camisi hakkında bilgi vermiştir. Çok eski bir tarihe ait olmasına rağmen günümüzde hala kullanılmakta olan camisi hakkında verdiği bilgiler şu şekildedir:

“ Cami Akkuş ilçesine bağlı Çaldere Köyü'nün merkez mahallesinde bulunmaktadır. Mahalle mezarlığına inşa edilmiş bir ahşap camidir. Halkın toplanarak ibadet ettiği ‘Cuma Camidir.’”(Bayhan,2009)

Bu caminin bir diğer özelliği ise çivisiz olmasıdır. Yapımında çivi yerine oyulan ahşaplar birbirine geçirilerek oluşturulmuştur. Çalışma sahamız olan Akkuş yöresinde de hala aktif olarak kullanılmaktadır.

Salim Küçük –Salim Saraç, **İşyeri Adlarında Batı Kaynaklı Kelimeler ve Ordu İli Örneği** adlı çalışma İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisinde yayınlanmıştır. Milletlerarası iletişimin kaçınılmaz sonucundan ülkenin dil ve kültürünün zarar görmemesi her toplum tarafından önemsenen bir husustur. Bunun içinde geçitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada daha çok yabancı kültürün işyeri adları üzerindeki etkisini ortaya koymaya yöneliktir.(Küçük-Saraç,2008)

Salim Küçük, **Doğu Karadeniz Bölgesi Ağzlarında Kullanılan Bazı Kelimeler Üzerine** başlıklı çalışması Uluslararası Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumunda sunulmuştur. Konuşma dili olarak İstanbul Türkçesi esas alınmış olsa da her bölge hatta her ilin kendi kültürüne özgü sözcükleri bulunmaktadır. Bizim çalışmamız da derleme olduğu için yöreye özgü pek çok sözcükle karşılaştık. Bu sözcüklerin hem kayıt altına almak hem de anlamlarını vermek için sözlük kısmı oluşturulmuştur. (Küçük, 2008)

Mehmet Aydın, **Adbilim Açısından Ordu ve Samsun Ağzlarındaki Bazı Lakaplar**, başlıklı çalışmasında yörede kullanılan lakaplara yer vermiştir. Bizim çalışmamızda yer alan başlıklardan biridir. Yörede lakap kullanma geleneği canlılığını korumaktadır. Bu lakapları veriliş şekilleri, fiziksel özellikler, aile büyüklerinin adları, yaptığı işler gösterilebilir. (Aydın,2006)

Mehmet Aydın, **Ordu ve Yöresi Ağzlarında Armut Adları**, çalışması Turkish Studies dergisinin kış sayısında 129-138 sayfaları aralığında yayınlanmıştır. Derlemede elde edilen armut adları yöresel söyleyiş göz önüne alınarak yazıya aktarılmıştır. Derlenen armutlar sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada göz önünde bulundurulmuş özellikler, türleri, biçim, renk, dayanıklılık, köken, tadı, vb. durumlarıdır. (Aydın,2008)

Sadi Yaver Ataman, **Ordu ve Foklor Özellikleri** başlıklı iki sayfalık yazısı Türk Folklor Araştırmaları dergisinde 1965 yılında Şubat 187 sayısında 3653-3654 sayfaları aralığında yayınlanmıştır. (Ataman, 1965)

Özgür Ergün editörlüğünde çıkarılan **Akkuş Belediyesi Kültür ve Tanıtım Dergisi**, 2012 yılında ilçenin tanıtımı için çıkarılmıştır. Bizimde ilçenin tarihi, coğrafyası ile ilgili bilgileri edindiğimiz bir kaynak oldu.(Ergün, 2012)

Süleyman Demirel editörlüğünde **Akkuş belediyesi Hizmet Bülteni**, Nisan 2016'da ikinci sayısı çıkarılan dergi ilçe ile ilgili güncel haberleri içermektedir. Aynı derginin Nisan 2017'de üçüncü sayısı çıkarılmıştır. (Demirel, 2016-2017)

2.2.1.3. Tezler

Hacer Kumandaş'ın 2004 yılında hazırlamış olduğu yüksek lisans tezi **Ordu İli Kaya Mezarları** üzerinedir. Bu çalışmasında ordu ilinde bulunan kaya mezarlarına görselleri ile birlikte yer vermiştir. (Kumandaş, 2004)

Osman Albayrak, **Ordu İlinin Resmi Kaynaklardaki Yer Adları Üzerine İncelemeler** adlı yüksek lisans tezinde tarihi kaynaklar incelenerek oluşturulmuştur. Bu çalışmada il yıllıklarına da başvurulmuştur. (Albayrak,2011)

Savaş Öztürk, 2017 yılında **Geleneksel Otantisite Bağlamında Ordu İli Akkuş İlçesi Akpınar Köyü Doğum, Evlenme, Ölüm Adetleri ve Halk Müziği Pratikleri** adlı yüksek lisans çalışmasında daha çok halk müziği pratikleri üzerinde durmuştur. Her ne kadar Güzel Sanatlar Enstitüsü Piyona Ana Sanat Dalı tezi olsa da yöreye ait halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini içermesi bizim çalışmamız için önem arz etmektedir.(Öztürk,2017)

Erol Akkuş'un **Ordu Efsaneleri** başlığı ile hazırlanmış olduğu yüksek lisans tezinde çalışma sahamız olan Akkuş Yöresine ait 6 adet efsane metni yer almaktadır. Biz bu altı adet efsane metnine ek olarak yöreden 9 adet efsane metni derledik. Çalışmamızda toplamda yöreye ait 15 adet efsane metni yer almaktadır. (Akkuş,2018)

Yaşar Küçük, **Doğu Karadeniz Bölgesinde Yaşamış Eşkıya ve Kabadayılara Ait Türküler, Destanlar** adlı yüksek lisans tezi olarak OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünde 1988 yılında çalışılmıştır. Çalışmasını daha sonra genişleterek 2006 yılında kitap olarak çıkarmıştır.

Hatice Topçuoğlu, **1932-1951 Yıllarında Ordu Halkevlerinde Yapılan Halk Bilim Çalışmaları** adlı yüksek lisans tezi halkevlerinin tarihi ve ilkeleri ile ilgili ön bilgileri verdikten sonra halkevlerinin her bir şubesi için ayrı bir başlık açılıp haklarında açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra halkevlerinin ordu yöresinden derlediği halk edebiyatı ve halk bilimi çalışmaları ve bu çalışmalar sonucu kayıt altına alınan ürünlerine yer verilmiştir. Buna ek olarak son kısımda halkevlerinin ordu yöresine yönelik yaptığı dil çalışmaları hakkında da bilgi verilmiştir.(Topçuoğlu, 2004)

Mümin Ateş, **Ordu Ağız Sözlüğü** yüksek lisans tez çalışması daha önceki çalışmaları tarayarak oluşturulmuş güncel bir çalışmadır. Ordu ağzında sahil kesimi ile merkeze olan Mesudiye, Akkuş, Gököy, Aybastı gibi yerlerde farklılıklar söz konusudur. Ateş bunun sebebini de sahil kesimin daha çok çevre ile etkileşime geçebilmesi olarak açıklamıştır. Çalışma yörenin dil özellikleri açıklandıktan sonra 33-559 sayfaları arasında yöreden derlenen sözcüklere yer verdiği sözlük bölümü yer almaktadır. Sözlük kısmında açıklamanın yanında cümle içinde de kullanılarak detaylandırmıştır. Derlenen sözcüğün hangi yörede kullanıldığı bilgisi de verilmiştir. Bu bölümde Akkuş yöresinden derlemiş olduğumuz sözcükler de bulunmaktadır. Örnek verecek olursak, "Aşlık, bayak, coruh, golan keh" vb. (Ateş, 2015)

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Her bilimsel disiplinde olduğu gibi folklor araştırmalarında da çalışmanın sağlıklı bir şekilde yürümesi ve sonuçlanması için belli başlı yöntemler kullanılmalıdır.

Folklor araştırmalarında kullanılan metot ve teknikler dört ana başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar:

“A)Alan Araştırması Metodu

1)Gözlem

2)Görüşme

3)Soru Kâğıdı(Anket)

4)Kılavuz Kişilerden Yararlanma

B)Örnek Olay Metodu

C)Yazılı Kaynakları Araştırma

D)Diğer Metotlar” (Tan,2003,119-120)

Çalışmamızda kullandığımız yöntem alan araştırmasıdır. Alan araştırmasını yapmak içinde çalışma sahasına dair bilgilerin elde edilip, yöreden çalışmaya uygun malzemeler derlemek gerekmektedir.

Amacı Akkuş (Ordu)yöresi halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini tespit etmektir. Bu nedenle ilçe merkezine ve köylerine gidilerek malzemeye toplamaya çalışılmıştır.

Konumuzla ilgili ilk derlememizi 19 Ağustos 2017 tarihinde Akkuş İlçe Belediyesine gidilerek yapılmıştır. Belediye'nin başlangıç noktası olarak seçilme sebebi çalışma sahamız ile ilgili genel bilgi almak, kılavuz kişi talep etmektir.

Sayın Belediye Başkan Yrd. M. İsmail Efiloğlu ile görüşmemizde çalışmamız hakkında bilgi verdik. Bölgede böyle bir çalışmadan mutluluk duyacaklarını ve ellerinden gelen yardımı yapmaya hazır olduklarını söylediler. Çalışmamızda destek olması amacı ile bizlere bölgenin haritasını, köylerin listesini, köy muhtarlarının listesi ve iletişim bilgilerini verdikten sonra belediye araçlarından birini uzak köyler için bizlere tahsis ettiler. Bu şekilde dağınık yerleşime sahip olan sahamızın hemen

hemen hepsini gezmiş olduk. İlk ziyaret ettiğimiz köyümüz olan Dağyolu köyünde muhtar olan Nuri Beyle iletişime geçip kaynak kişi olabilecek kişilerle ilgililer alıp saha çalışmamıza başladık.

Köyde çalışmamızın amacını anlattıktan sonra görüşme tekniği kullanılarak derleme yapılmıştır. Çalışmamızda genel olarak görüşme yöntemi kullanılmıştır. Köylerde kılavuz kişiler olarak genellikle muhtarlar, imamlar veya tahsilli kişilerden yararlanılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın bazı alanlarında gözlem tekniği de kullanılmıştır. 05 Eylül 2017 tarihinde Kurtboğaz köyünde katıldığımız düğünde diğer tekniklerle beraber gözlem tekniği de kullanılmıştır. Düğünde müzikli bir ortam olduğundan ve insanların sürekli hareket halinde olup eğlendikleri için görüşme tekniğini pek uygulayamadık bunun yerine gözlem tekniğine başvurulmuştur. Ve teknolojik cihazlarla kayıt altına alarak düğündeki kılık kıyafetler, yiyecekler, oynanan oyunlar ve uygulanan adetler ile ilgili bilgi edinmeye çalıştık.

Aynı zamanda derleme için gittiğimiz tarihlerde yörenin çoğunda yaygın olarak yetişen fındık için hasat zamanıydı. Derleme için gittiğimiz köylerde bazen görüşmemizi fındık bahçelerinde de yaptık.

Sonuç olarak bu çalışmamızda Ordu/Akkuş yöresinin tarihi, coğrafyası gibi hususlarda en çok yazılı kaynaklardan yararlanma metodu kullanılmıştır. Çalışmamızın halk edebiyatı ve halk bilimi ana başlıklarında sunulan malzemelerin tespitinde alan araştırması metodunun gözlem, görüşme, kılavuz kişilerden yararlanma tekniklerine başvurulmuş, bu teknikler kullanılarak malzeme toplanmıştır. Bu malzemelerin değerlendirilmesi hususunda ise örnek olay metodu ve yazılı kaynaklardan yararlanma metoduna da başvurulmuştur.

3.2. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Saha çalışmamıza başlamadan önce literatür çalışmamızı tamamladık. Sahaya çıkmadan önce gerekli teknik malzemelerimizi temin ettik. Bunlar, kamera, ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi, kayıtlarımızı yedekleyebilmek için hard disk. Teknik malzemelerimiz tamam olduktan sonra dağınık bir yerleşim yapısına sahip olan sahamız ile ilgili hem bilgi almak hem de desteklerini istemek için Akkuş Belediyesi

ile görüştük. Bizlere saha çalışmamızı kolaylaştıracak imkânlar sağladılar. Bunlar, haritalar, kaynak kişi olabilecek kişiler ve mahalle muhtarının iletişim bilgilerini bizlere verdiler. Çalışmamız yörenin yararına olduğu için köylere ulaşım sağlamamızda da yardımcı oldular. Bu hazırlıkları gerçekleştirdikten sonra sahada birlikte gözlem, görüşme ve kaynak kişiden yararlanma tekniklerinden faydalandık.

Görüşme tekniğinde en fazla kullandığımız teknik alet ses kayıt cihazıdır. Ancak usta kaynak kişi olarak adlandırılabilir biri ile karşılaştığımızda izni alınarak kamera kullanılmıştır. Görüşme tekniğinde daha çok ses kayıt cihazı tercih etme nedenimiz, kamerayı gören kaynak kişilerin heyecan yapması ve bildiklerini ifade etmede zorlamasıdır. Bu nedenle kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde derlemeyi bir sohbet havasında geçirerek anlatıcıyı rahatlatmaya çalıştık. Gözlem tekniğinde ise kayıt altına almak için kamera ve fotoğraf makinesini kullandık.

Teknik araçlar aracılığıyla temin edilen bilgilerin yazılı ortama aktarılmasında ise diz üstü bilgisayar ve teknik aksaklıklara karşı da harici hard disk kullanılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada, en fazla kullanılan teknik araçlar ses kayıt cihazı, kamera, fotoğraf makinesi, dizüstü bilgisayar ve harici hard disk; araştırma teknikleri ise görüşme, gözlem ve kaynak kişilerden yararlanmadır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Akkuş (Ordu) Yöresi Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma adlı çalışmamızda ilk olarak yazılı kaynaklardan yararlanma yoluna gidilmiştir. Yazılı kaynaklardan Akkuş Yöresine dair yapılan çalışmaları temin etmeye çalıştık. Bu çalışmalar incelenerek saha ile ilgili bilgi elde edilmeye çalışıldı. Çalışma sahamız ve çalışma konumuz hakkında bilgi elde edildikten sonra sahaya çıkıldı. Saha çalışması sürecinde alan araştırması metodu kullanılarak malzeme toplanılmıştır.

İlk derleme faaliyetimize 19 Ağustos 2017 tarihinde Akkuş ilçesi bağlı Dağ Yolu Mahallesinden başlanılmıştır. Derleme faaliyetimiz aralıklarla 16 Ağustos 2019 kadar sürdürülmüştür. Sahadaki derleme faaliyetlerinde yöreye ait halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız sürecince gittiğimiz köy ve mahallelerde ilk önce köy muhtarları ile irtibata geçtik. Çalışmamız ile ilgili bilgi verdikten sonra kaynak kişi bulabilmemizde yardımcı olmasını istedik. Kaynak kişilerle buluştuktan ve çalışmamızla ilgili bilgilendirdikten sonra derleme tarihini ve yapıldığı yerleşim yerini kayıt edip kaynak kişinin ad soyadı, öğrenim durumu, mesleği hakkında bilgileri alıp derlemelere başladık.

Derlememiz sırasında 30. 08. 2017 tarihinde Akkuş ilçesine bağlı Kurtboğaz Mahallesinde Sazcı Mustafa Odabaş'tan derlediğimiz atma türküler, maniler kayıt altına alınmıştır. Bu konuda kendisini usta kaynak kişi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu işi meslek olarak devam ettiren sayılı kişilerden birisi olması bakımından önem arz etmektedir. Kaynak kişimiz bu derlemede bize sadece kendi eserlerini değil yöreye ait ezgileri de söylemiştir. Bize atma türkü ve maniler konusunda yardımcı olan bir diğer kaynağımız ise halk arasında Hıdır Ali'si olarak da bilinen Ali Töngel'dir. Yerel bir sanatçı olan Töngel 83 yaşında olmasına rağmen canlı bir zihne sahiptir.

Saha çalışmamızda amatör kaynak kişilerle karşılaşmış olsak da az sayıda da olsa usta kaynak kişiler de yörede bulunmaktadır.

“Kaynak kişiler ile ilgili ayırım yapılmaktadır. Bu ayırım ile ilgili bilgi veren kişilerden biri olan Ekici, bu durumu şu şekilde değerlendirmektedir. Kaynak kişi olma özelliğine sahip olmayan kişilerin kendilerini göstermek amacı ile 'yanıltıcı bilgiler' verebilmektedir. Bu yanıltıcı kişiler tespit edilmeli ve çalışma yanlış bilgilerden arındırılıp zaman kaybı oluşması önlenmelidir.”(Ekici,2004,30)

Çalışma süresince yaşadığımız problemlerden biride “yanıltıcı” olarak adlandırılan kişilerdir. Bu kişiler özgün olmayan yanıltıcı bilgiler vermeye çalışmışlardır. Bu durum tespit edildiğinde görüşme sonlandırılmış ve verdiği malzemeler dâhil edilmemiştir.

Bu çalışmamızda veri toplama yukarıda ifade ettiğimiz şartlar altında bir yılı aşkın bir sürede tamamlanmıştır. Çalışma esnasında ilçeye bağlı mahalle ve köylere gidilmiş 60 kaynak kişi ile görüşülmüştür. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde

yöreye ait halk edebiyatı ve halk bilimi alanlarına ait malzemeleri derlemeye yöneliktir.

3.4. Verilerin Analizi

Derleme süreci bittikten kayıt altına alınan malzemeler yazıya geçirilmeye başlanılmıştır. Yazıya geçirilen malzemeler, derlenen yer, derlenen kaynak kişi ve derlenen malzemenin türü şeklinde bir tasnife tabi tutulmuştur.

Yazıya geçirilirken yöreye özgü kelimeler kullanılsa da sözlük kısmında bilgisi verilmiştir. Bunun dışında bir dil çalışması olmadığı için yazı dilinde İstanbul Türkçesi esas alınmıştır. Gereksiz tekrar ve devrik cümleler düzeltilmeye çalışılmıştır.

Yazıya aktarılan metinler halk edebiyatı ve halk bilimi bağlamında bir tasnife tabi tutulmuştur. Öncelikle halk edebiyatının türlerine ait metinler, daha sonra halkbilimi başlığı altında inanış ve uygulamalar tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bu malzeme çalışmanın ilgili bölümlerinde de kendi içinde ayrıca tasnif edilmiş ve bu malzemelerden hareketle değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Belli bir tasnife tabi tutularak kullanılan malzemelerin sonunda listelenen kaynak kişinin numaraları belirtilmiştir. Son kısımda hazırlanan kaynak kişi tablosunda, malzeme derlenen kaynak kişiler hakkında ayrıntılı bilgi de verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler

4.1.1. Coğrafi Yapı

“Orta Karadeniz bölümünün iç kesimlerinde yer alan Akkuş ilçesi, Canik sıradağlarının üzerinde, 1640 m. Yüksekliğe sahip Argan tepesinin eteğinde ve küçük bir plato üzerine kurulmuştur. Denizden 1340 m. Yükseklikte bir rakıma ulaşan Akkuş ilçe merkezi, Ünye-Niksar Devlet Karayolu üzerinde olup 632 km²lik bir alana sahiptir. Doğusunda; Ordu ili Kumru ilçesi, güney ve batısında; Tokat İline

ait Niksar ve Erbaa ilçeleri, kuzeyinde; Samsun ilinin Terme ve Salıpazarı ilçeleri ile Ordu ilinin Ünye, Çaybaşı ve İkizce ilçelerinin sınırlarıyla çevrilidir.”(Egün,2012)

“Akkuş ilçesi, başkent Ankara’ya 650 km. İstanbul’a 950km. Ordu iline 149 km. Ünye ilçesine 61 km. Tokat ili Niksar ilçesine 40 km. uzaklıkta bulunmaktadır. İlçe yeryüzü şekilleri bakımından çok engebeli bir yapıya sahiptir. Arazi yapısı genellikle % 40 meyilli dik tepe ve yamaçlardan meydana gelmiştir. Bu nedenle derin vadilerle yarılmış bir yeryüzü şekli hâkimdir. İlçe Canik Sıradağları üzerinde yer almasına rağmen yalçın kayalardan meydana gelmiş çok yüksek dağlara rastlanmaz. İlçe toprakları üzerinde, genellikle yükseklikleri 1750 m. Geçmeyen tepeler hâkimdir. İlçenin doğusunda yer alan ve Kumru ilçesi ile sınır teşkil eden Bakacak Tepesi 1724 m. Yüksekliği ile en yüksek tepe durumundadır. Yine aynı yerde bulunan Eliceck Tepesi 1677 m. Tuzla Tepesi 1697 m. Argan Tepesi 1640 m. Körük Tepe 1593 m. Karaağaç Tepe 1539 m. Küçük Gökçebel 1486 m. Eysisu Tepesi 1540 m. İtkeseri Tepesi 1433 m. Hıdırellez Tepesi 1394 m. Yüksekliğe sahiptir.”(Ergün, 2012)

İlçe topraklarında bulunan önemli yaylaların başlıcaları şunlardır: Argan Yaylası, çok geniş düzlüklere sahiptir. Yemyeşil çayırları, temiz havası ve soğuk sularıyla ilçe topraklarının dört bir tarafını gözlemle imkânı ile beraber hayvancılık içinde elverişlidir. Bunun yanında Taz ve Çilekli yaylaları, Boğmalık Yaylası, Göçebel ve Çekiçobası Yaylası, İtkeseri Yaylası, Çifteköprülüler Yaylası, Mantarlık, Gülbahçe, Ketenlik Yaylaları sayılabilir. Bu yaylalar hayvancılık için uygundur. Koyun sürülerini otlatmak için çıkılır. Ancak göç şenlikleri de düzenlenmez. Yaylalara çıkış zamanı genellikle ilkbahar da Nisan –Mayıs ayları, sonbahar da Ekim –Kasım aylarında ise dönüş başlar. (Ergün, 2012)

“İlçe topraklarında nehir, ırmak gibi akarsu türüne rastlanmaz. Ancak çay ve dereler bakımından zengindir. En önemli çayı, Tifi Çayı’dır. Çardak, Haydar, Helvası, Kanlı Dere, Kızılelma dereleri Dereköy topraklarında birleşerek Cevizdere adıyla Karadeniz’e dökülür. Karadere, Büyükdere, Ünye ilçesi topraklarında Cürü Deresi adıyla Karadeniz’e dökülür. Kızlar Deresi, Kuzköy Deresi, Halilkuşağı dereleri birleşerek Kuzköy Deresi adıyla Samsun’un Terme İlçesi topraklarından

Karadeniz'e dökülür. Akkuş ilçesindeki dere suları alabalık yetiştirmeye elverişlidir. Akkuş ilçesi topraklarında Hasan Uğurlu Baraj Gölet'inin dışında göl yoktur."(Ergün, 2012)

Akkuş ilçe toprakları her ne kadar Karadeniz iklimi görülse de bölgenin yüksekliği bakımından, kuzeye bakan yamaçlarında Karadeniz iklimi, güneye bakan yamaçlarında karasal iklim, orta bölümlerinde ise her iki iklimin özelliğine de rastlanır. İlçe de yılın 365 gününde açık, bulutlu, kapalı ve sisli günleri her ayında görmemiz mümkündür. Yılın 92 günü açık, 134 günü bulutlu, 139 günü kapalı ve 58 günü ısı olaylarına sahne olur. İlçe de genellikle yağış her mevsimde görülür. Yağmur şeklinde yağışlar yılın beş, altı ayında görülür, kar şeklinde yağışlar ise altı ve yedi ayda da rastlanır. Akkuş ilçesi bulunduğu rakım nedeniyle serin bir yayla havasına sahiptir. Bu nedenle ortalama sıcaklık ilkbaharın son, yaz ayları ve sonbaharın ilk aylarında 25-30 derece dolaylarındadır. Gündüzleri 25-30 derecede iken geceleri 8-10 dereceye kadar düşer.(Ergün, 2012)

İlçe toprakları, her yönden her çeşit rüzgârları alır. En fazla Güney ve Kuzey rüzgârlarına maruz kalır. Bu durum bölgeye çeşitli yağışlar getirir. Kış ve ilkbahar aylarında en fazla güneybatıdan gelen Lodos rüzgârları bölge topraklarına bol miktarda yağış bırakır. İlk ve sonbahar aylarında ise rüzgârların yönü Güneydoğuya kayar, keşişleme adı verilen bu rüzgârlara halk arasında "Ağyel" adı verilmiştir. Yaz aylarında ise bölge Kuzey rüzgârlarına açıktır. Bu rüzgârlar Karadeniz üzerinden yaz mevsiminin yağışlarını getirir. (Ergün, 2012)

641 km² yüzölçümüne sahip ilçe topraklarının %33'ü ekili alanları ,%10'u meraları ,%57'sini ise ormanlık alanlar teşkil eder. İlçenin yarısından fazlası orman türündeki bitki toplulukları oluşturulmaktadır. Bu bitki topluluklarının %90'ını kışın yaprağını döken Kayın ağaçları, diğer geri kalanını ise az miktarda Sarı Çam, Meşe, Kestane, Tahnal, Orman Gülü ve fidanlıklar oluşturmaktadır. (Ergün, 2012)

Dağınık bir yerleşim şekline sahip olan yörenin nüfus da yerleşim şekli olarak da dağınıktır. Ve yıllara göre nüfusta sürekli bir azalma görülmektedir. Bu konu hakkında idari kısımda daha detaylı bilgi vermeye çalışacağız

4.1.2. İdari Yapı k8

Karakuş adına ilk defa 1858 yılındaki kayıtlarda rastlanır. Sivas eyaletine bağlı Canik (Samsun) Sancağına bağlı gözükmeğdir. Karakuşa ait bilinen ilk resmi Tapu kaydı, 1873 (1288 Şaban) yılına ait olup, Tekkegöğsü mevkiinde yeri olan Rahmanoğlu Hüseyin bin(oğlu) Hüseyin'e ve Çaldere'de yeri olan Efiloğlu Mustafa bin Hıdır'a aittir.(Ergün, 2012)

Karakuş 1892-1920 yılları arasında yani Osmanlının son döneminde Bucak yani Nahiye olmuştur. 1923 -1924 yılında da Ordu İl yapılmış, Karakuş'ta Ünye ile birlikte Samsun'dan alınarak Ordu İline bağlı bir Bucak (Nahiye-Belde) oldu.(Ergün, 2012)

1954 yılında, ilçenin önce gelen isimlerinden Azmi Sevindik ve 6 kişilik heyet dönemin Başbakan'ı olan Adnan Menderes'i ziyarete giderler. Sıkıntılarını ve taleplerini anlatırlar. Yörenin ilçe olmasını istediklerini dile getirirler. Bu istediği kabul eden Menderes, Karakuş bucağı için daha aydınlık bir anlam içeren , "Akkuş" adını vermeyi önerir. 4 Mart 1954 tarihinde Akkuş adıyla ilçe olur.¹

Akkuş İlçe İdari Yapılandırma Listesi

Akpınar Mahallesi

Alan Mahallesi

Ambargürgen Mahallesi

Ceyhanlı Mahallesi

Çayıralan Mahallesi

Çaldere Mahallesi

Çamalan Mahallesi

Çamlıca Mahallesi

Çökek Mahallesi

¹ Detaylı bilgi için bkz. (<http://www.akkus.bel.tr/belediye/1/Tarih%C3%A7e>)

Çukurköy Mahallesi

Damyeri Mahallesi

Dağ yolu Mahallesi

Düğünceli Mahallesi

Esentepe Mahallesi

Gedikli Mahallesi

Gürgenliyatak Mahallesi

Gökçebayır Mahallesi

Halilkuşığı Mahallesi

Kargı Mahallesi

Karaçal Mahallesi

Kemikgeriş Mahallesi

Ketendere Mahallesi

Kızılemla Mahallesi

Koçcuvaz Mahallesi

Külekçili Mahallesi

Kuşçulu Mahallesi

Kurtboğaz Mahallesi

Merkez Mahallesi

Meyvalı Mahallesi

Muratlı Mahallesi

Ormancık Mahallesi

Ortabölme Mahallesi

Salman Mahallesi

Şahin Köy Mahallesi

Subaşı Mahallesi

Seferli Mahallesi

Tuzak Mahallesi

Yazlıkbelen Mahallesi

Yeni Mahalle

Yeşilköy Mahallesi

Yeşilgüneycik Mahallesi

Yolbaşı Mahallesi

Yukarıdüğünceli Mahallesi²

Listede görüldüğü üzere 44 mahalleden oluşmaktadır. İlçemiz belediye olduktan sonra köyler birleştirilip ortak bir yönetici olan muhtarlar verilmiştir.

İlçenin nüfus bilgilerine de bu kısımda değinecek olursak. Her geçen yıl bir azalış meydana gelmesi dikkatimizi çekmektedir. Bu bizim çalışmamızın önemini aslında bir kez daha ortaya koymaktadır. Çalışma sahamızda genç nüfus, çalışmak, okumak için göç etmektedir. Bu durum geleneğin gelecek nesillere aktarımında kopukluklara neden olmaktadır. Ve süreç ilerledikçe kaynak kişi bulmak zorlaşacaktır.

Yıllara nüfus Akkuş ilçesinde şu şekildedir:

2012: 31.106 kişi

2013: 26.582 kişi

² <http://www.nufusune.com/akkus-mahalleleri-koyleri-ordu>

2014: 24.634 kişi

2015: 23.064 kişi

2016: 24. 820 kişi

2017: 22.479 kişi

2018: 23.369 kiři³

4.1.3. Ekonomik Durum

İlçenin ekonomisinde etkili olan unsurlar, tarım, hayvancılık, orman ürünleri, el sanatları gibi faaliyetlerdir.

TARIM: İlçenin ekili dikili arazilerinin çoğunluğu engebeli, dağlık, erozyona açık arazilerdir. (Makinalı ve sulamalı tarım yoktur.) Arazi dik ve meyillidir. Bu nedenle ilkel tarım yöntemleri kullanılmaktadır.(Ergün, 2012)

Öküzlerle çift koşan aileler günümüzde de devam etmekle birlikte patpat denilen araçla tarla sürme işi yaygın hale gelmiştir. Bir diğer hususta ilçede çoğu kişinin çok az ekim arazisi bırakıp geri kalan bütün yerlere fındık diktiği görölmektedir. Bu konu ilgili kaynak kişilerimiz şunları ifade etmektedir:

Eskiden ekilecek arazi çoktu. Öküzleri olanlar şimdi de patpatları olan kişiler gibiydi. Ekim zamanı anlaşılır ve tarlayı sürmek için çağrılırdı. Önce çift koşulurdu tarlanın yüzü kartopu (patates) dolardı. Kimisi toplanır kimisi de geri dikilirdi. Sonra büyük toprak parçaları ufalansın diye çalırlardan yapılmış sürgünün üzerine biri oturtturulurdu. Kalın topraklar inceler, ekilen daha çabuk çıkardı. şimdi köylerde yaşlılardan başka kimse kalmadı, kalanlarda fındık dikti eskisi gibi ekilecek arazi yok. Biz elle de kazardık günlerce, ama şimdi küçücük bir avlu için bile insanlar patpat çağırıyor.(KK,39)

İlçede ekilen tarım ürünlerinin başında buğday, mısır, arpa, çavdar, yulaf, fasulye, mercimek, fiğ(yerel adı culban) nohut, kabak, fındık, elma, armut, kızılıcak, muşmula, idris (yerel adı mahlep, uvaz), ceviz ve kiraz gelmektedir.(Ergün, 2012)

³ https://www.nufusu.com/ilce/akkus_ordu-nufusu

Yöredeki geçim kaynaklarından biride fındıktır. Yörenin her yerinde yetiştirilmemektedir. Bunun sebepleri yerleşim yerlerine göre farklılık göstermektedir. Bu hususta kaynak kişimiz:

Eskiden fındık yoktu tarlalar vardı. Mısır, fasulye, pancar, patates ekip dikerdik. Fındık çıkınca dikmeye ocak(fındık fidesine yörede verilen isim) bulamadık. Kuyumcu'dan(Akkuş 'a yakın Ünye ilçesine bağlı bir mahallenin adı) para ile alıp getirmişti birkaç kişi onlardan ala ala yayıldı. Şimdi dikilmedik çok az yer bırakıldı. Herkesin küçük bir avlusu kaldı. Fındık iki türlü bir yerli olanı var her zaman fındığı olmaz bir de çakıl fındığı var. Verimi güzel ama yemek için acı bir tadı var. Bakarsan bağ olur bakmazsan dağ olur, demişler. Köye fındıktan fındığa gelenler var. Ama geçimi fındık olan kişiler aylarca bakım yapar. Bizim de arazi çok bana kız hakkı da verildi annemgil tarafından 5 ton kadar fındığımız oluyor. (KK,56)

SEBZECİLİK: Ekonomik amaçtan ziyade daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yetiştirilmektedir. Çoğu sebzenin yetişme imkânı olmasına rağmen yörede yaygın olarak yetiştirilenler şunlardır: Pancar(karalahana),kabak, fasulye, patates, marul, mısır.(Ergün, 2012)

MEYVECİLİK: Armut, Elma, Fındık, Ceviz, Kiraz, azda olsa Erik ve Kestane yetişmekte olup bunların içinde gelir getirici Fındık ve Cevizi sayabiliriz. Ayrıca bölgede doğal meyveler diyebileceğimiz; Kızılcık (Kiren) ve Kuşburnu (İtburnu) yetişmektedir.(Ergün, 2012)

SANAYİ ÜRÜNLERİ: Mahlep, Ayçiçeği ve Şekerpancarı yetişmektedir. Ama bir sanayileşme boyutunda değildir. Şeker pancarı 1990 yılında Çayıralan köyünde denenmiş ve başarı sağlamıştır. İki dönümlük bir alandan 7 ton şeker pancarı üretilmiş ve şeker oranı da yüksek çıkmıştır. Buna rağmen bu çalışmaların devamı gelmemiştir. (Ergün, 2012)

HAYVANCILIK: Yöreye bakıldığında geçim kaynaklarından biridir. Ancak bunun ilkel şekillerde yapılması verimliliği düşürmektedir. Son zamanlarda projelerle modern hayvancılığa geçilmeye çalışılmaktadır. (Ergün, 2012)

Küçük ve büyükbaş hayvancılığına müsait olan Akkuş ilçesine bunlara yönelik de çalışmalar yapılmaktadır. Köyde yaşayan kişiler daha çok kendileri için en az birkaç hayvana bakmaktadır. Bundan sütünü, yoğurdunu ve tereyağını elde etmektedir. Saha çalışmamız sırasında sohbetlerimizde yöre halkının kasaptan et almak yerine köyde hayvanlarını kendileri kestikleri ve mahallede kim kaç kilo isterse onlara da sattıklarını söylediler. Aynı zamanda eskiden küçükbaş hayvancılığın da yaygın olduğunu ancak zamanla azaldığını şimdi de pek kimsenin yapmadığını ifade ettiler.

Köyde yaşıyorsan en azından bir ineğin olacak. Biz eskiden beri alışmışız duramıyoruz. Eskiden koyunlarım, ineklerim, katır, bir çift öküzüm vardı. Öküzlerimi hep çift tutardım. Oğlumla her yere tarla sürmeye giderdik. Şimdi bir oğlumdan başka kimse kalmadı. Yaş da ilerledi. Çocuklarım bana kızıyor kaç yaşına geldin hayvanla senin ne işin var diye. Ama köy yerinde yağını, sütünü, yumurtanı parayla aldın mı neye yaradı. Gözümden ameliyat olunca ineğimi sattılar. Şimdi bıçağım (mutfak) yağsız, sütsüz kaldı.(KK,14)

Son zamanlarda rağbet gören bir hayvancılık çeşidi de yörede arıcılıktır. Arıcılığın yörede gelişmesi coğrafi yapısı ve seyyar arıcılık yapanların uğrak yeri olması etkilidir. Yörede azımsanmayacak kadar kendi bal ihtiyacını karşılamak için yapanlar da mevcuttur.

4.1.4. Eğitim –Öğretim

Cumhuriyet döneminde ve 1927-1990 yılları arasında okullaşma oranının yükselmiş bulunan Akkuş halkının okur-yazarlık durumu %98'e ulaşmıştır. Bu tarihler arasında sadece ilkokulların 8359 kız, 15717 erkek olmak üzere toplam 24076 öğrenci mezun olmuştur. Bu rakamlara göre okula giden kızların erkeklerin yarısı kadar olması ilk başlarda kız çocuklarının okumasına karşı bir önyargı olduğu yönündedir. (Ergün, 2012)

Bu hususta kaynak kişilerimiz:

Eskiden dışarı işi çoktu. Birde kız çocuğunun başına bir iş gelir diye korkuluyordu. Erkelere göre kız çocukları nüfusa kayıt ettirilirken yaşından küçük

yazılıyordu ki biri kaçırırsa yaşı tutmasın diye. E okul yaşı kimlikte gelince de kız büyümüş oluyordu. Korkuluyordu yolda başına bir iş gelir diye. Birde köyde kızını okutan çok olmayınca kimse tek başına kızlarını erkelerin arasında okula yollamak istemiyordu. O zaman yol yok araba yok. Saatlerce okula gitmek için yürünürdü. Evde de hayvanlar var, tarla işi var daha çok erkek çocukları gidiyordu. Ben genç yaşta dul kaldım, küçük kızım okula gitmeyi çok istiyordu. Köyde komşumuzun bir tek kızı gidiyordu. Ablası önlük getirmiş, gelmiş ağladı bizimki bende okula gideceğim diye. Ekilecek arazi çok, öküz, inek, koyun, katır bir sürü hayvan var otlatılacak. Ekilecek tarlalar toplanacak fındık var. Ben vermek istemedim, sonra o giden tek kıza yolda erkeler sarmış köyde millet konuşur diye aile kızı okuldan alıp İstanbul'a gitti. Öylede olunca benim kızda kaldı. Hala bana kızıyor. Beni okutmadın diye. Yedi çocukla dul kaldım ancak bu kadar yapabildim. Kocam Samsunda hastanede öldü gidemiyoruz yanına tabi kimsesizler mezarlığına gömmüşler. Kardeşi gidip öğrendi öldüğünü. Ben yakmadan yırtmadan büyüttüm çocuklarımı. Erkekler okula gitti ama kızların hiçbirini yollamadım okula. Şimdi herkes gidiyor ama o zamanlar imkânlar böyle değildi. Yokluk vardı. (KK,14)

4.2. Akkuş Tarihi

Çalışma sahamız olan Akkuş ilçesinin tarihi durumunu anlayabilmemiz için İrfan Dağdelen'in 1455 Tarihli Ünye, Karakuş(Akkuş) ve Arım(Çarşamba) Tahrir Defter Transkriptinden vermeye çalışacağız.

Karakuş adına ilk defa 1858 yılındaki kayıtlarda rastlanır. Sivas eyaletine bağlı Canik (Samsun) Sancağına bağlı gözükmektedir. Karakuşa ait bilinen ilk resmi Tapu kaydı, 1873 (1288 Şaban) yılına ait olup, Tekkegöğsü mevkiinde yeri olan Rahmanoğlu Hüseyin bin(oğlu) Hüseyin'e ve Çaldere'de yeri olan Efiloğlu Mustafa bin Hıdır'a aittir. Bundan sonra Karakuş bir Pazar yeri olarak önem kazansa da Cumhuriyet dönemine kadar gelişmemiştir. Bunun nedeni Nüfusun azlığı ve Osmanlının son Döneminde bağımsızlık fikri ile harekete geçen Rum Çetelerinin oluşturduğu korku yüzündendir. Fakat Karakuş; yüzyıllarca Tokat İlinin ve iç kesimin Ticari mallarını Kıyıya ve Ünye Limanına ulaştırdığı, Mal alıp geri döndüğü, Gemilerden gelen malların da iç kesime ulaştırıldığı, develerle, katırlarla yüklerin taşındığı, atlı süvarilerle korunarak giden Kervanların geçtiği bir kervan

yoluna sahipti. Bu kervan yolu Karakuş ve civarına Ekonomik anlamda ciddi faydalar sağlıyordu. Kervan yolu, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar kullanılmıştır. Ancak bu yol, bazılarının iddia ettiği gibi asla İpek Yolu değildir Bu kervan yolunun izleri, Taşlarının bir kısmına bugün Ortabölme ve Kusköy Topraklarının birleştiği Töngelyanı-Taşaağıl mevkiinde rastlanmaktadır. Tahminen Kevgir Kale'si de, bu yol üzerinde bulunmaktadır.(Üstün-Yedyıldız,1992)

4.2.1. Karakuş Adı

Karakuş adı nereden gelmiştir, kesin bir bilgi yoktur, ancak bazı tarihi anlatılar şu şekildedir:

Eskiden yerleşmeye gelenler dağlık bir yer olduğu ve karga kuşlarının çok fazla olduğundan gelen kişiler bura da karakuşlardan başka hiçbir şey yok demişler. Adı uzun sürede öyle kalmış. Adnan Menderes zamanında hükümet değişince adı'' Akkuş'' oldu. (KK,35)

Akkuş adını hükümet verdi. Akkuş da ormanlar çoktur. Sis, duman da çoktur. Karakuş dediğimiz avlanan kuşlar çok burada, bir de karga çok ona biz ''Kiske'' diyoruz. Kiskelerin sesi çok kötüdür. Onun sesini duyan kişiler hayır haber, hayır haber der. Sesi duyanın kötü bir haber alacağına inanılır. (KK,24)

Karakuş denilen kargaya yörede farklı bir ad verilmiştir. Renginın kara oluşu getirildiğine inanılan haber ile benzerdir. Çünkü sesini duyan kişiye iyilik getirmeyeceğine inanılmaktadır. Bu sesi duyduklarında durumu terse çevirmek için tam tersini söyleyerek gelecek haberin iyiye dönüşmesini temenni etmektedirler. Bu kuşların çokluğu, renkleri, aslında yörenin ilk adının nedenini açıklar niteliktedir.

Adın verilmiş anlatısı yörede de değişiklik gösterse de ilçenin önceki adını Karakuş olarak hatırlayan kişi sayısı da azımsanmayacak çoktur. Aynı zamanla bu ad daha sonra soy isim olarak da tercih edilmiştir. Adın verilmiş hikâyesi tam olarak bilinemese de hikâyede düşünülen mantık yanlış değildir. Bulunduğu konum, coğrafi yapı bakımından bu ad uygun gözükmektedir. Akkuş'un Gürgenleri türküsünde de

olduğu gibi Akkuş orman bakımından zengin bir yerdir. Yerleşimde olmayınca hayvanların yaşam alanı olması muhtemel gözükmektedir.

4.2.2. Akkuş Adının Veriliş

1954 yılında, ilçenin önce gelen isimlerinden Azmi Sevindik ve 6 kişilik heyet dönemin Başbakan'ı olan Adnan Menderes'i ziyarete giderler. Sıkıntılarını ve taleplerini anlatırlar. Yörenin ilçe olmasını istediklerini dile getirirler. Bu istediği kabul eden Menderes, Karakuş bucağı için daha aydınlık bir anlam içeren , "Akkuş" adını vermeyi önerir. 4 Mart 1954 tarihinde Akkuş adıyla ilçe olur.⁴

⁴ <https://www.akkusilcesi.com/tarihi/>

4.3. Halk Edebiyatı

4.3.1. Masallar

Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı adlı çalışmasında masalı, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törenlerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiasında olmayan kısa anlatılar olarak tanımlamıştır. (Boratav,1969,80)

Sakaoğlu ise Gümüşhane ve Bayburt Masalları adlı çalışmasında masalların inandırmak iddiası olmayan şeklinde açıklanmasına karşı çıkmıştır. Masal dinleyicilerin bir kısmının bunu gerçek sayması ve masal kahramanlarına üzülmeleri buna dinleyicinin karar vereceğini göstermektedir.(Sakaoğlu ,2002)

Türk masalları için ilk derlemeyi yapan Rus Türkolog F.Wilhem Radlof'tur. Radlof 1866-1907 yılları arasında Asya Türklerinden derlediği masalları on cilt olarak yayınlamıştır. (Sakaoğlu,1999,27)

Türk masalları ile ilgili çalışma yapanların başında gelen bir diğer isim Macar Türkolog Ignacz Kaunos'tur. Kunos masalı şu şekilde ifade etmektedir:

“Masal dediğimiz şey, her milletin dönen aynasıdır. Bu aynaya bakacak olursak, hem eskilerin ibadetlerini, hem eski zamanların ahlakını da görmüş oluruz.” Şeklinde ifade etmektedir. (Kunos,1978,131)

Halk arasındaki masal türü ile ilgili inanış, yaşanması mümkün olmayan doğaüstü olaylar şeklinde görülse de Kunos'un da ifade ettiği gibi ürünü olduğu millete ayna tutan türlerden biridir. Ve bu aynada ürünü olduğu milletin özellikleri gözükmektedir.

Masalların kaynağı çalışma konularından biri olmuş ve fikirler öne sürülmüştür. Bu konu ile ilgili sınıflandırma yapan Gedeon Huet'in sınıflandırmasına yer verecek olursak:

- A.Tarih Öncesi Görüş(Kablettarih Nazariyesi)
- B. Tarihi Görüş(Tarihi Nazariye)
- C.Etnoğrafik Görüş(Etnoğrafik Nazariye)

Tarih öncesi görüş için masalların kökeni Hint Mitolojisinde(Vedalarda) aranmalıdır. Tarihi görüşte ise köken Hindistan'dır. Etnografik görüşe göre ise masallar mitolojinin değil medeni hayatın artıklarıdır. (Sakaoğlu,1999,5-8)

Türk masallarının sınıflandırılması üzerine çalışmalar yapan, W.Eberhard ve Pertev Naili Boratav'dır. Bu konuda çalışan bu araştırmacılar "Typen Türkischer Volkmarchen" adlı eserde açıklanmıştır. (Sakaoğlu,1999,13-16)

4.3.1.1. Masalların incelenmesi

4.3.1.1.1. Masalların Tasnifi

Biz bu çalışmamızda Ordu / Akkuş yöresinden derlemiş olduğumuz masalları tasnif ederken Antti Aarne –Stith Thompson tasnifini kullanmaya çalıştık. Tasnif ve bizim derlediğimiz masalların dağılımı şu şekildedir:

- 1.Hayvan Masalları
- 2.Asıl Halk Masalları (2)
- 3.Fıkralar
- 4.Zincirlemeli Masallar

Akkuş ilçemizden derlemiş olduğumuz masal sayısı 2 'dir. Bunlardan ikisi de Asıl Halk Masalları kategorisine girmektedir.

Derlediğimiz masalarda motif ve formel ifadeler oldukça zayıftır. Yörede masal anlatma geleneğinin zayıfladığı açıktır. Masal ile ilgili yaptığımız sohbetlerde yöre halkının artık masal anlatılmadığını, anlatan kişilerden de pek kimsenin kalmadığı söylemlerine çok sık rastladık. Yöre halkı artık eski sohbet ortamlarının olmadığını da çok sık dile getirdi. Kaynak kişilerimizden:

Eskiden köyler kalabalıktı, işlerimizi imece ile yapardık. Bu imecelerde sohbetler edilir, hikâyeler anlatılır, oyunlar oynanırdı. Artık köylerde kimse kalmadı herkes gurbete gitti. Kalanlarda artık kendi evlerinde televizyon izler oldu. Sadece eski insanlar hatırlar bu tür masal ve hikâyeleri onlar da anlatmaya anlatmaya unuttu artık .(KK,36)

Diyerek masal anlatma geleneğinin yok olma aşamalarını bize açıklamıştır.

Sonuç olarak bölgede masal anlatma geleneğinin zayıfladığını, insanların buna sebep olarak da yapılan göçleri ve popüler kültürün yaygınlaşmasını göstermektedir. Günümüzde bölgede masal anlatan da dinleyen de kalmamıştır. Köylerde nüfus çok azdır. Bunun yanında genç nüfus yok denecek kadar az sayıdadır. Buna sebep olarak eğitim almak için daha merkezi yerlere gitme, evlenince toprağın geçim için yeterli olmaması sonunca iş için büyük şehirlere göç başlıca göze çarpanlardır. Çok yaşlı olanlardan bazıları evden çıkamayacak durulmadadır.

İlçemizin Belediye Başkan Yrd. Sayın M. İsmail Efiloğlu'nun belirttiğine göre bakıma muhtaç olan yaşlı kişilerinde evlatlarının, akrabalarının yanına gittiğini bu nedenle geleneği bilen kaynak kişilerimizin hepsine ulaşmanın mümkün olmadığını bizlere bildirmiştir. Derlediğimiz masal sayısı da bu durumu ortaya koymaktadır.

4.3.1.1.2. Masalarda Formel İfadeler

Halk anlatılarında benzer ifadeler yani kalıp sözler, ortak benzetmeler mevcuttur. Bunun en yaygın olduğu tür ise masallardır. Masalların kendine özgü kalıp ifadeleri vardır. Masal anlatıcıları başında, ortasında ve sonunda çeşitli kalıp ifadeler kullanmışlardır. Sakaoğlu bu kalıp ifadeleri “Bunlar, masalın bünyesinden ayrılamayacak kadar onun malı olan ifadelerdir.” Cümlesi durumu özetlemesi bakımından önemlidir.

Aynı zamanda kalıplaşmış formel ifadeler masal anlatıcısının hünerini göstermesi içinde önem arz etmektedir. Anlatıcının unuttuğu kısımları toparlayabilmesi için fırsat vermektedir. Sakaoğlu bu formel ifadeleri bölümlere ayırmıştır. Bu bölümler:

1. Başlangıç Formelleri

2. Başlayış(Geçiş)Formelleri

3. Aynı Olayın Tekrar Vukuunda Kullanılan Formeller

4.Bitiş Formelleri

5.Çeşitli Formel Unsurlar (Sakaoğlu,2002,250)

Akkuş yöresinden derlemiş olduğumuz masallardaki formel ifadeler oldukça azdır. Bunun sebeplerinden biri yörede masal anlatma geleneğinin yok olmaya yüz tutmuş olmasıdır. Bir diğeri ise araştırma sahamızda derlenen masalların usta bir anlatıcıdan derlenmemiş olmasıdır. Derlemiş olduğumuz masallar kulaktan kulağa anlatılanlardan ve bunlardan hatırlanandan ibarettir. Çünkü derleme yapılan sahada usta anlatıcı olarak nitelendirilebilecek hiç kimseye rastlanamamıştır.

4.3.1.1.2.1. Başlangıç Formelleri

Anlatıcının masala başlamadan önce, dinleyicileri masala hazırlamak için başvurduğu formellere 'başlangıç formelleri' denilmektedir. Bu formeller bazen birkaç kısa cümleden ibaret iken usta anlatıcılar bu ifadeleri tekerlemeler ile zenginleştirebilir. Bu formel ifadeler dinleyicinin dikkatini çekme de, masala hazırlama da önemli ve etkilidir.(Sakaoğlu,2002,250)

Sakaoğlu, başlangıç formellerini kendi içinde alt başlıklara ayırır. Bu alt başlıklar, “ sade giriş formelleri” ve “tekerlemeli giriş formelleri” şeklindedir. Akkuş yöresinden derlenen masalarda sade giriş formelleri mevcuttur. Masal anlatma geleneğinde usta anlatıcı tespit edemediğimiz için tekerleme ile zenginleştirilmiş başlangıç formellerine rastlanılmamıştır.

Çalışma sahasından derlemiş olduğumuz masalarda sade giriş formelleri görülmektedir. Bu formel ifadeler şu şekildedir:

“ Zamanın birinde bir köyde anne ve kız birlikte yaşarmışlar.”

“Eski zamanlarda iki kız kardeş yaşarmış.”

4.3.1.1.2.2. Geçiş Formelleri

Masalda anlatılan olay devam ederken zaman ve mekân değişikliği gerekli olduğunda metinden kopmadan kullanılan çeşitli formellerdir. Ve metnin asıl olayına geçiş yaparken kullanıldığı için geçiş formelleri olarak adlandırılmıştır.

Akkuş yöresinden derlemiş olduğumuz masalarda geçiş formellerine rastlanmaktadır. Bu metinlerde “Hal böyle olunca, böyle devam ederken ...”gibi zayıf da olsa geçiş formellerine rastlanmış bulunmaktayız. Geleneğin zayıflığını yine bu durumda da görmüş olduk.

4.3.1.1.2.3. Bitiş Formelleri

Masalarda bir başlangıç ve asıl olaya geçerken kullanılan geçiş formelleri olduğu gibi son kısımda kapanışın yapıldığı bitiş formelleri de mevcuttur. Usta anlatıcıların anlattığı masalarda bitiş formelleri olarak genellikle iyi dilekler dilenmiş ve metin mutlu sonla bitirilmiştir.

Bu kısımda olaylar toplanır ve sonuçlandırılır. Tür özelliği olarak iyiler kazandırılıp kötüler ise cezalandırılır. Bizim yöreden derlemiş olduğumuz masalardaki bitiş formelleri şu şekildedir:

“ Ve ikisi de hiçbir hazırlık yapmadıkları için acına ölmüşler”

“ Sonunda herkes nasibindekine kavuşmuş.”

4.3.1.1.2.4. Diğer Formeller

Bu formellerin dışında metnin genelinde kullanılan diğer formeller de mevcuttur. Bunlar, sayı, renk, zaman ve mekân bildiren formellerdir.

Masalarda zaman, mekân, gerçeklik ifade etmemektedir. Sahadan derlemiş olduğumuz masal örneklerinden bu hususla ilgili kısımlardan örnek verecek olursak:

“Zamanın birinde, bir köyde anne ve kız birlikte yaşarmış.” Zamanın birinde derken net bir tarih ifade etmemektedir. Bu masalların başlıca özelliklerinden biridir.

4.3.1.2. Masal Metinleri

4.3.1.2.1. Asıl Halk Masalları

Anne ve Kız

Zamanın birinde bir köyde anne ve kız birlikte yaşarmışlar. Yazın bütün köy kış için hazırlık yaparken bu ikisi hiçbir şey yapmadan boş boş oturmuşlar. Neden hazırlık yapmadıklarına soranlara ise:

Anne “Ben nasılsa çok yaşlıyım kışa kalmaz ölür giderim.”diyerek cevap vermiş. Kız ise:

Kız “Ben ise nasılsa kışa kadar evlenip bu evden giderim .”diyerek cevap vermiş.

Bu cevaba şaşırın köylüler kendi hazırlıklarına canla başla devam etmişler. Kara kış gelip çatmış. Köylüler bütün yaz yaptıkları hazırlık sayesinde hiç zorlanmamış. Hiçbir hazırlık yapamayan anne kızımız ise:

Ben çok yaşlıyım nasılsa kışa kadar ölürüm diyen anne ölememiş. Ben nasılsa kışa kadar evlenirim diyen kızda evlenememiş. Ve ikisi de hiçbir hazırlık yapmadıkları için acına ölmüşler.(KK,14)

İki Kız Kardeş

Eski zamanlarda iki kız kardeş yaşarmış. Bunlardan küçük olan çok alımlı, güzel bir kızmış. Taliplisi de çokmuş. Gel gör ki ablası evlenmeden kendisinin evlenmesi mümkün değilmiş. Büyük kızlarının yaşı geçtikçe onu evlendirme umudu da giderek azalmakta imiş. Abla kedinden çok kardeşine engel olduğunu düşünerek üzülmekte imiş.

Bu sırada küçük kızın da çok iyi bir yerden kısmeti çıkmış. Aile de bu duruma üzülmekte imiş. Ne yapalım ne edelim diye düşünürken babanın aklına bir kurnazlık gelmiş. Büyük kızına kısmet çıktığını ve bu nedenle küçük kızının da evlenmesinde bir engel olmadığını söyleyip küçük kızını da ilk istemeye gelene vereceğini söylemiş. Tabi duyanlar hemen acele ile koşmuşlar.

Tabi bu işler kısmet işi parasızlık yüzünden evlenemeyen köyün çobanı da bu haberi işitmiş ve herkes den evvel gelmiş. Babası da kızının mutluluğunu düşünerek sözünü tutmuş. Çoban ile büyük kızını sevdiği ile de küçük kızını evlendirmiş. Yola kurnazlık ile de çıkılsa sonunda herkes karlı çıkmış. Evde kalan ablanın da yuvası

olmuş. Ablası evlenince küçük kardeş de sevdiğine kavuşmuş. Maddi sıkıntılar yüzünden evlenemeyen çoban da iyi bir aileye damat olarak muradına ermiş.

Sonunda herkes nasibindekine kavuşmuş.(KK,26)

4.3.2. Efsaneler

Alman Grimm Kardeşler, efsaneyi şu şekilde tanımlamışlardır. “Efsane, gerçek veya hayali, muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikâyelerdir.” (Sakaoğlu,1980,4)

Saim Sakaoğlu, efsane türünün özellikleri ile ilgili şu tespitlerde bulunmuştur.

1.Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılandır.

2.Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.

3.Umumiyetle şahıs ve hadiseler tabiatüstü olma vasfı görülür.

4.Efsanelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatımdır. (Sakaoğlu,1980,4-5)

4.3.2.1. Efsanelerin İncelenmesi

Akkuş yöresinden yapılan saha çalışmasında 16 adet efsane metni derlenmiştir.

Biz bu çalışmamızda efsanelerin sınıflandırılmasında Boratav’ın tasnifinden yararlanacağız. Tasnif:

1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

1.1.Taş Kesilme Efsaneleri

1.2.Hayvan Efsaneleri

2. Tarihi Efsaneler

3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

4. Dinlik Efsaneler

4.3.2.2. Efsane Metinleri

4.3.2.2.1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

Gökten Yağan Nimetler

Dünyanın ilk var olduğu zamanlarda insanların ihtiyaçlarının yaratıcı tarafından gökten yeryüzüne indirilmesi şeklinde bir inanış varmış. Derlediğimiz bu efsane metnine göre de:

Önceden insanların evleri yoktu dışarıda açıklık arazide yaşıyorlardı. Yemek için çalışmalarına gerek yoktu gökten aralıklarla börekler yağıyordu. Bu durum insanları tembelliğe itti ve kimse yemek için çaba harcamamaya başladı. Hatta o kadar ileri gittiler ki gökten en çok yağan nimet olan börek ile çocuklarının altına yapmış olduğu tuvaletlerini temizlerken bu börekleri kullandılar. Bu durumdan sonra gökler sanki insanları cezalandırdı. Uzun bir süre aralıksız gök delinmişçesine yağmur yağdı, şimşekler çaktı.

İnsanlar yaptıkları hatayı anlamıştı ama iş işten geçmişti artık. Bir daha gökten hiçbir yiyecek yağmadı.(KK,14)

4.3.2.2.2.Tarihi Efsaneler

Bun kısımda bölgemizden derlediğimiz 7 efsane metnine yer vereceğiz. Bu kısımda tarihi olay ve kişilerin yer aldığı efsane metinleri ile beraber tarihte bazı yerlerin isimlerinin verilmesinde etkili olan olay ve kavramlarında yer aldığını söylememiz mümkün.

Kevgir Kalesi

Pontus krallığı döneminde darphane olarak kullanıldığı belirlenen kevgir kalesinde altını işleyen işçilerin kendi aralarında anlaşarak altın çaldıkları anlaşılmış. Bunun üzerine işçilere bir eğlence düzenlenmiş. İşçilerin, içkilerine konulan zehirden habersiz eğlenmeye ve içmeye devam etmişler. Zehirlenen işçilerle altınlar da gömülü kalmıştır. Bugün hala o altınların kalede olduğunu düşünen define arayıcılarının uğrak yeri olmuştur. Kazılar sürekli devam etmektedir. (KK,24)

Kale tarihi bir miras olmasına rağmen koruma altına alınmamıştır. Akkuş ilçesi ile Tokat ili sınırında bulunan kale Tokat topraklarına kalmaktadır. Ulaşımın

zor olduğu kale define avcılarının uğrak yeri haline gelmiştir. Bilinçsiz yapılan kazılarla tahrip edilmeye devam etmektedir.

Çavdar Adının Oluşumu

Çok eskiden mısır gibi en çok yetiştirilen bir diğer bitki çavdardı. Bu bölgede de eskiden çok ekilmiş. Hem un elde edip ekmek yapılır hem de hayvan yemi olarak kullanılmış. Öküzle tarlalar sürülürdü, bunun yanında anlatılanlara göre dağdaki geyiklerde kullanılmış. Bu geyikler ile ekilen tarlalar dolup taşarmış. Bunu gören köylüler tarlalarını bu dağdaki geyiklerle süremeye, ekip dikmeye başlamışlar.

Günün birinde tarlasını ekmek için geyikleri kullanan adam kendi işi için geyikleri boynunda boyunduruk ile tarlada bırakıp gitmiş. Geri döndüğünde birde bakmış ki geyikler ortada yok. Bu olaydan sonra geyikleri bir daha gören olmamış. Köyün adı da çavdar olarak kalmış.(KK,10)

Çökek Adının Oluşumu

Yıllar önce Samsun/Bafra ilçesi üzerinden Ordu/Çarşambaya göç eden bir aile dümdüz bu ovada yaşamaya ve yerleşmeye karar verir. Ancak bölge denize yakın olduğu için nem oranı çok fazladır ve sinekler hastalıklara hatta ölümlere neden olmaktadır.

Sonunda aile sinek yüzünden bu yerde de duramazlar ve havası temiz bir yer olsun diye arayışa başlarlar. Uzun bir yolculuktan sonra istedikleri gibi bir yere gelirler. Buraya geldiklerinde ailenin büyüğü burayı çok beğenir havası temizdir ve sinekler de yoktur. Ailesine döner ve biz buraya çökelim der. İşte bu olaydan sonra buranın adı çökek olarak kalır.(KK,24)

Bu efsane çalışma sahamızda çok fazla kişi tarafından bilinmektedir. Bahsedilen yerlerdeki(Samsun/Bafra, Ordu/Çarşamba) pirinç yetiştiriciliği düşünüldüğünde bu efsanenin gerçeklik payı yüksektir. Pirinç tarlalarındaki sineklerin sıtma hastalığına neden olduğu bilinmektedir. Zamanın şartları düşünüldüğünde insanların bun durumdan kaçınması mümkün gözükmemektedir.

Kara Kuşlu Yer

Çok eskiden bir boy yerleşim yeri ararken dağlık, ıssız, dumanlı bir yere gelirler. Gökte uçan karakuşlar vardır. Engebeli, ormanlık bu yere gökteki uçuşan kuşlardan dolayı buraya **Karakuş** adını verirler. (KK,24)

Bu çalışma sahamız olan Akkuş ilçesinin 4 Mart 1954 tarihine kadar kullanılan adıdır. Detaylı bilgiyi giriş kısmında çalışma sahhımızın tanıtımı kısmında verilmiştir.

Danişment Melih Mehmet Gazi

Bu türbe Akkuş ve civar köylerini fetheden Melik Mehmet Gazi'ye aittir. Melih Mehmet Gazi, savaşın ardından bölgede halkın çok saygı duyduğu, Allah dostu diye tanınan bir kişi haline gelmiştir. Halk onun ermiş olduğuna inanmış ve mezarını bir türbeye çevirmişlerdir. Sonrada bu türbeyi sıkıntılarını gidermek, hastalıklarından kurtulmak ve dileklerinin kabulü için yıllarca ziyaret edilmiştir.(KK,24)

Akkuş dışında birçok ilçe ve hatta illerden de ziyaretçi gelmektedir. Burayı ziyaret edenler türbenin kapısına, pencere kenarlarına ve yanındaki büyük ağaca bezler, çaputlar ve dilekleri için dualar etmişlerdir. Sarılık hastalığı olanlar ise sabahtan gelip akşama kadar türbenin yanında yatar şifa bulmak için. (KK,7)

2014 yılında aslına uygun olacak şekilde türbe restore edilmiştir. Günümüzde hala çok sayıda ziyaretçi ağırlamaktadır.

Tuzak Mahallesinin Adının Kökeni

Akkuş ilçesine 18km mesafede olan Tuzak, Akkuş'un mahallelerinden biridir. Bu mahallenin adının kökeni ile ilgili bir efsanedir. Bu bölgeyi Rumların elinden alıp Müslümanlaştıran kişi olarak bilinen Melik Gazi etrafında şekillenmiş bir efsanedir.

Efsaneye göre Melik Gazi, Rumlarla yapılan savaşlarda göstermiş olduğu büyük kahramanlıkla Akkuş ve civarını fetih edip Türk yurdu kardeşleri, dostları ve askerleriyle birlikte bölgenin en yüksek tepelerinden biri olan Yalın Tepesine çıkar.

Oradan fetih etmeyi düşündüğü yerlere Ünye-Fatsa –Ordu ve Canik’e(Samsun) doğru bakar.

Sonra bir karar alınır ve Ordu üçe bölünür. Bunun için hangi bölgenin kimde kalacağına karar verilmesi için kura çekilmesine karar verir. Kurayı ok ile çekmeye karar verirler.

Melik gazi yayını gerer ve okunu atar. Atar atmasına ama o an anar ki ok çok fazla uzağa gitmeyecektir. Bunun üzerine iç çekip: “Beni tuzağa düşürdüler !”der. Okun düştüğü yer o günden sonra “Tuzak” olarak anılır.’’(KK,24)

Kırk Kızlar Efsanesi

Savaşların birinde Rum beyinin kızı yanına 39 savaşçı kız ile Melik Beyin askerleri ile savaşmak için gelir. Uzaktan durumu gören savaşçı kızlar Türklerin kahramanca mücadelesinden çok etkilenirler. Ve bunun sonucunda kızlar Müslüman olmak ister. Gizlice yanındaki 39 savaşçısını da alıp Türklerin tarafına geçerler. Plan yaparlar. Rum beyinin kızı babasının yaptığı planları gizlice Türklere getirmeye başlar. Bundan dolayı sayıca üstün olmalarına rağmen Türkleri bir türlü yenemeyen Rum beyi durumu bir türlü çözemez.

Rum kızı üstünü değiştirerek Türkler tarafında savaşır. Zaman böyle akıp giderken hizmetçi bu durumu görür. Koşa koşa beyine haber verir. Sinirlenir ve ölüm emri verir. Argan yaylası yolunda kızlar tuzağa düşürülüp öldürülür. (KK,24)

Bu efsane Argan yaylasının yöredeki “Kırk Kızlar Mezarlığı” olarak anılmasını açıklamaktadır. Aynı zamanda Argan yaylası bütün ilçeyi görebilmek bakımından önem arz etmektedir. Her hangi bir savaşta gözlem noktası olması oldukça mantıklı görülmektedir.

4.3.2.2.2. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

Cinlerin Evi Üstüne Yapılan Ev

Ailem daha merkezde olan araziye ev yaptırmak istediler. Ev yapıldı ve tadilat işleri de bitince eve taşındık. Taşınma ile beraber birtakım garip olaylar da

görmeye başlandı. Annem uyuduğunda boğazında baskı hissediyor ve korku içinde ağlaya ağlaya uyanıyordu.

Yemek yapıyor tam yeme zamanında tencere açıldığında yemeğin içine kül dökülmüş olduğunu görüyorduk. Ve yemeği kimse yiyemiyordu. Hoca çağırıp evde dualar okuttuk ama fayda etmedi. Biz evde yokken evde sürekli yangın çıkıyordu.

Köyün ileri gelenleri bizim evi yaptırdığımız yerde cinlerin evi olduğunu ve biz evlerinin üstüne ev yaptığımız için bize kızdıklarını ve bütün bu yaşananların ondan olduğunu söylediler. Bizde mecbur kaldığımız için o evin daha aşağısına yeni bir ev yaptık. Bu evde aynı sıkıntılar olmadı şükür. Cinli olduğu için boşalttığımız ev hala boş ve kullanılmamakta.(KK,55)

Cinlerle Evli Kız

Kızım daha o zamanlar çocuktuk. Ama bütün köyün de dilindeydi güzelliği. Al al yanakları vardı. O yüzden kızım çok nazar alırdı. Kızımı nereye gitsem yanımda götürürdüm. Bir akşam misafirlikten dönerken kızım yanımda idi yolda bir dereden geçerken kızım düştü. Vücudunda kırık çıkık, yara yoktu ama eve gelince kızım bir anda yatak döşek oldu ateşlendi. Bir hafta hasta yattı. Sonra ise kızımda değişiklikler olduğunu anladım pek kimseyle konuşmaz olmuştu. İnsanlardan kaçır hale gelmişti. Evlilik yaşı geldiğinde kismetleri çıktı evlendirdik. Düğünü oldu hiç istemem evlenmem demedi ama gerdek gecesinde eşini kendine hiç yanaştırmamış bağırması, çağırması bayılmış. Eşini bıraktı geldi. Aradan zaman geçince tekrar evlenmek istedi evlenmek istiyordu ama evlenince eşini bırakıp geliyordu.

Ne yapacağımı şaşırđım. İsmi duydığımız ne kadar hoca varsa hepsine götürdük. Okuttuk muskalar yazdırdık. Ama hiçbirini bir fayda vermedi. Evlilik istiyordu ama evlenince de ilk gece kaçır eve geliyordu.

Sonunda götürdüğümüz bir hoca kızımın cinlerle evli olduğunu o düştüğü yerin onların mekânı olduğunu söyledi. Kurtulması için ona gözükken cinin adını söyletmem istedi ama kızım bir türlü söylemedi. Kızım hala yanımda benimle ve yuva kuramadı. Kızım için çok uğraştım ama bende yaşlandım artık kızımın da evlenme yaşı geçti benden sonra ne halde kalır diye korkuyorum.(KK,26)

Cinlerin Koruduğu Hazine

Bende babamdan duyduğum kadarını hatırlıyorum. Eskiden bir aile sürekli hazine (yörede yer malı olarak söylenmekte)arıyormuş. Bulmuşlarda ama o yer malının koruyucuları olduğundan habersizlermiş.

Buldukları yer mallarını almışlar ama o zamandan sonra da uğursuzluklar peşlerini bırakmamış. Bir davet verip Kur'an okutalım belki bu durumdan kurtuluruz diye düşünmüşler.

Büyük bir öküz kesmişler ve kazan kazan yemek pişirerek bir davet vermişler. Davette her şey yolunda gidiyormuş yemekler yenmiş sıra ete gelmiş. Et kazanının başına bir varmışlar ki et kazanının içi kül dolu. Bu duruma herkes çok şaşırılmış. Bunu yapanın cinler olduğunu düşünmüş herkes.(KK,55)

Geyikleri Koşan Dede

Eskiden, Çaldere Camisi'nin yukarısında çok sevilen bir dede yaşarmış. Bu dede geceleri pek uyumazmış. Karısı da ister istemez merak edermiş. Sadece karısı değil bütün köy merak ediyormuş. Merak etme nedenleri sabah kalktıklarında garip bir şekilde dedenin bütün işlerinin yapılmış olmasımış.

Dede keramet sahibiymiş. Gece ona Allah boynuzları altın olan geyikler yollarmış gece olunca. Görülüp büyü bozulur diye korkarmış dede. Karısı merakına yenik düşer ve dedeyi gece gözler ve olanları görür. Kadın görünce geyikler hemen kaybolmuşlar. Karısına çok sinirlenen dede karısına beddua eder "İki gözün önüne aksın" der. Karısının gözleri kör olunca üzülen dede tekrar dua etmiş ve gözleri açılmış.(KK,24)

Geyikli Demirci Dede

Bu efsane de kahramanımız aslında az önce anlattığımız "Geyikleri Koşan Dede" efsanesindeki kişi ile aynı kişidir. Fakat farklı bir efsane bu kişi etrafında şekillendiği için ayrı bir başlık altında anlatmayı tercih ettik.

Bu Dede'nin bir demirci dükkânı varmış. Çok da ünlüymüş bu işte. Ölünce de malzemeleri ile birlikte gömmüşler. Hırsızlar malzemeleri almak için dedeyi mezarında rahatsız etmişler. Ondan sonra uğursuzluk peşlerini bırakmamış. Dedenin bu olay yüzünden mezarını bıraktığı söylenir. Ve milletin rüyasına girmeye başlamış. Rüneyı görenler tekrar dualar ile mezarı kırklamışlar. Sonra bu rüyalar son bulmuş. Bugün hale mezarına ziyaretçiler geliyor. Yanlarına giderken mezarından toprak alıp götürüyorlar. Banyo suyuna atıp yıkanan var. Vücuttaki yaralara iyi geldiğine inanılmakta.(KK,24)

Şifalı Çermih (çermuh) Suyu

Akkuş ilçe merkezine yok yakın olan bir su özünün şifalı olduğuna inanılmaktadır. Eski zamanlardan beri pek çok dertlinin uğrak yeri olan bu su acı, sodalı bir sudur.

Gelenler boş kaplar getiriyor ve yanlarında şifalı olduklarına inandıkları bu su götürüyorlar. Önceden küçük bir özü vardı. Suyun yanında bir de ağaç vardı. Suya gelenler bu ağaca saç, ip, bez paçası bağlayıp dilek dilerdi. Sonra ağaç kurudu ve yıkıldı. Ben çocuktum ebem(yörede babaanne, anneanne için kullanılan ifade) mahalleden insanlarla beni de yanına alıp suyun yanına pikniğe gittik. Bu suyun acı bir tadı vardı. Mide ağrısına, böbrek taşına, vücuttaki yaralara iyi geldiğine inanılıyordu. Biz gittiğimizde yaz ayıydı evden herkes bir şeyler getirmişti. Su içildi, getirilenler yendi. Banyo yapmak için bir yer yoktu. Kadınlar bidonlara su doldurup dağ içine gitti ve orada yıkandılar. Sonra geri döndük. (KK,11)

Yöre halkı bu su ile banyo yapıldığında egzama, sedef gibi vücutta meydana gelen yara ve kaşıntılara iyi geldiğine inanmaktadır. İçildiğinde ise mide hastalıkları başta olmak üzere pek hastalığı tedavi edeceğine inanmaktadır. Bu nedenle de azımsanamayacak sayıda ziyaretçisi vardır. Günümüzde bu su ilçe merkezine giden ana yola bağlanarak çeşme yapılmıştır. Yolun kenarında olması ulaşımını kolaylaştırmıştır.

4.3.2.2.3.Dinlik Efsaneler

Türbeler Efsanesi

Akkuş'ta türbe, tekke çoktur. Buraların ocaklı olduğuna ve üstüne basıldığında çarpılacağına inanılır. Tekke yanında uyumak da kötüdür. Uyanınca aklını kaybeder kişi. Tabi her mezar olan yapıda tekke ya da türbe değildir. Savaştan kaçanlar hazinelerini yanlarında götürememişler. Geri dönüp alabilmek içinde işaretli şekilde saklamışlardır. Günümüzde bunu kutsal kabul edenlerin yanında defneciler de altın aramaktadır.(KK,24)

Derviş Mehmet Türbesi

Derviş Mehmet Türbesi diye bir yer var. Diğer türbelerden daha farklıdır. Mezar örtülmüş ama tek kişi yok. Bu türbe Tuzak köyündedir. Bu mezarda birkaç kişi olunca onun hizmetlileri diye düşünülmüş. Tabi böyle olunca defneciler de gözüne kestirmişler burayı. Türbeye zarar gelmesin diye başvuru yapıldı mahalleden. (KK,25)

Mezar insanların rahatsız edilmemesi gereken bir yapı olarak görülmektedir. Bu mezar önemli bir zata ait ise durum daha da değişmektedir. Bu türbelere giderek dualar edilmekte ve gerçekleşmesini istedikleri istekleri için bu kişileri aracı olarak göstermektedirler.

Az önce hakkında bilgi verilen türbenin özelliği İslamiyet öncesi dönemdeki kurgan mezarının özelliklerini yansıtmaktadır. Çünkü o dönemlerde de ölümden sonra bir hayatın olduğu düşüncesi olduğu için ona lazım olacak eşyalarını, atını da yanında gömmüşlerdir. Bu türbe ile ilgili daha net bilgiler verebilmek için detaylı bir çalışma gerekmektedir.

4.3.3. Türküler

Türkiye'nin sözlü geleneğinde, bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için en çok kullanılan ad türküdür. Bölge ve ele aldığı konulara göre hatta ezgi ve sözcük çeşitliliğine göre de türkü yerine şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt da denilebilmektedir. (Boratav,1969,162)

“Halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını karşılaştığı olayları yansıtan, hece ölçüsüyle bir veya dört dizeli ana bölümlere çoğu

defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen manzum ve ezgili anonim ürünlere verilen ad.”(Kaya, 2010)

“Halk müziği veya türküsü üzerine yapılan ‘bağlam’ konulu çalışmaların en dikkat çeken yönlerinden biri, türkülerin söz ve ezgi metninin icra ortamının durumunun yanında türkünün kendi özellikleri ile beraber, onun nasıl söylendiği, icracının duruşu, oturuşu, icra koro veya salon oluşu, karma söylenişi söylenen ezgiye dans eşliği olup olmaması gibi hususlar stili oluşturur. Bu şekilde toplum ve kültür ilişkisi kurulmakta ve kendine özgü olan kültür açıklanmaya çalışılmış olmaktadır.” (Mirzaoğlu,201,76-77)

Türkü sözcüğü için diğer Türk toplumlarında farklı adlandırmalar yapılmıştır. Buna birkaç örnek verecek olursak:

Azeri Türkleri; mahnı, Başkurtlar; halk yırı, Kazaklar; Türki, türk, Özbekler; türki, halk koşığı gibi ifadeler kullanılmıştır.(Kaya,1999,131)

4.3.3.1. Türkilerin İncelenmesi

Çalışmamızın bu bölümünde Akkuş yöresinden derlemiş olduğumu türkü metinlerini konularına göre tasnifleyip vermeye çalıştık. Bu tasnif şu şekildedir:

1. Aşk/Sevda Konulu Türküler
2. Gurbet /Ayrılık/Hasret Konulu Türküler
3. Beşik/ Bebek /Çocuk Türküleri/Ninniler
4. Ölüm Türküleri/ Ağıtlar
5. Tören Türküleri

A.Düğün Türküleri

- i.Kına Türküleri
- ii. Gelin Alma /Karşılama /Kutlama Türküleri
- iii. Güvey Türküleri

B.Bayram Türküleri

6. Asker /Askerlik Türküleri
7. Hapishane Türküleri
8. Olay Türküleri

C. Tarihi Olayları Anlatan Türküler

1. Savaş Türküleri
- ii. Yiğitlik /Kahramanlık Türküleri
- iii. Eşkîya Türküleri

D. Sosyal Olayları Konu Anlatan Türküler

1. Toplum ve Aile İçi Olayları Konu Alan Türküler
 - ii. Göç Türküleri
 - iii. Hastalık Türküleri
9. Doğal Çevre İle İlgili Türküler
1. Doğayı Konu Alan Türküler
 - ii. Bitki ve Çiçekleri Konu Alan Türküler
 - iii. Hayvanları Konu Alan Türküler

10. Beslenme ve Yiyecekleri Konu Alan Türkü

11. İş ve Meslek Hayatıyla İlgili Türküler

12. Övgü Türküleri

13. Yergi /Alay /Eleştiri Türküleri

14. Şikâyet Türküleri

15. Eğitici /Öğretici Türküler

16. Arzu /İstek Türküleri

17. Dini /Tasavvufi Nitelikli Türküler

18. Oyun Türküleri

1. Çocuk Oyunlarındaki Türküler

ii. Kadın Oyunlarındaki Türküler

iii. Erkek Oyunlarındaki Türküler (Yakıcı, 2007,211-239)

Sahadan derlemiş olduğumuz adet türkü metninde konu dağılımları şu şekildedir:

4.3.3.1.1.Türkü Metinleri

1)Aşk ve Sevda Konulu Türküler

Türkü I

Akkuşluyum ben Akkuşlu

Yollar vardır yokuşlu

Kız ben seni alam diye

Saçlarıma aklar düştü

Gidiyorum yolum orman

Dizimde kalmadı derman

Kız ben seni alacaktım

Vermedi de zalim baban (KK,15)

Türkü II

Penceresi cam cama da

Selam söyle amcama

Amcam kızın vermezse de

Turşu kursun fincana

Armut dalda sallanır da

Sallandıkça ballanır

Ben yârimi sevdikçe de

Akkuşlular allanır(KK,35)

Türkü III

Yıkırgan'ın armudu da

Sararmışı varmudu

Yıkırgan'ın içinde de

Eminem gibi varmudu

Yıkırgan'ın yazısı da

Tavşan kovar tazısı

Beni baştan çıkaranda

Yıkırgan'ın cazısı

Cerse içlik giysene de

Az beriye gelsene

Benim sana yandığımı da

Gözlerimden bilsene

Armut versem yermisin de

Ah bana yârim dermisin

Yanağından öpünce de

Olmaz, ayıp dermisin (KK,35)

2) Gurbet /Ayrılık/Hasret Konulu Türküler

Türkü I

Ecel ardım sıra gelme,

Git dolanda bir zaman gel.

İstanbul'da canım alma,

Gel Akkuş'ta al canımı

Akkuş'ta derdim çok azdır

Çaldığım hep dertli sazdır

Gurbet elde dostum azdır

Gel Akkuş'ta al canımı

Öksüz Mustafa söylüyor,

Bütün dostları dinliyor

Gurbet bize zor geliyor

Gel Akkuş'ta al canımı

Anasız babasız kaldım

Nice dostlardan ayrıldım

Bir sazım bir ben kaldım

Gel sılada al canımı (KK,15)

Bu türkümüz de dikkatimizi çeken durum mahlas kullanılmış olmasıdır. Öksüz Mustafa olarak ifade edilen kişi Mustafa Efiloğlu'dur. Yörede Efiloğlu havası oluşmuştur. Ama bazı anonimleşen türküler de Efiloğlu'nun muş gibi kabul edilmiştir. Bu nedenle hangi türkünün kime ait olduğu anonimleşme sürecinden sonra unutulmuştur. Yörede bu türküyü herkes kendi köyüne uyarlayarak söylemeye devam etmektedir.

Türkü II

Argan yaylasına gidesim geldi

Soğuk sularımdan içesim geldi

Yıllar oldu gülüm, senden gideli

Gülüm seni benim göresim geldi

Argan yaylası da benim yaylamdır,

Goyunu guzusu da orda seyrandır

Âşık Mustafa da sana hayrandır

Gülüm seni benim göresim geldi

Argan yaylasına yağmaz mı dolu

Yârinden ayrılan olmaz mı deli

Kaç yıl oldu gülüm dönmedin geri

Gülüm seni benim göresim geldi(KK,15)

Yine mahlaslı bir türkümüzdür. Burada türkünün yazarı olarak kabul edilen Mustafa Efiloğlu Öksüz mahlası yerine Âşık mahlasını tercih etmiştir.

Türkü III

Oy bir sigara ver bana da

Haydi, bak dumana dumana

Oy düşmanlar geldi yola da

Haydi, küçüğüm gelmez imana

Oy gel eyleme sevduceyim

Ben gine gelirim

Ahret hakkın helal eyle

Belki de ölürüm

Oy kallardan kayarımda

Haydi, yoktur benim ayarım

Oy ben bu dertten ölürsem

Haydi, kaderime sayarım

Bu türkü Mustafa Efil'e aittir. Efilo havası olarak da bilinir bu türkü TRT repertuarına girmiştir. Fakat bölgede yapmış olduğumuz çalışma sonucunda şunu söylemeliyiz asıl yörede söylenen ile arasında farklılık olduğudur. Biz bu çalışmamızda türkünün iki haline de yer verdik. Yukarıda yer verdiğimiz metin TRT repertuarına girmiş ve notalı halidir.

TRT Müzik Dairesi Yayınları 189-1.4.1973

Yöresi: ORDU/AKKUŞ

Kimden alındığı: Ümit TOKCAN

Şimdi de sizlere yörede söylenişinde farklılıklar olan şekline de yer vereceğiz:

Oy bir sigara ver bana da

Haydi, bak dumana dumana

Oy düşmanlar geldi **imana**

Haydi, küçüğüm gelmez imana

Oy gel eyleme sevdüceyim

Ben gine gelirim

Ahret hakkın helal eyle

Belki de ölürüm

Oy **kayalardan** kayarımda

Haydi, yoktur benim ayarım

Oy ben bu dertten ölürsem

Haydi, kaderime sayarım

Bu durum bize aslında bir türkünün anonimleşme sürecini de vermektedir. İlk başta yazarı belli olsa da halk zamanla onu kendisine mal edebilmektedir. Bu süreci göstermesi bakımından önem arz eden bir örnek olduğu için yer verdik.

Türkü IV

Şu Akkuş'un gürgenleri yıkılmadı mı?

Yar üstüne yar sevmeye sıkılmadın mı?

Şu karşı ki tarlayı kime sürdürdün?

Sen sıla da ben gurbette beni öldürdün

Şu karşı ki tarlayı kime kazdırdın?

Gönderdiğin mektupları kime yazdırdın?

Şu Akkuş'un başında kar var duman yok

Şu muhanet yârimde din var iman yok

Irmak gibi çağlıyom da çağlatma yârim

Yetimlikten büyüdüm de ağlatma yârim

Kel tepenin taşlarını koyun mu sandın

Sevip sevip ayrılmayı oyun mu sandın

At belinden tabancayı dağlar inlesin

Yat kolumun üstüne de canım dinlensin

Başındaki yazmayı solmaz mı sandın

Ben askere gitmeyinen gelmez mi sandın

Irmaklardan geçerken taştan kayarsın

Sen sözünde durmazsın geri cayarsın

Yangın bacalar gibi yanıp tütmeli

Güzellikte kar kalmadı saygı gütmeli

Az doldur kadehleri sarhoş olursun

Benim gibi sevgili nerde de bulursun

Neler de diyorlar aslan yârim neler de diyolar

Senle bizi bu köyde çok irdiyolar(KK,35)

Yörede ki çalışmamızda “Akkuş’un Gürgenleri” türküsünün en meşhur olanı olduğunu söyleyebiliriz. Hemen hemen bütün düğün, nişan gibi özel günlerde mutlaka yer alan türkümüz birçok yöresel sanatçı tarafından da kayıt altına alınmıştır.

Türkünün adının da bölgedeki gürgen ağaçlarının bolluğundan ve genellikle ormancılıkla uğraşıldığından ileri geldiğini söylesek yanlış olmaz. Ve türkümüzde

geçen “kel tepenin taşlarını koyun mu sandın” ifadesi de gerçekte de hala var olan bir yer için kullanılmaktadır. Ağaç olmayan bu tepedeki taşlar uzaktan bir koyun sürüsünü andırmaktadır.

Türkümüzün bir diğer özelliği ise birçok konuyu barındırması ve kavuştak bölümünün olmamasıdır.

Yazılış hikâyesini müzikle uğraşan ve zamanında da kaset çıkaran kaynak kişimiz yörede Hıdır Ali’si olarak tanınan Ali Töngel’in anlatımı şu şekildedir:

Âdem diye birisi bir kıza âşık olur. Kızı vermezler. Kaçırmaya kalkar. Yakalanınca hapse atılır. Çıktığında kızı başkası ile evlendirmişlerdir. Âdem sinirlenip on kişiyi vurur. Sonra tutuklanıp asılır. Bunun üzerine söylendi derler bu türküyü. Buralarda bütün düğünlerde, şenliklerde hep söylenir. Bende kasetimde söyledim. Beni düğünlere sırf bu türküyü söylemek için bile çağırılırdı. Akkuş tarafında düğüne gitmediğim yer kalmamıştır. Hatta bizim buralardan Rize’ye çaya giden de çoktur. Orada yapılan şenliklere de gittim. Şimdi yaşlandım gidemiyorum. Ama türküler hala aklımda. (KK,35)

Yörede çok yaygın olan türkü çok eskilere dayanmasına rağmen yazarı ile ilgili net bir bilgi yoktur bu nedenle halka mal olmuş ve anonimleşmiştir.

Türkü V

Yazı yazarım yazı

Kuşların kanadına

Kız ben seni alacağım

Düşmanın inadına

Aman yârim allı yar

Al yazması pullu yar

Bugün sende bir hal var

Gözlerinden belli yar

Yazı yazarım yazı

Aynanın kapağına

Yine mi geldik yârim

Ayrılık sabahına

Aman yârim allı yar

Al yazması pullu yar

Bugün sende bir hal var

Gözlerinden belli yar (KK,35)

3) Olay Türküleri

Türkü I

Aşağı köye vardın mı

Şemsi kızı gördün mü

Şemsi kızın saçlarını

Ellerinle ördün mü

Ketendere deresi de

Hayli çeker arası

Hiç kimseye benzemez

Şemsi kızın yarası

Taşlıdere köprüsü

Geçtikçe sallanıyor

Şemsi kızın yanağı

Öptükçe ballanıyor

Yörede meşhur olan bu türkümüz TRT Müzik Dairesi tarafından kayıt altına alınmıştır. Bu bölümde bu türkümüze de yer vereceğiz.

TRT Dairesi Yayınları

THM Repertuvar Sıra No:1997

İnceleme Tarihi:25.10.1979

Yöresi: Reşadiye

Kimden Alındığı: Mihrican BAHAR

Notaya alan :Ali CAN

Tinyabanın Daşları (Şemsi Kızı)

Tinyabanın daşları da

Çift çift öter guşları

Ah hiç kimseye benzemez de

Şemsi de gızında dişleri

Kimselere benzemez de

Şemsi de gızında dişleri

Tinyabana vardın mı da

Şamsi de gızıda gördün mü

Ah şemsi de gızı görünce

Saçlarını da ördün mü

Şemsi de gızı görünce de

Saçlarını da ördün mü?

Tinyabanın deresi de

Hayli de çeker arası

Ah hiç kimseye benzemez

Şemsi de gızın yaresi

Kimselere benzemez de

Şemsi de gızın yaresi (KK,15)

4) Doğal Çevreyle İlgili Olan Türküler

Türkü I

Köremen'in köprüsü de tahta değil mi tahta

Elmabükü kızları da evlenecek genç yaşta

Tifi'nin köprüsü de yana değişiyor yana

Demircili kızları da cana değişiyor cana

Düğünceli köprüsü de bastıkça sallanıyor

Tanışmalığı kızları da baktıkça ballanıyor

Kertilin köprüsü de ormanlarla çevrili

Karaağaç tepede kızları da sallıyor mendili

Taşlıdere köprüsü de yana eğiyor yana

Şu Akkuş'un kızları da cana değiyor (KK,35)

Türkü yöredeki birçok yerleşim yerinin adının geçmesi bakımından önem arz etmektedir.

Türkü II

Ah taşlıdere köprüsü de

Yavrum altından mı yapıldı

Ah şu Akkuş'un evleri de

Gülüm ahşaptan mı yapıldı

Ah taşlıdere dedikleri de

Yavrum sevdadır çektikleri

Ah hiç aklımdan çıkmıyor da

Gülüm o yârin dedikleri

Ah taşlıdere dağları da

Yavrum duman aldı dağları

Ah seni bana vermiyor da

Yavrum Şu Akkuş'un ağaları(KK,35)

5) Yergi / Alay / Eleştiri Türküleri

Trk I

Şu Akkuş'un başından garga geçiyor garga

Kız ben seni alamıyom, dalga geiyom dalga

Ah benim serssem yavrum, ne olur gelsen yavrum

Söz verdin de gelmedin ne olur gelsen yavrum

Arabam altmış model, yokuşları çıkmıyor

Güzelleri görünce firenleri tutmuyor

Ah benim serssem yavrum, ne olur gelsen yavrum

Söz verdinde gelmedin ne olur gelsen yavrum

Tarlaların tezeklisi, fistanın ipeklisi

Sarıldıkça tat verir, kızların gbeklisi

Ah benim serssem yavrum, ne olur gelsen yavrum

Söz verdinde gelmedin ne olur gelsen yavrum(KK,35)

Trkmzn ilk mısrasın da geçen ifade bizim için önemlidir. “ Şu AkkuŐun başından garga geçiyor garga” ifadesi ile Akkuş ilçesinde en çok yaygın olan kuş türlerinden biri olan karga 'ya bir atıf yapılmıştır. Bu karakuŐların yörenin eski adı olan “KarkuŐ” denilmesinin nedeni olarak grlmŐtr. Bu konu çalışma sahamız hakkında verdiğimiz bilgiler kısmında detaylandırılmıŐtır.

6) Arzu /İstek Türküleri**Türkü I**

Oy kestane kestane

Seni bıdıyolar mı?

Su yolundan kaçta gel

Kız seni güdüyolar mı

Kestane yarısı yârim

Limon sarısı yârim

Gel beraber kaçalım

Gece yarısı yârim

Kestaneyi yıktılar

Dallarını yaktılar

Ben yâri aldım gittim

Düşmanlarım baktılar(KK,15)

Türkü II

Ben sana gel mi dedim de

Ah duvarı del mi dedim

Açık kapı dururken de

Pencereden gir mi dedim

Damdan dama toz gider de

İnce belli gız gider

O gız yolun şaşırılmış da

İnşallah bize gider(KK,35)

7)Oyun Türküleri

Türkü I

Müdür Beyin yeşil kürkü

Yeni çıktı bu türkü

Müdür Bey izin verdi

Söylenecek bu türkü

Yanmada güzelim yanıyorum ben de

Salla da mendili geliyorum ben

Bir güzelin yolunda da

Ah verem de oldum ölüyorum

Aşma kırandan aşma

Ben seni tanıyorum

Her kırandan aşanı

Sakın dost olur sanma

Yanmada güzelim yanıyorum ben de

Salla da mendili geliyorum ben

Bir güzelin yolunda da

Ah verem de oldum ölüyorum

Derelerin düzleri

Çakır kızın gözleri

Çakır kız düşerken

Ters koştum öküzleri

Yanmada güzelim yanıyorum ben de

Salla da mendili geliyorum ben

Bir güzelin yolunda da

Ah verem de oldum ölüyorum

Beyaz giyme üşürsün

Güzellikte meşhursun

Azıcık boyun kısa

Sen adam öldürürsün

Yanmada güzelim yanıyorum ben de

Salla da mendili geliyorum ben

Bir güzelin yolunda da

Ah verem de oldum ölüyorum (KK,35)

Bu türkümüzün etrafında da bir halk oyunu şekillenmiştir. Türkü sadece ilçe sınırları içinde değil çevre ilçe ve hatta illerde de bilinmekte ve oyunu oynanmaktadır.

Türkü ile ilgili hangi yöreye ait olduğuna dair bilgi vermek zordur. Yörede sahiplenilmiş ve etrafında bir halk oyunu oluşturmuştur.

4.3.3.1.2.Akkuş Yöresinden Derlenen Türkülerin Şekil/ Yapı Özelliği

Bu başlık altında Akkuş yöresinden derlemiş olduğumuz 15 adet türkü metnini şekil/yapı bakımından Yakıcı'nın tasnifine göre ele alacağız. Yöreden derlemiş olduğumuz türkülerde vezin olarak hece ölçüsü kullanıldığı için vezin tasnifinde hece ile ilgili olan kısma yer vereceğiz.

Hece Vezinli Türküler

1. Üç Heceli Türküler
2. Dört Heceli Türküler
3. Beş Heceli Türküler
4. Altı Heceli Türküler
5. Yedi Heceli Türküler(3)
6. Sekiz Heceli Türküler(5)
7. Dokuz Heceli Türküler(2)
8. On Heceli Türküler
9. On bir Heceli Türküler(1)
10. On iki Heceli Türküler
11. On üç Heceli Türküler(1)
12. On dört Heceli Türküler(1)
13. On beş Heceli Türküler(1)
14. On altı Heceli Türküler (Yakıcı, 2007,167-174)

4.3.3.1.2.1. Akkuş Yöresinden Derlenen Türkülerde Ölçü

Yöreden derlemiş olduğumuz 15 adet türkü metninde hece ölçüsü kullanılmıştır. Yöredeki türküler genellikle 7,8,9,11, hece ölçüleriyle söylenmiştir. Bu türkülerde hece ölçüsü kullanılmış olmasına rağmen bazı mısraların ölçüye uymadığı görülmektedir. Bunun sebebi olarak ilk yaratıcısından değil zamanla anonimleşme sonucu yöre halkından derlenmiş olması gösterilebilir.

Türkülerin ölçü dağılımı şu şekildedir: 7’li hece ölçüsü ile söylenmiş üç, 8’li hece ile beş, 9 ‘lu hece ile iki, 11’li hece ile bir, 13’lü hece ile bir, 14’lü hece ile bir ve 15’li hece ile bir adet türkü metni bulunmaktadır.

4.3.3.1.2.1.1. 7 Heceli Türküler

Yedi heceli türküler genellikle mani tipi uyakla söylenmiş ve yörede atma türkü olarak adlandırılmıştır. Bu ölçü ile söylenen 3 türkümüzden birini örnek verecek olursak:

Yazı Yazarım Yazı

Yazı yazarım yazı
Kuşların kanadına
Kız ben seni alacağım
Düşmanın inadına

Aman yârim allı yar
Al yazması pullu yar
Bugün sende bir hal var
Gözlerinden belli yar

Yazı yazarım yazı
Aynanın kapağına
Yine mi geldik yârim
Ayrılık sabahına

Aman yârim allı yar

Al yazması pullu yar
 Bugün sende bir hal var
 Gözlerinden belli yar (KK,35)

4.3.3.1.2.1.2. 8 Heceli Türküler

Yöreden derlenen türkülerde en çok tercih edilen hece ölçüsüdür. Beş adet türkü metni sekizli ölçü ile söylenmiştir. Bu türküler de yine mani tipi uyakla yazılmıştır.

Akkuşluyum Ben Akkuşlu

Akkuşluyum ben Akkuşlu
 Yollar vardır yokuşlu
 Kız ben seni alam diye
 Saçlarıma aklar düştü

Gidiyorum yolum orman
 Dizimde kalmadı derman
 Kız ben seni alacaktım
 Vermedi de zalim baban(KK,)

4.3.3.1.2.1.3. 9 Heceli Türküler

Yöreden derlenen iki adet türkü metni bulunmaktadır.

Ah Taşlıdere Köprüsü

Ah taşlıdere köprüsü de
 Yavrum altından mı yapıldı?
 Ah şu ş2Akkuş'un evleri de
 Gülüm ahşaptan mı yapıldı?

Ah taşlıdere dedikleri de

Yavrum sevdadır çektikleri

Ah hiç aklımdan çıkmıyor da

Gülüm o yârin dedikleri

Ah taşlıdere dağları da

Yavrum duman aldı dağları

Ah seni bana vermiyor da

Yavrum şu Akkuş'un ağaları (KK,35)

4.3.3.1.2.4. 11 Heceli Türküler

Türkü türünde en çok tercih edilen ölçü olmasına yöreden derlenen 1 adet türkü metni bulunmaktadır.

Argan Yaylası

Argan yaylasına gidesim geldi

Soğuk sularından içesim geldi

Yıllar oldu gülüm, senden gideli

Gülüm seni göresim geldi

Argan yaylası da benim yaylamdır

Goyunu guzusu da orda seyrandır

Âşık Mustafa da sana hayrandır

Gülüm seni göresim geldi

Argan yaylasına yağmaz mı oldu

Yârinden ayrılan olmaz mı deli

Kaç yıl oldu gülüm dönmedin geri

Gülüm seni göresim geldi (KK,15)

4.3.3.1.2.5. 13 Heceli Türküler

On üç heceli türkü örneği sahadan bir adet derlenmiştir. Bu türkümüz yörede oldukça meşhurdur. Oluşum hikâyesine ulaşılan örneklerden biridir.

Şu Akkuş'un Gürgenleri

Şu Akkuş'un gürgenleri yıkılmadı mı?

Yar üstüne yar sevmeye sıkılmadın mı?

Şu karşı ki tarlayı kime sürdürdün?

Sen sıla da ben gurbette beni öldürdün

Şu karşı ki tarlayı kime kazdırdın?

Gönderdiğin mektupları kime yazdırdın?

Şu Akkuş'un başında kar var duman yok

Şu muhanet yârimde din var iman yok

Irmak gibi çağlıyom da çağlatma yârim

Yetimlikten büyüdüm de ağlatma yârim

Kel tepenin taşlarını koyun mu sandın

Sevip sevip ayrılmayı oyun mu sandın

At belinden tabancayı dağlar inlesin

Yat kolumun üstüne de canım dinlensin

Başındaki yazmayı solmaz mı sandın

Ben askere gitmeyinen gelmez mi sandın

Irmaklardan geçerken taştan kayarsın

Sen sözünde durmazsın geri cayarsın

Yangın bacalar gibi yanıp tütmeli

Güzellikte kar kalmadı saygı gütmeli

Az doldur kadehleri sarhoş olursun

Benim gibi sevgili nerde de bulursun

Neler de diyorlar aslan yârim neler de diyolar

Senle bizi bu köyde çok irdiyolar(KK,35)

4.3.3.1.2.6. 14 Heceli Türküler

On dört heceli türkü örneği bir tanedir.

Şu Akkuş'un başından garga geçiyor garga

Kız ben seni alamıyom, dalga geçiyom dalga

Ah benim sersem yavrum, ne olur gelsen yavrum

Söz verdin de gelmedin ne olur gelsen yavrum

Arabam altmış model, yokuşları çıkmıyor

Güzelleri görünce firenleri tutmuyor

Ah benim sersem yavrum, ne olur gelsen yavrum

Söz verdinde gelmedin ne olur gelsen yavrum

Tarlaların tezeklisi, fistanın ipeklisi

Sarıldıkça tat verir, kızların göbeklisi

Ah benim sersem yavrum, ne olur gelsen yavrum

Söz verdinde gelmedin ne olur gelsen yavrum(KK,35)

4.3.1.2.7. 15 Heceli Türküler

Yöreden bir tane derlenmiştir.

Köremen'in köprüsü de tahta değil mi tahta

Elmabükü kızları da evlenecek genç yaşta

Tifi'nin köprüsü de yana geçiyor yana

Demircili kızları da cana değiyor cana

Düğünceli köprüsü de bastıkça sallanıyor

Tanışmalığı kızları da baktıkça ballanıyor

Kertilin köprüsü de ormanlarla çevrili

Karaağaç tepede kızları da sallıyor mendili

Taşlıdere köprüsü de yana eğiyor yana

Şu Akkuş'un kızları da cana değiyor (KK,35)

Derlenen türkü metinlerinin ölçülerinde farklılıklar olduğunu (7,8,11,12,vb.) olduğunu görmekteyiz. Ama daha çok 7'li ve 8'li hece ölçüsünün kullanıldığını söyleyebiliriz.

Bu tür türkülere genellikle yöre halkı atma türkü olarak nitelendirmektedir. Türkülerin çoğunda kavuştak bölümü de yer almaktadır.

Yöre halkı duygularını dile getirmek için çokça türkülere başvurmuştur. Düğünlerde, fındık bahçelerinde, eğlencelerde en çok türkü söylendiğini ifade ettiler.

4.3.3.Maniler

4.3.3.1.Manilerin İncelenmesi

Mani bilinen yaygın biçimiyle yedi heceli dört dizeden oluşan, aaxa biçiminde kafiyelenen bir nazım şeklidir. Tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü olmak zorundadır. Genellikle ilk iki dize, asıl söylenmek istene son iki dizeye hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizelerdir. (Gözaydın, 1989,445-450)

Seyfi Karabaş'a göre dört dizelik bütünün ayrılmaz, olmazsa olmaz parçalarıdır ve iyi bir çözümlenici bu bütünlüğü kolaylıkla görebilir. (Karabaş,1999)

Maniler, düğünlerde, bayramlarda, Hıdırellez gibi şenliklerde, Ramazan gecelerinde, semai kahvelerinde, imecelerde, genç kızlarla erkekler arasındaki söyleşmelerde ve genellikle ezgili olarak söylenmişlerdir. Günümüze bunlar ezgisiz şekliyle ulaşmıştır.

Çalışma sahamızda genellikle imecelerde atma türkü, atışma şeklinde söylenen türlerden biridir. Bu türe dair sınıflandırmalar yapılmıştır. Biz Doğan Kaya'nın yaptığı sınıflandırmadan yararlanacağız.

Kaya, manileri konularına göre şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1. Sevda Manileri (52)
2. Şehir Manileri
3. Cinsellik Konulu Maniler
4. Ramazan Manileri
5. Milli Hislerle Söylenmiş Maniler
6. Mektup Manileri
7. Hayvanlarla İlgili Maniler
8. Askerlik Manileri (2)
9. Gelin –Kaynana Manileri(2)
10. Tahıllarla İlgili Maniler
11. Öğüt Manileri (4)
12. Sosyal Konulu Maniler (27)
13. Felek İçin Söylenmiş Maniler
14. İsimlerle İlgili Maniler (5)
15. Gurbet Manileri (12)
16. Anne İçin Söylenmiş Maniler (1)
17. Sünnet Manileri
18. Meslek Manileri
19. Mezar Taşı Manileri
20. Kabadayı Manileri
21. Nazarla İlgili Maniler (1)
22. Kardeş Manileri

23. Irmak Manileri
24. Politik Maniler
25. Fotoğraf Arkası Maniler(Kaya, 1999,61-81)

Akkuş yöresinden yaptığımız derleme çalışmamızda gördük ki mani söyleme geleneği canlılığını halen korumakta. Yöre insanları derleme sırasında konuya uygun mani örnekleri vererek çalışmamıza renk kattı. Yörede söylenen maniler genellikle atma türkü şeklinde olduğunu gördük ve bu maniler konu ayırt etmeden hemen hemen her konuda söylenebilmekte.

Saz eşliğinde genellikle eğlencelerde söylenen konu ve şekil bakımından birbirinin devamı niteliğinde manilere atma türkü demeleri şüphesiz ki yanlış bir durum değildir.

Çalışmamızın bu kısmında bahsettiğimiz özellikleri bünyesinde bulunduran mani metinlerine yer vereceğiz.

4.3.3.1.1Sevda Manileri

-1-

Akkuşluyum Akkuşlu
Yârim aklıma düştü
A kız senin yüzünden
Saçıma aklar düştü(KK,35)

-2-

Armut dalda asılsın
Ela gözlüm nasılsın
İkimizin sevdası
Gazeteye yazılsın (KK,15)

-3-

Argan dağı iki yol

Biri sağ birisi sol

İki kaşın arası

Cennete giden yol(KK,35)

-4-

Akkuş'tan atlı geçti

Yârime baktı geçti

Hâkim bana dokunma

Yar beni yaktı geçti(KK,35)

-5-

Altın yüzük var benim

Barmağıma dar benim

Şu Akkuş'un içinde

Orta boylu yar benim (KK,15)

-6-

Armudun dalı kalın

Şu kızı bana alın

Anasının gönlü yok

Babasına yalvarın (KK,15)

-7-

Armut dalda beş dudak

Kız öptüm şıppadak

Annesi arakamdaymış

Sırtıma vurdu şırpadak (KK,35)

-8-

Arpa ekdim biçemedim

Yolun dardır geçemedim

Yıldız kadar kız olsa

Yine senden geçmem (KK,45)

-9-

Akkuş'a gidiyorum

Nişanlımı görmeye

Altın yüzük yaptırđım

Nişanlıma vermeye (KK,14)

-10-

Armut daldan düşer mi?

Günden yanı pişer mi?

Sevip sevip ayrılmak

İkimize düşer mi (KK,14)

-11-

Alma beni daş ile

Gözüm dolu yaş ile

Ben nereye gideyim

Bu sevdalı baş ile (KK,56)

-12-

Altın sarısı yârim

Limon sarısı yârim

Bana nasip olmasın

Senden başkası yârim(KK,15)

-13-

Ayva attım çayıra

Güneş vurdu bayıra

Bizi kul ayıramaz

Meğer ölüm ayıra (KK,15)

-14-

A benim aslan yârim

Bağrıma yaslan yârim

Samanlığın yanında

Bana bir seslen yârim(KK,15)

-15-

Arkasında saçları

İşmar eder kaşları

Kızın gönlü var ama

Kör olsun gardaşları (KK,35)

-16-

Altını bozdurayım

Gerdana dizdireyim

İpeklince mendil ver

Cebimde gezdireyim (KK,35)

-17-

Almayı bıçakladım

Çevreyi saçakladım

Anasının önünde

Kızını kucakladım (KK,14)

-18-

Akkuş'un kavakları

Boyumdan uzun

Yar gözümün önünde

Bir salkım üzüm(KK,22)

-19-

Armudun dibi bayır

Yârim dibinde uyur

Uykun mübarek olsun

Bir gece bize buyur(KK,36)

-20-

Açmayı perdeyi

Esmesin yeller

Seni sevdiğimi

Duymasın eller(KK,36)

-21-

Atlar gider engine

Odun vurdum dengine

Akkuş'ta üç güzel var

Biri benim kendime(KK,35)

-22-

Armut dalda bir çiçek

Benim yârim küçücek

Benim yârim büyürse

Seni beni geçecek(KK,36)

-23-

Ah eyledim derinden

Dağlar koptu yerinden

Nice ah etmeyeyim

Yârim gitti elimden (KK,15)

-24-

Başındaki yazmayı

Sarıya mı boyadın

Sararmışsın solmuşsun

Sevdaya mı uğradın (KK,14)

-25-

Beyaz giyme üşürsün

Güzellikte meşhursun

Güzellik başa bela

Herkesle konuşursun (KK,35)

-26-

Çayır ince biçilmez

Yol yokuştur geçilmez

Bana yardan geç derler

Yar tatlıdır geçilmez (KK,15)

-27-

Çamalan'ın düzleri

Sini gibi yüzleri

Pınar olmuş akıyor

Asiye'min gözleri (KK,44)

-28-

Al eline kavalı

Çal havalı havalı

Alır kaçırım seni

Anan kalır zavallı (KK,15)

-29-

Akkuş Akkuş'a benzer

Akkuş'ta yârim gezer

Beyaz gömlek giyince

Akkuş karına benzer (KK,35)

-30-

Bohçası elinde yârim

Kemerinde belinde yârim

İkimizin sevdası

Elalem dilinde yârim (KK,36)

-31-

Ceviz koydum terkiye

Gıldır gıldır ediye

Nazlı yârin perçemi

Yaldır yaldır ediye (KK,36)

-32-

Derelerin uzununu

Kıramadım buzunu

Andır kalsın çemberin

Göremedim yüzünü(KK,6)

-33-

Dağda geyik izleri

Besbellidir yüzleri

Ben yârimi seçmişim

Sürmelidir gözleri (KK,15)

-34-

Derede tutum cücük

Ağzı burnu küçücük

Verin benim yârimi

İçinizde bitecük (KK,24)

-35-

Tepede gürgenim var

İpekten yorganım var

Seni bana versinler

Tekkeye kurbanım var(KK,24)

-36-

Eğmeli yârim eğmeli

Saçlar bele değmeli

Komşu kızı varken

Kime boyun eğmeli(KK,15)

-37-

Derelerde yan direk

Suyu nereden indirek

Kuşlar dilden bilmiyor

Yâre selam gönderek (KK,31)

-38-

Dağda davar güderim

Satar altın ederim

Seni bana verseler

Evde hatun ederim (KK,35)

-39-

Dağda tavşan yayılır

Kemikleri sayılır

Sakın çıkma yazıya

Seni gören bayılır(KK,35)

-40-

Değirmenin bendine

Su vuruyor kendine

Gel gidelim sevdiğim

Yazık etme kedine (KK,28)

-41-

Fındık dalı sararmış

Yaprakları kararmış

Yârim beni kaybetmiş

Akkuşlarda ararmış (KK,35)

-42-

Ekin ekim bitecek

Sevda bana yetecek

İkimizin sevdası

Ölene dek sürecek (KK,49)

-43-

Evleri var Akkuşta

Sevdasıdır var başta

Bu nasıl sevdymiş

Ha bu gencecik yaşta(KK,35)

-44-

Irmak gibi çağlıyom

Çağlatma yârim

Yetimlikten büyüdüm

Ağlatma yârim (KK,15)

-45-

Kiraz dalın eğmeli

Kirazını yemeli

Emmim kızını var iken

Kime boyun eğmeli(KK,35)

-46-

Eğri ceviz dalları

Yıka beyaz kolları

Irak yerde yârim var

Hep gözlerim yolları (KK,36)

-47-

Eli elekli yârim

Tombul bilekli yârim

Beni nasıl bıraktın

Gavur yürekli yârim (KK,49)

-48-

Gel ağlama sevgilim

Ağlatma beni

Çok üzgünüm dostum

Söyletme beni (KK,15)

-49-

Kiraz koydum sepette

Tombul oynar tepede

Oyna tombulum oyna

Şan verdin memlekete (KK,38)

-50-

Tepe tarla kendiri

Salla yârim mendili

Koş a sevdiceğim koş

Anca buldun dengini(KK,13)

-51-

Karpuz kestim su imiş

Benim yârim bu imiş

Işmar ettim tınmadı

Belli dağda büyümüş (KK,15)

-52-

Odun attım ocağa

Yar çıkıyor bucağa

Azıcık iri yarı

Tam oturur kucağa (KK,10)

4.3.3.3. Askerlik Manileri

-1-

Başındaki yazmaları

Solmaz mı sandın

Ben asker gitmeynen

Gelmez mi sandın (KK,14)

-2-

Sırtındaki yeleşe

Gocuk diyorlar gocuk

Askerlik yapmayana da

Çocuk diyorlar çocuk (KK,27)

4.3.3.1.2. Gelin- Kaynana Manileri

-1-

Başı saçaklı gelin

İpten kuşaklı gelin

Dün geldin adam oldun

Leylek bacaklı gelin(KK,36)

-2-

Elbisemin moruna

Varmam sarhoş oğluna

On beş bilezik taksa

Gene girmem koluna(KK,15)

4.3.3.1.3. Öğüt Manileri

-1-

Yol üstünde aşılama

Aşlamayı taşlama

Söylersen mani söyle

Bilmediğine başlama(KK,15)

-2-

Çıktım yayla düzüne

Güvenme el sözüne

Yar benden fazla olsa

Gitmez idi gücüme (KK,24)

-3-

Kar yağar lapa lapa

Evimin yolu sapa

Sana göz koymasınlar

Kapını sıkı kapa (KK,8)

-4-

Çıkma kiraz dalına

Dartmaz dalalrı

Varma kötüye

Sarmaz kolları (KK,11)

4.3.3.1.4. Sosyal Konulu Maniler

-1-

Akkuş'un yazıları

Körpedir kuzuları

Allah alınına yazmış

Bu kara yazıları(KK,15)

-2-

Ata binen enişten

Zengüleri gümüştten

Beni yardan ayıran

Ablam değil, eniştem(KK,35)

-3-

Akkuş yolu uzak mı

Sırtındaki kazak mı

Hiç selamın gelmiyor

Yoksa selam yasak mı?(KK,15)

-4-

Aşım pişti buz ister

Hasta gönlüm buz ister

Buzla biten işim yok

Ana canım kız ister (KK,15)

-5-

Ayağında nal çalar

Kolundaki sırçalar

Gece gelme gündüz gel

Seni mindik parçalar (KK,14)

-6-

Çeşmeden Dudu geçti

Elini yudu geçti

Çeşme seni yıkarım

Dudu ne dedi geçti (KK,45)

-7-

Çıkrık kapı dar bana

Darıldın mı yar bana

Darıldıysan darıl

Dünya dolu yar bana (KK,15)

-8-

Darı kazarım darı

Yaprakları sapsarı

Kime çalım atarsın

Partal tommanlı karı(KK,36)

-9-

Dağdan kestim tahnalı

Varsın yesin keçiler

Az mı geldi sevdiğim

Gönderdiğim elçiler(KK,9)

-10-

Dere içi gidelim

Koyun kuzu güdelim

İkimizi görmüşler

Nasıl inkâr edelim (KK,35)

-11-

Fasulye fasulye olur

Yemeği nasıl olur

Sen de çekmedin sevdalık

Çek de bak nasıl olur (KK,35)

-12-

Darı kazarım darı

Yelekleri sapsarı

Bana mı laf atıyon

Ben olmam sana karı (KK,14)

-13-

Derelerin armudu

Anan baban varmudu

Anan baban olsaydı

Seni bekâr kormudu(KK,40)

-14-

Davar güderim davar

Davarın ardı duvar

Ben sana şaka yaptım

Bunda küsecek var (KK,35)

-15-

Elbisemin beşini

Ben yitirdim eşimi

Eğer bulsam eşimi

Bırakmazdım peşini(KK,35)

-16-

Harman başı pıtırak

Gelin kızlar oturak

Oturmaktan ne çıkar

Gelin olup kurtulak (KK,14)

-17-

Kestaneyi budarlar

Işkın vermesin diye

Bizi burdan kovarlar

Güzel sevmasin diye (KK,35)

-18-

Elma attım geline

Aldı koydu beline

Yemesini bilmedi

Verdi cahil eline(KK,36)

-19-

Halı dokurum halı

Bitmiyor hain halı

Şu halılar çıkalı

Kızların benzi sarı (KK,23)

-20-

Irmaktan geçemiyom

Düş gördüm seçemiyom

Sen benden geçtin ama

Ben senden geçemiyom (KK,15)

-21-

Kaşığı dişime değmedi

Eşiği başıma değmedi

Giyin gidelim kadın

Bu iş işime gelmedi (KK,26)

-22-

Omuzundan aşağı

Saçların örüm örüm

Alırsam kardeşini

Olurum sana görüm(KK, 49)

-23-

Uzun uzun firaktı

Yârim beni bıraktı

Ona gam yemem amma

Düşmanlar türkü yaktı (KK,10)

-24-

Yaprak güzeli yârim

Dünya güzeli yârim

Hep dostlar düşman olmuş

Ayrı gezelim yârim (KK,5)

-25-

Yeşil yaprak uyanır

Al yeşile boyanır

Eller almış yârimi

Buna can mı dayanır (KK,35)

-26-

Martinim dolu mermi

İnsan böyle eder mi?

İnsan sevdiği yâri

Bırakır da gider mi?(KK,35)

-27-

Karanfil turşusuna

Oturdum karşısına

Adam âşık olur mu?

Kapı gibi komşusuna (KK,36)

4.3.3.1.5. İsimlerle İlgili Maniler

-1-

Fatma pancar dallıyor

Kurdelesı parlıyor

Sanki yâri yok gibi

Bana mendil sallıyor (KK,49)

-2-

Eminem huylu musun?

Minare boylu musun?

Her gelen seni seven

Gümüş hamaylumusun (KK,14)

-3-

Eminem suya gider

Saçları talim eder

Eminem saçını topla

Bakanı candan eder (KK,56)

-4-

Eminem atar mısın?

Şeftali satar mısın?

Geceler çok uzamış

Benimle yatar mısın (KK,56)

-5-

Eminem huydan olur

Güzellik soydan olur

Senle bizim ayrılık

Düşmen şerrinden olur(KK,14)

4.3.3.1.6. Gurbet Manileri

-1-

Mani maniyi açar

Mani bilmeyen kaçar

Gel sana mani diyem

Gurbette gönlün açar(KK,15)

-2-

Altın yüzük kaşını

Kim bağladı başını

Ayrılan kavuşmaz mı?

Sil gözün yaşını(KK,15)

-3-

Akkuş benim durağım

Ben Akkuş'tan ırağım

Eller yârim dedikçe

Yanar benim yüreğim (KK,28)

-4-

Ayran içtim az kaldı

Bardağım beyaz kaldı

Merak etme sevdiğim

Görüşmemize az kaldı (KK,35)

-5-

Ata binesim geldi

Geri dönesim geldi

Ela gözlü sevdiğim

Seni göresim geldi(KK,35)

-6-

Almayı sekiz dildim

Çamura düştü sildim

Bilemedim yar kıymeti

Gurbete çıktım bildim(KK,35)

-7-

Ben elmayı dişledim

Sapını gümüşledim

Yârim gitmiş gurbete

Gelir diye bekledim (KK,14)

-8-

Ay doğar düzden beri

Keküklü yüzden beri

Ben yârimi görmedim

Bıldır ki güzden beri (KK,10)

-9-

Çeşme yaptım akıtma

Yar yoluna bakıtma

Mektup yazdım yolladım

Düşmanlara okutma (KK,35)

-10-

Ekin ekim az kaldı

Tel kırıldı, saz kaldı

Katlan yüreğim katlan

Kavuşmaya az kaldı (KK,49)

-11-

Kömüş öküz koşanlar

Böyle mi olur şaşanlar

Mektup ile konuşur

Gurbet ele düşenler (KK,35)

-12-

Kabağım köken attı

Dibinde yılan yattı

Gözü kör olsun yârin

Beni gurbete attı (KK,42)

4.3.3.1.7. Anne İçin Söylenen Maniler

-1-

Saca koydum bazlama

Anne beni nazlama

Ben gurbete gidersem

Yollarım gözleme (KK,17)

4.3.3.1.8. Nazarla İlgili Maniler

-1-

Evleri yakın yârim

Saatler yakın yârim

Düşman bizi göz kaktı

Kendini sakın yârim (KK,35)

Sahadan derlenen 106 adet maninin %50 'si sevda üzerine söylenmiştir. %30 ise sosyal konular ile ilgili söylenmiştir. %10 kısım ise gurbet, ayrılık ve özlem üzerine söylenmiştir. Geriye kalan %10 dilim de ise askerlik, öğüt, isim, gelin – kaynana üzerine söylenmiştir.

4.3.3.2. Manilerin Teknik Özellikleri

4.3.3.2.1. Manilerde Kafiye ve Redif

4.3.3.2.1.1. Yarım Kafiye

106 adet mani metninin 22 tanesi yârim kafiye ile kafiyelenmiştir. Örnek verecek olursak:

Ata binesim geldi

Geri dönesim geldi

Ela gözlü sevdiğim

Seni göresim geldi (KK,35)

4.3.3.2.1.2. Tam Kafiye

Derlenen 106 adet mani metninden 31 tanesi iki ses benzerliğinden oluşan tam kafiye ile kafiyelenmiştir.

Ayran içtim az kaldı

Bardağım beyaz kaldı

Merak etme sevdiğim

Görüşmemize az kaldı (KK,35)

4.3.3.2.1.3. Zengin Kafiye

106 adet mani metninin 24 tanesi zengin kafiye ile kafiyelenmiştir.

Akkuş benim durağım

Ben Akkuş'a ırağım

Eller yârim dedikçe

Yanar Yüreğim (KK,28)

4.3.3.2.1.4. Tunç Kafiye

7 adet mani metni tunç kafiye ile kafiyelenmiştir.

A benim aslan yârim

Bağrıma yaslan yârim

Samanlığın yanında

Bana bir seslen yârim (KK,15)

4.3.3.2.1.5. Cinas Kafiye

Örneği bulunmamaktadır.

22 adet mani metninde ise kafiye bulunmamaktadır.

4.3.3.2.2. Redif

Ek ve sözcük halinde bulunan redif örnekleri mevcuttur. Cümle halindeki redif örneğine rastlanılmamıştır.

Arpa ekim biçemedim

Yolun dardır geçemedim

Yıldız kadar kız olsa

Yine senden geçmem (KK,45)

Altın yüzük var benim

Barmağıma dar benim

Şu Akkuş'un içinde

Orta boylu yar benim (KK,15)

4.3.3.2.3. Hece Sayılarına Göre Maniler

Maniler genellikle 7'li hece ölçüsü ile yazılmaktadır. Sahadan derlediğimiz mani metinleri de genellikle 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Ancak usta kaynak kişilerden derlenmeyen ve zaman içinde unutulup tam metni hatırlanamayan mani örneklerinde hece sayıları eşit olmayan ya da 7 heceden az mısralı olan mani örnekleri de bulunmaktadır.

4.3.3.2.3.1. 7 Heceli Maniler

106 mani metninden 84 tanesi 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

Karpuz kestim su imiş

Benim yârim bu imiş

İşmar ettim tınmadı

Belli dağda büyümüş(KK,15)

4.3.3.2.3.2. Mısra Sayıları Eşit Olmayan Maniler

106 mani metninden 22 tanesinin mısralarındaki hece sayıları eşit değildir. Bunun sebebi zamanla unutilan kısımların olması, usta kaynak kişilerden derlenmemiş olması olabilir. Mısralarda kullanılan hece sayısı en az 5 en fazla ise 11'dir.

Çıkma kiraz dalına -7 hece

Dartmaz dalları -5 hece

Varma kötüye -5 hece

Sarmaz kolları -5 hece (KK,11)

Kaşığı dişime değmedi-9 hece

Eşiği başıma değmedi -9 hece

Giyin gidelim kadın -7 hece

Bu iş işime gelmedi -8 hece (KK,26)

4.3.4.Ninniler

4.3.4.1.Ninnilerin İncelenmesi

“Türküleri kapsayan sınıflandırmalarda, tıpkı ‘ağıt’ gibi ‘türkü’ içerisinde gösterilen ve çokluklara ‘ninni yavrum ninni’ ifadesiyle başlayan ninniler, anaların çocuklarını sakinleştirmek ve uyutmak amacıyla söyledikleri ezgili manzumelerdir.”(Şimşek, 1989, 33-34)

Ninni sözü, Divanu Lügati’t Türk’te “balu balu” sözü ile karşılanmış ve bu kelimeye; “kadınlar beşikte çocuğu uyutmak için söylerler.” karşılığı verilmiştir.(Kaya,1999,353-354)

Ninni için diğer Türk Topuluklarında da farklı adlandırmalar yapılmıştır. Bunlara örnek verecek olursak:

Azeri Türkleri; laylay, Kazak Türkleri; beşik jırı,eldim ,eldiy,Kırım Türklerinde ; leyle-leyley-leyley,Özbeklerde; alla,Uygur Türklerinde ise alay denilmektedir.(Kaya ,1999,339)

Akkuş yöresinde de bebekleri uyutmak için söylenen ezgili, ölçülü halk edebiyatı ürünlerine ninni denilmekte. Bölgeden yaptığımız derlemeler sırasında 1 adet ninni metni tespit edilmiştir. Bu ninni metninde serbest ölçü ile söylenmektedir.

4.3.4.2. Ninni Metinleri

Ninni I

Dastini dastini das dana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı

Eeee eeeeeee e(KK,14)

4.3.5. Atasözleri ve Deyimler

4.3.5.1. Atasözleri ve Deyimlerin İncelenmesi

Atasözlerinin tanımını Aksoy şu şekilde yapmaktadır. Atasözleri atalarımızın, uzun denemelerine dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözlerdir. (Aksoy,1984,37)

Boratav ise atasözlerini, Asıl Atasözleri ve Atalar Sözü Değerinde Değimler şeklinde iki kısma ayırmaktadır. (Boratav,2000,120)

Akkuş yöresinde yaptığımız derlememizde atasözleri ve deyimlerin varlığını ve canlılığını korumaktadır. Çalışmamızda 51 atasözü, 46 deyim derlenmiştir.

Derlediğimiz atasözleri ve deyimlerin bazıları bütün Anadolu sahasında bilinmektedir. Fakat bazı atasözleri ve deyimlerde ise bölgeye özgü söylemlerde göze çarpmaktadır. Bunda da büyüklerin yıllar boyunca yöreye has olaylar ve özellikler sonucu ortaya çıkmış atasözleri ve deyimlerdir. Bu kısımda yöreye has sözcüklere anlam bütünlüğünü bozmamak açısından yer verilmiştir. Ve bu sözcükler hakkında bilgi ise sözlük kısmında verilmiştir.

4.3.5.2. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri

- 1) Aç doyuran aç kalmaz (KK,5)
- 2) Aç itin yalağında yal bulunmaz (KK,3)
- 3) Aç it koyun gütmmez (KK,15)
- 4) Alan olmayınca satan neylesin (KK,3)
- 5) Alışkın olmayanın kışında tomman durmaz (KK,14)
- 6) Altın kapının demir kapıya işi düşer (KK,8)
- 7) Ana bahtı kızına, baba ocağı oğula kalır (KK,10)
- 8) Askerden gelen kırk gün havaya, kırk gün tavaya bakar (KK,12)

- 19)Ayıyı vurmayınca gönünden kayış bükülmez(KK,35)
- 10)Bal demekle parmak yalanmaz(KK,36)
- 11)Bir ipte iki maymun oynanmaz(kk,28)
- 12)Bugün elimi al, yarın canımı(KK,39)
- 13)Çocukla çıkma yola, başına gelir bin türlü bela (KK,40)
- 14)Daralan darda kalmaz (KK,46)
- 15)Demir kapı ağaç kapıya muhtaç olur(KK,49)
- 16)Dibi görünmedik sudan geçilmez(KK,32)
- 17)Diken battığı yerden çıkar(KK,50)
- 18)Dil yüreğin kepçesidir(KK,35)
- 19)Doğru yoldan giden yorulmaz(KK,26)
- 20)Dostun sözü kalpten vurur.(KK,56)
- 21)Ekmeği aça ver parayı muhtaca ver(KK,18)
- 22)Ekmeği ekmekçiden al, bir ekmek noksan al(KK,15)
- 23)Ekmeğini yediğin adamın çanağına pislenmez(KK,21)
- 24)Ekmeğin katığı açlıktır.(KK,17)
- 25)Elin iyisi, birbirinin kötüsüyle değişilmez(KK,19)
- 26)Sabah kalkan yol alır, erken evlenen döl alır. (KK,36)
- 27)Emanetin peşinde şeytan hazırdır(KK,14)
- 28)Erik dalına basma, her söze kulak asma (kk,49)
- 29)Gelin ayağından, çoban dayağından belli olur(KK,36)
- 30)Gizli öğür(gebe), aşikâr doğur.(KK,36)

- 31)Göl yeri ıssız kalmaz(KK,41)
- 32)Harmanda işi olmayanın sofrada yüzü olmaz (KK,14)
- 33)Harmana giren porsuk dirgene dayanır(KK,13)
- 34)Her gittiğin yerde bir evin olsun (KK,17)
- 35)Herkesin doğradığı ekmek kaşığına gelir(KK,53)
- 36)Hop demeden ağaca çıkılmaz(KK,33)
- 37)Isırgan ocağında biter(KK,29)
- 38)İnkâr yiğidin kalesidir(KK,25)
- 39)İt yal yediği yalağı yer(KK,35)
- 40)Kargaya pisliğine ilaç demişler, gitmiş denizin ortasına etmiş(KK,37)
- 41)Kış gününün hoşluğuna, kahpenin dostluğuna güvenilmez(KK,15)
- 42)Köy danasından öküz olmaz(KK,14)
- 43)Kurt koyunun pahasına sormaz(KK,39)
- 44)Nazar, taş çatlatır(KK,14)
- 45)Öküz eşiyile koşulur(KK,14)
- 46)Sıçan tüylendikçe üşür(KK,49)
- 47)Şeytanın çarığı tez delinir(KK,36)
- 48)Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz(KK,14)
- 49)Yatan öküze saman olmaz(KK,52)
- 50)Yavuz it yarasız olmaz(KK,53)
- 51)Yurt yeri ıssız kalmaz(KK,48)

4.3.5.3.Deyimler

- 1)Aç göz (KK,5)
- 2)Adam satmak(KK,20)
- 3)Ağızdan alıp yere çalmak (KK,13)
- 4)Ağzını yere getirmek(KK,49)
- 5)Alış veriş yok ne diye konuşursun (KK,14)
- 6)Altın bilezik takmak(KK,14)
- 7)Altını yakmak(KK,20)
- 8)Alt tekneye oturmak(KK,22)
- 9)Anası ne ki danası ne olsun (KK,32)
- 10)Arap'ın atı gibi yanmak(KK,34)
- 11)Arasına arpa denesi sığmıyor(KK,37)
- 12)Arpa tarlası çiğnemek(KK,26)
- 13)Atın tepeni, köpeğin çokanı olmak(KK,29)
- 14)Ayağına demir çarığı giymek(KK,35)
- 15)Ayağını sabunlamak(KK,39)
- 16)Ayda yılda bir namaz, o da hakka yaramaz(KK,46)
- 17)Başında mih kesmek(KK,48)
- 18)Burnu doğrultusuna gitmek(KK,51)
- 19)Boğazını gezdirmek(KK,23)
- 20)Boynuna asmak(KK,18)
- 21)Çift çeneli olmak(KK,35)

- 22)Dokuzu(inat) diretmek(KK,14)
- 23)Dadandığı yere tuz ekmek(KK,14)
- 24)Deli desten olmak(KK,24)
- 25)Dilencinin kapısı bir olsa çatlar ölür(KK,38)
- 26)Dört göz olmak(KK,17)
- 27)Döşęi kalın olmak(KK,39)
- 28)Dudak burmak(KK,43)
- 29)Elin diline düşmek(KK,44)
- 30)Geri kalsam arkamdan teperler, ileri gitsem burnumu kırarlar(KK,14)
- 31)Gouz bırakmak
- 32)Göz kakmak(KK,19)
- 33)Gözü götürmemek(KK,27)
- 34)Gözünün akını çıkarmak(KK,33)
- 35)İpin ucunu salmak(KK,43)
- 36)İt yüzlü olmak(KK,14)
- 37)Kabuksuz yumurtlamak(KK,50)
- 38)Odonum yaş demek(KK,48)
- 39)Ortada yatıp kıyıda bulunmak(KK,34)
- 40)Salavattan korkan şeytana benzemek(KK,47)
- 41)Suratından ateş damlamak(KK,55)
- 42)Şeytana çarığı ters giydirmek(KK,53)
- 43)Yangına çıra ile koşmak(KK,10)

44)Yel esmeyince yaprak sallanmaz (KK,9)

45)Yerin kulağı vardır(KK,7)

46)Yumruğunu yalamak(KK,6)

4.3.6. Bilmeceler

4.3.6.1. Bilmecelerin incelenmesi

Bilmecelerin kapsamlı tanımını yapan Elçin'in ifadeleri şu şekildedir: Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ veya güzellik nev'inden mücerred kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir. (Elçin, 1986,607)

İlk bilmece metinlerine Divanu Lugati't Türk (11yy) rastlamaktayız. Bilmece metni bakımından zengin diyebileceğimiz örnekleri barındıran bir diğer önemli eser ise Codex Cumanicus'tur.

Bilmeceler hem manzum hem de mensur şekillerde söylenmişlerdir. Bizim çalışma sahamızda da genellikle mensur şekilde söylenilmiştir. Bilmeceler üzerine pek çok sınıflandırma çalışması yapılmıştır. Biz bu çalışmamıza Şükrü Elçin'in yapmış olduğu sınıflandırmayı derleme sonucu elde ettiğimiz bilmece metinlerine uygulamayı tercih ettik.

Elçin'in bizimde çalışmamızda kullanmış olduğumuz bir diğer sınıflandırması ise bilmecelerin konularına yönelik yapmış olduğu çalışmasıdır.

- 1) Tabiat ve tabiat hadiseleri ile ilgili bilmeceler (9 tane)
- 2) Bitkiler ve onların mahsulleri ile ilgili bilmeceler (15 tane)
- 3) Hayvanlar ve onların mahsulleri ile ilgili bilmeceler (12 tane)
- 4) İnsan ve insan uzuvları ile ilgili bilmeceler (10 tane)
- 5) Eşya ile ilgili bilmeceler (32 tane)
- 6) Manevi –dini unsurlarla ile ilgili bilmeceler (17 tane) (Elçin, 1970,81-80)

Derleme çalışması sırasında bilmece sorma –söyleme geleneğinin güçlü ve canlı olduğuna şahit olduk. Yöre halkının söylediklerine göre:

Eskiden işlerimizi hep imece usulü yapardık, tarlalarda mısır otu kazarken, akşamları evdeler de fındık ayıtlarken ve mısır soyarken bilmece sormak en büyük eğlencemizdi. Bilemeyenlere ceza verirdik, taklit yeteneği olanlar bize oyunlar oynar böylece işimizi daha eğlenceli ve çabuk yapardık. (KK,24)

Eskiden işlerin ortaklaşa yapıldığı zamanlarda aslında başka bir ifade ile etkileşimin daha yoğun olduğu ve televizyon gibi insanları sohbetten ziyade kendine bağlayan aletlerin olmadığı zamanlar da bilmece çokça tercih edilirken günümüzde durum maalesef bu şekilde değildir. Günümüzde pek tercih edilmemekte ve unutulmaya yüz tutmuş durumda olan tür için daha çok yaşı büyük olan kaynak kişilerden derlemeler yaptık. Çünkü genç yaştaki kişilerin dimağlarında pek hatta hiç bilmece bulunmamakta olduğu gördük.

Yöredeki derleme çalışmamızda toplamda 85 tane bilmece metni derledik. Tasnifimize göre dağılımı bilmecelerimizin şu şekilde oldu: Tabiat ve Tabiat Hadisleriyle İlgili Bilmeceler 9 tane, Bitkiler ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler 15 tane, Hayvanlar ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler 12 tane, İnsan ve İnsanın Uzuvarları İle İlgili Bilmeceler 10 tane, Eşya İle İlgili Bilmeceler 32 tane, Manevi –Dini Unsurlarla ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler 17 tane şeklinde bir dağılım meydana ortaya çıktı.

Bu kısımdan sahadan derlemiş olduğumuz bilmeceleri tasnif başlıklarımıza göre vereceğiz.

4.3.6.2. Bilmece Metinleri

4.3.6.2.1. Tabiat ve Tabiat Hadiseleri İle İlgili Bilmeceler

1)Akşam baktım pek çok, sabah baktım hiç yok

(Yıldız)(KK,20)

2)Biz biz idik, bin kız idik. Akşam oldu yazıldık, sabah oldu silindik.

(Yıldız)(KK,13)

3)Bir yorganım var dünyayı örter, denizi örtmez.

(Kar)(KK,31)

4)Beyaz yumak attım siyah yumak geldi, siyah yumak attım beyaz yumak geldi.

(Gece –Gündüz)(KK,33)

5)Dam üstüne darı saçtım, saymadan eve kaçtım.

(Yıldız)(KK,25)

6)Hanım kalktı cama dayandı, cam kırıldı kana boyandı.

(Kar)(KK,40)

7)İkisi bir birine bakar, ikisi benzer, ikisi birbirinden güzel.

(gökyüzü-yeryüzü/uyku-ölüm/ay- güneş)(KK,3)

8)Kara öküz gitti gelmez, sarı öküz yattı kalkmaz.

(Duman –ateş)(KK,37)

9)Kalburda durmaz, onsuz olmaz.

(Su)(KK,32)

4.3.6.2.2.Bitkiler ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler

1)Ağzı yok adam yer.

(Isırgan otu)(KK,14)

2)Annesi beşikteyken kızın kızı oldu.

(Gül)(KK,20)

3)Bir kalbur cücem var hep arkası kara.

(Bakla)(KK,9)

4)Dağdan gelir taştan gelir, beş bıyıklı eniştem gelir.

(Töngel)(KK,4)

5)Dağda durur doğan gibi, acısı soğan gibi.

(Ceviz)(KK,7)

6)Dışı kazan karası içi süt beyazı

(Kestane)(KK,35)

7)Fırtıttan atladi, öte yana yumurtladi.

(Kabak)(KK,21)

8)Küçük kazanın tatlı yemeği

(Fındık-Fıstık)(KK,45)

9)Kat kat ama katmer değil kırmızı ama elma değil.

(Soğan)(KK,53)

10)Katık oldum aşına, öp koy beni başına, ince ince dil beni, haydi kimim bil beni.

(Ekmek)(KK,34)

11)Kırmızıdan rengi var, tarlada dengi var, kızların tek gelini, rüzgâr sallan belini.

(Gelincik)(KK,50)

12)Marta biterim, mayısta yiterim, bir gülün yüzünden boynumu bükürüm.

(Menekşe)(KK,15)

13)Mantosu yeşil, entarisi kırmızı, bu gelen kimin kızı.

(Karpuz)(KK,11)

14)Tam ardına teke bağladım, boynuzlarını beke bağladım.

(Kabak)(KK,33)

15)Kara öküz tama kaçan, kuyruğu elimde kalır.

(Armut hoşafı)(KK,33)

4.3.6.2.3. Hayvanlar ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler

1)Ağaca çıkar adam gibi, yazı yazar imam gibi.

(Salyangoz)(KK,12)

2)Altı kaya, üstü kaya, içinde sarı boya.

(Yumurta)(KK,26)

3)Ağaca çıkar insan değil, semeri var eşek değil .

(Salyangoz)(KK,37)

4)Canı var kanı yok.

(Salyangoz)(KK,1)

5)Dört kardeş bir kuyuya taş atar.

(İnek memesi)(KK,6)

6)İki direk üstünde bin tahta.

(Tavuk)(KK,9)

7)Metali metten sakalı etten.

(Horozibiği)(KK,41)

8)Üç baş, altı göz, on ayak, bir dayak

(Çiftçi-öküzleri-üvendire)(KK,14)

9)Üstü ağaç, altı taş, dön dolaş.

(döven)(KK,3)

10)Elemez, melemez, ocak başına gelemez.

(Yağ)(KK,5)

11)Ele sığar, ambara sığmaz.

(Üvendire –sopa)(KK,17)

12)Hülbürü hülbürü, üstüne çul bürü.

(Yoğurt)(KK,47)

4.3.6.2.4. İnsan ve İnsan Uzuvarları ile İlgili Bilmeceler

1)Bir tas Yoğurdum var, etrafı kıllı, yarısı ak, yarısı kara.

(Burun)(KK,7)

2)Bir küçük mil taşı dolandır dağı taşı.

(Göz)(KK,18)

3)Dal ucunda oymacık

(Tırnak)(KK,38)

4)Etten kantar altın tartar.

(Kulak memesi)(KK,46)

5)Küçük bakkal dünyayı yutar.

(Ağız)(KK,5)

6)Otuz iki kardeşler biri birini çok işler.

(Diş)(KK,51)

7)Pencerem, kapalıdır etrafı saçaklı.

(Göz) (KK,18)

8)Yamaçta kütük oturur.

(Burun)(KK,34)

9)Yarım kaşık duvara yapışık.

(Kulak)(KK,7)

10)Yamada yarım börek.

(Kulak)(KK,1)

4.3.6.2.5.Eşya İle İlgili Bilmeceler

1)Ağzı var dili yok, nefesi var canı yok.

(Körük)(KK,9)

2)Ağzı açık alamet, içi kızıl kıyamet, çiğ koydum pişmiş aldım ne garip keramet.

(Fırın)(KK,24)

3)Ayağı var gidemez, yemek gelir yiyemez.

(Masa)(KK,42)

4)Ağzı aşağı, sapı yukarı

(Çan)(KK,52)

5)Ağzı var dili yok, karnı var midesi yok

(Testi)(KK,9)

6)Ağzı kalın sapı ince

(Kaşık)(KK,16)

7)Bir dedem var bin yamadan donu var

(Fırın)(KK,19)

8)Bir ağacı oymuşlar içine dünyayı koymuşlar.

(Radyo-televizyon)(KK,55)

9)Bilmece bildirmece el üstünde kaydırmaca

(Sabun)(KK,11)

10)Beş kardeş bir ev yapar, içinde hiç oyma olmaz

(Çorap ve mil)(KK,14)

11)Dimdik durur, şıp şıp vurur.

(Yayık)(KK,13)

12)Dört köşeli taş değil, başı sudan hoş değil

(Sabun)(KK,29)

13)Dağa varır seslenir, eve gelir yaslanır.

(Balta)(KK,47)

14)Dünyayı doyurur kendi doymaz.

(Un değirmeni)(KK,35)

15)Dam üstünde kadı gibi, gözleri var cadı gibi

(Baca)(KK,36)

16)Dağa varır yazılır eve gelir büzülür.

(Kolan-ip)(KK,52)

17)Doktor Bey içeri girdi, şapkası dışarda dışarıda kaldı

(Çivi)(KK,9)

18)Dağı var ağacı yok, ırmağı var suyu yok, şehri var evi yok.

(Harita)(KK,7)

19)Evlerinde kuyu kuyunun dibinde suyu, suyun içinde yılan, yılanın ağzında mercan.

(Lamba-gaz-ateş)(KK,35)

20)Ele sığar, ambara sığmaz.

(Üvendire ve sopa)KK,33)

21)Gece gezer gündüz gezer, bir halebi yerde gezer

(Kapı)(KK,41)

22)İn benim ipimden, sana da vereyim yükümden

(Yayı)(KK,18)

23)Kara oğlan tepede kırık açar.

(Makas)(KK,5)

24)Kırk delikli şeytan kılıklı

(Çarık)(KK,17)

25)Kabuğu var içi yok dayak yer suçu yok

(Davul)(KK,8)

26)Küçük mezar dünyayı gezer.

(Ayakkabı)(KK,3)

27)Kındırı kındırı, dağdan domuz indiri

(Tarak)(KK,38)

28)Kapıda bir gelinim var gelenin gidenin elini öper

(Kapı kolu)(KK,47)

29)Kırıl kırıl uçar avuç avuç saçar

(Değirmen)(KK,5)

30)Şıp burada şıp orada şıp kapının ardında

(Terlik)(KK,49)ş

31)Taka taka takanı var içinden bakanı var

(Beşik)(KK,32)

32)Tek bacaklı iki kulaklı

(Mangal)(KK,9)

4.3.6.2.6. Manevi –Dini Unsurlarla ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler

1)Bir sözdür ki şeytan kaçar bir anahtardır ki her kapıyı açar.

(Bismillah)(KK,2)

2)Nar tanesi nur tanesi bu dünyanın bir tanesi

(Kur'an)(KK,20)

3)Dil ile verilir sadaka denir

Güzel söz)(KK,34)

4)Gider gider izi olmaz, geri gelmeye yüzü olmaz

(Ölü)(KK,46)

5)Gider gider geri gelmez.

(Ölü)(KK,46)

6)Ayakları su içer üstünden gelen geçer.

(Köprü)(KK,18)

7)Altı taş üstü taş içinde bin bir baş.

(Hamam)(KK,7)

8)Balık değil denizde yüzer.

(Gemi)(KK,1)

9)Çarşıdan alınmaz mendile konulmaz bundan tatlı hiçbir şey olmaz.

(Uyku)(KK,31)

10)Işık yandı İS dedi tabak düştü TAN dedi babam bana BUL dedi.

(İstanbul)(KK,11)

11)İnsanda iki tane Türkiye’de bir tane

(Kaş: Antalya’nın ilçesi)(KK,18)

12)Magliki mugliki yılda gelir on iki

(Aylar)(KK,36)

13)Mehnisi taştan yiyeceği ağaçtan

(Ocak-Şömine)(KK,27)

14)Siyah siyah odalar bir birini kovalar

(Tren)(KK,19)

15)Sende var bende de canlı cansız her şeyde

(İsim)(KK,10)

16)Uzunluğu urgan gibi eni yorgan gibi

(Yol)(KK,29)

17)Bir yumağım sara sara bitmez.

(Yol)(KK,15)

Yörede bilmeceler genellikle imece usulü yapılan işlerde tercih edilmiştir. Yöre halkı işini yaparken eğlenme aracı olarak kullanılmıştır.

4.3.7. Tekerlemeler

4.3.7.1. Tekerlemelerin İncelenmesi

Tekerlemelerin tür olarak kabulü için önemli ve kapsamlı bir çalışma olan Ali Duymaz’ın, İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler adı eserinde şu şekilde tanımlamıştır:

Tekerlemeler; sözün gerçeklik, mantık, anlamlılık gibi sınırlamalara bağlı kalmadan ses ve söz oyunlarının rahatlıkla yapabildiği; hayal, düş, alışkanlık, yalan, mizah veya çocuk zihninden kaynaklanan serbest bir yaratıcılığın ürünüdür.(Duymaz,2002,28)

Tekerlemeler üzerine pek çok çalışması fikir yürütmüş, sınıflandırmalar yapmıştır. Bunlar arasında en kapsamlı olanı Ali Duymaz'ın yaptığı sınıflandırmadır.

- 1) Belirli bir oyun, tören veya metne bağlı tekerlemeler
- 2) Yazılı veya gelişmiş edebiyat tekerlemeleri
- 3) Diğer tekerlemeler

Olarak üç ana başlıkta toplamıştır. Bu sınıflandırmanın alt başlıkları ise şu şekildedir:

- 1) Belirli bir oyun, tören veya metne bağlı tekerlemeler
 - a. Çocuk oyunları tekerlemeleri
 - b. Tören ve inanç tekerlemeleri
 - c. Halk edebiyatı türlerine bağlı tekerlemeler
 - d. Seyirlik oyunlar ve halk eğlencelerine bağlı tekerlemeler (Orta oyunu, Karagöz, Meddah tekerlemeleri)
- 2) Yazılı ya da gelişmiş edebiyat tekerlemeleri
 - a. Âşık edebiyatı tekerlemeleri
 - b. Tekke –tasavvuf edebiyatı tekerlemeleri
 - c. Edebi metinlerin değiştirilmesiyle oluşmuş tekerlemeler
- 3) Diğer tekerlemeler (Duymaz, 2002,26-27) şeklinde detaylandırarak en kapsamlı çalışmayı hazırlamıştır.

Bizim sahadan derlemiş olduğumuz tekerleme metni sayısı 10'dur. Sahadan derlenen tekerlemeler genellikle Belirli bir oyun, tören veya metne bağlı tekerlemeler olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Akkuş yöresinde tekerleme söyleme geleneği zayıflamıştır. Kaynak kişilerimiz eskiden daha çok oyunlar oynarken tekerleme söylediklerini ama şuan sokak oyunları kalmadığı için bunların unutulduğunu ve gelecek nesillere aktarılamadığını sıkça ifade ettiler.

Şehir hayatında sokakların tehlikeli olması çocukların evlerde kalmasına ve sokak kültürünün olmamasına parka götürülen çocuğun da bireysel bir şekilde oyuncaklarla oynaması sonucunda eskiden beri gelen oyunlarımızın ve bu oyunlarda kullanılan tekerlemelerin unutulmuş somut örneği olarak gösterilebilmekte.

Durum büyük şehirlerde bu şekilde demek köylerde eski geleneklerin devam ettirildiğini göstermez. Şehirler kadar olmasa da durum köylerde de farksız. İnternet ve teknolojinin gelişimi beraber dünya bir kasabaya dönüşmüştür. Şu anda akıllı telefon sahibi kişi sayısı gün geçtikçe artmakta ve bu da gelenek üzerinde hem olumlu hem de olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bizim burada bahsettiğimiz olumsuz yönü halk edebiyatı ürünlerinin halk arasında artık gelişme göstermemesi ve kayıt altına alınmayanlarının da unutup yitmesidir. Bu düşüncemizi doğrular nitelikte olan kaynak kişilerin dile getirdikleri şu şekildedir:

Ben çocukluk yıllarımdan hatırlıyorum bahçeye kocaman karelerden oluşan çizgiler çizer ve sek sek adını verdiğimiz oyunu oynardık. ‘Kutu kutu pense elmamı yerse’ en çok eğlendiğimiz oyunların başında geliyordu. Okullarda teneffüs arasında, Beden Eğitimi dersinde yakan top vazgeçilmez oyunlardan bir tanesi idi. Günümüzde ise bunların yerini tabletler ve akıllı telefonlardaki oyunlar aldı.(KK,49)

Eskiden kız çocukları dışarı çıkıp pek oyun oynamazdı. Okula gidenler okulda beden dersinde ya da ders aralarında oynardı. Oyunlar oynanırken sözler söyledik ama aradan yıllar geçti insan unutuyor. Şimdiki çocuklar telefonda oyun oynuyor, çocuk durmayınca eline hemen telefon veriliyor. Benden iyi kullanıyor şimdiki çocuklar. Çünkü küçüklükten alışıyorlar. Bende yemek yemeyince durmayınca veriyorum telefonu ya da televizyondan çizgi film açıyorum. Eskiden çocuklar karnı acıkınca eve gelirdi. (KK,46)

4.3.7.2Tekerleme Metinleri

Tekerleme I

Ebe ebe ebeci

Ver elini cebeci

Doktorların ilacı

Ebegömeçi(KK,35)

Tekerleme II

Kat kat kadife

Kızın adı Hanife

Oturmuş çalı toplar

Üstünde bülbül otlar

O bülbül benim olsa

İki kardeşim olsa

Biri ay biri yıldız

Hop çikolata çikolata

Şeker, lokum, limonata (KK,35)

Tekerleme III

Dere boyu çalılık

Derede olur balık

Oltamı attım

Balığı tuttum

Balık suya dalmaz

Ebe beni bulamaz(KK,15)

Belirli bir oyuna bağlı tekerleme örneğidir.

Tekerleme IV

Ebe ebe

Ne...

Yakandan iğne düşmüş

Soksana

Soktum

Tavuk sergiye geldi

Koştur.

Koşturdum bacağım kırıldı

Bana et getir

Getirdiğimi ne yaptın?

Ben namaz kılariken kedi yedi(KK,14)

Tekerleme V

Değirmene girdi köpek

Kepek yedi köpek

Değirmenci vurdu kötek

Hem kepek yedi köpek

Hem de kötek yedi köpek(KK,15)

Tekerleme VI

Dal kalkar kartal kalkar

Kartal kalkar dal kalkar(KK,5)

Tekerleme VII

Mustafa mıstık

Arabaya kıstık

Üç mum yaktık

Seyrine baktık(KK,35)

Tekerleme VIII

Sofraya buyurun

Karnınızı doyurun

Buyurunda yemeyin

Çağırmağı demeyin

Ortasına dalmayın ş8

Kenarından almayın

Uzatmayın elinizi

Kırarım belinizi(KK,35)

Bir öğreti niteliğinde olan tekerlememizde sofrada adabından bahsedilmektedir. Bazen anlamsız cümlelerin bir araya geldiği metin örnekleri olsa da bu şekilde bir görgü kuralını öğretmeye yönelik olan örnekleri de mevcuttur. Bu kurala yörede oldukça önem verilmektedir. Kaynak kişinin verdiği bilgiye göre:

Eskiden büyüklerimiz sofraya çağırmağan oturmazdık. Onlar sofradan kalkmadan da kalkılmazdı. Şimdiki gibi herkese ayrı tabak verilmezdi, ortadan yenirdi. Ama herkes yemeye kendi önünden başlardı. Bazen hatırlıyorum etli yemek

falan olduğunda yemeğin ortasına doğru uzandığımda elime kaşıkla vururdu. Herkes kendi önünden yedi. Yemek bitince sofraya duaşı yapar, büyüklerin kalkmasını beklerdik.(KK,50)

Tekerleme IX

Kuzu kuzu me

Bize tepme

Haydi gidelim

Ayşe teyzeme (KK,36)

Tekerleme X

Hu hu komşu komşu

Oğlun geldi mi?

Geldi

Ne getirdi?

İnci boncuk

Kime kime

Kara kediye

Kara kedi nerede?

Ağaca çıktı

Ağaç nerede?

Balta kesti

Balta nerede?

Suya düştü

Su nerede?

İnek içti

İnek nerede?

Dağa kaçtı

Dağ nerede?

Yandı bitti kül oldu.(KK,49)

Birinin ailesinden gurbetten gelen oldu mu seslenirdik. Hu hu komşu komşu, diye. Getirilen şeyler hep paylaşılırdı. Benim kocam fırıncıydı. İstanbul'dan gelirken maya getirirdi. Mahalleden seslenirlerdi. Gelen misafirlere giderken birer paket maya verirdik.(KK,50)

4.3.8.Alkış ve Kargışlar

4.3.8.1.Alkış ve Kargışların İncelenmesi

Alkış ve kargışların anlamı aslında kelimenin kendinde gizlidir. Genellikle birilerini beğendiğimizde, övdüğümüzde alkışlarız. Yani alkış halk arasındaki anlamı güzel dilek, dua şeklindedir.

Kargış ise daha çok kulağa karmaşa, karışık gibi kelimeleri çağrıştıran kötü sözdür. En genel ifade ile alkış(dua),kargış ise(beddua) şeklinde halk arasında kabul görmüş ifadelerdir. Sözlü edebiyatta oldukça yaygın bir türdür.

En detaylı en güzel örneklerinin yer aldığı, edebiyat dünyasınca kabul görmüş olan Dede Korkut metinleridir.

Elçin kargış için “beddua” kelimesini kullanmış ve bunu şu şekilde açıklamıştır:

Beddua ise duanın aksi ve zıddı olan lanet, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Farsça “bed” ve Arapça dua (çağırma) kelimelerini birleşmesinden yapılan bu tabiri, en eski Türk kaynaklarından 19'uncu asra kadarki kültür

eserlerimiz ve sözlüklerimiz çok yaygın “Kargış” ve “İlenç” kelimeleriyle karşılaşmıştır. Kargış, insanın kendisine, ailesine, cemiyetine ve din gibi müesseselerine zararı dokunacak şahıslara, düşünce ve fikirlere karşı davranışların şiddetli bir tepkisidir. Hayatta adaletsizliğe uğramış, küfran-ı nimetle karşılaşmış insanın vicdanında uyanan isyan ve hiddeti susturma çarelerini araması gayet tabiidir.(Elçin, 1986,662-663)

Bu iki tür İslamiyet ile birlikte dua ve beddua kelimelerini karşılar hale gelmiştir. Günlük hayatta en fazla tercih edilen olmaların rağmen üzerine çok ciddi çalışmalar yapılmamıştır.

Tarih boyunca her toplumda olduğu gibi çokça örneği bulunan alkış ve kargış örnekleri yöremizde de oldukça yaygın bir kullanım alanı vardır. Yöre halkı kargış-beddua için “ilenme” ,alkış için ise “dua” , “iyi dilek” şeklinde kullanımı oldukça yaygındır.

Sahadan derlemiş olduğumuz metinleri alkış ve kargış başlığı altında vereceğiz. Bu metinlerde asıl anlamı bozmamak için yöresel sözcük ve söylemelere yer verilmiştir. Bu şekildeki kullanımlar için sözlük kısmında bilgi verilmiştir.

4.3.8.2. Alkış Metinleri

4.3.8.2.1. Alkışlar

- 1)Allah darda koymasın(KK,4)
- 2)Allah az az verip çok çok yedirsin (KK,10)
- 3)Allah gönlüne göre versin (KK,23)
- 4)Allah güle güle yemeyi nasip etsin (KK,50)
- 5)Allah ömrünü uzun etsin (KK,17)
- 6)Allah evinin berini bereketini arttırsın(KK,3)
- 7)Allah ayırmasın (KK,56)
- 8)Allah analı babalı büyütsün (KK,8)

- 9)Allah ayırmasın (KK,22)
- 10)Allah kara gün göstermesin (KK,17)
- 11)Allah yolunu açık etsin (KK,26)
- 12)Allah güzel insanlarla karşılaştırsın (KK,52)
- 13)Ayağına taş değmesin (KK,23)
- 14)Ömrün uzun mekânın cennet olsun.(KK,33)
- 15) Allah yüzüne baksın(KK,28)
- 16) Allah dert verip derman aratmasın(KK,23)

4.3.8.2.2.Kargışlar

- 1)Adı batasica (KK,14)
- 2)Allah benden beter etsin (KK,25)
- 3)Allah'ından bulasica (KK,56)
- 4)Allah dert versin derman buldurmasın (KK,7)
- 5)Allah güldürmesin (KK,13)
- 6)Ateşlerde yanasica (KK,29)
- 7)Başını yesin (KK,36)
- 8)Boyun devrilesice (KK,14)
- 9)Canı çıkasica(KK,9)
- 10)Canın cehenneme(KK,50)
- 11)Çenen tutulsun (KK,47)
- 12)Davunun pekini ye (KK,14)
- 13)Dertten derde giresice(KK,23)

- 14)Dili kopası(KK,1)
- 15)Eli kırılınca (KK,9)
- 16)Evladından bulasınca (KK,35)
- 17)Erim erim eriyince (KK,56)
- 18)Gözüne dizine dursun (KK,36)
- 19)Gördüğün göreceğin bu olsun (KK,10)
- 20)Gâvurun eniği (KK,14)
- 21)Gidişin olsun dönüşün olmasın (KK,22)
- 22)Kara davunlar yiyince (KK,16)
- 23)Kan irin olsun (KK,14)
- 24)Kökün kurusun (KK,4)
- 25)Ocağı sönesince (KK,19)
- 26)Öllünün körü (KK,14)
- 27)Ödün kopsun (KK,5)
- 28)Paralanasınca(Parçalanma)(KK,36)
- 29)Sürüm sürüm sürüne (KK,14)
- 30)Şeytanından bul inşallah (KK,49)
- 31)Taş kesilesin inşallah(KK,33)
- 32)Toprak yiyince(KK,44)
- 33)Yerin dibine giresince(KK,37)

4.4. Halk Bilimi

4.4.1. Doğum

4.4.1.1. Doğum Öncesi

4.4.1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları

Hayata karşı inanılmaz bir ilgi duyan insan doğan, büyüyen, olgunlaşan ve sonunda da ölen canlı bir varlıktır. Onun dünyaya gelişi başlangıcı, büyümesi ve olgunlaşması dünyalı oluşu, ölümü de bu dünyayı terk eden ruhun öteki dünya da varlığını sonsuza dek sürdürmeye başlaması anlamına gelmektedir. İnsan hayatının bu üç evresi etrafında birçok inanış ve uygulama kümelenmiştir. (Yolcu, 2017,318-319)

Doğum hayatın geçiş aşamalarının ilk ve diğer ikisinin hazırlayıcısı olması bakımından en önemlisidir diyebiliriz. İnsan çocuk sahibi olmayı soyun, ocağın devamını sağlaması bakımından oldukça önemli yere sahiptir. Çocuk sahibi olmak toplumda bir yer edinmek bakımından da oldukça önem arz etmektedir. Çünkü çocuk sahibi olamayan aileler halk arasında kusurlu kimseler olarak görülmekte ve kuru başlı, kısır, dölsüz gibi çirkin ve onur kırıcı ifadelerle adlandırılmakta ve dışlanmaktadırlar.

Buna bağlı olarak çocuk sahibi olamayan kişiler bu durumdan kurtulmak için çeşitli çareler arama yoluna gitmektedir. İlk başvuracakları yöntemler yine halkın kendi bilgi ve tecrübelerine dayalı olan inanış ve uygulamalardır.

Doğumla ilgili inanış ve uygulamalar halk arasında bugünde devam etmektedir. Ve evlilik öncesinden itibaren kendini göstermektedir. Evlilik öncesi genç kızın soyuna bakılır soyunda kısır, kusurlu birileri varsa o aileden pek kız almak istenmemektedir.

Bu inanış ve uygulamaları görebilmek için Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu hikâyesinden bir bölümünde şu şekilde geçmektedir:

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu

“Hanım hey! Bir gün Kam Gan Oğlu Bayındır Han yerinden doğrulmuştu. Şami günlüğü yeryüzüne diktirmişti. Ala sayvanı gökyüzünde yükselmişti. Bin yerde

ipek halı seccadeler döşenmişti. Hanlar Hanı Bayındır yılda bir kez toy edip Oğuz beylerini konuklardı. Yine toy edip attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırmıştı. Bir eyere ak otak, bir yerde kızıl otak, bir yerde kara otak kurdurmuştu. Kimin ki oğlu, kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçeyi altına düşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin, demişti. Oğlu olanı ak otağa, kızı olan kızıl otağa kondurun; oğlu, kızı olmayanı Allah Taala hor görmüştür, bizde hor görürüz, demişti...

Dirse Han, dişi ehlinin sözüyle ulu toy eyledi, hacet diledi, attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırdı. İç Oğuz, Duş Oğuz beylerini üstüne yığnak etti, aç görse doyurdu, yalın görse donattı, borçluyu borcundan kurtardı; tepe gibi et yığdı; göl gibi kımız sağdırdı.

El kaldırdılar, hacet dilediler, bir ağzı dualının alkışıyla Allah Taala onlara bir çocuk verdi.” (Gökyay,2013,32-33)

Bu kısımda benzer durumlar gözükmemektedir.

Bizim çalışma sahamızda yapmış olduğumuz derlemeler benzer durum görülmektedir. İlk başvurulacak yer yoktan var eden yaratıcıya sığınmak ve ondan kendilerine bir evlat nasip etmesini istemektir. Belki de dualarının kabul olma şansını arttırmak ya da ne kadar istediğini belli etmek amacı ile dua eden kişiler eğer yaratıcı onlara bir evlat nasip ederse kurban gibi çeşitli adaklar adamaktadır.

Günümüzde modern tıbbın gelişmesine ve tüp bebek gibi çok çeşitli imkânlarla rağmen yörede bazı inanış ve gelenekler devam ettirilmektedir. Bunlara örnek vermek gerekirse:

Genç kız evlenmeden önce evlendiğinde çocuk sıkıntısı yaşamamasın diye soğuk taş ve beton gibi yerlere kurudan oturturulmazdı ki kendini özellikle de rahim bölgesini üşütmesin. Çünkü rahim bölgesini üşüten kişinin çocuğunun olmayacağına inanılırdı.(KK,14)

Genç kız evlendirilirken düğününde kucağına çocuk(genellikle erkek çocuk) oturtturulurdu. Gelinin yatağına çocuk koyulurdu ki çocuğu olsun evelenince hemen.

Çünkü eskiden gelin gelince birkaç aya hemen hamile kalması istenilirdi. Şimdiki gibi değildi. Çocuk olmazsa hemen kısır, kuru başlı gibi adlar takılırdı. Eşleri ayrılmakla, üstüne evlenmekte tehdit ederdi.(KK,36)

Gelin eve geldikten sonra birkaç aya müjdeli haber vermezse köyün ebelerine şifalı otlardan ilaçlar yaptırılırdı. Hocalara gidip muskalar yazdırılırdı ki bir an önce bebeği olsun.(KK,56)

Çocuğu olmayan kişiye şifalı sulardan içilir ve o şifalı sularla yıkarlardı. Önemli zatların mezarlarına gidilip dualar edilirdi.(KK,1)

Eskiden üç dört aya kadar gelinin çocuğu olmasa ebeye, hocaya götürülürdü. Hoca muska, hamaylı/ hamaylı⁵yazdırılırdı. Hamaylı muskadan daha büyüktü. Hoca yazıp verirdi ve gelin onu sağ göğsünde taşırdı.(KK,45)

Eskilerden durum daha kötüydü gelinden illa çocuk hatta daha çok erkek çocuk doğurması istenirdi. Kaynana, kaynata ile beraber durulurdu çocuk olmadıkça daha çok kaynanan benim oğlum kuru başlı kalamaz, soyumuz kurur, soy devam etmeli diye söylenmeye başlardı. Hocalara götürüp kurşun döktürülürdü. Bütün bunlar çare etmezse oğlana tekrar evlenmesi için baskı yapılırdı. Çünkü soy üremeli devam etmeliydi. Günümüzde bu kadar kalmadı şimdi herkes doktora gidiyor bir sıkıntı olursa tüp bebek diye bir şey var onu yaptırıyor.(KK,36)

4.4.1.1.2. Hamileliği Önleme Yolları

Doğum öncesi dönemde çocuk sahibi olmak için çeşitli çareler ararken bazen bunun tam tersi çocuktan kaçınma yolları da tercih edilen yöntemler arasındaydı. Çocuk sahibi olan aileler daha fazla çocuk yapmaktan çeşitli sebeplerden ötürü kaçınmaktadır. Bu duruma sebep olanlardan biri de geçim sıkıntısıdır. Bunun gibi sebeplerden ötürü gebe kalmak istememe hatta bebeği düşürme yollara başvurmuşlardır. Bunlara örnek olarak çalışma sahamızdan derleme örneklerini verecek olursak:

⁵ Hamaylı/ Hamaylı: Muskanın daha büyüğü dua yazılı kâğıt.

Eskiden peş peşe çocuk olduğunda onlara bakmakta zorlanırdık. Ve bebeğin peşine hemen çocuk olmasın diye ebelere giderdik bize ilaç verirdi ya da bir iğne yapardı bebek varsa düşün diye.(KK,36)

Bebek düşün diye karnımızı sikar, ağır kazan, yük gibi şeyleri kaldırırdık. Ya da yüksek yerden atlardık. Benim ikinci çocuğum oğlan oldu eşim İstanbul'da çalışıyordu bütün eltiler bir evde kalıyorduk herkesin sadece bir odası vardı. Oğlum doğduktan sonra hemen hamile kalmışım farkına varamadım. Farkına varınca doğsun istemedim oğlan daha çok küçüktü bakacak durumum yoktu. Düşürmek için çok uğraştım yüksek firahtılardan (Çitler) atlardım. İlaç içtim düşün diye ama yine de düşmedi. Eskiden aldırmaya da gidemezdik. Gelin eşi olmadan evden doktora gidemezdi.(KK,49)

Bebek düşün diye bütün yollardan denendikten sonra baktılar olmuyor ebeye gidip ebe bir çubuk ile kadının rahmini karıştırırmış ki bebek düşün. Hatta bazen kadınlar el işi yaptıkları tığla da bu işi yaparlarmış.(KK,36)

Bebeği doğan kadın tekrar hamile kalmamak için çocuğu süten kesmezmiş. Emzirmenin hamile kalmayı engellediğine dair bir inanış varmış.(KK,56)

4.4.1.1.3.Aşerme /Aş Yerme

Halk arasında gebelik süreci aşerme ya da aş yerme ve mide bulantısıyla başladığına inanılmaktadır. Aşerme gebe kadının canının istediği yiyecek için ve bazı yiyeceklerden tiksinişmesi anlamına gelmektedir.

Halk, gebe kadının canının çektiği yiyeceği mutlaka yedirilmesi gerektiğine inanmakta aksi takdirde ana rahminde çocuğun bundan olumsuz etkileneceği düşünülür. Buna ek olarak gebe kadının aşerdikleri çocuğun cinsiyeti hakkında yorum yapmaya imkân sağlamaktadır. Halk arasındaki yaygın söyleyiş de buradan geliyor olsa gerek. “Ye tatlıyı Hakkı’yı/atlıyı, ye ekşiyi doğur Ayşe’yi.”

Derleme sahamızda aşerme için yöresel bir söylem olan “zabunluk çekme” kullanılmaktadır. Aşermeyi geçirmek ya da kolaylaştırmak için yöre halkı çeşitli uygulamalara başvurmuş zamanında. Günümüzde bu uygulamalara pek başvurulmamaktadır.

Eskiden aşeren kadının canının çektiği şeyleri bulup yedirilmeye çalışılırdı. Yedirilmezse çocuğun vücudunda eksik olacağı ya da aşerdiği şeyin vücudunda resminin çıkacağına inanılırdı.(KK,36)

Gebe kadın misafiriğe gittiği yerde bir şey aşerdi ise mutlaka istemeli ve ev sahibi de vermeli idi yoksa evine güveler /fareler sarardı.(KK,49)

Her gebe kadının aşermesi aynı olmazdı. Bazısının gebeliği aşermesi çok zor geçerdi. Şimdiki imkânlar o zaman yok tabi eskiler çok aşeren kadının bir yeri şişmesin (aşeren kadınlar aşerdiği şeyleri yiyemezse vücutları özellikle göğüsleri şişermiş) ya da bebekte sıkıntı olmasın diye köpeklerin yemek yediği kaba ekmek sürülüp haberi olmadan aşeren kadına yedirilirmiş ve gebe kadının aşermesi geçermiş.(KK,14)

4.4.1.1.4.Hamilenin Kaçınmaları

Gebelik döneminde bebek ve anne sağlığı için oldukça önemlidir. Sağlıklı olabilmeleri için bir takım inanç ve kaçınmalar mevcuttur. Bunlara örnek verecek olursak, ağır kaldırmamak, çirkin şeylere bakmamak, kötü gözlerden uzak durmak, haram yememek gösterilebilir. Bu kaçınmalar anne ve bebek sağlığı için önem arz etmektedir. Bu kaçınmaların yanı sıra yapılmasında fayda görülen şeylere değinecek olursak gebe kadının çocuğunun kocasına benzemesi için kocasına, güzel olsun istiyorsa güzel insanların yüzüne bakması tavsiye edilir.

Bu uygulamalarla ilgili saha çalışmamızda karılaştığımız pratikler bilgi ve uygulamalar hakkında kaynak kişilerimiz:

Hamile kadın çirkin olan hiçbir şeye bakmaz, baktırılmazdı. Kadının bundan etkileneceği ve bebeğinde baktığı çirkin şeylere benzeyeceğine inanılırdı.(KK,49)

Hamile kadına çok ağır işler yaptırılmaz. Ağır işler yapıp ağır bir şey kaldırırsa bebeğin düşeceğine inanılırdı.(KK,26)

Hamile kadın nazar alacak korkusu ile karnını göstermez bol kıyafetlerle karnını saklardı.(KK,5)

Hamile kadına camış yoğurdu, sütü yedirilip içirilmezdi. Camış çok ağır bir hayvan olduğu için bunun bebeğe de tesir edeceği ve çok yavaş bir insan olacağından korkulurdu. Buralarda camış için kömüş de denilmekte hatta çocuklar büyüdükçe anneler bazen sende kömüş yoğurdu da yemedim ama neden sen böyle ağırsın, diye söylenirler.(KK,14)

Hamile kadınların özellikle haram yememesi çok önemliydi. Haram yiyen gebe kadının çocuğunun büyüyünce hırsız olacağına inanılırdı. O yüzden hamile kadının yalan söyleme, haram yeme gibi kötü davranışlardan uzak durması gerektiğine inanılırdı.(KK,46)

Hamile kadının hayvan öldürmesi kötü olarak adlandırılırdı. Özellikle de yılan öldüren hamile kadının bebeğinin yılan dilli olacağına inanılırdı.(KK,50)

Hamile kadının ölen birinin yüzüne bakılması hoş karşılanmazdı. Çünkü bebeğin teninin ölen kişi gibi sarı olacağına inanılırdı.(KK,49)

Hamile kadın bebeğin özellikleri belirlemek için faydalı şeylerde yapardı. Mesela gözleri siyah olsun iri olsun isteyen gebeler bol bol zeytin yerlerdi ve bebeğin gözlerinin zeytin gibi kara olacağına inanılırdı.(KK,56)

Hamile kadınlar bebeği kime benzesin isterse onun yüzüne veya resmine bakardı ki böylelikle bebek o baktığı kişiye benzerdi.(KK,50)

Eskiden bebeğe zarar gelmesin diye kuşaklar vardı gelin gelince o kuşakları bellerine bağlardı. Günümüzdeki korse işlevini görmektedir. Bebekleri düşme riskinden koruduğuna inanılırdı bu kuşağın. Aynı zamanda bebeklerinin gamzeleri olsun isteyen anneler kuşaklarına fındık, ceviz, yumurta gibi şeyler sıkıştırılırdı ki bebek gamzeli şekilde doğsun.(KK,36)

4.4.1.1.5.Çocuğun Cinsiyetini Belirlemeye Yönelik Uygulamalar ve Tahmini

Anne ve baba adayları ile birlikte yakın çevre gebelik sürecinde anne karnındaki bebeğin cinsiyeti en merak edilen unsur olmuştur. Ve bu merakı ortadan kaldırmak için çeşitli tahminlerde bulunulmuştur.

Anne ve babalar günümüzde gebeliğin dördüncü ayından itibaren ultrason cihazları sayesinde bebeğin cinsiyetini öğrenebilmektedir. Bu durum gelişen teknoloji ile mümkün olmuştur. Tıbbın bu kadar ilerlemediği dönemlerde bazı kişiler anne adayını gözlemleyerek bebeğin cinsiyetini tahmin etme konusunda uzmanlaşmıştır. Çocuğun cinsiyetini tahmin ederken annenin vücudundaki değişikliklere, yeme alışkanlıklarına, bakarak fikir yürütmüşlerdir.

Bebeğin cinsiyetini belirlemekle beraber erkek olması halk arasında geçmişten günümüze çokça tercih edilen bir durumdur. Kız çocukta istenmekle beraber ilk tercih değildir.

Günümüzde gelişen tıp ile birlikte kadının bebeğin cinsiyetini belirleme hiçbir özelliğinin olmadığı cinsiyeti belirleyen kromozomun erkekten geldiği anlaşılmışsa da henüz bu durum tamamen kabullenilmiş değildir. Erkek adamın erkek çocuğu olur söylemleri azalmış olmakla beraber varlığını da sürdürmektedir.

Gelişen tıpla birlikte artık bebeklerin cinsiyeti kolaylıkla ve kesin bir şekilde belli olmasına rağmen halk arasında hala belli inanış ve uygulamalar devam etmektedir. Yöreden derlemiş olduğumuz birkaç inanış ve uygulamaya yer verecek olursak:

Kadının yüzü çirkin olursa kızı olacağına inanılırdı. Çünkü karnındaki kız bebeğin annenin güzelliğini aldığını düşünürlerdi. Kadın güzelleşir ise erkek bebeğin olacağına inanılırdı.(KK,14)

Hamile kadının bir damla sütü bir bardak suya damlatılır. Süt dağılmadan dibe çökerse erkek suyun içinde dağılırsa ise kız çocuk olacağına inanılırdı.(KK,36)

Eğer bebek kız oldu ve kafası büyükse peşine olacak çocuğun erkek olacağına inanılırdı.(KK,26)

Anne karnında eğer bebek çok hareketli ise ve sürekli tekme atarsa erkek olacağı düşünülürdü.(KK,5)

Eğer bir ailenin sürekli kız çocuğu olursa bu durumdan kurtulup erkek bebek sahibi olmak için anne karnında iken erkek ismi verilirdi ve doğan bebek kız da olsa

bu erkek ismi değiştirilmez ki bu durum tersine dönsün ve bir sonraki bebek erkek olsun .(KK,50)

Günümüzde pek tercih edilmemekle birlikte eskiden erkek bebek sahibi olmak isteyen kişiler eşi gebe kalınca hocaya götürürlerdi ve hoca dualar yazıp onu suya koyar ve o su kadına içtilirdi ve bebeğın erkek olacağına inanılırdı.(KK,36)

Bu anlatılardan da hareketle bebek cinsiyeti olarak ilk tercihin erkek bebekten yana olduğunu açıkça görüyoruz. Bunun dayandığı yer belki de çok öncelere İslamiyet Öncesi dönemlere kadar gitmektedir. Toplum yapısı olarak ataerkil yapının etkileri daha baskın durumdadır. Çünkü İslamiyet dinine bakarsak peygamber efendimizin soyunun kızıdan devam etmiş olması bile bu durumda değişikliğe yeterli olamamıştır. Ailelerde erkek çocuk soyun devamı olarak görülmektedir. Ve erkek çocuğa sahip olmayan aileler bir eksiklik hissetmektedir. Bu da toplumun ataerkil yapısı ile yakından ilişkili olsa gerek.

Günümüzde kadının da çalışma hayatına girmesi ve insanların planlı bir aile yapısı olduğu için illa erkek bebek olsun tabusu yavaş yavaş eski şiddetini kaybetmektedir. Çünkü önceden erkek bebek olana kadar bir uğraş vardı ve çocuk sayısının çokluğu bir güç olarak görülmekteydi.

İlk çocuğum kız oldu. Peşine bir oğlum oldu. Ama eltilerimin hep iki, üç oğlu vardır. Kaynanam sürekli söylendi. İki erkek olsun birbirine arka çıkarlar diye. Eşimde oğlan olsun diye çok ısrar etti. Allah biz oğlan istedikçe kız verdi. Beş kız bir oğlum var şimdi. Artık altıncı da kız olunca kendimi bağlattım. (KK,50)

4.4.1.1.6. Doğum Hazırlığı

Gebe kalma ile başlayan kritik süreç, doğum zamanına doğru en üst seviyeye ulaşmaktadır. Dokuz ay on günlük bekleyiş, anne adayı ve bebeğın kurtulması, bebeğe zarar gelmeden dünyaya gelmesi en önemli arzudur.

Anne ve bebek için oldukça kritik olan doğumun kolay ve tehlikesiz olması, çeşitli hazırlıklar yapılması, geleneksel inanış ve uygulamalara yer verme geçmişten günümüze önem arz etmiştir. Belki de en önemlilerinden biri doğumu gerçekleştirecek olan ebenin ustalığıdır.

Doğumu gerçekleştirmenin yanında doğan bebeğin manevi annesi olması bakımından toplumda önemli bir yere sahiptir. Hatta çalışma sahamızdaki toplamış olduğumuz verilere göre doğan bebeğin onu ilk tutan ebe kadının özelliklerine sahip olacağı inancının çok yağın olduğunu gördük.

Bu bölümde geçiş dönemin başlangıcı olarak gördüğümüz doğum ve bu doğumun sağlıklı olabilmesi için yapılan doğum hazırlığı ile iliği çeşitli hazırlık ve inanışlarla ilgili çalışma sahamızdan örnek ve anlatılara yer vereceğiz.

Doğum yaklaşırken ilk öce bebek için kıyafet, beşik gibi ihtiyaç duyacağımız ne varsa ona hazırlık yapardık. Şimdiki gibi bebek cinsiyeti önceden bilinmediği için kız ve erkek ikisi için uygun olabilecek hazırlıklar yapmaya çalışırdık. Bebek için bez ayarlanırdı tabi şimdiki gibi hazır bezler yoktu o zaman muşamba dediğimiz içine temiz kumaşlar koyduğumuz ve bebek kirletince yıkayıp tekrar kullandığımız bezler vardı. Şimdiki gelinler çok şanslı saatlerce bebek bezi yıkardık. Birde beşik için çaput dediğimiz beşiğe serdiğimiz küçük bebek yatakları olurdu birde bebek düşmesin diye ipler örerdik bebeği beşiğe sarmak için. Bazı beşiklerde bebek tuvaletini yapsın diye teneke kutu konulurdu bebeğin altına ama bu tehlikeli idi belki de bebek orada saatlerce kalırdı ve bebeğin popo kısmı o kutunun içine sıkıştırıldığı için ilerde bebeğin poposu çok arkasında çıkık dururdu. Beşiğin süslenmesi çok önemliydi çünkü eskiden bebekle bir yere gidilecekse beşikler sırtta sarılır ve öyle gidilirdi. Onun için beşik süslemek bir yarışa neden olurdu. Beşiğin baş kısmına delinip iplere dizilmiş paralar, boncuklar, süslü oyalar gibi çeşitli şeyler asılırdı.(KK,36)

Bebek için daha çok hazırlık yapılırdı yatacağı yatağı olsun (beşik) battaniyesi olsun. Patikler örülürdü bunun içinde genellikle erkek bebek isteği toplumda fazla olduğundan erkek bebeğe göre daha fazla hazırlık yapılırdı. Ama anneler erkek ya da kız ikisi içinde kullanılacak renklerle örülürdü bebek kıyafetleri.(KK,49)

4.4.1.2. Doğum Sırası

Bütün süreçler içerisinde belki de en önem arz eden kısımdır. Çünkü öncelik anne ve bebeğin canının sağ kurtulması en önemli hadisedir. Eskiden doğumu köy

ebeleri gerçekleştirilirdi eğer köyde ebe yoksa bu işte tecrübeli bu da genellikle anneden kızına geçen bir meslek niteliğindedir. Günümüzde bu durum daha sağlıklı ve işin eğitimini alanlar tarafından hastanelerde yapılmaktadır.

Çalışma sahamızda bugün tercih edilememesine rağmen eskilerde kullanılan uygulama ve inanışların mevcut olduğunu gördük. Bunlar örnek verecek olursak:

Doğumun başlayacağını anlayan anne ve ev ahalisi hemen köy ebesine haber verirdi. Köy ebesi için sıcak sular ve temiz havlular hazırlanırdı. Ebe kadın ellerini yıkayıp ellerini gebe kadının rahmine sokar. Bebeğin geliş yönü çok önemlidir. Bebeğin ilk kafasının gelmesi lazım fakat bazen bebek ters gelir bu çok zor bir doğum olacağını gösterir. Anne ve bebek hemen kurtulsun doğum kolaylaşsın diye tavana bir ip gererdik ve gebe kadın buna tutunarak yürütülürdü ki doğum kolay olsun. Çok eskilerde ise gebe kadın çula(iplerden örülmüş örtü- kilim) sarılıp bebek salları gibi anne öteberi sallanmış ki doğum çabuk olsun .(KK,14)

Gebe kadının doğumu uzadıkça başka çarelerde aranırdı. Çevrede doğumu kolay olan yani halk arasında “bir nefeste doğuran” olarak bilinirdi bu kişiler. Hatta doğumları o kadar acısız ve kolay olurmuş ki mahallede kadının biri tuvaleti var sanıp tuvalete gitmiş tabi evler eski ahşap evleri ve tahta çakılı tahtanın arası boşluk ve tuvalet oraya yapılırdı ahırdaki hayvanın pisliği ile birleşir şimdiki gibi kuyu falan yoktu. Neyse kadın demek ki hiç ağrı hissetmemiş ki tuvaletim var sanıp gitmiş tuvalete çömelince çocuk ahır ardına pisliğin üzerine düşmüş gidip almışlar çocuğu ki yaşıyor.(KK,56)

Benim de ilk doğumumdu. Ama doğum bir türlü olmuyordu. Ebe kadın sürekli bana el vuruyordu. Dediler bu doğuramayacak Cemilenin gelinin doğumu çok kolay oluyor gidin onun yazmasını getirin örtelim de doğumu onun gibi kolay olsun dediler. Gidip yazmayı aldılar ve bana örttüler tabi artık ondan mı oldu yoksa zamanı anca mı gelmişti bilmiyorum doğumum oldu.(KK,5)

Doğumu kolaylaştırmak için bazı inanışlar vardı. Kaynananın elini yıkadığı suyun doğum yapan kadına içirilirdi. Güya gelin kaynana geri söylediği için elini yıkadığı suyu içtiğinde affolunur ve doğumu kolay olurmuş. (KK,36)

Doğum için yeterli imkân ve ortamın olmadığını buna rağmen anne ve bebeğin kurtulması ve doğumun sıkıntısız sonuçlanması için yöre halkı çeşitli tecrübeler sonucunda elde ettiği bilgilere başvurulmuştur. Ancak günümüzde ilkel olarak adlandırılan bu yöntem ve uygulamalar terk edilmiştir. Hamilik sürecince kontroller sonucunda hastane ortamında sağlıklı doğumlar yapılmaktadır.

4.4.1.2.1. Çocuğun Göbeği ve Eşi

Doğum gerçekleşince anne ile bebek hala savunmasız durumdadır ve bebek ile annenin fiziksel bağını koparma göbek bağının kesilmesi ile gerçekleşmektedir. Burada ilk amaç yeni doğan bebeğin hayata tutulmasıdır. Burada ilk müdahale eş-eten(plasenta) olarak adlandırılan anne ile bebeği birbirine bağlayan iki dolaşım sisteminin birbirinden ayıran organa farklı yörelerde değişik adlandırmalar vardır.

4.4.1.2.2. Göbek Bağıyla İlgili İnanışlar

Çocuğu anneye bağlayan göbek bağının kesimi ve saklanması da çeşitli inanış ve uygulamalar mevcuttur. Çalışma sahamızda da bunun örneklerini görmek mümkün. Bununla ilgili inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

Bebek doğduktan sonra göbek bağı oklavaya sarılıp kesilirdi ve bez mandal takılırdı ki kanama dursun. Kesilen bebeğin göbeği küle gömülürdü kaderi iyi olsun diye. Annenin eşi de yine göbek bağı gibi küle gömülürdü.(KK,14)

Eskiden çocuğun göbeği tamın (ahır)hayatına(giriş kısmı) gömülürdü ki doğan çocuk hayvancılığı sevsin ve ahıra gitsin. Geçim kaynağı o zamanlar hayvancılık ve tarla işleri idi ondan dolayı bu şekilde yapılırdı.(KK,36)

Annenin eteni(eş) çocuğun sütü bol olsun diye suya bırakılırdı. Böyle yapılırsa annenin sütünün artacağına inanılırdı.(KK,50)

Çocukları okusun isteyen aileler göbek bağını okul bahçesine gömerlerdi. Ya da ne olmasını istiyorlarsa oraya gömerlerdi. Doktor olsun isteyenler hastane bahçesine gömerlerdi.(KK,49)

Çocuğun göbek bağı özellikle cami avlusuna bırakılırdı ki dinine bağlı biri olsun .(KK,5)

Bütün bu inanış ve uygulamalardan sonra doğumu gerçekleştiren ebe kadına emeğinin karşılığı verilir. Derleme sahamızda ebe bahşişi olarak bilinmektedir. Ebe kadının emeğinin karşılığı ailelerin durumuna göre değişiklik göstermektedir. Para, havlu, yazma(tülbent),çorap gibi hediyeler verilmektedir. Ebe kadının emeğinin karşılığı mutlaka verilmelidir. Onun gölünün yapılması çok önemlidir. Yoksa aileye bunun iyi gelmeyeceğine inanılırdı.

4.4.1.3.Doğum Sonrası

Doğum gerçekleştikten sonra anne ve bebek için kritik süreç devam etmektedir. Çünkü hala anne ve bebek savunmasız bir durumdadır. Bu nedenle anne bebeğin sağlıklı olması, oluşabilecek tehlikelere karşı koymak amacı ile ilgili çeşitli inanış ve uygulamalar mevcuttur.

Bütün bu uygulama ve inanışlar anne ve bebeğin hastalıklardan, kötü ruhlardan korunmak için olduğunu söyleyebiliriz. Doğumdan sonraki en kritik dönem olan lohusalık hakkında çok çeşitli inanış ve uygulamalar mevcuttur.

4.4.1.3.1.Lohusalık

Doğum yapan anne kırk günlük süreç boyunca lohusa olarak adlandırılmaktadır. Yöre halkı bu durum için daha çok ‘loğsa’ ,’emzikli anne’ olarak adlandırılmaktadır.

Yeni doğum yapmış olan lohusa, hem ruhsal hem de bedensel olarak dış etkilere oldukça açıktır. Özellikle gözle görülmeyen kötü varlıklara karşı korunması gerektiğini düşünmüşlerdir.

Bu durum tıbbın henüz gelişmediği dönemlerde daha çok yaygın olduğunu da belirtmek lazım. Bunun en büyük sebeplerinden biri de lohusa ve bebek ölümlerinin azımsanmayacak kadar yüksek olmasıdır. Lohusaya tehdit oluşturulanların başında al karısı(albastı) başında gelmektedir.

Hemen hemen her bölgede yaygın olan bu al karısı / karası inanışından korunmak için çeşitli önemler vardır. Kırk gün boyunca lohusa kadın ve bebek tek başına bırakılmaz. Anne ve bebeğin olduğu yere erkek kıyafeti elbisesi genellikle

erkek montu konulur. Gümüş şeylerinde bu kötü ruhtan koruduğuna inanılır ve uyumadan önce lohusa anne yastığının altında genelde bir bıçak koyarak uyur.

Lohusa kadın ve anne için bir diğer tehlike ise nazardır. Lohusa anne bebeğin ziyaretine gelen kişiden sonra kötüleşirse, kendini iyi hissetmezse bunu ziyarete gelen kişinin nazarından (kem gözle bakışından)kaynaklandığı düşünülmektedir.

Nazarının çok olduğuna inanılan kişilere bebek de anne pek gösterilmek istenmez. Bebeğin beşiğine, kıyafetine nazar boncuğu takma, yine aynı şekilde nazardan korunmak için Ayete'l Kürsi okuma yazıp beşiğe ve elbisesine iğnelerdik ki bebek nazardan kötü ruhlardan korunsun, zarar görmesin .(KK,14)

Lohusa kadın kırk gün boyunca kanaması devam ettiği için pis kabul edilir ve evden pek çıkmazdı. Camiye gitmez. Kur'an okumazdı. Pis olduğu düşünüldüğü için köydeki şenliklere de götürülmez ve gitse de bu hoş karşılanmazdı.(KK,26)

Lohusa kadın evde tek bırakılmazdı. Onu korumak için odasına el süpürgesi, erkek elbisesi, gümüş takılar ve bıçak bulundurulurdu. Anneye sütü bol olsun diye sütünü arttırıcı meyve hoşafı yapıldı.(KK,5)

4.4.1.3.2.İlk Süt

Derleme sahamızda yeni doğan bebeğe ilk sütünün verilmesi ile ilgili çeşitli inanış ve uygulamalara sahne olmuştur. Sahamızda bu durum ile ilgili inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

Anne ilk sütü vermeden önce bebeğe manda(camış) sütü verilirdi. Çünkü eskiden bebek ölümleri çoktu. Sübyan (sıbyan) hastalığı olmasından korkuluyordu. İlk anne sütü yerine manda sütü vermenin sübyanı engelleyeceğine inanılıyordu. Bu nedenle ilk olarak bebeğe anne sütü yerine manda sütü verilir korumak için.(KK,14)

Bu durumdan kurtulmak için çalışma sahamız kendi tecrübelerine dayanarak çözüm bulmaya çalışmışlardır. Yukarıda kaynak kişinin anlattığı gibi sübyan olur korkusu ile bebeğe ilk süt olarak manda sütü verilmekte ve manda sütünün bu durumu önlediğine inanılmaktadır.

Eskiden sebebinin ne olduğu bilinmeyen bir sübyan hastalığı vardı. Bazı kadınlar sürekli düşük yapardı. Kimisinin de doğardı dört beş aylık olunca bebekler ölürdü. Annenin sütünün bebeğe yaramadığına inanılırdı. Şimdi annenin hiç sütü olmasa bile mamalar var bebekler anne sütü olmadan da rahatlıkla yaşayabilmekte.(KK,36)

Bebek doğduktan sonra ilk sütünü vermek için biraz beklenirdi ki bebek ilerde sabırlı bir kişi olsun diye. Bekleme süresi sabah doğum yapan kadın akşama kadar beklerdi yaklaşık olarak 7-8 saat kadardı bu süre. Daha uzun bekleyenlerde olurdu ama bebek çok ağlayınca da daha fazladan beklemeden verilirdi. İsmi kulağına söylendikten sonra anne emzirirdi bebeğini.(KK,46)

4.4.1.3.3.Al Karısı

Eski inanç sisteminde “Albastı, Al Ruh, Al Karısı, Al Ana” gibi isimlerle anılan ruh, muhtemelen Umay’ın sonradan gelen ikinci ilkelere göre olumsuz anlamda başkalaşmış şeklidir; başka bir deyişle oradan türetilmiş bir ruh ya da ilahtır. Ancak o kötü ruhlar zümresindedir. Çünkü lohusalara eziyet eder ve lohusa hummasına neden olur.(Çoruhlu,2002,54)

“Kazan ve Altay inançlarına göre de Albastı veya Almış şerir bir ruh olup Erklik’in avanesi ve hademeleridir.”(İnan, 2000,170)

“Alkarısı, oldukça esmer, iriyarı, gür ve dağınık kara saçlı, ince uzun demirden teşekkül etmiş elleri, lohusanın ciğerini sökmeye yarayan demirden tırnaklarıyla korkunç bir görünüm arz eder.”(Araz,1995,33)

Çalışma sahamızda da al karısı, albastı, al karası, al şeklinde adlandırılmaktadır. Türk dünyasındaki al karısı anlatısı ile benzer anlatılara rastladık. Diğer yörelerde de olduğu gibi al karısının daha çok lohusa kadın ve yeni doğmuş çocuğa musallat olduğu anlatılara rastladık. Çalışma sahamızdan al karısından ziyade albastı ve al karası ifadeleri kullanılmaktadır. Yöredeki al karısı ile ilgili anlatılar şu şekildedir:

Al karası genellikle lohusa kadınlara, yeni doğmuş çocuklara ve yeni evlenen gelinlere musallat olan kötü bir ruhtur. Gören kişilerin anlattığına göre iri yarı

simsiyah giyinen, elleri kocaman olan insanın uyurken üstüne çıkıp göğsüne baskı yapıp boğazını sıkarak bir kötü iblistir. Simsiyah giyindiği için yüzü gözükmez gören kişilerin dediğine göre neden korkuyorlarsa yüz ona benziyormuş. Al basan kişi bağırarak ister ama sesini kimseye duyuramaz. Dua ederse kurtulur ve uyanır.(KK,36)

Genel inanış bu şekilde olduğu için yörede al karası olarak anılmasını açıklar niteliktedir. Simsiyah bir görüntüden oluşan al karası insanlara sıkıntı ve korku vermiş. Bu durumun neden kaynaklandığını açıklayamamakta ama kurtulmak için çözüm yollarını geçmişten gelen anlatı ve tecrübelerde aramaktadır. Bu durum ile ilgili bir başka kaynak kişilerimiz:

Yeni doğum yapmıştım. Bebeğim beşikte uyurken bende uyuya kalmışım. Uykumda simsiyah bir gölge üstüme oturdu. Sanki üstümde tonlarca ağırlık varmış gibi hissettim. Hareket edemedim. Boğazımı sıkıttı bağırdım ama bir türlü sesim çıkmıyordu. Eskiler anlatırken çocukken dinlemiştim böyle bir şey olunca “Bismillahirrahmanirrahim” ya da “ La ilahe illa’llah ,Muhammedün Resulü’llah” diyebilirsek alın gideceğini söylemişlerdi. Bende zar zor “Bismillahirrahmanirrahim” diyebildim. Dedikten sonra uyandığında kan ter içindeydim. Boğazım ağrıyordu, dilim damağım kurumuş gibiydi. Yine eskiler söylerdi al basmasın diye yastığın altına bıçak, makas gibi kesici şeyler koyardık ki al karasından koruduğuna inanılırdı. Bende o geceden sonra yastığımın altına makas koyarak uyudum kırkım çıkana kadar.(KK,50)

Al karasının kesici ve delici aletlerden korkması çalışma sahamızda da çok sık karşımıza çıkan bir durum. Bunu daha da eskiye götürüp Şaman kültüründe gümüşün kara iyelerden koruduğuna inanılmaktadır. Dua ederek zor durumdan kurtulma “Allah ve Resulü’llah” adını zikrederek pek çok kapının açılması motifi Dede Korkut’ta da karşımıza çıkmaktadır. Basat’ın Tepegözü Öldürdüğü Boyu’nun hikâyesinde şu kısmı bu duruma örnek olarak verilebilir.

“Basat’ın diline bu geldi ki , “La ilahe İlla’llah, Muhammed ün Resulü’llah”, dedi. Hemencecik kümbed yarıldı, yedi yerden kapı açıldı, birden dışarı çıktı.”(Gökyay,2013,183)

Bu hikâye ve anlatıda görüyoruz ki bu çıkmaz durumlardan ve al basmasından kurtuluşun yolu dualar ve dini söylemelerdir. Bu albastıdan kurtulmanın dini boyutu bu şekildedir. Bunun dışında bu durumdan kaçınma ve kurtulma yolları da mevcuttur. Bu durum ile ilgili yöremizdeki anlatılar:

Eskiden al karası yani al basma olayı çok olurdu. Lohusa kadınlara, yeni doğmuş çocuklara daha çok huylardı(musallat olmak). Bundan korunmak için çocuğun beşiğinin olduğu odaya Kur'an koyardık. Yastığına iğne batırırdık. Anne ye de gelmesin diye yastığının altına bıçak koyardık. Odasına erkek montu asardık. Çocuk oda da tek bırakılacaksa beşine süpürge dayardık. Bunları yapınca alın basmayacağına inanırdık.(KK,24)

İlk çocuğumu doğurmuştum. Daha lohusaydım. Bir gece al basması gibi oldum. Uykumdan kan ter içinde uyandım. Sanki vücudum yanıyordu. Sabah sol göğsümde bir şiş ve ağrı hissettim. Şiş her gün biraz daha arttı ve çıban gibi oldu. Beni tanınmış bir hoca vardı "Musa Hoca" beni ona götürdüler. Onun kendi taşı özel taşı vardı. O taşı kızdırdı ve çıban olan göğsüme koydu çıban patladı içindeki bütün irin aktı. Göğsümde demir para büyüklüğünde bir delik açıldı. Ama irin boşalınca çok rahatladım. Vücudumdaki ateş gitti. Göğsümdeki irini temizledikten sonra çakıl taşı gibi taşlar koydu göğsüme. O taşlar iyileşene kadar göğsümde kaldı. Sonra da o göğsüm kör oldu zaten bir daha hiç süt gelmedi. Çocuğumu da tek göğsümle emzirdim.(KK,49)

Al karası yeni doğum yapmış anne ve bebeğe musallat olurdu. Buna neden olarak genellikle anne ve bebeğin yanına abdestsiz gelmesi ve adet olan kadının girmesinden olduğuna inanılırdı. Bazen kıskanç komşular bunu bildiği için bu şekilde gelirdi. Bir de yine böyle kötü düşünen kişiler bazen de yüzü yıkanacak gelirdi. Yüzünü yıkamadan gelen kişide uğursuzluk getirirdi. Çünkü yüzünü sabah gelince yıkamamak günahı. Gece şeytanın, kötü ruhların yüzüne işediğine inanılıyordu. Ve yüzünü yıkamadan başka bir eve giderse o evde o gün mutlaka bir terslik olurdu. Benim eşimin amcasının eşi böyle bir kadındı. Sevmediği yerlere yüzünü yıkamadan giderdi. Kayın pederim sabah geldiği zaman o kadın kapıyı açmayın yüzünü yıkamamıştır o derdi. O da sabahları bir bahane bulup gelirdi. Ne

zaman öyle gelse o gün mutlaka bir terslik olurdu. Ya bir yerimi keserdim ya evde bir şey kırılırdı. Ondan sakınırdık hep. (KK,14)

Al karısı/karası anlatılardan hareketle daha çok korumasız durumda olan kişilere musallat olup rahatsızlık verdiği sonucuna varmaktayız. Çünkü lohusa olan anne daha kendine pek gelememiş durumdadır. Kendine gelebilmesi için verilen süre kırk gündür. Bu kırk günlük süre anne ve bebek için önem arz etmektedir. Yeni doğmuş bebeğe geldiğimizde en korunmaya en muhtaç olan olarak adlandırsak yanlış söylemiş olmayız.

Diğer yörelerimizde olduğu gibi bizim çalışma sahamızda da al karısı /al karası ile iliği inanış ve uygulamalar benzerlik göstermektedir.

4.4.1.3.4. Kırk Karışması /Kırk Basması

Lohusa ve yeni doğan bebek için ilk kırk gün oldukça önem arz etmektedir. Bu kırk günlük kritik sürecin bitiminde anne ve bebek kırklanarak arınma sağlanır. Bu süreç lohusa anne için olduğu kadar bebek içinde oldukça anlam ifade etmektedir. Kırk basması /kırk karışması daha çok derleme sahamızdan da hareketle bebek üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Kırk basması olmaması için aileler çeşitli önlemler almışlardır. Bütün bu önlemlere rağmen kırk basması/kırk karışması olayı gerçekleşti ise bu durumdan kurtulmak için çeşitli çareler aranmış, geleneksel halk inancı ve halk hekimliği haline gelmiştir.

Bu durum ile ilgili sahamızda kırk karışması ifadesi daha çok kullanılmaktadır. Etki alanı lohusa anneden ziyade yeni doğmuş olan bebektir. Anne ve bebeğin bu süreci sağlıklı atlatıp kırklama işlemini gerçekleştirerek tamamlamak istenilir. Bu durum ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Anne ve bebek kırk günlük kritik süreç tamamlana kadar koruma altına alınırdı. Bu süreçte anne bebek evden dışarı çıkılmazdı. Ben yeni doğum yapmıştım on on beş gün geçti annelere gitmek istedim. Kaynanam bana çok kızdı. Yeni doğum yapmış kadın gezmez, kırk gün olmadan çocuk dışarı çıkarılmaz. Sen çocuğu hasta mı etmek istiyorsun diye beni azarladı. Çocuğu kırk basarsa ömür boyu

cezasını çekersin dedi. Çünkü yeni doğan çocuk kırklı iken (kırk günlük süreçte bebek ve anne için kırklı ifadesi kullanılır) hastalanırsa onun için kırkı karıştı derlerdi. Ve bir bebeğin kırkı karışırsa o şanssızlık onunla ömür boyu devam edermiş. (KK,5)

Eskiden kırklı anne ve bebek evden dışarı çıkmaz cenaze, düğün hiçbir yere gitmezdi. Giderlerse çocuğun kırkının karışacağına inanılırdı. Kırkı karışan çocuk ömür boyu şanssız olacağına inanılırdı. Kırkı karışan çocuk hep hastalıklı olurdu. Onun için kırk gün boyunca anne bebeğin sıhhatine oldukça önem verilirdi. Bütün gözlerden sakınılırdı. Nazar değmesin diye herkese gösterilmezdi, beşiğinde yüzü kapalı tutulurdu. (KK,36)

Kırklı çocuğun bulunduğu odaya cenaze evinden gelen kişiler sokulmazdı. Cenaze evinden gelen biri çocuğun bulunduğu odaya girerse çocuğun basılacağına inanılırdı.(KK,50)

Kırkı karışan çocuk iyileşsin diye hocalara dualar okutulup muskalar yazdırılırdı. Muskanın konulduğu su ile çocuk yıkanırđı. Yazılan dualar bebeğin beşiğine konulurdu.(KK,26)

Kırklı olan iki bebek aynı yerde bulunursa onların kırkının karışacağına inanılırdı. Onun için bebek ile annenin odasına pek kimse girmezdi. Oda da ışık da pek söndürülmezdi. Anne bebeğine arkasına dönmezdi. Uyurken bile yüzü bebeğe dönük uyurdu. Sürekli gözü bebeğinin üstünde olurdu. Bebekler beşikte bağılı olduğu için kustuğı zaman düz yattığı için boğulma riski çoktu. Annenin gözü kulağı çocuğunda olmalıdır.(KK,46)

Kırkı karıştı denir aynı zamanda doğan kişilere. Bazen annenin birinin sütü olmaz o zaman yakınında aynı zamanda doğum yapmış kişiler bulunur. Çocuk kimin memesini alırsa o sütanesi olur. Bu kişiler öz kardeş olmasa bile kardeş sayılırlar. Ve bu kişiler kız ve erkek ise onlara nikâh düşmez.(KK,56)

Kırk karışması kaynak kişilerimizden aldığımız bilgilere göre genellikle bebeklerde etkilidir. Ve bu durum genellikle bebek korunma alanından çıktığında gerçekleşmektedir. İlk aşamada bebek için kalkan olan anne rahminden ayrıldıktan

sonra dış dünyada ki kalkanı evdir yani aile de diyebiliriz. Ve bebek kırk gün boyunca bu kalkandan çıkarılmak istenmez ki zarar göremesin. Bu kalkan ancak kırklama olayı gerçekleştikten sonra kalkmalıdır.

Çalışma sahamızda kırk karışması ile ilgili bir diğer husus ise sütü olmayan annenin aynı süreçte yaptığı doğumdan dolayı sütsüz kalan çocuğa yardım için tercih edilmektedir. Ve aynı anneden süt emen kişiler toplum tarafından kardeş kabul edilmektedir. Ve sütkardeşi olan kişilere bilgi verilir büyüyünce tanıştırılır ki onlara dinen nikâh düşmediğine inanılır. Bu hususta kaynak kişimiz:

Başka köyden bir kadın doğum yapmış oğlu olmuş, o ara benimde kızım oldu bunların kırkı karışmış. Çocuk annesini hiç emmemiş sürekli ağlıyormuş onlar da araştırıp bize geldiler. Çocuğu güzelce doyurdum. Günde en az bir kere getiriyordu annesi emmeye. Çocuklar büyüyünce tanıştırdık onları siz sütkardeşisiniz diye. Ne olur ne olmaz kardeş olduklarını bilemez belki çocuklar. Sonuçta aynı memeden süt içtiler.(KK,56)

4.4.1.3.5. Kırklama İşlemi

Kırklama hemen hemen bütün Anadolu sahasında oldukça yaygın bir uygulamadır. Ve genellikle kırkinci gün gerçekleştirilir. Fakat gerçekleştirme şekillerinde değişiklikler mevcuttur. Genellikle suyla yapılmaktadır ama az da olsa susuz yapılan bölgelerde mevcuttur.

Bizim derleme sahamızda kaynak kişilerden derlediğimiz bilgilere göre daha çok su ile yapılmaktadır. Kırklama ile ilgili inanış ve uygulamalar derleme sahamızda şu şekilde yapılmaktadır.

Doğumdan sonra kırkinci gün kırk kaşık su hazırlanırdı. Önce çocuk bu kırk kaşık suyla yıkanırđı. Çocuk zengin olsun ilerde diye içine demir para, altın yüzük veya altın varsa o da atılırdı. Şansı talihi iyi olsun diye. Çocuk kırklandıktan sonra anne de yine kırk kaşık suyla kırklanırdı. Kırklanmada kullanılan su banyoya dökülmezdi. Ayak değmeyecek bir yere besmele çekilerek dökülürdü.(KK,36)

Kırklama işlemi çok önemliydi. Doğumdan sonraki kırkinci gün yapılır. Hatırı sayılır biri kırklamaya yardım eder. Dualar okunur su hazırlanırken. İlk bebek

kırklanır. Bebeği kırklayan kişinin huyunu suyunu alacağına da inanılırdı. O yüzden güzel huyları olan kişilere kırklama yaptırılırdı. Kırklama kullanılan su dökülmezdi üzerine basılıp çiğnenmesin diye ayak değmeyen yere dua ile dökülürdü. Üstüne basılan bir yere ya da tuvalete dökülürse bunun günah olduğuna ve uğursuzluk getireceğine inanılırdı.(KK,56)

Kırklama işlemi çalışma sahamızda hemen hemen herkes tarafından bilinen bir şekilde gerçekleşmektedir. Fakat burada işlemde ziyade belki de bekleme süreci olarak kırk günün geçmesinin gerekmesi ve kırklama işleminde kullanılacak suyun miktarının kırk kaşık olması dikkatimizi çekmiştir. Türk etnolojisinde önemli kabul edilip anlam yüklenen sayılar vardır. Bu sayılardan bazılarının şans bazılarının ise şanssızlık getireceğine inanılmıştır. 3,7,9,4,41 sayıları bu inanişe örnek olarak gösterilebilir. Sayılara anlam yükleme İslamiyet öncesi Gök Tanrı inancı dönemindeki yaşantılara kadar gitmektedir. Konumuzun dışına çıkmamak için bizim karışımıza çıkan kırk sayısı üzerine durmaya çalışacağız.

Olgunluk, tamamlanma anlamlarına gelen kırk sayısı, farklı olaylarda karışımıza çıkmaktadır. Buna örnek verecek olursak: kırk gün kırk gece, kırk haramiler, Oğuz Kağan'ın kırk günde konuşması, at binmesi, peygamber efendimize kırk yaşında peygamberliğin müjdelenmesi gibi örnekleri arttırabiliriz.

Derleme çalışması yaptığımız yöre, Anadolu ve diğer Türk topluluklarında lohusa süreci ve sürecin bitiminde uygulanan arınma işlemindeki sayının da kırk olması olgunluk ve tamlık anlamı ile alakalıdır. Doğum ile yaşanan geçiş sürecinin sağlıklı tamamlanabilmesi için gerekli olan olgunluk süreci için kırk sayısı kullanılmış.

Halk arasında da kırk sayısı olgunluk anlamında çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Hatta kırkına kadar olgunlaşmayan kişiden hayır gelmeyeceğine dair inanış vardır. Buna yörede de çok kullanılan atasözlerine yer vererek açıklamak daha net ve yerinde olacaktır. “Kırkıktan sonra azanı teneşir paklar”, “Kırkıktan sonra saza başlayan kıyamette çalar.”

4.4.1.3.6. Ad Verme

Ad verme, bebeğin toplum ve aileye kazandırılması açısından oldukça önem arz eden bir durumdur.

Eski Türklerde çocuğa küçüklüğünde verilen ad gerçek sayılmazdı. Eski Yakutlar 'da gerçek ad çocuk yay çekip ok attıktan sonra verilirdi. Yakutların bu âdetini Oğuzlar 'da da görüyoruz. Dede Korkut Hikâyelerinde ‘‘ O zaman bir oğlan baş kesmese, kan dökmese ad konmazdı’’, denilmektedir. Oğuz kahramanları yiğitlik gösterdikten sonra Dede Korkut'tan ad almaktadır. Altay ve Yenisey Türkeri'nin destanlarından anlaşıldığına göre, öyle bir devir olmuş ki sıradan adamların özel adları olmamış, yalnız kabilesinin adını taşımışlardır.(İnan,2000,173)

Eski Türklerde ad koyma belirli bir törenle yapılmakta idi. Bu törenlerin amacı doğan çocuğun yetişkinler arasına katılımının adımıdır. Ve bu törenlerin yanında ad koyacak kişinin de vasıfları olmalıdır. Sıradan kişiler ad alamadıkları gibi adsız bir kişiye de ad veremez. Dede Korkut Hikâyelerinde bu görev Dede Korkuta verilmiştir. Doğan erkek çocuk kahramanlık yapana kadar beklenir. Beklendiğini Dede Korkut Hikâyelerinden en bilineni olan Bay Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Boyu adlı hikâyedeki şu kısmı örnek olarak verebilebilir:

‘‘Bay Büre'nin oğlu beş yaşına girdi; beş yaşından on yaşına girdi; on yaşından on beş yaşına girdi. Beyler içinde çaya baksa çalımlı, çalkara kuş erdemli bir güzel. O zamanlarda beyler bir oğlan baş kesmese, kan dökmese ad koymazlardı.’’(Gökyay,2013,71-72)

Bu kısımdan da anlaşıldığı gibi çocuğun adını hak edecek bir kahramanlık yapması beklenir. Ve bu süreçte adsız olan çocuk babasının adı ile anılır.

Adsız olan çocukta adını alabilmek için fırsatlar kollamaktadır. Bu fırsatı yakalayan kişi bunu kaçırmaz. Ve ad almayı hak edecek kahramanlığı yapınca beylere sorulur. ‘‘ Bre benim baş mı kesti, kan mı döktü? Bre bu oğlan ad koyacak denli var mıdır?’’ Onay alındıktan sonra Dede Korkut'a haber salınır ki gelsin bu yiğide kahramanlığına yakışır bir ad versin. Bu tören ile ilgili örnek olarak Bamsı Beyrek'in adını alış törenine yer vermek yerinde olacaktır.

Bay Büre Bey hemen soylu Oğuz Beylerini çağırđı, konukladı. Oğlunun kısıasını arz eyledi. Bütün beyler alkışladılar. Sonra Dedem Korkut geldi, oğlana ad koydu. Görelim ne dedi?

Ünüm anla, sözüm dinle Bay Büre Bey,

Allah-u Taala sana bir oğul vermiş, bağışlasın!

Ağır sancak götürdüğünde Müslümanlar arkası olsun!

Karşı yatan kara karlı dağlardan aşar olsun,

Kadir Allah-u Taala senin oğluna aşıt versin!

Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versin!

Kalabalık kâfire girdiğinde,

Allah-u Taala senin oğluna fırsat versin!

Sen oğlunu Bamsım deyü okşarsın,

Bunun adı Boz Aygırlı Bamsı Beyrek olsun,

Adını ben verdim, yaşını Allah versin!

Dedi. Soylu Oğuz Beyleri el kaldırdılar dua ettiler. Bu ad bu yiğide kutlu olsun, dediler.(Gökyay,2013,74-75)

Bu kısımdan da gördüğümüz gibi ad verme töreni önemsenmiştir. Bu törende ad veren kişi bilge bir kişilik olan Dede Korkuttur. Günümüzde bu misyonu ailenin en büyük kişisi yüklenmektedir. Bu alıntıda olduğu gibi adı verilen kişiye dualar edilip güzel dileklerde bulunulur. Günümüzde de kulağına ezan okunan bebeğe adı verildikten sonra şansı bahtı açık olsun diye güzel dileklerde bulunulur. Bu bakımdan eski dönemlerdeki uygulamalarla benzerlik göstermektedir. Ama ad vermek için de kahramanlık yapması beklenilmez. Hatta beklemek yerine doğan bebeğe ad vermek için acele edilmektedir.

Çalışma sahamızda da bunu görmekteyiz. Bebek adsız bir şekilde çok fazla bekletilmez. Ad verme ile ilgili inanış ve uygulamalarda dinin etkisinin de çok fazla olduğunu görmekteyiz. Ad verme ile ilgili çeşitli inanış ve uygulamalar canlı bir şekilde varlığını göstermektedir. Çalışma sahamızdaki inanış ve uygulamalar ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Çocuk doğduktan sonra ad vermek için çok fazla beklenilmez. En fazla çocuk bir hafta adsız kalır. Çocuğa hemen ad verilmesi gerektiğine inanılır. Yoksa adsız kalan çocukları cinlerin sahipleneceğine inanılırdı.(KK,14)

Kaynak kişimizin verdiği bilgidен de hareketle doğan çocuğun kahramanlık göstermesi beklenilmemekte hatta biran önce ad vermek için acele edildiğini görmekteyiz. Ad vermek doğan çocuğu sahiplenme anlamına da gelmektedir. Adsız kalan bebeğin arada kalacağına ve onu doğaüstü varlıkların sahipleneceğine inanma yine ad vermedeki dinsel unsurları ortaya koymaktadır.

Bir başka dinsel unsur ise ad verilecek çocuğun kulağına dualar edildikten sonra adın üç kere tekrarlanmasıdır.

Çocuğa adını verecek kişi abdest alırdı. Ayakta kibleye doğru döner ve çocuğun sağ kulağına ezan ve sol kulağına kaamet okuduktan sonra verilen isim çocuğun kulağına adı üç kez söylenirdi. Verilen adın anlamı da çok önemliydi çünkü ahirette bu isimle kendisine seslenileceğine inanılır.(KK,24)

Ad vermede dinin etkisinin oldukça fazla olduğunu kaynak kişilerin anlatılarından da görmekteyiz. Bir başka etkisi ise isim seçmedeki yeri. Çocuğa verilecek isime kaynak olarak genellikle Kur'an görülmektedir. Ve verilen isimler Kur 'andan seçilmektedir. Bununla ilgili uygulama ve inanış şu şekildedir:

Eskiden çocuk doğduktan sonra ad vermek için rasgele Kur 'andan bir sayfa açardı hoca ve çıkan isimleri söylerdi. Doğan çocuk için uygun olan isimlerin bunlar olduğuna inanılmakta idi. Bu isimlerden birisi seçilir ve çocuğa ad olarak konulurdu. Eğer çocuk ad konulduktan sonra çocuk sürekli ağlarsa adın ona iyi gelmediğine inanılır ve hoca yanına gidilerek tekrar Kur'an açılır ve yeni bir ad seçilerek koyulur. Ve çocuğun ağlaması durana kadar bu devam eder.(KK,56)

İlk kızım oldu. Ona doğum için gelen ebenin adını koyduk. Sonrasında bir oğlum oldu kızımın adına uysun diye oğlumun adını Tuncay koyduk. Ama çocuk sürekli ağlıyordu. İsmi onna yaramadığını söylediler. Hocanın yanına gittik, Kur'an a baktı ve birkaç isim söyledi bunlardan biri de Âdem idi. Bizde Âdem olarak bir buçuk ay sonra değiştirdik. Kızım içinde Fatma, Sultan Kezban isimleri çıkmıştı ama biz ebe kadının isteği üzerine onun adını verdik.(KK,49)

Bu kısımda dikkatimizi çeken başka bir durum Kur 'andan seçilen isimlerde anlamına dikkat edilmeden konulmasıdır. Kur 'anda çıkan her isim güzel anlamlar taşımamaktadır. Hâlbuki verilen adların anlamalarının kişiye etki ettiğine inanılmaktadır. Ama anlamı kötü olan isimlerde Kur 'anda geçiyor diye çokça ad olarak verildiğini görmekteyiz.

Örnek vermek gerekir ise kaynak kişimizin de çocuğu için çıkan bir isimden örnek vermek daha doğru olacaktır. Kezban isminin iki anlamı olduğunu söyleyebiliriz. TDK1.Kâhya kadın, bir daireyi idare eden TDK2.Yalan, yalanlar⁶. Burada bu ismin iki anlamını görmekteyiz. Bir anlamı güzel iken diğeri ise yalan, yalancı anlamlarına gelmektedir. Bu anlamına rağmen çokça kız çocuklarına ad olarak verilmiştir. Halk arasında Kezban ismi köylü, cahil gibi anlamlarda yüklenmiştir.

Eskiden ismin anlamından ziyade Kur'an da yer almasına dikkat edilmiştir. Günümüzde ise gelişen teknoloji ile beraber çocuğun cinsiyeti dördüncü ay gibi erken bir süreçte bilindiği için ad bulmak için uzun bir süreç imkânı da vardır. Ve günümüzde bebeklerine aileler pek fazla duyulmamış, anlamı güzel olan adları araştırmakta ve tercih etmektedirler.

Günümüzde de ad verme de etkili olan bir diğere durum ise ataların, aile büyüklerinin adlarının verilmesidir. Özellikle dedeler, babaanne ve ananeler 'in torunlarına adlarının verilmesini ve adının yaşamasını istemekte ve talep de etmektedirler. Bu durum ile ilgili kaynak kişilerin anlatıları şu şekildedir:

⁶[\(http://www.tdk.gov.tr/\)](http://www.tdk.gov.tr/)

Eskiden gelinlerin pek bir söz hakkı yoktu. Ailenin büyüğü çocuğa ne ad verirse onun dediği olurdu. Geline fikri sorulmazdı. Dede ilk çocuğa erkek ise kendi adını verdirirdi. Bu günümüzde azalmasına rağmen devam etmektedir.(KK,33)

Bu durumun günümüzde de devam ettiğini aile büyüklerinin isimlerini modernleştirmeye çalışarak çözüm arayışına gitmelerinden görmekteyiz. Ve son dönem doğumlarda isimlerin önüne Can, Mert, Yiğit gibi modern isimleri ekleme yaygınlaşmıştır. Buna çevremizden örnek vermek gerekirse atanın adının devam ettirme ve modernleştirme çabası niteliğindeki birkaç ismi örnek verebiliriz. Hüseyin Mert, Muratcan, Yaşarcan, Emine su... Gibi kaçınılamayan durumu modernize etme çabasına örnek olarak gösterilebilir.

Çocuklar olunca eşimle ad koymak istedik ama büyükler küstü bizim adımızı koy diye. Bizde mecbur iki ad koyduk. Oğluma babamın adı olan Mustafa ikinci isim olarak da Yiğit ismini koyduk.(KK,55)

Ad verme ile ilgili başka bir motif ise belirli anlamları olan günlerde doğan çocuklara doğduğu mevsimi, günü, geceyi yansıtan adların verilmesidir. Akkuş İlçemizde de bu duruma dair örneklere bolca rastlanmaktadır. Bu konu ile ilgili kaynak kişimiz:

Eğer çocuk önemli gecelerden biri olan kadir gecesi doğdu ise erkeklere Kadir; kızlara ise Kadriye adları verilmekte. Önemli gecelerden biri olan Berat gecesinde doğarsa yine Berat ismi verilmektedir. Mevlit gecesi doğarsa Mevlit (yöredeki yerel ağızda Mevlüt denilmekte) Bayram da doğan çocuklara da yine Bayram ismi çokça tercih edilmektedir. Tabi bu ne bayramı olduğuna göre de değişir. Ramazan bayramı ise Ramazan ismi verilmektedir erkek çocuklara. Hıdırellez de doğdu ise Hıdır, Hızır gibi isimler verilmektedir. Arefe günü doğan erkek çocuklara Arif kız çocuklara ise Arife isimleri verilir. Aynı zamanda mevsimlerin de etkisi vardır kiraz zamanı doğan kıza Kiraz ismi verilir.(KK,22)

Çalışma sahamızda Kiraz ismi çokça rastladığımız isimlerden biri olması bakımından önemlidir. Bu da mevsimlere ve mevsimin özelliği olan ürüne önem verildiğinin bir göstergesidir. Bu özel zamanlarda doğan bebekler için ad düşünmeye

pek gerek kalmamakta ve adı ile doğduğuna inanılmaktadır çalışma sahamızda. Belki de bu bir kolaylık olarak da görülmüş olabilir. O nedenle doğum tarihleri aynı olan ve özel zamanlarda doğan kişilerde bu durumun çok yaygın olduğunu söylemek mümkün.

Pek çok sahada olduğu gibi bizim çalışma sahamız olan Akkuş yöresinde de erkek çocuk daha çok istenilmekte ve önemsenmektedir. Sürekli kız çocuğu olan ve erkek çocuk özlemi ve isteği içinde yanıp tutuşan aileler bunu kötü bir talih olarak görmektedir. Ve bu durumdan kurtulmak için çeşitli çarelere başvurmuşlardır. Bu çarelere örnek olarak kaynak kişimizin anlattıklarını gösterebiliriz. Bu anlatı şu şekildedir:

Eskiden çocukların cinsiyeti doğumda belli olurdu. Erkek çocuk isteyip de bir sürü kızı olan pek çok aile vardır köyümüzde. Doğan çocuk erkek olsun diye karnında iken erkek ismi verilirdi. Kız da olsa o isim değiştirilmezdi ki bundan sonraki erkek olsun. Erkek umudu ile beklenen bebek kız çıkınca o kıza Yeter, Döndü gibi isimler verilirdi ki bu durum değişsin ve sonraki bebek erkek olsun.(KK,36)

Eskiden kullanılan bir diğer yöntem ise şans oyununu andırır niteliktedir. Bu uygulamada adlar arasında bir nevi seçim için kura yöntemini andıran ilginç bir ad verme ritüelini meydana getirmektedir. Bu uygulamalar:

Eskiden hangi adın verileceğine karar verilemediği zamanlarda yapılırdı bu. Akşamdan verilecek adları temsil eden **otbaşı** dediğimiz ottan üç tane koparırdık. Bunlara verilecek isimleri söyledik. Örneğin oğlum var Âdem, Hasan, Ali arasında kararsız kaldım bu üç ismi otbaşına söyler ve bağlayıp bu üçünü başı yanımıza koyardık. Sabah uyandıığımızda hangisi daha çok uzamışsa çocuğa o ad verilirdi.(KK,12)

Çalışma sahamızda ad verme geleneğinde genellikle dini unsurların daha çok ön planda olduğunu görmekteyiz. Fakat bu durum günümüzde değişmekte ve aileler çevre, televizyon ve internet aracılığı ile duyduğu yeni isimleri çocuklarına vermektedir. Ortak bir diğer durum ise çocuğa ad verilmesinde acele edilmesidir.

Doğüstü varlıkların sahiplenilmesinden korkulan çocuğa hemen adı verilip kulağına dualar eşliğinde söylenilmektedir.

4.4.1.3.7. Yürüyemeyen Çocuk

Yeni doğan bebeğin bir yaşını geçtikten sonra yürümeye başlaması beklenmektedir. Yürüme için beklenen süre geçtikten sonra bebek hala daha yürümeye başlamamışsa aileler bu durumdan kurtulmak için çeşitli çareler aramıştır. Bu durum da yürüyemeyen çocukla ilgili çeşitli inanış ve uygulamaların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu inanış ve uygulamalar:

Eğer çocuk yaşını geçti ve hala yürüyemiyorsa Cuma günü cami kapısına götürülürdü. Çocuğun bacağına ip bağlanırdı. Camiden ilk çıkan kişi bu ipi keserdi ve bundan sonra çocuğun yürüyeceğine inanılırdı. Ayak bağlarında düğümün kesilen ip ile çözüldüğüne inanılırdı.(KK,12)

Yeni doğan çocuk yerde iken üzerinden silahlı biri geçerse çocuğun basılmış olduğuna ve geç yürüyeceğine inanılırdı.(KK,3)

Beklenen süreçte yürüyemeyen çocuklarda bir sıkıntı olduğu düşünülmektedir. Ve bu durumdan kurtulmak için çeşitli çareler aranmıştır. Günümüzde bebeklerin yürümesini kolaylaştırmak için yürüteç gibi çeşitli araçlar mevcut olduğundan bu eski inanış ve uygulamalar günümüzde pek tercih edilmemektedir.

4.4.1.3.8. Diğer Uygulama ve İnanışlar

Doğum sonrası ile ilgili olan inanış ve uygulamaları çeşitli başlıklar açarak değerlendirmeye çalıştık. Bu başlıklar altında değerlendiremeyeceğimiz mahiyette olan bir takım inanış ve uygulamalar da mevcuttur. Bu kısımda sizlere bunları vermeye çalışacağız. Bu inanış ve uygulamalar uzun süre kullanılmış ve kullanılmaya az da olsa devam etmektedir. Bunlar:

Ağız akan bir çocuğun salyası gizlice dayısının çorabı ile silinirse çocuğun salyası artık akmazmış.(KK,4)

Boş beşik sallandığı vakit, beşiğin sahibi olan çocuğun karnının ağrıyacağına inanılır.(KK,7)

Bir çocuğun ayaklarının üzerinden atlanıldığı zaman o çocuğun büyüemeyeceğine hatta boyunun kısa kalacağına inanılırdı.(KK,11)

Kız bebeğin alını açıkça uzak yere, dar ise yakın yerden efelenileceğine inanılır.(KK,23)

Bir bebek uyurken öpülürse ömrünün kılalacağına inanılır.(KK,30)

Bir yaşına kadar çocuk aynaya baktırılırsa o çocuğun çirkin olacağına inanılır.(KK,9)

Bir çocuk ilk defa tırnağı kesileceği zaman babasının cebine eli sokulup para alması sağlanırdı. Böyle yapılmazsa çocuk aileden istemek yerine hırsız olacağına inanılırdı.(KK,36)

Çocuk sırta sarılarak ahıra gidilirse çocuğun deli olacağına inanılır.(KK,17)

Dişleri yeni biten bir çocuğu gören kişi, çocuğa ömrü uzun olan hediyeler verirse çocuğun ömrü de uzun olur.(KK,29)

Küçük çocuğa koyun sütü içirilirse uslu, keçi sütü içirilirse inatçı olacağına inanılır.(KK,56)

Küçük çocuk eline süpürge alırsa misafir geleceğine inanılırdı.(KK,37)

Kız çocuğunun bacağı arasından bakması uğursuzluk sayılırmış.(KK,45)

Oklava üzerinden atlayan kadının ikiz çocuğu olurmuş.(KK,30)

Süpürge üzerinden geçen erkeğin kız çocuğu olacağına inanılır.(KK,13)

Yeni doğan erkek çocuğunun sırtına kedinin ayağı sürülürse onun güçleşti olacağına inanılır.(KK,10)

Çocuk doğduktan sonra tüylü olmasın diye annenin sütünden sürülürdü. Eğer bu işlem yapılırsa çocuğun tüysüz olacağına inanılırdı.(KK,8)

Yeni doğan çocuklar çok erken oturturulmazdı. Eğer erkenden oturturulmaya çalışılırsa çocuğun kambur olacağına inanılırdı.(KK,7)

4.4.2. Sünnet

4.4.2.1. Sünnet Yaşı /Dönemi

Erkek çocuklarla iliği olan bu uygulama Müslüman topluluklarda bir farz ya da dini bir zorunluluk olarak görülmesi ile beraber bu ritüelin yerine getirilmesi toplum nazarında zorunluluktur.

Sünnet geleneği, Anadolu ve diğer Türk bölgelerindeki Müslümanlar Türkler arasında halen canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. İslam ve Yahudi dininin kuralları arasında yer almakla beraber, bu dinlerin dışında kalmış birçok toplumlarca da uygulanır: Okyanusya ve Afrika kavimlerinden, Amerika yerlilerinden kimi toplumlar gibi. Kökeni sorunu üzerine ayrı ayrı görüşler vardır. Kimi bilginler bunda “cinsi birleşmeyi” ve dolayısıyla da “döl türemesini” kolaylaştırdığı için, bir “berekat töresi” anlamı bulurlar; bereket tanrılarına veya bereket sağlayıcı kutsal güçlere, türeme uzvunun bir parçasının sunulması diye nitelendirirler.(Boratav,1984,159)

Sünnet yaşı ile ilgili ortak bir karar yoktur. Ama bu işlemin de çok ileri yaşlara bırakılması istenmez. Sünnet işlemi yapıldığında bunun kutlaması yani sünnet düğünü de gerçekleştirildiği için ne zaman olacağı konusunda ailelerin ekonomik durumu da önemlidir. Çocuk durumun çok fazla farkında olmadan yapılması önemlidir. Yoksa bu durum çocukta travmalara neden olabilir

Çalışma sahamızda da sünnet işlemine ve sünnet düğününe oldukça önem vermiştir. Bu işlem ile birlikte erkek çocukların hayatlarında önemli geçiş noktalarından birini atlatmış olarak görmektedirler. Ve genellikle bu işlem köyde ortak olarak da yapılmaktadır. Köye gelen sünnetçi bütün sünnet çağında olan çocukları sünnet ederek bu uygulamayı gerçekleştirirler. Çalışma sahamızda sünnet ile ilgili uygulama ve inanışlar ile ilgili kaynak kişilerimizin anlatıları şu şekildedir:

4.4.2.2. Sünnet Hazırlıkları

Sünnet işlemi için tıpkı bir düğün yapar gibi hazırlık yapmak gerekirdi. Bu da maliyetli olacağı için sünnet düğününü genellikle durumu iyi olan aileler tarafından yapılırdı. Durumu sünnet düğünü yapamaya el veremeyen aileler çocuklarını sünnet yaptırmak için düğüne gelen sünnetçiye çocuklarını götürerek sünnet yaptırılırdı.(KK,24)

Sünnet düğünü yapılmadan önce yemek hazırlıkları yapılırdı. Sarmalar sarılır, börekler açılırdı. Durumu iyi olan aileler kuzu, öküz gibi hayvanlar keserek etli yemeklerde yapılırdı. Burada ister sünnet için ister evlilik için olsun vazgeçilmez yemeği keşkektir. Keşkek mutlaka yapılır. Sünnet olacak çocuğun yatağı süslenir. Sünnet kıyafetleri alınır. (KK,14)

4.4.2.3. Sünnet Düğünü

Sünnet düğününü gerçekleştirmek ailede babanın görevi olarak görülür. Büyükbaba da eskiden bu görevi üstlenmiştir. Günümüzde bu durum daha çok anne ve baba olarak ailenin en küçük birimine düşmektedir. Ve büyüklere fikir sormaktan ziyade doğum yapıldığı gibi hastaneden çıkmadan da yeni doğan sünneti de yapılmaktadır. Ve aileler bu durumu tercih etmektedir. Sünnet işlemi artık eskisi gibi köylere gelen sünnetçilerden ziyade kendilerine en yakın hastanelere giderek gerçekleştirilebilmektedir.

Çalışma sahamızda da bu durum yaygınlaşması ile beraber hala daha birlikte kalabalık yaşayan ailelerde sünnet düğünü de tercih edilmeye ve uygulanmaya devam etmektedir.

Sünnet düğünü iki şekilde de yapılırdı. Kimisi davul zurna getirir sünnet düğününe kimisi de Kur'an okutur. Bu isteğe göre değişir. Sünnet yapıldıktan sonra aynı çocuğa da gelin damat gibi takı takılır. Yemekler yenir.(KK,33)

4.4.3. Evlenme

İnsan yaşamının üç önemli geçiş dönemi vardır. Doğum, evlenme ve ölüm. Her bir geçiş döneminin kendi içerisinde alt başlıkları vardır. İkinci geçiş aşaması olan evlenme ile ilgili de pek çok inanç ve uygulamalar söz konudur.

Bu aşama insanlar evlilik niyetinin belirlenmesi, eş seçimi ve evlilik hazırlıklarından, düğüne kadar belli başlı inanış ve uygulamalar gelişmiştir.

Günümüzde bu tür inanış ve uygulamaların azaldığı bir gerçektir. Bunun da en büyük sebebi teknolojinin gelişmesi ve internetle birlikte dünyanın bir kasabaya dönüşmesi gösterilebilir. Eskiden kaynak yani bir nevi örnek alınacak durum ancak

çevreden ve geçmişten anlatıla gelen uygulamalardır. Ancak günümüzde teknoloji ile birlikte çok fazla fikir çeşitliliğine rahatlıkla ulaşılmaktadır.

Eskiden günlerce süren evin kapısında ya da köy meydanında yapılan düğünlerin yerini özel düğün salonları almıştır. Ve birkaç saat için de de düğün süreci tamamlanır hale gelmiştir. Sosyal medyanın da etkisi ile başkalarının değişik fikirlerinden etkilenilmiş ve bunun sonucunda gelenekle çokta alakalı olmayan modern kültürde yeni bir anlam kazanmıştır. Bu durumun sonucunda gelenek ile popüler kültür karışımı yeni durumlar ortaya çıkmıştır.

Bizde bu durumları göz önüne alarak çalışma sahamıza baktığımızda kırsal kesimler dışında kalan yerlerde popüler kültürün etkisini görmekteyiz. Daha merkezi yerlerde ise popüler kültürün etkisi ile salon düğünleri daha çok terci edilmektedirler. Kırsal kesimlerde tercih edilen düğünlerde ise geleneksel uygulamalara verilen önem devam etmektedir.

4.4.3.1. Evlenme Biçimleri

Günümüzdeki kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü kent yaşamında kişiler daha çok doğrudan tanışıp, görüşüp, anlaşarak evlenmeler giderek artmakta iken gelenekselliğin devam ettiği yerlerde daha çok görülen “görücü usulü”evlilik yaygındır.

Görücü usulü evlilikte asıl olan evlenecek kişiler adına ailelerin ve çevrenin kişileri birbirilerini uygun görmeleri ve yakıştırmaları yatmaktadır. Bu yakıştırma yapıldıktan sonra evlendirilecek kişilere söylenerek fikirleri alınır. Tabı bu durum da modernleşmiş görücü usulü diyebiliriz aslında. Çünkü çalışma sahamızdaki eski görücü usulü evlilikler daha katı kurallar üzerine kurulmuştur. Ve görücü usulü evlendirilen kişiler birbirini ancak gerdek gecesinde görebilmektedir. Yani bu durumda en eski evlenme biçimi olarak söyleyebileceğimiz görücü usulü evlilik de zamanla toplumsal değişmelere uyum sağlamış ve yumuşamıştır.

Görücü usulü evlilik dışında evlenme uygulamaları olarak kız kaçırma da evlenme uygulamasında önemli bir yere sahiptir. Bu kız kaçırma olayında bazen iki tarafta gönüllüdür. Fakat kızın gönülsüz olduğu zoraki evlenmeler de kız kaçırma

olayında yaşanılmış gerçekliklerdir. Bunların dışında evlenme şekilleri olarak oturma, kalma, beşik kertme, berdel usulü evlilik biçimlerine rastlanılmaktadır.

Evlenme biçimleri ile Akkuş yöresinde kaynak kişilerimizin anlatıları şu şekildedir:

Eskiden evlilikler görücü usulü şeklinde olurdu. Daha çok ailelerin münasip gördüğü kişilerle yapılırdı. Kız ile erkeğin özelliğinden çok ailenin yapısına, durumuna bakılırdı. İyi bir aile ise herkes o aile ile dünür olmak isterdi. Evlenecek kız ile oğlan birbirini görmezdi. Ancak birbirilerini düğün gecesi görürlerdi. Bazen bu şekilde yapılan evlilikler sorunsuz devam ederdi. Ama her zaman da sıkıntısız oldu hepsi denilemez. Bunun tersi durumlarda sıkça yaşanırdı. Ama gelinlikle girilen evden kefenle çıkılır baskısı yaygındı.(KK,24)

Eskiden sözü geçen kişiler bir yere kız istemeye gitti mi geri çevrilmezmiş. Kıza da oğluna da sormadan kızı alıp gelip işte karın derlermiş. Kızda oğlanda karşı gelemezmiş. Günümüzde telefon var kızlar da erkekler de görüp beğeniyor, konuşup anlaşıyorlar. Aileye sadece gidip istemek ve düğünü yapmak kalıyor. Şimdilerde görücü usulü evlilikler devam etmekte ama şu şekilde devam etmekte daha çok. Evlenecek birini bulamayan kişiler yani evde kalmış da denilir buralarda. Bu kişiler için aile çevre seferber olur uygun birini bulmak için. Bu durum biraz daha mantık evliliği olur. Çünkü ne kadar görücü usulü olsa da kişiler birbirine gösterilir eğer isterlerse bu durum evlilikle sonuçlanır.(KK,33)

Kız kaçırma olayı günümüzde çok fazla olmasa da eskiden hem iki tarafın rızası ile hem de zorla kaçırımlar olurdu. Rıza ile olan kaçırılmalara aileler vermek istemediği zamanlarda başvurulurdu. Kaçıldıktan sonra kızın ailesi tarafına sözü dinlenen kişiler aracı olarak gönderirlerdi. Anlaşma yapılması istenilirdi. Çünkü artık iş işten geçmiştir. Kaçma olayı olduktan sonra kızlar geri alınmak istenmezdi. Çünkü artık bekâr bir kız değildir. Eline erkek eli değmiştir. Daha o kızı bekâr olan kimse istemez. Eşi ölmüş, evde kalmış, yaşı büyük kişiler isterdi. Bu nedenle anlaşma yoluna gitmek daha mantıklıydı. Bu anlaşmalarda genellikle kızın ailesi başlık parası isterdi. Arada aracı olan kişiler sayesinde pazarlık yapılır ve ara bulunulup işler tatlıya bağlanınca kaçan kişilere haber verilirdi ki evlerine geri dönsünler.(KK,14)

Bezen kaçırımlar rızasız olurdu. Ben ailemin tek kızığıydım. Çevremdeki insanlara göre çok nazlı yetiştirildim. Beni istediler bende ailemde istemedim oraya varmayı. Ama bir gün o beni isteyen kişi yanında birkaç kişi daha vardı. Beni evin önünde tek yakaladılar. Beni zorla kaçırdılar. Ben karşı geldikçe beni dövüdüler. Ellerinden kurtulmak için çok çalıştım. Yerlerde sürüdüler beni. Üstümdeki elbiseler parçalandı. Ailem beni geri almak için çok uğraştı. Aldı da şikâyetçi olduk. Hapse atıldılar. Benim yaşım tutmuyordu, rızamda yoktu. Ailem de zaman geçtikçe baskılara aracılara dayanamadı. Bana hapisten çıksın diye nikâhlanman lazım dediler. Çıksın boşanırsınız dediler. Babam da ısrar edince kabul ettim nikâh kıydılar. Hapisten çıkınca bana seni başka kim alacak. O artık nikâhlı kocan alıyorsun diye baskı yaptılar. Tabi aynı baskıyı çevre, babama, aileme de yaptı. Öte taraf karımı ver, nikâhlı kadın evde tutulur mu diye üstümüze geldiler. Babamda baskılara yenik düşünce kabuk et yoksa seni evlatlıktan silerim dedi. Bende mecbur kabul ettim. Tabi kırgınlıklarım hemen geçmedi ama ne yapayım beş çocuğum oldu aradan 30 yıl geçti. O dönemlerde bunu yaşayan tek ben değildim. Tabi ki şimdiki şartlar olsa kabullenmezdim. Ama o dönemde bir erkeğin seni kaçırmak için elinin eline değmesi bile yetiyordu. Artık seni ondan başkası almazdı. Sen lekelenmiştin. Tek çaren o kişiye varmaktı.(KK,50)

Kız istemeye aile büyükleri ve sözü sayılır kişilerle gidilirdi. Sözü sayılır kişiler götürülürdü ki olumlu cevap alınsın. Eskiden kızın ailesi bir miktar başlık parası istenirdi. Bazen bu parada anlaşılamaz ve pazarlığa gidilirdi. Ara bulucu kişiler vardı bunlar arayı yapardı ama kendi payını da alırdı. Anlaşıldıktan sonra nişan, düğün tarihleri belirlenirdi. Düğünle, nişan arası uzun tutulmazdı. Kızın ailesi de başına bir iş gelir korkusu ile nişanlı kızını evde çok tutmak istemezdi. Gelininizi biran önce alın derlerdi.(KK,36)

Artık eskisi gibi buralarda görücü usulü evlilik kalmadı. Şimdi herkes okuyor okurken, çalışırken tanışıyor. Görüşüp anlaşıyorlar. Aileye sadece gidip istemek kalıyor. Eskisi gibi başlık parası da yok. Kızlar biz satılık eşya değiliz diyorlar. Haklılarda. Şimdi her şeyi beraber yapıyor gençler. Eskiden düğünlerde erkek

tarafına çok ağırlık binerdi. Başlık parası olsun, sütlük⁷ olsun, dayılarına dayıcılık⁸ olsun. Herkesin gönlü edilmeye çalışılırdı. Günümüzde bunlar kalmadı.(KK,49)

Yöredeki evlilik biçimleri genellikle tanışıp anlaşma şeklinde de olsa kaçırma ve anlaşma şeklinde yapılan evlilikler de devam etmektedir. Kaçırma biçiminde evlilik daha çok kırsal kesimlerinde görülmekle beraber. Artık yerini çiftlerin karşılıklı konuşup anlaşarak evlenmeye bırakmıştır. Çalışma sahamızda berdel, beşik kertme şeklinde yapılan evlilik biçimlerine rastlanmamıştır.

4.4.3.2. Evlilik Yaşı

Geleneksel toplumlarda kız ve erkek için evlenme çağının geldiğini gösteren birtakım ölçütler vardır. Bunların da en başında buluğa erme gelmektedir. Bu çağa eren gençler toluma kültürel ve ekonomik anlamda katılmaya başlarlar. Tek başına buluğ çağına ermek evlilik için yeterli değildir. Geleneksel kesimde bir sıra gözetilir. Ve bu sıra büyükten küçüğe doğru ilerler.

Kırsal kesimlerde evlenme yaşı kentlere göre daha erken yaşlara kadar inmektedir. Buluğ çağa erme yeterlidir evlilik çağı için. Ama şunu söyleyebiliriz ki ister kırsal ister kentsel kesimde olsun evlilik yaşını etkileyen en önemli etkenler arasında ekonomik durum, sosyal olayalar, göç, ölüm gibi durumların etkili olduğu önemli bir gerçektir.

Çalışma sahamızda eskiden evliliklerin çok küçük yaşlarda gerçekleşmesine rağmen günümüzde bu durum toplumsal yapıdaki değişikliklerle beraber 20-30 yaşlar arasındadır. Eski geleneklerin de etkisi ile beraber yine de yöre halkı evlenme yaşı için çok geç kalınması taraftarı değildir. Askerden gelen erkek için artık tek bir önemli işi kalmıştır oda evlenip yuva kurmasıdır. Kızlar için 25 yaş sınır gibidir bu yaşa kadar evlenememişse evde kaldı gözü ile bakılmakta ve bekâr kişilerden ziyade evlenip ayrılmış, eşi ölmüş ya da kendi gibi evlenmede geç kalmış kişilerce istenmektedir. Evlilik yaşı ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Evlilik olacağı zaman eskiden yaşa pek dikkat edilmezdi. Kızların bir kez adet

⁷ Sütlük: Yörede annenin emzirmiş olduğu süt hakkı için kız evlenirken istediği para, altın bilezik, yüzük gibi maddi değeri olan hediyeler.

⁸ Dayıcılık: Kızın dayılarının gönlünü etmek için verilen para, hediyeler.

görmüş olması yeterli görülürdü. Hatta evlendikten sonra bile adet gören kişiler olurdu. Erkek için evlenme yaşı da aynıydı askere gitmeden önce evlenip çocuğu olan çoktu. Benimde eşim askere giderken bir buçuk yaşında bir kızımız vardı. Onunla birlikte asker yolu bekledik. Ben evlenirken 16 yaşında idim. Eşim ise 17 yaşındaydı. Ben 17 yaşında anne o ise 18 yaşında baba oldu.(KK,5)

Kaynak kişimizin verdiği bilgiye göre o zamanlarda askerlik evlenme için bir engel olarak sayılmamış. Evlilikler yapılmış hatta çocuk sahibi bile olunmuştur. Bir başka kaynak kişimizin evlilik yaşı ile ilgili verdiği bilgiler şu şekildedir:

Eskiden erkek askerden gelince bir iki yıl içinde evlenmezse daha evlenemezdi. Yaşı ilerleyince kimse varmak istemezdi. Kızlar için de aynı durum vardı bir kız 20 yaşına kadar evlenmeliydi. Evlenmeyen kişiler için evde kalmış anlamına gelen **“kaluk”** denilirdi. Kızlar evlenemeyen yaşı geçmiş bir erkek için görücü gelince **“Ben o kaluğa mı kaldım ?”** derlerdi.(KK,26)

Kaynak kişimizin verdiği bilgiden evlilik yaşı için toplumun bir üst sınır çizdiği ve bu sınırı aşan kişileri farklı bir kategoriye sokup evde kaldığını belirtmek için **“kaluk”** ifadesini kullandıklarını anlıyoruz. Toplumun beklentisi olan evlilik yaşı içerisinde evlenemeyen kişilerin dışlandığını ve yaş ilerledikçe evlilik gerçekleştirmenin ne denli zorlaştığını çalışma sahamız için söyleyebiliriz. Başka bir kaynak kişimizin anlatımı ise şu şekildedir:

Eskiden yaşa çok bakılmadan erkenden evlenilirdi. Büyüklerimiz hep, **“Erkenden kalkan yol alır, erken evlenen döl alır”** derlerdi. Erkenden ev olup yuva kurması istenilirdi. Kız aileleri kızları büyümeye başladığında başına bir iş gelmeden yuvası olsun isterlerdi. Kızları kaçırma olayları çok olurdu. Erkek ailesi ise eve gelin gelsin, torun olsun aile büyüsün isterlerdi. Kalabalık ailenin de toplumda yeri ve sözü vardı. Hele tarlası çok olan aileler gelin gelsin ki faydası olsun isterlerdi.(KK,14)

Eskiden yaşa pek bakılmazdı erkek ailesinin durumu iyi ise yani durumdan kastım tarlası çoksa hayvanları varsa o aileye kız verilirdi. Şimdiki gibi işi ne evi, arabası var mı diye sorulmazdı.(KK,24)

Kaynak kişilerimizin verdiği bilgilerden hareketle evlilik yaşı ya da evlenecek kişinin işine bakılmazdı. Daha çok aile olarak değerlendirme yapılmakta olduğunu

göstermektedir. Ailesinin durumu iyi olan kişiler gittikleri istemelerden geri çevrilmemişlerdir. Günümüzde ise kriter olarak evlenecek kişinin bir işinin olmasıdır. Aile burada önem arz etse de daha çok evlenecek kişiye bakılmaktadır. Erkekler için önemli sınavlarından biri olan askerliğini de yapılmış olması günümüzde oldukça önem arz etmektedir.

4.4.3.3. Evlenme Beyanı

Eskiden yöre halkı evlenmek istediklerini belli etmek için çeşitli yöntemlere başvurmuşlar. Günümüzde ise bu durum karşılıklı konuşma ile halledilmektedir. Evlilik öncesinde yapılan arkadaşlıklar şimdi ailelere söylenmekte hatta ön bir tanışma bile yapılması oldukça sık rastlanan bir durumdur günümüzde. Evlenme beyanı ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Evelenme yaşı gelen ya da evlenmek isteyen kişiler aileleri harekete geçmezse eskiden isteklerini belli etmek için soforadaki pilav tenceresine kaşık batırırlardı. Bu ben evlenmek istiyorum demektir. Bunu gören ailenin gereğini yapması gerekirdi. Hatta ailesi bir şey yapmazsa görüştüğü kız olan kişiler kaçırıp eve de getirirdi direk. Evlenmek isteyen kız ise çok sinirli olurdu. Sinirden yanına yanaşılmazdı. Kendisine laf söyletmezdi böyle durumlarda da senin derdin ne koca mı istersin diye kıza sorulurdu.(KK,39)

4.4.3.4.Evlilik Aşamaları

4.4.3.4.1. Eş Seçimi

Evlilik hayatın geçiş aşamaları içinde oldukça önem arz eden bir yere sahiptir. Evlilik dönemin en önem arz eden kısmı ise hiç şüphesiz eş seçim aşamasıdır. Verilen bu önemli karar üzerine kurulur geri kalan her şey. Eşlerin doğru seçimi sonrasında olan bütün aşamaları etkilemektedir. Çünkü eş seçiminden sonraki bütün aşamalarda tek değil ortak karar verilecek ve hayat paylaşılacaktır. Bu paylaşılacak olan hayatın huzurlu olmasının kaynak noktası kendine en uygun eşi seçmektir. Mutlu bir ömür sürmenin en önemli aşamasıdır. Bunun içinde eş seçerken herkes kendine göre belirli kriterler oluşturmuştur.

Yuvayı yapanın dışı kuş olduğuna inanılan bir toplumda yaşadığımız için erkekten ziyade kadınlara büyük iş düşmektedir. Ve kadınlar da sınıflandırılmıştır. İyi bir eşin nasıl olacağı, kadınların kaç çeşit olduğu ile ilgili bize kaynak oluşturan

Dede Korkut'a burada söz verelim bakalım kadınlar kaç çeşitmiş ve yuva yapan kadının özellikleri neler miş:

“Karılar dört türlüdür;
 Birisi ev yapan sulptur,
 Birisi solduran soptur,
 Birisi dolduran toptur,
 Birisi evin dayağıdır
 Birisi nice söylersen bayağıdır;

Burada aslında günümüzde de sıkça söylenen bir bayanda olması ve olmaması gereken özellikler anlatılmaktadır. Eş seçiminde bunlara dikkat edilmelidir. Bakalım bu özellikler neler miş:

Ozan der;

Evin dayağı odur ki, yazıdan yabandan eve bir udlu konuk gelse, er adam evde olmasa, onun yedirir, içirir, ağırlar, azizler gönderir. O Ayşe, Fatma soyludur, hanım, onun bebekleri bitsin, ocağına bunun gibi avrat gelsin.” (Gökyay,2013,30)

Aslında geçmişten günümüze bu düşünceler değişmemiştir. Evlilikte kadın çok önemlidir. Eş olarak bir kadında aranan özellikler zamana göre değişiklik gösterse de en temelinde eşinin yokluğunu aratmamak ve onu mahcup edecek davranışlardan kaçınmadır. Bu özelliklere sahip olan kişiler iyi bir eş olarak görülmekte ve herkese böyle eş nasip olsun diye dua edilmektedir.

Eş: Birbirinin aynı olan ya da ayrımsanamayacak denli birbirine benzeyen iki şeyden her biri.⁹ Birbirine benzemekten kasıt aslında özelliklerin, ilgilerinin, düşünce tarzların ortaklığıdır. Bunlar ortak değilse eş seçiminin doğru yapılmadığına ve evliliğin çok uzun soluklu olmayacağına inanılır. Hatta bu durum ile ilgili tecrübeler üzerine bir söz bile doğmuştur. **“Davul bile dengi dengine”**

Eski Türk toplumlarında kadın önemli bir yere sahiptir. Evlilik yapacak olan kişiler eş seçiminde kendilerine denk olmasına oldukça önem vermiştir. O kadar ki bir eş de olması gerekenler şu şekildedir:

9

(<https://www.google.com/search?q=e%C5%9F+kelimesinin+anlam%C4%B1&oq=e%C5%9F+kelimesinin+anlam%C4%B1+&aqs=chrome..69i57j0l5.5872j1j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>)

“Baba bana bir kız aliver ki, ben yerimden doğrulup kalkmadan onun doğrulup kalkması gerek. Ben kara koç atıma binmeden onun şahbaz atının beline binmek gerek. Ben karımına varmadan o bana baş getirmek gerek. Bunun gibi kız aliver baba bana, dedi.

–Oğul, sen kız istememişsin, kendine yoldaş ve hemta istermişsin.”(Gökyay,2013,78)

Eskiden beri insan hayatı için önemli bir geçiş dönemi olan evlilik kurumu için eş seçme de çeşitli özellikler aranmıştır. Geçmişten günümüze kadar dönemin şartlarına göre bu özelliklerde değişiklikler olsa da aslında işin özünde istek aynıdır. Kendine eş –yoldaş olacak biridir.

Günümüzün şartlarını göz önünde bulunduracak olursak eğitim durumu önemli bir kriterdir. Günümüzde kadınlar da iş hayatına katılmışlardır. Günümüzde istemelerde ilk sorulan sorular ne iş yapıyor, maaşı ne kadar, evi var mı? Gibi sorular bize zamanın şartlarına göre aranan özelliklerin de değişiklik gösterdiğini göstermektedir.

Bizim çalışma sahamızın geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğu için eş seçiminde de yine dönemin özelliklerin etkisi oldukça baskın bir şekilde görülmektedir. Kaynak kişilerimiz:

Eskiden eş seçerken aile çok önemliydi. Şimdiki evlenen kişiye yeni ev açılmazdı. Öyle bir imkân o zaman yoktu. Yıllarca gelinler, kaynana bir arada yaşardı. Evlenecek kişiler de eş seçerken ailesinin durumuna bakardı. Ailenin durumu iyi ise soyunda sıkıntı yok ise evlilik uygun görülürdü. Bu durum kız içinde erkek içinde geçerliydi. Soyu soppu belli olmayan aileye kız verilemez, gelinde alınmazdı.(KK,12)

Eskiden bağ bahçe işleri ile geçinildiği için çok önemliydi. Kız hamarat olmalıydı. İnek sağmalı, tarlaya gitmeli hem de evi çekip çevirmeliydi. Erkek de kötü alışkanlıkları olmamalıydı. Askerliğini yaparsa daha iyiydi. Ama ailesi köklü ise askere gitmeden de gelinini alan vardı. O zaman askerlik uzun olduğu için gelene kadar kız başkası almasın, kaçırmasın diye gelin almada acele edilirdi.(KK,36)

Eskiden ailesine bakılırdı, gidip kızın evinde iş yapışına bakılırdı. Eskiden iş çoktu ev işleri bağ bahçe işleri hep geline bakardı. Gelin hepsini bilmeli ve yapmalıydı. Şimdi öyle değil okuyan kişi okuyan eş alıyor. Köyde aile ile yaşayan eskisi gibi her işe koşan kimse kalmadı. Ben iki elimle yıllarca aynı evde durdum. Herkesin bir odası vardı. Şimdi zaman değişti kaynana ile durmuyor gelinler. Bağ bahçe işlerini yapan da kalmadı.(KK,14)

Değişen zamanla birlikte aranan özellikler de değişiklikler olsa da aslında işin özü “Eş” kelimesinde saklıdır. Tek olanın yanına eş olmak, onu tamamlamak önemlidir. Bu da ancak aynı duygu ve düşünce içerisinde olanlar için mümkündür. Zamanla değişen sadece yaşam koşullarıdır.

4.4.3.4.2.Kız İsteme/Görücü Gitme /Dünürlüğe Gitme

Evlenme aşamasında “kız bakma, kız arama, kız soruşturma” ilk önceliktir. Oğullarını evlendirecek aileler uygun bir eş adayı bulmak için çalışmalara başlar. İlk yakın çevreden başlanır. Akraba ve komşularla bu istekleri paylaşılır ki uygun bir eş adayı varsa söylesinler, onlar da araştırsın diye. Çevre de bu hayırlı olaya yardımcı olmaya çalışır.

Çalışma sahamız Akkuş yöresinde aynı durum görülmektedir. Uygun aday için herkes seferber olur. Bu tarz evlilikler için görücü usulü evlilik denilir. Akkuş ilçesinde aday olan kızın evine gidiş **dünürlüğe gitme-görücü gitme** olarak adlandırılır.

Buralarda dünürlüğe aile tek başına gitmez. Yanlarına tanınan, sözü geçen kişilerde alınır. Bazen birkaç kere de gidilirdi. Daha çok kız tarafını tanıdığı, hayır diyemeyecekleri kişiler ile beraber gidilirdi ki iş çabuk hallolsun .(KK,56)

Kalabalık bir şekilde gidilirdi. Tek gitmek ayıp görülürdü. Özellikle komşudan birileri de yanında götürülürdü ki komşu ile sıkıntısı yoksa geçimli bir ailedir diye düşünülürdü. Komşu gelmezse komşusu ile geçinmeyen bizimle de geçinmez demek ki dirliksiz bir aile bunlar, bunlara kız verilmez denilirdi.(KK,3)

Genellikle kız isteme görücü usulü olurdu. Oğlan tarafı kız tarafına aracı yollardı. Görücü geleceklerini haber verirlerdi. Kız tarafı da şu zaman gelsinler derdi. Ya da o aileye kız vermek istemezlerse bizim verecek kızımız yok deyip kestirip atarlardı. Gelsinler denilirse oğlan tarafı yanlarına hatırı sayılır kişileri de alıp kız evine giderlerdi. Yemekler yenildikten sonra geliş niyetleri söylenir. “Allah’ın emri

peygamberin kavli ile” kız istenirdi. Böylelikle ziyaretin sebebi de söylenmiş olurdu. Kız evi hemen kabul de edebilir. Biz düşünelim de diyebilir. Kız evi naz evi demişler. Oğlan tarafı bazen birkaç kez gelip gönderilir. Bizim buralarda “kız evi naz evi, kız evi vezir kapısı” gibi sözler çok söylenir. Aile kabul ederse oğlan tarafına falanca gün gelin der. Eğer olumsuz bir karar ise de “Bizden size fayda olmaz siz başka kapıya bakın” denilir.(KK,24)

Köyün önde gelen kişileri, muhtar, imam, aza bunlardan birileri yanına alınarak gidilirdi. Kız evine el boş gidilmezdi. Şimdiki gibi çiçek, çikolata yoktu tabi o zamanlar onun yerine bisküvi, tavuk, ekmek gibi evde olanlardan bir çanta hazırlanırdı. Eğer kızın ailesi çantayı boşatırsa kızı verecek anlamı çıkardı. Bazen çanta boşaltılmadan aynı geri verilirdi. O zaman bizim size verecek kızımız yok anlamı çıkardı.(KK,10)

4.4.3.4.3. Söz Kesme

Kız istemeden sonra eğer cevap olumlu ise sıra söz kesmeye gelir. Anlaşan iki aile bunu bir nevi duyurmak için yakın çevrelerini çağırarak onların huzurunda bu işi resmiyete döker. Bu olaya da “söz kesme” denilir.

Akkuş yöresinde dünürlükten sonra yakın bir zamanda söz kesme olur. Ancak günümüzde isteme ve söz kesme birleşmiş durumdadır. İstemeye gelen kişiler daha önceden haberli olduğu için yüzüğü ile beraber gelmede ve isteme faslının olumlu sonuçlanması ile yüzükler takılarak söz kesme işlemi de aynı gün içinde tamamlanmış olur.

Dünürlüğe gidilince eğer kızı verilerse. Söz kesme için tarih alınırdı. Kızın ailesinden büyükler erkek tarafı alışverişe çıkardı. Yüzükler alınırdı. Kıza birkaç kat elbise alınırdı. Söz kesme aile arasında olurdu daha çok iki tarafında ailesi toplanırdı. O gece önemliydi çünkü erkek tarafı ne yapacak ne takacak liste yapılırdı.(KK,33)

4.4.3.4.4. Başlık/Kalın

Başlık parası geçmiş dönemde eski kültürlerde var olan ve günümüzde de dünyanın birçok ülkesinde de devam eden tartışmalı bir gelenektir. Erkeğin ailesi tarafından kızın ailesine verilen para, hediye olarak adlandırılabilir.

Başlık parasını erkek tarafı verir âdeti yağında olsa dünya üzerinde bunun tersi olan durumlar da görülmektedir. Hindistan’da başlık parasını kız tarafı vermektedir.

Bu para olmak zorunda da değildir. Araba, ev, altın gibi değerli eşyalar da olabilir. Taleplere göre değişiklik göstermektedir.

Başlık/kalın, Türkler arasında İslamiyet öncesi dönemde de görüldüğü gibi İslamiyet sonrası dönemde de “Mehir”, “ süt hakkı” gibi biçimleri de görülmektedir. Mehir kadına İslam dininin tanımış olduğu bir haktır. Çalışma sahamızda başlık parası bu durumdan ayrı tutulmuştur. Süt hakkı içinde çakılma sahamızda daha çok “sütlük” kızın annesinin gönlünü etmek amacı ile alınan hediye (bilezik, yüzük vb.)olarak nitelendirilmektedir.

Bazen de başlık parası kızını vermek istemeyen aileler için bir kurtuluş olarak görülmüş ve erkek tarafının karşılayamayacağı şeylerde istenmiştir. Buna örnek olarak Halk edebiyatının baş kaynaklarından biri olan Dede Korkut’a bakmak daha doğru olacaktır.

Kız kardeşini vermek istemeyen Deli Karçar’ın başlık olarak istekleri şu şekildedir:

“Bin buğra ner getirin ki maya yüzü görmemiş ola. Bin de aygır getirin hiç kırsığa aşmamış ola. Bin de koyun görmemiş koç getirin. Bin de kuyruksuz kulaksız köpek getirin. Bin de iri pire getirin bana, dedi. Eğer bu dediğim nesnelere getirirseniz hoş verdim, ama getirmeyecek olursan bir daha benim gözüme gözükme, bu kez öldürmedim, o vakit öldürürüm, dedi.”(Gökyay,2013,80-81)

Başlık toplumun yapısı ve ailenin durumuna göre değişiklikler göstermiştir. Fakat en çok tartışılan geleneklerden biridir. Belki de bunun en önemli nedenlerinden biri yasa da bu durumun yasak olmasıdır. Başlık parası yasal değildir ve bu konudaki yazılı veya sözlü anlaşmaların hiçbir geçerliliği yoktur. Bu tür yasadışı anlaşmalar, insan alım satım anlamına gelir ve suçtur.

Günümüzde başlık talebi ciddi bir şekilde azalmasına rağmen kırsal kesimde az da olsa devam etmektedir.

İstemenin peşine söz kesileceği akşam önce konuşulur. Başlık parası, yapılması şart koşulan eşyaların bir listesi yapılarak erkek tarafına verilir. Erkek tarafı listeyi kabul etmişse mesele kalmamış demektir. Listedekiler fazla gelmişse pazarlık başlar. Bu listede şunlar yer alır:

- Başlık parası
- Kıza yapılacakların listesi(altınlar-elbise –eşya)

–Düğün okuntuları(davetiye anlamında). Eskiden düğünlere çağırma sabun, tülbent, elbiselik kumaş, ayakkabı gibi eşyalarla yapılırdı. Aileye yakınlık dercesine göre hediye verirlerdi.

–Düğünde kesilecek hayvan

–Düğün içkili olacaksa içkinin miktarı

–Sandık üstü parası(Gelinin çeyizinin olduğu sandığı evden çıkarılırken alınan para)

–Kuşak kuşatma parası(Kuşak bağlama)

–Güreş parası(eskiden düğünler güreşli olurdu.)

Liste ailelerin isteklerine göre uzar ya da kısalır. Anlaşma sağlandıktan sonra söz kesilir.(KK,36)

Bu parayı alan kız babası ister bu parayı keyfi kullanır ister kızına bir şeyler alır. Bu nedenle başlık parası konusunda genellikle pazarlık olurdu. Kaçan kızıdan da başlık alınır. Birde arayı yapmak için ara bulucular olurdu. Onlar da arada ayrı bir para verdi. Başlık parasını veren erkek tarafı kızın bütün eksikliğini karşılamak zorundaydı. Evliliğin olması için fakir olan aile mecbur elinde olan sağacağı ineği, koşacağı öküzünü satmak zorunda kalır. Bu evlilikler için başlangıçta bir sıkıntı olur. Eskiden kızım o aileye gidince sıkıntı çeker düşüncesi yoktu. Ancak bölgemiz geliştikçe öncü olan kişilerinde sayesinde bu gelenek terk edilmeye başlanmıştır. Ancak başlıktan bir farkı olmayan sütlük devam etmektedir. Sütlük olarak genellikle bilezik istemektedir kız anneleri. Bazı anneler aldığı bileziği düğünde kızına geri takmaktadır bazısı ise vermeyip koluna takmaktadır.(KK,24)

Eskiden başlık parası yaygındı ama şimdilerde pek yok. Bazen aileler kızları kaçınca kızıp alıyor. Bazen de alınan para kızın çeyizine kullanılır. Eskiden şartlar zordu. Başlık ayrı, süt hakkı için anneye alınan hediye ayrı(sütlük) ,kızın dayısına verilen para ayrı idi. Sana şu kadar para saydım denilirdi. Şimdilerde bunlar kalmadı.(KK,5)

Eskiden yaygın bir şekilde bölgede varlığını sürdüren başlık parasının günümüzde kullanım alanı kalmamıştır. Aileler masrafları imkânları dâhilinde bölüşerek yapmaktadır.

4.4.3.4.5. Nişan

Kız isteme ve söz kesme olduktan sonra nişan tarihi belirlenir. Bu evlilik için daha ciddi bir adımdır. Aslında nişan tercihe bağlıdır. Eğer düğün kısa bir tarih içinde gerçekleşecek ise nişan yapılmaz direk düğün yapılır. Ama arada bekleme olacaksa bunu nişanla duyurup durumu daha da ciddi bir hale getirilir.

Çalışma sahamızda nişan törenleri köy ve merkezi yerlerde farklılıklar göstermektedir.

Köy yerinde nişan yemekli olurdu. Yemek için gerekli malzemeleri erkek tarafı alırdı. Kız evinde yemek pişerdi. Nişana okuma sözlü olurdu. Okuntu verilmezdi. Nişan ailenin isteğine göre Kur 'anlı ya da çalgılı olurdu. Erkek tarafı nişan bohçası getirirdi. Nişan bohçası açılır, içindekiler yüksek sesle söylenirdi. Erkek tarafı börek, helva getirirdi. Kızın erkek kardeşi helvaya bıçak saplardı ve bahşiş alırdı. Bahşişten sonra helva küçük küçük kesilip orada olanlara dağıtılırdı. Gelin, damat ortaya alınıp yüzükler takılırdı hatırı sayılır biri iyi dileklerde bulunarak kurdeleyi keserdi. Böylelikle nişan konulmuş olurdu. Nişan atma pek olmazdı. Çünkü yarı evli gözü ile bakılırdı. Nişan atan kişiyi de pek kimse istemezdi. Nişan atan kızını bekâr kişiler daha istemeye gelmez.(KK,36)

Merkezi yerlerde düğün salonları vardı. Bazen nişanlar orada da yapılırdı. Gelinle ve damadın salona girişi ile eğlence başlardı. Yüzükler takılırdı. Nişan bohçası verirlerdi. Bazen kızda erkek tarafına bohça yapardı. Ama bohçalar mendil koymamaya dikkat edilirdi. Çünkü mendil gözyaşı, hüzün getirir denilirdi.(KK,33)

Nişan atma pek olmazdı. Nişan atan kıza dul kadın muamelesi yapılırdı. Ama yine de atma olayı olursa. Bohçalar, alınan hediyeler geri iade edilirdi.(KK,12)

4.4.3.4.6. Çeyiz /Oda Donatma

Akkuş ilçemizde hem kız hem de erkek çeyiz hazırlamaktadır. Ama bu hususa daha çok önem veren kız çocuklarıdır. Doğumdan itibaren çeyiz yapma başlar. Akkuş ilçemizde ağaçtan (özellikle ceviz ağacı) yapma sandıklar çok yaygındır. Her genç kıza evlenirken sandığı da peşine verilir. Bu sandığa yapılan el işi çeyizler yerleştirilir. Burada gelin fındığı derler ince uzun bir fındık türü o da sandığa

konulur. (KK,36)

Eskiden yöremizde gelin olacak kişiler kaynana, elti bir arada yaşadığı için her aileye bir oda tahsis edilir. O oda yeni gelin için hazırlanırdı. Günümüzde ise artık ayrı bir ev düzülmemektedir evlenen çifte. Yine aynı şekilde eksikler alınmakta ve düğün öncesi çeyizler yerleştirilmektedir.(KK,14)

Çeyiz donatma işi yapılmadan çeyiz almaya gidilir. Kaynak kişimiz konu ile ilgili anlatısı şu şekildedir:

Bizim buralarda gelin almaya gidince kızın çeyiz sandığını hemen vermezlerdi. Varsa kızın küçük kardeşi yoksa kuzeni de olur biri sandığın üstüne otururdu. Sandığın anahtarını saklardı. Kalkmak ve anahtarı vermek için de bahşiş alırdı. Sandığın içinde yün örme çoraplar, yazmalar, basmalar, fındık gibi şeyler olurdu.(KK,36)

Yeni evlenenler için ayrılan oda iki aile tarafından söz kesmede kararlaştırılan ve yapılan listeye göre donatılır. Yapılan bu liste ile alışverişe çıkılır. Çevreden durumu el verenler eksiklerini alıp hediye de edebilir. Eskiden sadece bir oda donatılırdı. Günümüzde ayrı evler donatıldığı için bir evde olması gerek her şey sıfırdan yapılır. Çalışan kişilerse çiftler bunu karşılıklı yapar ama daha çok kız tarafı mutfak ve yatak odasını yapmaktadır.(KK,5)

4.4.3.5. Düğün

4.4.3.5.1. Düğüne Davet

Düğünlere bütün köy halkı davetlidir. Düğünün kalabalık olanı makbuldür. Düğünün zamanı, yeri ve kimler arasında olduğu, düğünden önce görevlendirilen “okuyucular” yani duyurucular tarafından düğüne davet edilir. Bu okuyucular aracılığı ile “okuntular” gönderilir. Bu okuntular aileye yakınlığa göre değişiklik gösterir. Günümüzdeki kart ile düğüne çağırma yeni bir uygulamadır.

Çalışma sahamızda da düğüne çağırma için çeşitli uygulamalara başvurulmuştur.

Eskiden kartla düğüne çağırma yoktu. Okuyucular görevlendirilirdi. Mahalle mahalle, köy köy görevlendirilirdi ki çağrılmayan kimse kalmasın. Çağrılmadan kimse gelmezdi, birde ben çağrılmadım diye kırılırdı. Herkesin kapsına gidip düğüne davet edilirdi.(KK,7)

Eskiden düğüne çağırırken sabun, çorap, lastik, yazma gibi eşyalar kullanılırdı.

Aileye yakın olan kişilere göre hediyeler de ağırlık gösterirdi. Dayıyı ayakkabı, gömlek gibi eşyalarla düğüne söylenirdi. Önemli kişilere horoz da gönderilirdi. Kişinin toplumdaki yeri ve düğünü olan aileye akrabalık derecesine göre hediyeler de farklılık gösterirdi.(KK,1)

Yakın akrabalar çift hediye ile düğüne okunurdu. Mesela halaya etek yollanırsa enişteye gömlek, horoz, ayakkabı gibi hediyeler gönderilirdi. Bir ara sigara ile okumak da meşhurdu.(KK,39)

Düğüne hediye ile çağırmak yetmiyordu. Toplumda sözü gecen kişilere ve yakın akrabalar düğün günü davul zurna göndermek gerekirdi. Düğüne davul zurna eşliğinde gelirlerdi.(KK,20)

Akkuş yöresinde düğüne davet görevlendirilmiş kişiler tarafından ve çeşitli hediyelerle çağırmak yaygındır. Ancak günümüzde bu hediyelerin yerini davetiye kartları almıştır. Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte sosyal medya hesaplarında davet etkinlikleri kurup çağırmak da günümüzde yaygındır. Değişen toplum şartları düğüne çağırma uygulamasında da değişikliklere neden olmuş ve olacaktır.

4.4.3.5.2. Kına Gecesi

Evlenmenin önemli aşamalarından biri de “kına yakmadır”. Bu tören kız evinde yapılır ve buraya erkek alınmaz. Erkek evinden gönderilen armağanlarla davetin yapılması, davetlilerin mumlar yanmış olarak çalgılarla kız evine gitmeleri, çeşitli oyunların oynanması, kına giysisi olarak gelin kızın üzerine gümüş tellerle süslenmiş duvak konması, kına yakılırken çoğu yerde gelinin yüzünün kibleye dönük oturması, kına töreninde kaynananın nişanlı kızın başından para serpmesi, bu aşamada uygulanan ritüellerdir.(Aça-Yolcu, 2017,337-338)

Çalışma sahamız olan Akkuş yöresinde de geçiş aşamalarından önemli yere sahip olan evlenme aşaması öncesindeki ritüellerden biri olan kına yakma yaygın bir şekilde uygulanmaktadır

Kına düğünden bir gece önce yakılır. Kız evine damat evi tarafından gönderilen kına, aşçıbaşı tarafından yakılır. Gelinin eline önce para /altın sonra kına konularak yakılır. Bir bezle sarılır. Yakılan kına sabaha kadar kalır. Gelinle birlikte kına yakılanlar isterlerse ellerini yıkarlar. Kına ile birlikte ağıtlar yakılır. Kız anası ve yakınları bu ağıtlarla ağlar. Daha sonra eğlence devam eder.(KK,50)

Kına gecesi düğünden bir gece önce olurdu. Bizim buralarda düğün, nişan, kına

gibi törenler hep yemekli olur. Yemekler yenilir. Oğlan tarafı kına gönderir. Kızın başına kırmızı çember atılır. Ortaya oturturur. Ağıtlar yakılır. Kaynana geline hediye verir eskiden bu para olurdu şimdi ise günümüzde altın konulmaktadır. Kızın, ailesinin evinde geçirdiği son gecedir. (KK,36)

Eskiden kına tepsileri olurdu. Bunu erkek tarafı kız tarafına götürürdü. İçinde kına, börek gibi şeyler olurdu.(KK,14)

4.4.3.5.3. Nikâh

Eşler arasındaki birlikteliğin resmileşmesi anlamına gelmektedir. Nikâh ile birlikte evlilik yolunda atılan adımın resmîyet kazanması açısından oldukça önem arz etmektedir. Eski zamanlarda nikâh olarak gerekli görülen, dinin gereği olan imam nikâhı idi. Dinen bu nikâh kişilere bir takım haklar verse de, bu haklarda bir eşitlikten söz etmek çok da mümkün olmuyordu. Çünkü erkeğin söylemiş olduğu “boş ol” cümlesinin üç kez tekrarı bu evlilik akdinin bitmesi için yeterli gözüküyordu.

Değişen dünya ile birlikte düşüncelerde değişti. Ve kanunlar ile yapılan resmi nikâh her iki tarafa da cinsiyet ayırmadan eşit haklar verdi. Resmi nikâhı olmayan kişiler birbirileri üzerinde hak talep edememektedir günümüzde.

Çalışma sahamız olan Akkuş yöresinde günümüzde imam nikâhı ile beraber resmi nikâh bir arada tercih edilmesine rağmen eski zamanlarda bunun pek de bu şekilde olmadığını gördük. Yıllarca imam nikâhı ile yaşayan çiftlere rastladık. Bu konu hakkında kaynak kişilerimiz:

Eskiden sadece imam nikâhı vardı. O da düğün gecesinden önce imam ve şahitler huzurunda kıyılırdı. Günümüzde ise evlilik yaklaştığında ilk resmi nikâh kıyılmakta daha sonra da kına gecesinde olabilir. Düğünde gelin almadan önce imam nikâhı da kıyılmaktadır.(KK,14)

Günümüzde nikâhlar istemeden sonra istenildiği zaman kıyılmaktadır. Nişan yapan çiftler hem dinen uygun olsun diye hem de cayma olmasın diye nikâh kıyabiliyor. Bazen de çalışan çiftler oluyor tayin almak içinde erkenden nikâh yapabiliyorlar. Benim oğlum öğretmen öyle yaptı. Tayin için erkenden nikâhı kıydı. Nikâhlı beklediler düğünü. Biz eskiler hep “Gelin ata binmiş ya nasip demiş” sözü

ile büyüdüğümüz için nikâh en son noktada gerdeğe girmeden önce kıyılırdı. İmam ve şahitler olurdu. (KK,5)

Geçen zaman ve değişen hayat şartlarını göz önüne alacak olursak bu durum nikâh kıyılma zamanında ve şeklinde de değişikliklere neden olmuştur. Eskiden düğün gecesi ya da en fazla kına gecesi kıyılan nikâh değişen hayat şartları bazen insanları erkenden nikâh kıymaya itmiştir. Eğer taraflar devlet memuru ise ortak bir yerde düzen kurabilmek için erkenden nikâh yapabilmektedir. Eski insanlar yörede bu duruma henüz yabancı da olsalar okuyan çocukları tarafından bu durum anlatılmakta ve kabul görmektedir. Nişan yapan kişiler de hayırlı bir iş olan evlilik yolunda sıkıntı çıkmamasın, bu noktadan dönüş olmasın diye bazen de görüşüyoruz dinen günah sayılmasın mantıklarını güderek nişanla beraber nikâh da kıyabilmektedir. Bu da değişen durumlardan biridir.

Günümüzde aslında hem imam nikâhının hem de resmi nikâhın bir arada yapılmasının mantığı şudur. İmam nikâhı ile beraber bu evliliğin dinen bir anlam kazanması, resmi nikâh ile beraber de hukuksal bir geçerliliğinin olması sağlanmaktadır. Ve iki nikâh türü de birbirinden ayrı da gözükse aslında evlilik yolunda atılan adımın resmileşmesi ve toplum tarafından meşru sayılması ile alakalıdır.

4.4.3.5. Düğün

Türk toplumunda düğün yeni bir ailenin ortaya çıkması, yeni akraba ilişkilerinin kurulması amacı ile yapılan bir ritüeldir.

Düğünün yapılış şekli isteğe göre değişmektedir. İsterseler Kur'anlı isterseler çalgı çengili yapabilirler. Bizim çalışma sahamızda daha çok çalgılı ve yemekli yapıldığını gördük.

Köylerde hem kız evinde hem de erkek evinde düğün yapılırdı. Genel olarak Cuma namazından önce oğlan evinde Cuma namazından sonra da kız evinde düğüne başlanır. Diğer zamanlarda ise düğüne Salı günü başlanırdı.(KK,33)

Düğünler yemekli ve içkili olurdu. Yemek verip Kur'an okutulan düğünler de vardı ama daha çok herkes yemekli, müzikli olan düğünleri isterdi. Düğünü olacak kişiler toplanırdı yemekler düğün aşçısı(Bucakçı Kadın) tarafından yapılır. Yemekler

yenir. Düğün aşçısı kadının bir hamur teknesine(leğen),elek ve un koyar. Oklava bulunur. Adettir buralarda yemek yiyenler eleğin içinde una bahşiş atarlar. Herkes bahşişini verdikten sonra bucakçı kadın unu eler ve elekte kalan paraları alır. Bundan sonra da düğün başlar. Davul zurna çalar.(KK, 39)

Düğün çalgılı olacaksa mutlaka davul ve zurna getirtirilirdi. Hatta durumu iyi olan birkaç tane çağırırdı düğüne. Yavaş yavaş davul zurna yerine saz, org gibi müzik aletleri daha çok tercih edilmeye başlandı. Özellikle de salon düğünlerinde. Düğüne gelenler davul zurna ile karşılanırdı. Hatta aileye yakınlık ve toplumdaki yerine göre düğüne gelmesi için bazı kişilerin ayağına davul zurna yollanırdı. Bu şekilde davulcu ve zurnacı da onların önünde çalarak ve çeşitli hareketler yaparak bahşişi kaparlardı. Hemen hemen her düğünün bir kâhyası yani yöneticisi vardır. İşleri o yönetip takip eder.(KK,12)

Düğünün birinci günü kız ve erkek evinde yapılan düğüne genellikle komşular ve yakın akrabalar katılır. Bu yüzden de ilk günkü düğüne komşu düğünü denir. Birde aş boğaz götürme vardır. Buda erkek tarafı kız tarafında yapılacak olan düğün yemekleri için gerekli ne varsa onu götürür. Eskiden erkek tarafına da kolaylık olsun diyen herkes elinde ne varsa getirirdi. Mısır olsun, fasulye, pancar olsun imkânlar doğrultusunda dayanışma yapılırdı. Götürülen malzemelerle yemek yapılırdı. Düğünlerin vazgeçilmez yemekleri keşkek, pancar sarması, mısır çorbası, börek idi. Altı yedi çeşit yemek yapılırdı.(KK,36)

Gelin eli yıkama diye bir adet de vardı eskiden erkek tarafı kıza alınan eşyaları davul zurna ile getirir. Kız evinin etrafı davul zurna eşliğinde dönülür. Bu davul zurnacıya buralarda ‘‘Mehter ‘‘ de denilirdi. Bu olayda sağdıçlarda olurdu. Sağdıçlar genellikle evli tecrübeli kişilerden seçilirdi ve düğün sürecince gelin ve damadın yanından ayrılmazlardı. Gelin kızın bir kaynak başına götürülürdü kaynak yoksa bir tas su dökülerek sağdıcı tarafından eli ykanırdı. Burada amaç kızın ailesini ayrılığa alıştırmaktır.(KK,9)

Kız ve oğlan evinde iki gün iki gece süren düğün üçüncü gün gelin alma ile biter. Durumu olan kişiler düğüne bir hafta bile devam edebilirdi. Şimdi günümüzde bir salonda üç dört saat içinde hepsi bitmekte. Eskiden günlerce eğlence devam ederdi. En durumsuz aileler bile üç gün üç gece düğün yapmaktaydı.(KK,33)

Düğünde eğlenceli oyunlar da olurdu. Özellikle güreş vazgeçilmez bir oyundu.

Düğünlerde güreşler tertip edilirdi. Güreş kâhyası tarafından desteklenen kişilere ayrılan paraları söylerdi. Küçükten büyüğe doğru yarışlar yapılırdı. Çok eğlenceli ve çekişmeli olurdu bu yarışlar. Bu yarışlardan sonra damat donatılmasına geçilirdi.(KK,1)

Eskiden davullu zurnalı, yemekli olurdu. Üç gün boyunca kazanlarda yemek pişirilirdi. Günümüzde ise kına ve gelin alma yapılmakla beraber salonlarda ikramlıklarla birkaç saat içinde bitmekte. Bu bazen kolaylık gibi gözükse de eski köy düğünlerinin yerini tutamaz tabi.(KK,6)

4.4.3.5.1. Damat /Gelin Donatma

Yeni yuva kuracak olan çiftlere yardım amaçlı yapılan bir uygulamadır. Yapılan yardımlar zamana göre değişiklikler göstermiş ve göstermektedir. Çalışma sahamızda zamana göre yapılan yardım ve hediyein değişimi şu şekilde olmuştur. Yiyecek yardımı(gıdık düzme), kap kaçak alma, basma(elbiselik kumaş),para ve daha çok son zamanlarda para ile beraber de altın önemli hediyelerdendir. Evlenen çiftte yardımda verilen hediye ve uygulamalarla ilgili kaynak kişilerimiz:

Damat ve gelin bazen ayrı bazen de beraber donatılır. Damat sağdııcı ile beraber ortaya alınır. Duası yapılır. Damada ait ceket ve kasket bir kap üzerinde (kalbur veya elek)damat donatmasını sunacak kişiye getirilir. Damadı donatan kişi kasketi eline alır.

Bu taç kime indi?

Muhammed'e indi

Mürüvvet kimden kaldı

Hacı Bektaş Veli ruhuna

Beş vakit sahibine

Verelim Muhammed'e salavat

Diyerek kasketi başına giydirir. Ceket ve kuşak ise ;

Bu şal kime indi?

Hacı Bektaş Veliyullaha indi

Hacı Bektaş Veli ruhuna

Verelim Muhammed'e salavat

Çekerek şal damadın beline dolanır. Ceket e sıra gelince ise ceketin sağ kolunu damada giydirirler ve ;

Bu donu kim biçti?
 İdris Peygamber biçti
 Cennetler kapısını kim açtı?
 Cemaatler açtı
 Cemaatler yurduna
 Hünkâr devletine
 Beş vakit sahibine
 Verelim Muhammed'e salavat

Der ve sol kolu da giydirir. Bundan sonra da neşeli sözler söylenir. Sonra da yakınlar başlanarak hediyesini vermek için çağırır.(KK,35)

İlk anne baba çağrılır hediyesini vermek için. Bazen aileler öküz verdim, koç verdim, tarla verdim der. Eğlence olsun diye toplanan millet verilen şeylerin taklidini yaparlar. Aileden sonra düğüne gelen diğer kişilerin hediyelerine geçilir. Buna ' askı asma ' denir. Para ve birkaç metre basma ile yardım ederler. Verilen hediyeler kişilerin adları okunarak söylenir. Günümüzde bu tür hediyeler değerini kaybetti. Ama eskiden hazır almak mümkün değildi kumaş alıp elbise, etek dikilirdi. Günümüzde para ve altın bunun yerini karşılamıştır.(KK,41)

Gelin ve damada takılan takılır sayılır. Ve düğünün sonunda ilan edilirdi. Eskiden kim ne yardım yapabiliyorsa oydu. Ama günümüzde defter tutulmakta ve kime ne hediye geldi ise aynısını geri götürmek zorundadır. (KK,10)

Gelin ve donatama geleneğinde görüyoruz ki zamanın değişen ihtiyaçlarına göre hediyeler farklılık göstermiştir. Tabi buna dönemin imkânını da eklemek de yanlış olmaz. Kırsal kesimde ilk zamanlarda en önemli şey tarımsal ürünlerdi ve geçim bundan sağlanıyordu. Çalışma sahamızın da geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. İlk hediyeler onun için yiyecek ürünler olması çok doğaldır. Daha sonra bunun yerini para ve elbise için kumaşlar almıştır. Günümüzde ise artık para ve altın tercih edilen hediyelerdir.

4.4.3.5.2. Gelin Alma

Akkuş yöresinde gelin almaya erkek tarafı, komşuları ve davetlilerle beraber kız evine gelme ve çeşitli adetlerini yerine getirerek kızı alıp erkek evine getirme ile sonuçlanan bir olaydır. Bu aynı zamanda bir nevi düğünün bitişi de diyebiliriz. Gelin

alma ile ilgili kaynak kişilerimiz:

İki ayrı yerde yapılan düğünün üçüncü yani son günü erkek tarafı, akrabaları, komşuları ve davetliler davul zurnalar ile kız evine doğru yola çıkar. Bir de gelinin binmesi için at götürülür. Şimdi at kalmadı tabi gelin arabaları süslenmekte. Gelin evine gelince kapı kitli olur. Açtırmak için para verilip pazarlık edilir. Bu pazarlığı genelde aşçı kadın yapar. Kapı açılınca oğlan evinden gelenler yemeklenir. Bu arada kızın evinden oğlanın arkadaşları tabak, kaşık, çatal çalar. Hem eğlence olsun diye hem de kızla birlikte evin bereketini de yanında götüreceğine inanılırdı. Evden çıkma sırası geldiğinde kızın çeyizi, oğlan tarafının aldıkları düğüne gelenlere söylenir ve liste yapılırdı. Bu liste bir nevi kızın güvencesi olur. Hatta bazen bu liste koy ihtiyar heyeti tarafından tasdik edilirdi. Gelinin sandığının üstüne oturan kardeşin de gönlü edildikten sonra çeyizler atlara yüklenir. Şimdi çeyizler önceden gitmekte ve düğün gecesinden önce ev düzülmemektedir. O zamanlar evlenecek kişiler bir arada yaşadıkları için sadece bir odaları olurdu.(KK,35)

Eskiden köy düğünlerinde gelinlik giydirme pek yoktu. Onun yerine gelinin başına iki renk tülbindin kenarlarından birbirine dikilmesi ile oluşan “duvak” denilen örtü örtülürdü. Tülbentlerden biri önüne biride arkasına denk gelecek şekilde örtülür. Gelinin sandığı evden en son çıkarılır. Üstüne gelinin kardeşi oturur bahşiş almadan kalkmaz. Gelin ata bindirilince önüne erkek çocuğu verilir. Bu şekilde ilk çocuğunun erkek olacağına inanılırdı. Gelinin atının ipini gelinin kardeşi çeker. Bazen gelin evine kadar götürür. Bazen de bu işi sağdıçlar yapar. Davul zurna ile damat evine doğru yola çıkılır. Silahlar atılır. Gelinin önünü kesip bahşiş alma o zamanlarda vardı. Damat evine gelen gelinin başından aşağı bozuk paralar, şeker, ceviz, fındık... Gibi şeyler dökülür ki tatlı dilli ve bereketli olsun diye.(KK,36)

Damat evine gelen gelin attan inince ayağının dibinde kurban kesilir. Günümüzde de yapılmaktadır bu. Geline süpürge, yastık, çocuk verilir. Gelin eve girince kaynanayı üç kere kaldırıp oturtturur. Damat evinde düğün devam eder. Erkeklerle yemek verilir. Kadınlar, kız evinde yedirilir. Gece olunca sağdıçlar gelin ve damadı odasına çıkartır ve düğün biter. Herkes dağılır.(KK,7)

Gelin alma geleneği köy düğünlerinde devam etmektedir. Buna katıldığımız köy düğününde gözlemlene şansımız oldu. Merkezde yani salonlarda yapılan

düğünlerde yine gelin alma geleneği bazı değişikliklerle birlikte devam ettirilmektedir. Salon düğünlerinde hemen her yerde olduğu gibi erkek tarafı düğünden önce kız evine gidip gelinin kuşak bağlanması ve evden salona doğru konvoylarla yapılmaktadır. Küçükte olsa kız evinin önünde kısa bir oyun da yapılabilmektedir.

Belki de bütün bu gelenekler arasında evlilik geçiş dönemi için şunu söylemeliyiz ki düğün süresi artık oldukça kısalmıştır. Salonlarda birkaç saat içerisinde bu geçiş süreci tamamlanmaktadır. Eskiden ise bu gelenek için en az üç gün üç gece gibi bir sürecin gerekli olduğunu söyleyebiliriz. Bunun nedeni olarak insanların zamanlarının kısıtlı olması, erkek ve kadının iş hayatında aktif olması belki de en önemlisi yaygınlaşan şehir yaşamının etkili olduğunu söyleyebiliriz.

4.4.3.6. Düğün Sonrası

Çalışma sahamızda gelin alma ile tamamlanan düğünün sonrası ile ilgili bazı inanış ve uygulamalar mevcuttur. Düğün bitiminde “duvak, döşek, üç gecelik”, ve “anakavumu” gibi adetler yerine getirilmektedir. Bu konu ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Duvak koyma da denilir. Uzak yerden kız alınıyorsa ya da veriliyorsa ailelerin tanışması için yapılan davet ve eğlencedir.(KK,3)

Düğün bittikten sonra gerdek gecesi sabahı beklenir. Yöremizde eskiden buna çok önem verilirdi. Gelin sabah olunca döşeğini kaynanaya göstermek zorundaydı. Bu döşek denilen çarşaf, sağdıç tarafından kız tarafına götürülürdü. Döşek gösterilemezse büyük olay çıkardı. Döşek veremeyen kız düğün günü sabahı baba evine götürülüp bırakılırdı. Kız ailesi için bu büyük utanç sayılırdı. Eğer sıkıntı çıkmadan döşek götürülürse kız evinde silah atılırdı. Günümüzde böyle şeyler artık kalmadı. Şimdi aramak bile ayıp karşılanıyor. Sonrasında gelin ile damat aile büyüklerini dolanıp el öperler.(KK,9)

Döşek sıkıntısız şekilde hallolduktan sonra aile içinde gidip gelmeler başlar. Evlendiğinin üçüncü gecesi damadın ailesi ve yakınları gelinin anne baba evine giderler. Bu gitme üçüncü gece olduğu için üç gecelik denir. Gelinin babasının evi yemekler, ikramlar hazırlar. Mutlaka horoz kesilir. Damat ilk yemek yemez kızın babası damadın gönlünü yapar ondan sonra yemeye başlanılır. Yemek ve sohbetten sonra akrabalar döner ama gelin damat orda kalır. Kızın baba evinde kalınır. Bundan sonra da damat, kızın anne ve babasını ağırlar buna da “anakavumu” denilir. Bunun

için kesin bir tarih yoktur. İki haftaya kadar yapılır. Kız tarafı da akrabalarını alıp gelir yemekler yenir, sohbetler edilir.(KK,36)

4.4.3.6.1.Diğer İnanışlar

Aşboğaz¹⁰günü, düğüne başlama işinden sonra evde, bahçede iş yapılmaz. Çünkü ters gideceğine inanılır.(KK,20)

Bir kızın gelin olduğu zaman yağmur yağarsa onun tencere dibi kazıdığına inanılır.(KK,4)

Düğün yapılan evde dikiş dikilmesi iyi görülmez.(KK,11)

Damat tarafından birileri kız evinden kap kaçak çalarsa gelinin yeni evinin şenlikli olacağına inanılırdı.(KK,17)

Düğününde yağmur yayan gelinin gözünün yaşlı olduğuna /olacağına inanılır.(KK,22)

Gelin almada gelin arakaya dönüp bakarsa ilk çocuğu annesi tarafına benzer.(KK,37)

Gelin geldiği vakit üzerine saçılan buğdayların toplanıp ambara konulmasının bereket getireceğine inanılır.(KK,42)

Gelin giderken sis çökerse gelinin başının dumanlı olacağına inanılır.(KK,33)

Gelin damat evine gelince sofraya kurup toplar. Böyle yaparsa ömrü boyunca sofrası bereketli olur.(KK,27)

İki bayram arasında düğün yapmak uğursuzluk olarak görülür.(KK,34)

Sofrada yemek yerken tabağını sıyırıp temizleyen kişinin eşinin güzel/yakışıklı olacağına inanılır.(KK,19)

Yeni geline ilk üç gün ev süpürttürülmez. Eğer süpürüşe ömür boyu işlerinin yolunda gitmeyeceğine ve tembel olacağına inanılır.(KK,28)

4.4.4.Ölüm

Son geçiş aşaması olan ölüm sonun başlangıcı olarak görülmektedir. Kaçınılmaz bir gerçek olan ölümün gerçekleşmesi ile ilgili çok çeşitli inanışlar var olmuş ve olacaktır.

Türklerin ruh, can, ölüm ve öteki dünya ile ilgili tasavvurları, içinde buldukları şartlara, benimsedikleri dinlere ve ilişkiye geçtikleri toplumlara bağlı bir şekilde çeşitlilik gösterebilmiştir. Bu çeşitliliğe rağmen ruh ya da canla ilgili

¹⁰ Aşboğaz: Yöremizde oğlan evi tarafından kız evine düğünde yemek yapılacak malzemelerin götürülmesi.

tasavvurların genellikle benzer olduğu görülmektedir. Asıl çeşitlilik kendisini ölüm sonrasıyla ilgili inanış ve uygulamalarda göstermektedir.(Aça-Yolcu, 2017,346)

Bizde bu kısımda çalışma sahamızda ölümle ilgili inanış ve uygulamaları ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere üç başlık altında vermeye çalışacağız.

4.4.4.1. Ölüm Öncesi

İnsanoğlunun ölüme karşı geliştirdiği duyarlılık, ölüm öncesine bağlı bazı inanış ve uygulamaları da doğurmuştur. Bu tür inanış ve uygulamaların merkezinde de insanı bir gölge gibi takip eden ölümden uzak kalma, onu öteleme arzusu yatmaktadır. Bu nedendir ki insanlar, felaketlere ve ölümlere neden olabilecek söz ve davranışlardan uzak durmaya, felaket ve ölüm getirebilecek doğaüstü varlıkların öfkelerini üzerine çekmemeye çalışmışlardır. İnançlarıyla kendisini kuşatan ve koruyan bir zırh oluşturan insanoğlu, tabuları ihlal ettiği felaket ve ölüm getirebilecek doğaüstü varlıkları öfkelenirdiği ve en önemlisi “kut’unu” yitirdiği takdirde bu zırhın ortadan kalkacağına, savunmasız bir durma düşeceğine inanmıştır.(Aça-Yolcu, 2017,348-349)

4.4.4.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

İnsanların ölüme karşı olan duyarlılığı sonucunda, ölümü çağrıştıran ya da düşündüren ön belirtilere dikkat etmesine neden olmuştur. Bu nedenle de doğadaki olaylara, hayvan hareketlerine, eşya, rüya hastalık psikolojisine varana kadar her şeyden bir anlam çıkarmaya çalışılmış. Deneyimlenmiş olanlar da gelenekten geleneğe aktararak günümüze kadar ulaşmıştır.(Örnek,1979)

Çalışma sahamız olan Akkuş yöresinde de ölümü düşündüren ön belirtilerle ilgili çeşitli inanışlar mevcuttur. Bizde bu bölümde derleme sahamızda ölümle ilgili bilgileri başlıklar halinde vermeye çalışacağız.

4.4.4.1.1.1. Hayvanlarla İlgili Olanlar

Sedat Veyis Örnek tarafından “hayvanlarla ilgili olanlar”, köpeklerin uzun uzun ya da acı acı uluması, hayvanların buldukları ortamları terk etmeye çalışmaları, horozların zamansız ötmesi, evlerin bacalarına baykuşların tünemesi... Şeklinde örneklendirilmiştir.(Örnek,1979)

Bu konu ile ilgili çalışma sahamızdan derlediklerimiz:

Bir evde gece vakti horoz öterse o evi cinlerin bastığına ve yakın zamanda bir

ölüm olacağına inanılır.(KK,41)

Bir evin önünde köpek uzun uzun ulursa ölüm olacak derdi büyüklerimiz. Köpekler ağlar gibi uzun uzun uluyunca korkulurdu. Kötü haber gelecek diye.(KK,51)

Eskiden karga evin etrafında uçup öterse bu uğursuzluk olarak görülürdü. Bunu duyan kişinin kötü bir haber alacağına inanılırdı.(KK,55)

4.4.4.1.1.2. Astronomik, Kozmik ve Meteorolojik Olaylarla İlgili Olanlar

Sedat Veysi Örnek tarafından “astronomik, kozmik ve meteorolojik olaylarla ilgili olanlar” ay ve güneş tutulması, yıldız kayması, gök gürlemesi, havanın aşırı ısınması vb. durumlar ölümle ilişkilendirilmiştir. (Örnek,1979)

Doğada olan olaylara karşı insanoğlu her zaman duyarlı olmuş ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Çalışma sahamızda bu konu ile ilgili çok geniş bir inanış bulunmamaktadır. Ama yine de de gerçekleşen büyük doğa olaylarından korkulmuştur. Bu konu ile ilgili inanmalar şu şekilde yöremizde de görülmektedir:

Gök gürlemesi ile birlikte yağın dolular bazen çok büyük olurdu ve tarlalara zarar verirdi. Genç, evlenmemiş biri bu dolu tanelerini eteğinin altından üç tür geçirirse dolu yağmanın duracağına inanılırdı.(KK,53)

Bu durumun ölümle alakası olmasa da gerçekleşen doğa olayının yöre halkını olumsuz bir etkisi olduğunu görmekteyiz ve kurtulmak için çözüm yolları aramaktadırlar. Bunun içinde evlenmemiş ve bakir bir kız tercih edilmektedir. Aslında bunun sebebi bakir kızın günahsız sayılmasıdır tıpkı Hz. Meryem gibi. Bu durumdaki genç kız günahsız, temiz sayılmaktadır ve Tanrı için kutsaldır. Çalışma sahamızdaki bu uygulama ve inanış da çok eski dönemlerden beri gelen bir inanışın izlerini taşıyor olabilir.

Gece ay doğduktan sonra onu parmakla işaret etmek iyi sayılmazdı. Ve parmağını uzatıp ayı işaret eden kişinin parmağının çürüyeceğine inanılırdı.(KK,54)

Güneş tutulduğu zaman yakın bir vakitte kötü bir olayın olacağına inanılır.(KK,8)

Evinin üzerinden yıldız kayarsa birinin o haneden cenaze çıkacağına inanılırdı.(KK,19)

4.4.4.1.1.3. Düşle İlgili Olanlar

Sedat Veysi Örnek, “düşle ilgili olanlar” evin, duvarın ve ağacın devrilmesi,

dişlerin dökülmesi ya da çekilmesi, köpek ve yılan gibi hayvanların saldırmasına maruz kalmak, karayılan görmek, Azrail görmek, cenaze takip etmek, yeniden gelinlik giymek vb. durumlar ölümle ilişkilendirilmiştir.(Örnek,1979)

İnsanoğlunun kaçınılmaz sonu olan ölümün zamanının bilinmemesi yorumlamalara neden olmuştur. Ölüm her zaman düşünülen ve kaçınılan bir durumdur. İnsanların bilinçaltındaki düşüncelerin rüyalarında ortaya çıkması ise çok fazla araştırmalara konu olmuştur.

Aslında insanın ölüm tarihini bilmemesi kendi yararınadır. Çünkü bir insanın ölüm tarihini bilerek yaşaması çok büyük karmaşalara neden olacaktır. Bunun çözümünü de aslında İslam dininin kaynağı olan Kur'an-ı Kerimde bununla ilgili çeşitli ayetlerde mesajlar verilmiştir. Halk arasında da çok bilinen bir sözle aslında durumu özetlemeye çalışacağız. "Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için yarın ölecekmiş gibide öbür dünya için çalışın." Aslında bu söz bize ölümün ne zaman geleceğini düşünüp harap olmak yerine inancımız doğrultusunda her iki dünya içinde elinden gelenini yapması gerektiğini vurgulamaktadır.

İnsanlar bilemedikleri için düşlerinde gördüğü herhangi bir cismi veya herhangi bir kişiyi, bir hayvanı görmek ile ölüm arasında bir bağ kurmuşlardır. Çalışma sahamızda da bu durum oldukça yaygındır. Kaynak kişilerimiz:

Rüyasında daha önce ölmüş birini gören kişi birinin öleceğine inanır. Hele ki o rüyada ölü görülen kişinin ailesinden birisi ise aileden birini almaya geldiğine inanılır.(KK,24)

Rüya da birini hasta düşmüş görürse o kişinin öleceğine inanılır. (KK,43)

Rüyada mezar gören kişinin öleceğine inanılır. Bu bir uyarı olarak görülür.(KK,39)

Rüyada evinin üstüne yıkıldığını gören kişinin hanesinden ölü çıkacağına inanılır.(KK,50)

4.4.4.1.1.4.Hatadaki Psikolojik ve Fizyolojik Değişikliklerle İlgili Olanlar

Hasta ayağa kalkarak "gitmem gerek" derse, uzaktaki akrabalarını görmek isterse, gaipten sesler duyduğunu, birtakım kimseleri gördüğünü söylerse, gözünü sürekli tavana dikip eliyle garip işaretler yaparsa, aniden iyileşirse, bedeni soğumaya başlarsa, iştahı birdenbire açılırsa vd.(Aça-Yolcu, 2017,349)

Bu ve benzeri durumlar arasında ölümle bir bağlantı kurulmuştur. Bu

durumlara düşen birilerini görünce ölümünün yakın olduğunu düşünmüşlerdir. Bunun da nedeni uzun soluklu tecrübeler olsa gerek. Kaynak kişilerimiz:

Hasta olan kişiye bir anda bir iyilik bir güzellik gelirse öleceğine inanılırdı. Çünkü bu ölümden önceki son aşamadır. Peşine durum daha da kötüleşir.(KK,43)

Hasta can çekişirken gülümserse Azrail'in onun sevdiği biri olarak görüldüğüne inanılır. Ve öteki dünya da iyi olacağına inanılır. Zor can veren ve yüzü kararan kişiler içinse gideceği yerin iyi olmadığına inanılır.(KK,1)

Özellikle kötü hastalığa(kanser) tutulanlar son zamanlarında bir iyilik gelir. İyileşti sanırız. Ama bu düşüşün sonucu kötü olur.(KK,6)

Yaşı ilerleyip hasta olan kişiler genelde uzakta olan yakınlarını yanına çağırır son kez görüşmek isterler. Varsa istedikleri bir şeyi vasiyet ederler.(KK,49)

4.4.4.2. Ölüm Sırası

4.4.4.2.1. Ölümün Duyurulması

Ölüm gerçekleşikten ve ölüm haberi duyurulduktan sonra çevredeki insanlar ölü evine teselliye, baş sağlığına giderler. Acılarına ortak olup bu zor sürecin atlatılmasında yardımcı olmaya çalışırlar.

Ölüm haberini duyurma şekli günümüzde “Sela vermek, belediyelerin mesaj hizmeti” şeklinde yapılmaktadır. Fakat daha önceki dönemleri düşünürsek camilerde hoparlör sistemi olmadığı dönemlerde daha çok düğünlerde kullanılan bir yöntem olan birini görevlendirip kapı kapı haber verilerek duyurmuştur. Çalışma sahamız olan Akkuş yöresinde de ölüm haberinin duyurulmasında benzer durumlar söz konusudur. Kaynak kişilerimiz:

Eskiden camilerde ses sistemi yoktu. Cep telefonu da yoktu tabi. Ölen biri olduğunda bunun haberi birileri aracılığı ile duyulurdu. Bazen de mahalleye ya da köye haber versin diye çocuklara şeker, para verilerek haber vermesi istenilirdi. Günümüzde sela verilerek duyurulmakta. Hatta diğer köyün imamı da telefonla aranıp orada da sela vermesi istenilir. Hatta bazı yerlerde belediye yeni yeni ölüm haberini mesajla göndermeye başladı.(KK,12)

Artık eskisi gibi değil ölüm haberi Türkiye'nin bir ucunda olana bile vermek bir dakikayı almakta. İnsanlar köylerde sela verdirerek duyururken, uzak yerde olanlar için telefon ve son dönemlerde oldukça popüler olan sosyal medyayı

kullanarak haber verebilmekte. Genelde ölen kişi o gün defnedilir. Ölüyü bekletmek iyi sayılmaz ama uzaktan gelecek olan yakınları varsa onlar beklenir.(KK,39)

Kaynak kişilerden almış olduğumuz bilgilere göre ölüm haberini duyurmak için kullanılan yöntem teknoloji ile birlikte gelişmiş ve değişiklik göstermiştir. Görevlendirilen kişiler ölüm haberini duyururken günümüzde sela, mesaj, sosyal medya en çok tercih edilenlerdir.

4.4.4.2.2. Ağıt Yakma

Şükrü Elçin ağıtı, insanoğlunun ölüm karşısında veya canlı ve cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz veya ezgilerle ifade eden türkülerdir, şeklinde tanımlamıştır.(Elçin, 1986,290)

Ali Duymaz ise Gelibolu Ağıtları üzerine yazdığı makalesinde tanımı şu şekilde yapmıştır: “Savaşlar, tabii afetler ve hastalıklar gibi toplumun üzerinde iz bırakan veya beklenmedik andaki ölümler gibi fert üzerinde müessir olan müellif hadiseler ‘ağıt’ denilen türkülerin doğmasına neden olur.” Şeklinde tanımlama yaparak ağıtın ortaya çıkış nedenlerini açıklamıştır. (Duymaz,1990,40)

Ölen kişinin arkasından ağlayıp feryat etmek yerine dua etmenin daha doğru bir davranış olduğuna inanılmasına rağmen insanoğlu acısını dışa vurmak için ağıtlara başvurmuştur. Ölüm İslam dini için bir son değil yeni ve sonsuz yaşamın başlangıcı olarak görüldüğü için bu günde isyan etmek doğru bir davranış olarak görülmemektedir. Ne kadar bu düşünceye sahip olsa da kişiler sevdikleri birini kaybedince sağduyulu olmayı başarmak pek mümkün değildir.

Çalışma sahamızda da ölen kişinin arkasından çeşitli ağıtlar yakılarak son veda da söylenen sözler yaygındır. Kaynak kişilerimiz:

Ölen kişinin yakınları özellikle eşi, kızı ya da annesi genellikle daha çok ağıt yakar. Kadınların sesini salarak feryat etmesi dinen hoş görülmemesine rağmen kimse bunu dikkate almaz. Ateş düştüğü yeri yakar misali ölen kişinin arkasından onu öven ya da dünya hayatında çektiği sıkıntılar söylediği son sözler söylenerek ağlanır.(KK,3)

Yüksek sesle isyan ederek ağlamak hoş görülmez. Hatta bu şekilde ağlamanın ölüye azap vereceğine inanılmasına rağmen uygulaması pek de kolay değildir. Aynı

zamanda toplumda ağlanmadığı zamanda eleştirilere maruz kalınmaktadır. Bak şu ağladı bu ağlamadı diye eleştirilmekte ve ayıplanmaktadır. Ölen kişinin yakınları içlerinde olan son sözlerini dile getirerek ağlarlar. Bu ağlama defin işlemine kadar devam eder. Genellikle yüksek sesle ağlamak daha çok kadınlara özgüdür. Bunun da nedeni erkeklerin daha metanetli oluşu ile alakalı olabilir.(KK,46)

4.4.4.2.3. Defin İşlemleri

Akkuş yöresinde, ölümden sonra defin işlemi için acele edilir. Çünkü ölünün bedeninin bekletilmesi doğru bulunmaz. Geçiş dönemlerinin sonuncusu olan ölüm de defin işlemi oldukça önem arz eden bir durumdur. En kısa sürede defin işlemi yapılmalıdır ki ölen kişinin ruhu rahata ersin. Aynı zamanda yaz aylarında yaşanan ölümlerde bekletme işlemi yapılmaz ki ölen kişi çürümeye başlamasın.

Defin işlemi genellikle aynı gün gerçekleştirilmekte sadece uzaktan gelecek olan kişiler için istisnalar yapılmaktadır. Defin işlemi son görev olarak toplumda nitelendirilmekte ve biran önce bu dünyadan ayrılan kişinin ruhunun da rahat etmesi için yapılan defin işleminin belli başlı uygulamaları vardır. Bu uygulamalar:

4.4.4.2.3.1. Yıkama

Cenaze, İslam'ın emri gereğince defnedilmeden önce mutlaka yıkanmalıdır. Bu işlemin kökleri çok daha eskilere gitmektedir. Geçmişte bu işlem, ölünün yeniden dirilmesini /doğumunu garantilemek amacıyla arı suyla yapılmıştır. Günümüz Anadolu'sunda cenaze meslekten yıkayıcılar, hocalar, bu işte tecrübeli kişiler, dini bütün kişiler, ölü evinden ya da komşu evlerden birisi tarafından yıkanmaktadır. Ölü, evin avlusu ya da bahçesinde, camide, hastane ya da mezarlık gusülhanesinde ılık suyla yıkanır ve ölüye gusül abdesti aldırır. Ölünün yıkandığı suya el batırılmamasına, suyun arı olmasına dikkat edilir. Yıkama işleminden arta kalan su ya dökülür ya da ev halkı elini yüzünü yıkar, şifa niyetine hastalara ve kırklı çocuklara içirilir vd.(Örnek, 1979b,51)

Çalışma sahamızda ölü yıkama işlemini bu işte tecrübeli kişiler yapmaktadır. Erkek ölülerde imamlar, kadınlarda ise genellikle hafız kadınlar ya da sağlıkçılar tercih edilmektedir. Ölü yıkama işlemi ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Eskiden ölen kişinin yakınlarından bilen kişiler ya da erkek ise köyün imamı kadın ise hafız ya da tecrübeli kişiler yıkardı. Yıkama işlemini yapan kişi aileden değilse ona bir miktar para da verilir.(KK,24)

Yıkama işlemini tek kişi yapmazdı. Üç, dört kişi olurdu. Biri suyu hazırlar biri yıkama işlemini yapar diğerleri ona yardım eder. Yıkama işleminde kullanılan su ayak basan bir yere dökülmez.(KK,14)

4.4.4.2.3.2. Kefenleme

Ölü yıkandıktan sonra hemen kefenleme işlemine geçilir. Gusül abdesti aldırıldığı için kefenlenen ölünün tekrar yüzü açılmaması daha uygun görülür. Kefenleme işlemi yapılırken de çeşitli uygulamalar vardır. Kaynak kişilerimiz:

Kefenleme işlemini bilen kişiler yapar. Çünkü kadın ve erkelerin kefenlenme şekli farklıdır. Erkeler için üç parça olan kefen şunlardır:

- 1.Kamis:(Gömlek)Boyundan ayaklara kadar
- 2.İzar: Baştan ayağa kadar
- 3.Lifafe: baştan ayağa kadar olan bezdir. En üste geleceği için baş ve ayak taraflarından bağlanacağı için daha uzun yapılır.

Kadınlar için beş parça olan kefen şunlardır:

- 1.Kamis: Gömlek
- 2.İzar: baştan ayağa kadar
- 3.Lifafe: baştan ayağa kadar
- 4.Gögüs üzerine bağlanan bez
- 5.Başörtüsü

Bu parçalar ile vücut sarılır. Bazen kefenleme sırasında ellerine, dizlerine, koltuk altına güzel kokular sürülebilir. Kefenlenen ölü tabuta konulur. Erkelerde imamlar kadınlarda ise bu işine bilene yaptırılır. Hastanede ölünce zaten yıkanmış kefenlenmiş geliyor şimdi.(KK,24)

Kefen dediğimiz şey aslında bu dünyadan götürebildiğimiz tek şeydir. Eskiden 'kefen param' derdi büyüklerimiz. Kefeni almak genellikle ailede ölen kadınsa, erkeğin görevidir. Anne baba ise vefat eden kardeşler bu görevi üstlenir. Günümüzde evde ölümlerin dışında genelde hastanede gerçekleştiği için yıkama ve kefenleme işi hastanede hallediliyor.(KK,20)

Kefen aslında beyaz bir bez parçası iken yüklendiği anlamlar bundan daha fazlasıdır. Bu dünyadan yanımızda götürebileceğimiz tek eşyadır. Aslında dünyanın faniliğini de bizlere göstermesi bakımından pek çok atasözüne, şiir ve şarkıya konu

olmuştur. Kefenin cebi yok sözü bu dünyanın faniliğini göstermeye yetecek bir sözdür. Dünya üzerindeki adaletsizliğin de olmadığı bir durumdur. Çünkü maddi durumu çok iyi olan bir kişi bile aynı beyaz bir bezden başka hiçbir şeyi yanında götürmemektedir. Rengin beyaz oluşu da belki de bu dünyadaki sayfamızın kapandığı ve ebedi hayat diye inandığımız kısım için yeni bir başlangıcı da simgeliyor olabilir.

4.4.4.2.3.3. Cenaze Namazı

Ölen kişi için yapılan son tören olan cenaze namazına çalışma sahamızda oldukça önem verilmektedir. Çünkü son görev olarak nitelendirilmektedir. Kaynak kişilerimiz bu konu ile ilgili verdiği bilgiler:

Cenaze namazı kılınacak olan camiye tabutla getirilen cenaze ve yakınları imamın arkasına sıra sıra dizilirler. Cenaze namazını erkeler kılar. Eskiden aslında kadınlar cami yanına götürülmezdi. Günümüzde kadınlar da gelmekte. Kılınan cenaze namazından sonra İmam merhuma haklarını helal edip etmediğini sorar cenazeye gelen kalabalığa. Haklar de helal edildikten sonra cenaze namazı tamamlanır ve gömülme işlemine geçilir.(KK,39)

4.4.4.2.3.4. Ölünün Gömülmesi /Defin

Ölü yıkandıktan sonraki aşama defindir. Bu son görev için acele edilir. Çünkü ölen kişinin ruhunun bu şekilde rahat edeceğine inanılır. Uzaktan gelecek olan yakınları gibi mecburi durumlarda az da olsa bekleme yapılır. Onun dışında yörede kabir tahtaları önem arz eden bir durumdur. İnsanlar kabir tahtaları için kendi ağaçlarını bile yetiştirmektedir. Bu konu ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Ölen kişi yıkandıktan sonra tabuta konulur. Cenaze namazı için omuzlarda taşınarak götürülür. Cenaze namazı genellikle öğle, ikindi namaz vakitlerinde kılınır. Tabut ve kabir tahtası için genellikle kavak ağacı, ceviz ağacı, çam ağacı tercih edilir. Hatta bezen insanlar kabir tahtası için ağaçları sağlıklarında kendileri bile yetiştirenler olur. Tabut genelde camide köy için ortaktır. Ama tabuttan da daha önemli olan kabir tahtasıdır. Herkes sağlam olsun ister. Kabir tahtaları için herkes kendi yerinden bir ağaç kesip kabir tahtası biçer. Hatta ben babamın evin önündeki kavak ağacını kestirmedeğini ve bu benim kabir tahtam dediğini hatırlıyorum. Tabutun üzerine de dini simgeleyen örtüler konur. Bayanlarda çember örtülür.

Evlenmeden ölen genç kızların tabutuna bazen duvak da örtülür. Cenaze namazı kılındıktan ve helallik alındıktan sonra gömme işlemine başlanır. Gömme işleminde erkeler olur kadınlar yaklaşmaz.(KK,24)

Gömülme işlemi imam öncülüğünde olur. Gömülme işlemi bitene kadar dualar okunur. Gömülme işleminden sonra imam dua okumaya devam eder. Bunun ölen kişiye kolaylık sağlayacağına inanılır.(KK,7)

Ölen kişi kefenle gömülür. Ama bazen kaza geçiren ve vücudu parçalanan kişiler tabutla gömülür. Eşi ölen kişi de gömülürken mezara indirme işlemine karışmaz. Çünkü ölünce nikâhın düştüğüne inanılır. Bazen insanlar fazla duygusal olur ve gömülmeden son bir kez daha ölen kişiye bakmak isterler. Buna izin verilmez ve hoş da karşılanmaz. Çünkü ölen kişi abdest aldırılıp kefenlenir ve tekrar açılmaz. Gömülme işleminden sonra mezarlık hemen terk edilmez. Hatta buralarda öncelerden üç gün üç gece beklenirdi mezar başında.(KK,9)

Defin işleminden sonra baş kısmına bir tahta konulur ve oraya adı soyadı yazılır. Direk hazır mermer mezar kullanılmaz. Defnedilen kişi kadın ise başı yanındaki tahtaya tabutunun üzerine konulan tülbent bağlanır. Ayrıca mezar hayvanlar tarafından açılmasın ölü mezarında rahatsız edilmesin diye toprağın üzerine çalı, tahta gibi şeyler koyulur. Toprak oturduktan sonra hazır mermer mezarlar alınarak yapılır.(KK,51)

4.4.4.2.3.5. Telkin

Ölü gömüldükten sonra mezar başında beklenip onun sorgu sualine yardımcı olmasına telkin işlemi denilir. Mezarın başında ölen kişiye gelen sorgu meleklerinin soracağına inanılan sorulara doğru cevap verebilmesine yardımcı olmaya çalışırlar. Bu konu ile ilgili kaynak kişimiz:

Ölü gömüldükten sonra cenazeye gelenler yavaş yavaş dağılmaya başlar. Sadece en yakınlar ve imam kalır. Mezara koyulduktan sonra imam kalır ve sorguya çekileceğine inanılan merhuma yardımcı olmak için dualar okur. Dinimize göre sorulacağına inandığımız “Dinin ne? (İslam),Peygamberin kim?(Hz. Muhammed), Kitabın ne?(Kur’an-ı Kerim)” gibi sorulara takılmadan cevap verebilmesi için bunları tekrarlar. Bu sorulara takılmadan cevap verebilmek için dünyada da zikrinin bu şekilde olması gerekir. Sorulara cevap veren kişinin mahşer gününe kadar kabir azabı çekmeyeceğine inanılır. Hatta ölen kişinin mezara girince uyandığına ve başını

kabir tahtasına vurunca öldüğünü anladığına inanılır. Hatta maneviyatı güçlü olan imamların bu tahtaya vurma sesini duyduğuna inanılır.(KK,33)

4.4.4.3. Ölüm Sonrası

Ölüm sonrasına bağlı uygulamaların başında mezarlık sonrası cenaze evi, devir ya da ıskat, ölünün geride kalan eşyalarının dağıtımı, ölü yemeği/aşı, ölüyü anma günleri(yedi, kırk, elli iki, yıllık),mezarının yapılması, yas tutma ve yasin kalkması şeklinde sınıflandırılabilir.

Bu inanış ve uygulamalar bölgeler arasında farklılıklar göstermektedir. Öyle ki çalışma sahamızda da köyden köye farklılıkların meydana geldiğini ve eski uygulamalarda gerçekleşen değişikliklere sıklıkla rastlanılmaktadır. Başlıklar halinde ölüm sonrası ile ilgili inanış ve uygulamaları başlıklar halinde vermeye çalışacağız.

4.4.4.3.1.Cenaze Evi

Defin işleminden sonra cenaze törenine katılan kişiler ölü evine giderler. Bu gidiş hem destek olmak hem de ölünün ardından Kur'an okunması içindir. Yaşanılan acı daha çok taze olduğu için ağıtlar da bir yandan devam eder. Bu tür uygulama ve inanışların dinin gereği olduğuna inanılması ile birlikte zamanla bölgeler hatta köyler arasında bile farklılıklar meydana gelmiştir. Bu konu ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Cenazesi olan hanede üç gün yemek pişmez. Pişerse bunun ölen kişiye eziyet olacağına inanılır. Konu komşu gelirken yanında yemek, ekmek, şeker gibi malzemeler getirir. Hatta cenazeye uzaktan gelen kişiler varsa bunları konu komşu gözetir. Evine davet eder, yemek yedirir. İlk gece cenaze evinde Kur'anlar okunur, dualar edilir.(KK,1)

Cenaze akşamı ölü evinde toplanılır. Ölü evinde mevlit okutulur, yemek verilir. Eskiden ölü evinde yemek pişmez, komşular getirirmiş ama sonradan bu şekilde olmuş. Nasıl değişti bilmiyorum. Ama şimdi daha ilk akşam başlıyor mevlit okutma ve yedi kere her haftanın perşembeyi cumaya bağlayan akşamlarda devam ediyor. Buna da "Cumalık" deniliyor. Okutulmazsa halk kınıyor bile diyebiliriz. Bazı gençlerimiz okuyor, görüyor tabi bunun yanlış olduğunu anlatıyor ama millet konuşuyor ardından bir mevlit bile okutmadı diye. Aynı bir davette olduğu gibi yemekler pişiriliyor. Durumu olmayan kişiler için gerçekten büyük bir yük. Ama herkes yapmaya çalışıyor.(KK,39)

Çalışma sahamızda ortaya çıkan bu iki farklı uygulama bizimde oldukça dikkatimizi çekti. Hatta eskiden bu şekilde olmayan uygulama ne oldu da değişti diye çok fazla irdelememize rağmen net bir sonuca varamadık. Ama dikkatimizi çeken husus Akkuş ilçemize bağlı olmasına rağmen diğer köylerden oldukça uzakta kalan iki köyde bu uygulamanın devam ettiği hatta bu köylere yakın olan köylerin Ünye ilçesine bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu iki köyümüz Koçucuvaz ve Kurtboğaz köyleri birbirine oldukça yakındır. Yine bizim çalışma sahamızın dışında olmasına rağmen bu iki köye yakınlığından dolayı dikkate aldığımız ve kasaba olarak geçen Pelitliyatak'da da aynı şekilde cenaze akşamı mevlit okutma ve yemek verme geleneği uzun zamandır devam etmektedir. Bir yandan defin işlemi yapılırken bir yandan da görevlendirilen kişi(Çoğu zaman özel günlerde yemek yapan köy aşçısı kadın) akşamki mevlit için yemekleri pişirmektedir. Köy halkı bize uzun yıllardır süren bir gelenek olduğunu ve değiştirmenin zor olduğunu söylediler.¹¹

4.4.4.3.2. Ölünün Günleri

Ölen kişi defnedildikten sonra yas tutma ve ölüyü anma süreci başlar. İslam kültüründe bu daha da yaygındır. Ölünün anıldığı özel günler ilk gece, ilk Cuma, kırkı, elli ikisi, yıllık şeklinde sayılabilir.

Çalışma sahamızda yaptığımız derleme faaliyetinde belirtilen ritüel ve uygulamaların var olduğunu gördük. Hayatının geçiş aşamalarından sonuncusu olan ölümün gerçekleşmesiyle birlikte geride kalan kişiler tarafından ölen kişiye faydası olarak düşünülen inanç ve uygulamalar şu şekildedir:

Ölen kişi defnedildikten sonra ilk gece Kur'an okutulur. Hatta ilk yedi gece Kur'an okutulmaya çalışır ya da ölü evinden kişiler okur. Bunun mezarda sorguya çekilen kişinin işini kolaylaştıracağına hatta kabir azabı varsa hafifleteceğine inanılır. Definden sonraki ilk Perşembe akşamı mevlit okutulur. Mevlit şekeri verilir. Bazı aileler yemekte verebilir. Kırkı olunca da mevlit okutulur. Elli ikisi de yapılır aynı mevlit okutulur. Ölümden sonra bir yıl geçince de seneliği yapılır. Yine seneliğinde de Kur'an okutulur. Mevlit okutulur. Yemekli olur. Daha sonrasında ise yine ara ara ölmüşlerin ruhu için Kur'an okutulur.(KK,7)

Ölen kişi için çeşitli zamanlarda Kur'an okutulur. Bunlar Cumalık, kırkı, elli

¹¹ (<https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/372/olunun-ardindan-yapilan-yedinci--kirkinci-ve-elli-ikinci-gecesi-gibi-uygulamalarin-dini-dayanagi-var-midir->)

ikisi ve senelik şeklinde yapılır. Bunlar dışında özel bir zaman beklenmez. Herkes durumuna göre mevlit yapılabilir. Yine durumuna göre bu mevlitler yemekli ya da mevlit şekeri ile yapılabilir. Ama artık köylerde pek gençler kalmadı. Çoğunluk şehirlerde cenaze olunca gelip gömülüyor ve sonra işi gücü olduğu için geri dönmek zorunda kalıyor. Artık eskisi gibi sıralı bir şekilde yapılmıyor pek. Yakınları köye geldiği zaman okutuyor Kur'an.(KK,12)

4.4.4.3.3. Iskat /Devir

Ölenin borçlarını, günahlarını bağışlatmak amacıyla para vererek yapılan dinsel tören.¹²

Bir kişinin sağlığında çeşitli sebeplerle eda edemediği namaz, oruç, kurban, adak kefaret... Gibi dini mükellefiyetlerinin, ölümünden sonra fidye ödenerek düşürülmesi, böylece o kişinin bu tür borçlarından kurtulması anlamını taşır. Borçlarını kaza etmeden vefat eden kişilerin borçları içinde fidye ödeyeceğini hatta bu kimselerin bu konuda vasiyette bulunmaları gerektiğini ifade etmektedir. Ölen kişi vasiyet etmezse mirasçılar bunu yapmaya mecbur değildir.¹³

Tartışmalı bir konu olan iskat derleme sahamızda da önceden uygulanan bir dini inanç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konu ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Eskiden herkesi zorlayan bir şeydi iskat verme. Ölen kişinin ardından tutamadığı oruç, kılamadığı namaz, tutamadığı söz gibi pek çok şey için verilirdi. Durumu yoktu o zaman kimsenin ve herkes zorlanıyordu. Köyde bir hoca eskiden bir cenazede vaaz verdi. Bunun yanlış olduğunu, dinde yeri olmadığını, durumu olmayan kişinin bunu verince nasıl zor duruma kaldığını söyledi. Ve iskat parası böylece kalmış oldu. Iskat verme işi şu şekilde yapılırdı. Cenazeye gelen kişi sayılır ve para ona göre bölüştürülürdü. Ama onun öncesinde para okunurdu. Elden ele atılırdı. Sonra cenazeye gelen kişilere dağıtılırdı.(KK,12)

Şimdi ölen kişinin geriye borcu harcı kaldı ise verilir. Ama eskiden iskat parası vardı. Iskat sonra kalktı. Artık günümüzde helallik alınmadan borcu varsa halledilir. Alacağı varsa da o kişiler zaten getirip ailesine teslim eder.(KK,39)

Iskat da ölenin ardından okutulan Kur'an ve dualar gibi aslında ölen kişinin ebedi hayatında işini kolaylaştırmak için verilmektedir. Fakat bu düşünce ve inanış

¹² (<http://www.tdk.gov.tr/>)

¹³ Detaylı bilgi için bakınız: (<https://kurul.diyabet.gov.tr/Cevap-Ara/373/devir-ve-iskatin-dinimizde-yeri-var-midir->)

geride kalan ailenin maddi durumu yoksa onlara büyük bir yük olmaktadır. Ayrıca verilen ıskat ile ölen kişinin kılamadığı namaz ve tutamadığı orucun kefaretinin verilince silineceğinin düşünülmesi çokta gerçekçi bir düşünce değildir. Zamanla tartışmalı olan ıskat verme geleneği çalışma sahamızda bu konuda bilgili olan bir cami imamının verdiği bilgiler sayesinde terk edilmiştir.

4.4.4.3.4. Ölünün Eşyaları

Ölen kişinin geriye kalan eşyaları genellikle dağıtılmaktadır. İlk yapılan şey ayakkabısının dışarıya doğru ters konulmasıdır. Bu şekilde eve tekrar giremeyeceğine inanılır. Ölenden kalan eşyaların dağıtılmasının arkasında bunun gibi çeşitli inanışlar mevcuttur. Çalışma sahamızda kaynak kişilerimiz:

Ölen kişilerin eşyaları atılmazdı. İhtiyacı olana verilirdi. Evde giydiği eskimiş kıyafetler yakılırdı. Özel olanlar saklanırdı. Eskiden bu kadar kıyafet de onu alacak durumda yoktu. Onun için kalan eşyalar kullanılırdı. Ölü eşyası diye ayırım yapıp atılmazdı. Annem vefat edince eşyalarını atmak istemedim aldım hala saklıyorum.(KK,5)

4.4.4.3.5. Ruhla İlgili İnanmalar

Ölüm sonrası ile ilgili inanışlardan biri de fani olan beden içinde ebedi olduğuna inanılan ruhla ilgilidir. Ve ruhun ölen bedene rağmen sonsuza dek var olacağına inanılır. Bu da ölümden sonraki hayata olan inançla ilgilidir. Ruh ile ilgili bilgilerin deneyim değil de sadece inançla var olduğuna inanıldığı için bu konu etrafında çok çeşitli inanmalar oluşmuştur. Çalışma sahamızda da bu inanmaların izleri oldukça fazla görülmektedir. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

Ölümden sonra ruhun buna inanmasının zaman aldığına inanılır. Hatta etraftaki herkes ağlarken ölmedim ben diye seslenirmiş ama kimse duymazmış onu. Onun için ölen kişinin ruhundan korunmak için defnedilmeden önceki gece kefenin üzerine bıçak konulur ki bedeni şişmesin diye sabaha kadar da başında beklenir. Defnedilince eskiden ilk üç gün beklenirdi ölü mezarda korkmasın diye.(KK,14)

Ölen kişinin ruhunun gözü açık giderse hortlayacağına inanılırdı. Bazen eşini arkada bırakan kişilerin ruhlarının geride kalanı rahatsız edeceğine inanılırdı. Korunmak için saç örgüleri çözdürülürdü. Kıyafetler ters giyilirdi. Bu durum ölenin kırkı çıkana kadar devam ederdi.(KK,27)

Ölen kişinin ruhu sıkıntı çekmesin diye vasiyet ettiği bir şey varsa yerine getirilirdi ki ruhu kimseyi rahatsız etmesin. Çünkü kırk gün boyunca ruhun dolaştığına inanılır.(KK,43)

Ruhun dünyadan tam anlamı ile ayrılışının kırk günde tamamlandığına inanılmaktadır. Bunun bebeklerin kırkı ile bir ilişkisi olduğunu düşünmek yanlış olmasa gerek çünkü bebeklerinde dünyaya tutunuşunun tamamlanma süreci de kırk gündür. Tıpkı bu dünya ya tutunmak için çok hassas olan kırk günlük süreç ölen kişinin ruhunun da ebedi dünya ya adapte olması ve bu dünyadaki yaşamının son bulduğunu anlamak için gerekli olan sürenin kırk gün olduğuna inanılmaktadır.

4.4.4.3.6. Yas Tutma /Ağıt Yakma

Yas bir süreçtir aslında geride kalanlar için. Bunun içinde belli bir zamanın geçmesi ve acının hafiflemesi ile yastan çıkarak normal hayatına dönmesi gerekir. Bunun içinde ideal süreler kişiden kişiye toplumdaki topluma değişmektedir. Ama bizim toplum yağıımızda genellikle üstünden bir bayram geçmesi beklenir.

Yasın sona ermesiyle birlikte yakınıni kaybeden kişinin yakınları tamamen olmasa bile hayata dönmeye başlamaları beklenir. Bunu da günlük hayattaki etkinliklere katılarak gerçekleştirebilirler. Ölünün ardından üzüntü duyulması, dünya üzerindeki çoğu toplumda yer alsa da tutulan yasın zamanı, şekli farklılıklar göstermektedir.

İslamiyet öncesi Türk toplumlarında da yas tutma geleneği vardır ve toplumda önemli bir yere sahiptir. Hatta bunu ‘’yuğ tören’’lerinden yani ölen kişinin arkasından yapılması bunun göstergesidir. İslamiyet’in kabulü ile de ölenlerin arkasından yapılan törenler ve tutulan yaslar yine önemli bir yere sahiptir. Fakat dikkatimizi çeken bir unsur yas tutmada kadınlara daha farklı bir görev yüklenmiştir. Sanki yası daha çok kadınlar tutar ve kadınların tuttuğu yas daha uzun sürmelidir gibi bir inanış vardır. Buna örnek olarak Dede Korkut’tan Bamsı Beyrek için tutulan yas ve yakılan ağıtlara yer verecek olursak:

“Beyrek’in babası kaba sarığını götürüp yere çaldı; çekti yakasını yırttı, oğul oğul deyüp böğürdü, arılık kıldı. Ak pürçekli anası buldur buldur ağladı, gözünün yaşını döktü, acı tırnak ak yüzüne çaldı, al yanağını çekti yırttı, kargı gibi kara saçını yoldu, ağlaya sıklaya evine geldi. Bay Büre Bey’in dünlüğü altın ban evine yas girdi.

Kızı gelinin kas kas gülmez oldu; kızıl kına eline yakmaz oldu. Yedi kız kardaşı ak çıkardılar, kara tonlar giydiler. Vay beyim kardaş, muradına maksuduna ermeyen yalnız kardaş deyüp ağlaştılar, böğrüştüler.

Beyrek'in yavuklusuna haber oldu; Banı Çiçek, ak kaftanını çıkardı, karalar giydi; güz elması gibi al yanağını çekti, yırttı;

Vay al duvağım iyesi!

Vay alnım, başım umudu!

Vay şah yiğidim, vay şahbaz yiğidim!

Doyunca yüzüne bakmadığım hanım yiğit!

Nereye gittin beni yalnız koyup, canım yiğit!

Göz açıp gördüğüm,

Bir yastıkta baş koyduğum,

Yolunda öldüğüm, kurban olduğum!

Vay Kazan Bey'in inağı,

Vay soylu Oğuzun imrenecesi Han Beyrek!

Deyüp zarı zarı ağladı.”(Gökyay,2013,84-85)

Alıntı yaptığımız bu kısımdan yapmış olduğumuz çıkarımlara göre yas tutmada beklenen şeyler vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: Renkli giysiler giymeyip siyah renk tercih etmek, kına yakmamak, gülüşmemek, ağlaşmak... Diye sıralanabilir. Çalışma sahamızda da yas tutma ve ağıt yakma ile ilgili kaynak kişilerimiz bunlara benzer örnekleri bizlere anlattılar. Bu konu ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Yakınlarından birini kaybedenler yas tutarlar. Cenazeden sonra başlar yas tutma. Ne kadar süreceği kişiden kişiye göre değişir. Yas tutan kişiler çok renkli giyinmezler. Cenazeden sonra olan düğün, nişan gibi müzikli eğlenceli yerlere gitmezler. Zaten bu nişan, düğün yapan kişiler ölen kişi ile yakın ya da akraba ise ertelenirdi. Uzaktan birilerinin ise bile gitmeleri hoş görülmezdi. Gitseler bile oynamazlar. Hiçbir şey olamamış gibi gülüp eğlenirlerse çok ayıplanırlar. Millet konuşur bak gördün mü ne çabuk unutmuş, ne olursa ölene oluyor derler.(KK, 13)

Yas için belirli bir süre yok ama en azından birkaç ay geçmesi beklenirdi. Öleden sonra hiçbir şey olmamış gibi gülüp eğlenilmeye devam edelse kınanırlardı. Yas tutan kişilerin gülmesi de pek hoş karşılanamazdı. Yas için bizim

buralarda illa da siyah giymen gerekiyor diye bir şey yok. Hatta bazı eski kadınlar dipten aşağı cenazelerde beyaz giyerlerdi. Ölüm acısı zor tabii ama Allah insana taşıyamayacağı yük yüklememiş. Biz insanoğlu çabuk unutuyoruz. Eskiler hep ölenle kalan arasına' gecede kırk santim kar yağar', derlerdi. İlk birkaç gün zor gelse de insan zaman geçtikçe alışıyor.(KK,46)

Çalışma sahamızda yasla ilgi uygulama ve inanışlar aslında diğer bölgelerle pek çok ortak özellik göstermektedir. Dikkatimizi çeken bir nokta olan **“Ölenle kalan arasına gecede kırk santim kar”** yağdığına dair duyulan inançtır. Aslında burada vurgulanmak istenilen şunlar olabilir: Kar ile ölen ile kalan arasına soğukluk girmesi ve kalan kişinin normal hayatına daha kolay dönmesini, yağın karın miktarının mitolojik bir sayı olan kırk olması ile de yeterlilik, olgunluk anlamını kastedilmekte. Soğukluk girmesi ve duyulan acının hafiflemesi için gerekli olan miktar olarak kırk sayısı dikkatimizi çekmiştir.

Çalışma sahamızda yas tutmada dikkatimizi çeken bir diğer unsur ise yas renginin bazı kişiler tarafından beyaz olarak tercih edilmesi. Bu da önemli ve farklılık gösteren bir noktadır. Önemli kaynaklarımızdan birinden üst kısımda verdiğimiz örneğe de dayanarak genellikle yas rengi olarak siyah bilinmekte ve tercih edilmektedir. Beyazın tercih edilmesindeki alt nedeni bulmaya çalıştık. Fakat net bir açıklamaya ulaşamadık. Bunun kefenle bir ilişkisi olabilir diye düşündük. Çünkü ölüm dinimizde bir son olarak değil asıl ve ebedi hayatın başlangıcı olarak görülmekte. Ve geride kalan kişiler de bu düşünce ile saflığı ve temizliği ifade eden beyaz rengi bunun için yas ve cenazede tercih etmiş olabilir.

Yas tutma kadar ölenin ardından yakılan ağıtlar da önem arz etmektedir. Yakılan ağıtlarda genellikle ölen kişinin iyi özellikleri ve dünyada çektiği sıkıntılara yer verilmektedir. Ölenin ardından ağıt yakılmaması toplumda hoş karşılanmaz. Yakılan ağıt bazen ölen kişinin ne kadar sevildiğini gösterir cenazede olanlara. Çalışma sahamızda cenazelerde sesini salarak uzun uzun ağıt yakma geleneği vardır. Bu konuda kaynak kişilerimiz:

Ölen kişinin ardından cenazede sesini salarak uzun uzun ağlama vardır. Hatta en yakınları ağlamazsa millet kınar, konuşur. Ağıtlar ölen kişiye olan yakınlığa göre değişir. Genellikle ağıt sözleri olarak şunlar söylenir: Beni bırakıp nerelere gittin, beni ateşlere saldın, dünya da yüzün gülmedi gibi ölen kişinin çektiği sıkıntılar, güzel

huyları söylenerek ağlanır.(KK,5)

Yaşlılar torunlarına falan özellikle kızım bana uzun uzun ağla der. Genellikle de zaten sesini salıp ağıt yapan kadınlar olur. Hatta toplumda cenazeyi geçtim normalde bile sesini salıp ağlarsa karı gibi ağlıyor denilir. Erkeğin yüksek sesle ağlaması hoş karşılanmaz. Cenazelerde de genellikle kadınlar feryat figan ağlarlar.(KK,50)

Ağıt yapma tıpkı masal anlatmada olduğu gibi daha çok kadınlara yüklenmiş bir misyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunda kadınların daha duygusal oluşu ve erkeler ağlamaz tavrının toplumda yaygın olmasından kaynaklanıyor diyebiliriz. Çalışma sahamızda da bu inanın yaygın olduğunu görmekteyiz.

4.4.4.3.7. Mezarlık

Mezar kelimesinin bazı dillerde ev anlamına gelmesi aslında insan hayatındaki geçiş dönemlerinin son aşaması olan ölümün bir alt başlığı olan mezarın artık ebedi evi olacağı düşüncesi geçmişten günümüze kadar var olmuştur. İslamiyet'ten öncesi dönemdeki kurganlara (oda şeklindeki mezar) konulan eşyalar, İslamiyet'ten sonraki dönemdeki düşünce de kabir azabı kavramı bunun bir göstergesidir. O nedenle mezarlara çeşitli anlamlar yüklenmiş ve her toplum yüklediği anlama göre ölen kişinin ebedi evini yapmıştır. Genellikle bu ebedi evler toplu yerlere yapılmıştır. Ama bundan farklı durumlar da görülmektedir.

Defin işleminden sonra mezarın baş ve ayak kısmına tahta parçası dikilir. Hayvanlar tarafında eşlenip ölüye zarar gelmesin diye toprak oturana kadar yine üstüne tahta parçaları konulur. Toprak oturduktan sonra hazır mezarlar istenilen şekilde yapılıp konulmaktadır. Ve çiçekler dikilerek süslenmektedir. Mezarın baş kısmına da gölge etsin diye ağaç dikilmektedir. Bu ağaçlar genellikle çam, söğüt, kavak vb. tercih edilmektedir.(KK,30)

4.4.4.3.8. Mezar Ziyaretleri

Mezar ziyaretleri Türk toplumunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Mezarlıkların bakımına da önem verilmekte, çiçekler dikilmektedir. Buna rağmen zamanla ziyaret edecek kimsesi kalmayan ve bir harabeye dönüşen mezarlıklarda bulunmaktadır. Bunların bakımını bazen belediyeler üstlenmektedir.

Mezarlık ziyareti için özel dini günler bulunmaktadır. Bu özel günlere rağmen bir kısıtlama yoktur. İstenildiği zaman ziyaret edilebilmektedir. Bu konu ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Mezar ziyaretleri genellikle Cuma namazı sonrası yapılır. Ama illa Cuma günü olacak diye bir şey yok. Ama en önemli ziyaret bayramdan bir gün önce (arefe günü) yapılmaktadır. Arife gününe mezar ziyaretleri için uzakta olanlar da önceden gelmeye çalışır.(KK,56)

Bayramlarda özellikle mezar ziyaretleri yapılır. Genellikle büyükleri ölmüş kişiler ailece toplanıp gider ve mezar başında dua ve Kur'an okunur. Onun dışında özel bir güne ihtiyaç yoktur istenildiği zaman ziyaret edilebilir. Uzakta yaşayanlar anca bayram ve tatillerde geldiği için o zamanlarda ziyaret ederler.(KK,49)

4.4.4.3.9. Mezar Taşları

Ölen kişi ile ilgili bilgileri içermesi bakımından önemlidir. Ziyaret etmek isteyen kişilerce bulunması kolaylaşmaktadır. Ama bazen bu taşlara sadece bilgiler değil, şiirler, özlü sözler de yazdırılmıştır.

Geçmişten günümüze mezara ve mezar taşlarına oldukça önem verilmiştir. Eskiden dikilen balbal taşları günümüzdeki mermer mezar taşları bunun göstergesidir.

Aslında mezar ölen kişinin durumu hakkında da bilgi vermektedir bize. Çok şaşalı, süslü ve büyüğe bunun maddi durumu iyi olan birine aittir yorumu yapabiliriz. Buda bize mezar taşlarının aslında medeniyetin sessiz kaynakları arasında olduğunu göstermekte.

Kaynaklık etmesi bakımından da önem arz eden mezar taşları dış ortamda açıkta bulunduğu için doğa şartlarından da en çok etkilendir. Ve zamanla yıpranıp yazıları silinmekte ve ölen kişiden sonra yetişen birkaç nesil sonrasında ziyaretçisi kalmayan mezarlıklar köhne bir yapıya dönüşmektedir.

Mezar taşlarında en önemli husus üstüne yazılan yazılarıdır. İslam dini ayet, hadis yazılmaması ve sade tutulması konusunda insanları öğütlemektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri de az önce bahsettiğimiz gibi zamanla yıpranıp köhne bir yapıya dönüşmesi ve taşların üstüne yazılan dini yazıların yere düşecek olmasıdır.

Bizde çalışma sahamız olan Akkuş İlçemizin mezar taşlarından örnek

verebilmek için ilçe merkezindeki Asri Mezarlığından fotoğraf makinesi ile çektiğimiz mezar taşlarını kayıt altına aldık. Sonrasında tezin yazım aşamasında bu kayıtlarımızı yazıya aktardık. Elde ettiğimiz mezar taşı yazılarına örnek verecek olursak:

-1-

Bakmadan geçme
Ey Muhammet ümmeti
Ölünün diriden
Fatihadır minneti
Ali oğlu
-
Ruhuna Fatiha
1899-1968

-2-

Bu dünya bir değirmendir
Durmadan daima döner
İnsanoğlu bir fenerdir
Akıbet bir gün söner
Akkuş'un Eşraflarından ve Kurucularından
Ramazan Güngör
Doğum Tarihi-11 Temmuz 1323
Ölüm Tarihi-? Ekim 1378
Ruhuna Fatiha

-3-

Bir gonca gül idim
Açmadan soldum
Aradığım cenneti
Burada buldum
Süleyman oğlu

Dursun –
Ruhuna Fatiha
1929-1951

-4-

Yaşar Cürebal
Doymadık gül yüzüne
Ne neşene ne hüzüne
Rüzgâr gibi geçtin gittin
Hasretin kaldı bizlere
Derdin çoktu dağlar kadar
Yokluk çektin
Bir yudum mutluluğa
Aldı seni elimizden yüce Allah'ım
Bizden çok seviyormuş takdir onun
Mekânın Cennet Olsun
Toprağın Bol Olsun
Ruhuna Fatiha

-5-

Hüvelbaki
Dursun Eşi
Ayşe Çiçek
D.T: 1913
Ö.T: 16.4.1996
Ruhuna Fatiha

-6-

Hüvelbaki
Dursun Çiçek
D.T:1928
Ö.T:12.5.2000

-7-

Emekli Baş komiser

Mehmet Demir

D.01.10.1931

Ö.08.10.2006

Ruhuna Fatiha

-8-

Akkuş Eşraflarından Nakliyeciler ve şoförler Odası Başkanı

Abdullah Keçeli

Ruhuna Fatiha

D.1937

Ö.10.9.1991

-9-

Bismillahirrahmannirrahim

Niyazi Gülbüz Eşi

Emine Gülbüz

D.T.12.04.1949

Ö.T.30.05.2014

Ruhu şad Olsun

Ruhuna Fatiha

-10-

Sen

Yüreğimize sevgimizde

Dualarımızda yaşıyorsun

Nur içinde yat

Hasan Oğlu

Mevlüt Gülbüz

1950-1991

-11-

Hüvelbaki

Veli Oğlu

Hancı

Ömer (Çavuş) Çam

D.15.12.1913-Ö.6.5.2011

Ruhuna Fatiha

-12-

Eski Belediye Başkanı

Ali Rıza Kadioğlu

Ruhuna Fatiha

D.1.3.1925

Ö.21.1.1989

-13-

Bismillahirrahmannirrahim

Ali Kızı

Sami Eşı

Ayşe Işıık

Ruhuna Fatiha

D.1328

Ö.22.4.199?

-14-

Hüvelbaki

Gedikli Köyü

Alağur Mahallesinden

Ali Oğlu

Ramazan Aydın

D.31.3.1933-Ö.12.1.2010

Ruhuna Fatiha

-15-

Şehit

Uzm. J.IV.KAD.ÇVŞ

Hacı Emin Pişkin

Baba Adı Emin

Ana Adı Emine

Memleketi Adana

D.03.09.1973 Ş.03.08.2010

Ruhuna Fatiha

-16-

Hüvelbaki

Ne bakıyorsun bana

İbret değil miyim sana

Bugün bana yarın sana

Bir Fatiha okusana

Hiç güzel olmasaydı

Ölür müydü peygamber

Mustafa Oğlu

Mehmet Efiloğlu

D.01.01.1972

Ö.09.01.2016

Ruhuna Fatiha

-17-

Hüvelbaki

1916 Yılında

Ermenilerin Şehit Ettiği

İmam Hacı Oğlu

KAMİL HOCA

D.1860-Ö. 1918
RUHUNA EL FATİHA

-18-

Doymadım gençliğime
Koydum başımı
Fatihalar isterim
Okuyandan taşımı
Ramazan Eşi

HAVVA KURT
D. 1946-Ö. 9.3.1980

-19-

Dünya bir köprüdür
Herkes buradan geçecek
Ölüm bir bardak sudur
Herkes bundan içecek
Şükrü Eşi

EMİNE KURT
RUHUNA FATİHA
D.?-Ö. 1367

-20-

Bakıp geçme
Ey Muhammet ümmeti
Ölünün diriden
Bir fatihedir himmeti
Abdullah Oğlu
ŞÜKRÜ KURT
D.?-Ö.1361

Bazı mezar taşlarının çok eski dönemlere ait olmasından dolayı yazılarında

yıpranmalar meydana gelmiştir. Bu nedenle çok eski taşlarda okuyamadığım kısımlar da oldu. Mezar taşlarına sözler yazdırmanın eskiden daha yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu tarz yazılara daha çok eski tarihli mezar taşlarında rastladık. Yakın zamana ait mezar taşlarında ise sadece ölen kişi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

4.4.5. Bayramlar ve Kutlamalar

Bayramların sınıflandırılmasında dini ve geleneksel nitelikler ön planda olmuştur. Geleneksel nitelikte olanlar daha çok “nevruz”, “Hıdırellez” dini bayramlar denilince ilk akla gelenler Ramazan ve Kurban Bayramıdır.

Kutlamalar ise daha çok yayla şenlikleri, bölgenin özelliğine göre yetişen bir ürünün kutlaması şeklinde olmaktadır.

Halk bilimi alanının önemli çalışma alanlarından olan bayram ve kutlamalar ile ilgili çalışma sahamızdan derlediklerimizi başlıklar halinde veremeye çalışacağız.

4.4.5.1. Ramazan Bayramı

On bir ayın sultanı dediğimiz ramazan ayı boyunca tutulan oruçtan sonra kutlanan üç günlük bayramdır. Bayramdan bir gün önce yani arefe(arife) günü mezarlık ziyaretleri yapılır. Haram sayılan günlerdendir bu. Yani haram gün ne demek arefe günü oruç tutulmaz. Bayramdan önce fitreler, durumu iyi olamayan birine ya da okuyan bir çocuğa verilir. Hasta olup oruç tutamayan kişi günlük fitresini hesaplayıp verir. Bayram için hazırlık yapılır. Kadınlar börek, baklava gibi şeyler yaparlar. Bu bayramda şeker dağıtıldığı için şeker bayramı da denilirdi. Bayram öncesi bayramlıklar alınır bayram günü büyük bir hevesle giyilir. Bayram günü sabah namazı camide kılınır. Namaz çıkışı bayramlaşma başlar. Sonra namaz dönüşü evde de bayramlaşılır. İlk aile büyükleri ziyaret edilir. Çocuklar, ev ev dolaşp şeker toplar.(KK,24)

Bayramda aslında küslerin barışması içinde önemlidir. Çünkü namaz çıkışı herkes sırayla bayramlaşır. Küs olanlar da bu vesile ile barışmış olur.(KK,12)

4.4.5.2. Kurban Bayramı

Kurban bayramı dört gündür. Bu dört günde yine haram olan günlerdendir yani oruç tutulmaz. Kurban kesmesi için durumun iyi olması özelliklede borcu

olmaması gerekir. Çünkü İslam dini insanları zora sokmaz. Maddi durumu iyi olan tek keser, bazen de hayvanın büyüklüğüne göre üç beş ortak birleşip keser. Genellikle öküz ve koç tercih edilir. Sağılan hayvanlar pek tercih edilmez çünkü yüklü çıkabilir, geride süt içen yavrusu kalabilir. Kurban kesimi için bayram namazından sonra ortaklar bir araya gelir ve kesimden anlayan kişi ile beraber ortakların adı söylenir dualar eşliğinde kesilir. Uzakta olanlar, hayvan fiyatları biraz daha ucuzlasın diye bekleyenler bayramın ikinci, üçüncü günü de kesebilir. Kesilen etten kurban kesemeyen ailelere dağıtılır. Evde pişirilir bayramda ziyarete gelip gidenlere ikram edilir.(KK,35)

4.4.5.3. Hıdrellez

Hıdrellez, ortak kültürel değer olması yönüyle önemli bir yere sahip olup Türklük dünyasında ve Anadolu’da ortak inanmalarla, ortak heyecanlarla yüzyıllardır kutlanmaktadır.

İslamlaşan Türk grupları, bu günü, Ön Asya topluluklarının önemli bir kültü olan Hızır (Adın kaynağı, Arapçada yeşillik anlamına gelen “hadr’dır”) ile onun kardeşi ya da yoldaşı olduğuna inanılan İlyas’la iliklendirerek kutlamayı sürdürmüşlerdir. Kimi zaman bir veli, kimi zaman da bir peygamber olarak kabul edilen Hızır’ın ölümsüzlük suyundan içtiğine, insanlar arasında dolaşarak zor durumda kalanlara yardım ettiğine, doğanın yeşermesini sağladığına, bolluk, bereket, kısmet ve sağlık getirdiğine inanılmıştır. Geleneğe göre, Hızır’ın kardeşi ya da yoldaşı olan İlyas da denizlerde dara düşenlere yardım etmektedir. İşte bu Hızır ile denizlerin hami ruhu İlyas’ın her yıl 6 Mayıs sabahında, denizle kara arasında bir yere buluşup birlikte karalarda yürüdüklerine, yürüdükleri her yerde yeşilliklerin bittiğine inanılmıştır. Bundan dolayı da bu güne “Hıdrellez” denilmiştir. Hızır (Hıdır) ile İlyas’ın buluştuğuna inanılan 6 Mayıs’taki hava durumu da doğrudan bu buluşmayla izah edilmiştir. Örneğin, Muğla yöresinde, Hızır ile İlyas, 6 Mayıs’ta buluştuklarında ağlarsa yağmur yağacağına, havanın tamamen kapalı olacağına; gülerlerse güneş doğacağına, havanın açık, bulutsuz ve güzel olacağına inanılmaktadır. Hızır ile İlyas’ın ağlayıp gülmelerinin nedeni olarak da yılın kurak ya da verimli geçmesi gösterilmektedir. Hızır ile İlyas, yıl kurak geçmişse ağlar, verimli ve bereketli geçmişse güler.(Büyükokutan, 2012,477)

Akkuş yöresinde de Hıdrellez ile şehir merkezlerinde ya da mesire yerlerinde

çeşitli eğlenceler yapılmaktadır. Baharın gelişi doğanın canlanması bölge halkı büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları için oldukça önem arz etmektedir. Bu kutlamalar ile ilgili kaynak kişilerimiz:

Eskiden köylüler kendi arasında da ya da birkaç köy birleşerek kutlanırdı. Genellikle 6 Mayıs günü kutlama yapılırdı. Bu gün yazın başlangıcı kabul edilirdi. Kutlu ve uğurlu bir gün olarak kabul edilirdi. Bizim buralarda yaz demek hayat demek. Yazın tarlaya ektiğin, diktiğin olur. En önemli gelir kaynağımız olan fındık da yaz ayında olduğu için yazın gelişi neşeli bir olaydır bizim için. Hıdırellez günü yemekli, eğlenceli olurdu.(KK,7)

Hıdırellez kutlamaları ile yazın gelişi müjdelenirdi. O gün hava nasıl olursa bütün ay hatta bütün yaz öyle geçeceğine inanılırdı. Bunun yanında Hızır zor durumda olanların yardımına koşar. Bunun için 'Hızır yetişti' denilir. Hatta bazen zor durumda kalan kişiye 'Hızır gibi geldin' denilir.(KK,3)

Akkuş ilçe merkezine yakın şifalı bir su vardı. Hem burada gelip o şifalı sudan içmek hem de o suyla yıkanmak için gelirdi. Hıdırellez günü de eğlenceler orada yapılırdı. Kutlama bazen üç gün sürerdi. Millet de bu şenlikte bir araya gelirdi. Hatta bekâr gençlerin de birbiri ile bu şenliklerde tanışır. Bu şenliklerde eskiden gençler güreş tutardı, oyunlar oynanırdı. Eğlence akşama kadar devam ederdi.(KK,9)

Çalışma sahamız olan Akkuş ilçemiz coğrafi yapı olarak dağınık bir yerleşme şekline sahiptir. Ancak bu tür kutlama ve şenlikler yöre halkının bir araya gelmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu kutlamalar insanların tanışma ve kaynaşması için bir fırsattır. Aynı zamanda geçini tarımla ve hayvancılıkla sağlayan yöre halkı doğanın canlanmasını büyük bir sevinçle karşılanmaktadır.

Hıdırelleze yüklenen bir diğer anlam ise darda kalanların yardımına koşmasıdır. "Hızır gibi yetiştin" denir yardıma koşan kişiye. Tıpkı zorda kalan insanlara yardım ettiği gibi kurumuş olan doğaya tekrar can gelmesi ve yeşermesi için yardım eder. Çünkü genel inanış Hızır ve İlyas'ın ayak bastığı yerin yeşerdiğine dairdir.

Sonuç olarak Hıdırellez hem doğaya hem de insana iyilik ve güzellik getirmektedir. Bunun içindir ki gelişi şenliklerle kutlanmaktadır.

4.4.5.4. Arğan Yaylası ve Gürgen Festivali

Altıncısı düzenlenerek gelenek haline gelmiş bir şenliktir. Akkuş ilçe sınırına

3km uzaklıkta olan ve 1650 rakımı bulunan Argan yaylasını turizme kazandırmak amacı ile oluşturulmuş bir şenliktir.

Şenliklere sanatçılar da davet edilmekte, güreş müsamereleri düzenlenmekte, yöre halkının yapmış olduğu kızaklarla ortaya güzel görüntüler çıkmaktadır.

Argan yaylamız kış ayında kaymak için şenlik düzenlenmekte. Sanatçılar da geliyor uzaktan gelenler bile oluyor sırf bu şenlik için. Yaptığı kızaklarla kayıyor herkes, hatta naylon poşetle bile kayan oluyor. Yazın da bura da av çiçeği-dağ çiçeği dediğimiz mor, sarı renk açan çiçeklerle süslenir yaylamız. O zaman en az kış ayı kadar yazın da görülmeye değer bir yer olur.(KK,15)

4.4.6. Diğer İnanma ve Uygulamalar

4.4.6.1. Nazar

Nazar deveyi kazana, insanı mezara sokar demişler. O derece etkilidir. Gözü kötü olan kişilerden sakınılır. Nazar degen kişiye bir ağırlık çöker. Bunun için dualar okunur. Hatta bazen muska bile yazdırılır. (KK,38)

Kem gözden korunmak için nazar duaları okunur. Dua genellikle tuza okunur. Okuyan kişiyi ne kadar çok esnerse nazarda o kadar çok demektir. Okunan tuzdan azıcık tattırılır nazar degen kişiye, kalan tuz ise ataşe atılır.(KK,49)

Nazar değmesin diye nazar boncuğu takılır ama kimileri de bunun dinen doğru olmadığını söylüyor. Buralarda da tavuk pisliğinin nazara iyi geldiğine inanılır. Hatta hayvanların boynuna bir beze takılarak asılır ki nazardan korunsun diye.(KK,56)

Nazar hem hayvanlara hem de insanlara zarar verir. Hayvanlarda sütü kesilebilir, ot yemeyi bırakabilir. Nazar duası okutulup yemeğine katılır. Hatta bazen kulağına ufak bir kesik atıp kan çıkması sağlanır. Bunun iyi geleceğine inanılır.(KK,14)

4.4.6.2. Hayvanlarla İlgili İnanmalar

Bir evde gece horoz öterse o evi cinlerin bastığına inanılır.(KK,1)

Birin kestiği hayvanın kalbinde kan topları varsa kesilirken hayvanın eziyet çektiği düşünülür. Aynı zamanda kesen kişinin kalbinde kötülük olduğu düşünülür.(KK,31)

Birini yengeç ısırırsa, eşek bağırsa bırakacağına inanılır.(KK,28)

Bir evde eşek anırırsa o eve şeytan gelmezmiş.(KK,7)

Evinde hamamböceği olan kişi bu böceklerden birkaç tanesini başka birinin evine bırakırsa böceklerin o eve gideceğine inanılır.(KK,40)

Gurk tavuğu kuluçkaya yatıran kişinin saçları açık olursa çıkan civcivlerin başlarının şapkalı olacağına inanılır.(KK,43)

Havada sarı kelebek çok olursa o yıl gelinin çok olacağına inanılır.(KK,51)

Hastası olan bir kapıda köpek ulursa o hastanın öleceğine inanılır.(KK,17)

Kurban bayramında dağdan eve odun getirilirse o eve yılan dolarmış.(KK,13)

Ölü yılanı bel seviyesinden yukarıda tutarsa o kişinin çocuğunun olmayacağına inanılırdı.(KK,48)

Yeni buzağılayan ineğin avuzundan (İlk sütü)sıcak iken yenilirse ineğin sütünün az olacağına inanılır.(KK,6)

Yeni doğan erkek kuzunun alnına taş sürülürse onun iyi tokuşacağına inanılır.(KK,19)

Yılan öldürülürse ve ters kısmı çevrilirse yağmur yağar derler.(KK,21)

4.4.6.3. Mevsimler, Aylar, Günler Hakkında İnanmalar

Aşboğaz günü, düğüne başlamadan sonra el işi yapılmaz çünkü işlerin ters gideceğine inanılır.(KK,14)

Cuma günü çift sürülmez. Çünkü Müslümanların bayramıdır.(KK,8)

Cuma günü yeni un çuvalının ağzı açılmaz.(KK,10)

Cuma geceleri örgü örülmez, örülürse şişlerin ölenlerin ruhlarına battığına inanılır.(KK,30)

İki bayram arasında düğün yapılmasının uğursuzluk olacağına inanılır.(KK,56)

İlkbaharda, ilk gök gürlemesinde havaya kaşık atılır. Kaşığın ağzı aşağıda gelirse o yıl bolluk bereket olacağına, yukarı gelirse kıtlık olacağına inanılır.(KK,37)

Rumi takvime göre Mart ayının yirminci gününe “Yılancık günü” denir. Ve bu zamanda ekilen tohum büyümmez ve çürür.(KK,14)

Ramazan ayının son günü akşam yapılan iftarda oruç mutfak kapısından yedi adım sayılarak açılırsa uğurlanmış olur.(KK,2)

Salı günü yıkanan çocuğun geleceğinin iyi olamayacağına inanılır.(KK,19)

Sobanın külünü Cuma günleri dışarı dökmenin fakirliğe neden olacağına inanılır.(KK,47)

Salı günü başlanılan el işinin bitmeyeceğine inanılır.(KK,52)

Yıl sırtında (14 Ocak) eve gelen kişinin iyiliğine ve kötülüğüne göre o yılın ona göre geçeceğine inanılır. İyi niyetle gelen kişinin şans getireceğine kötü niyetle gelenin ise uğursuzluk getireceğine inanılır. O gün aynı zamanda ev süpürülmez, süpürülürse evi karınca basarmış.(KK,36)

4.4.6.4. Diğer İnanmalar

Ağzı akan çocuğun salyası gizlice dayısının çorbası ile silinirse çocuğun salyası artık akmaz.(KK,1)

Askere giden kişinin eline kına yakılır.(KK,10)

Ayağın altının kaşınması, yolculuğa çıkılacağına işarettir.(KK,17)

Ayaküstü su içmek ihtiyarlık getirir.(KK,38)

Ay'a parmak uzatan kişinin parmağının çürüyeceğine inanılır.(KK,41)

Evlü kadının yemekleri tuzsuz olursa eşini sevmiyor anlamına gelir.(KK,13)

Sabah kapıyı ilk açanın nasibinin çok olacağına inanılır.(KK,9)

Bir kişi gündüz esnerse o eve misafir gelirmiş.(KK,50)

Çocuğun çıkan ilk dişi ineğin altına atılır ve ineğin ilk buzağının dişi olacağına inanılır.(KK,4)

Boş beşik sallanırsa, bebeğin karnının ağrıyacağına inanılır.(KK,33)

Birinin ayakları üzerinden atlanırsa o kişinin boyunun uzamayacağına inanılır.(KK,18)

Bir kişiyi hıçkırık tutarsa o kişinin dedikodusunun yapıldığına inanılır.(KK,29)

Birine su verilirken sağ elle verilmesi daha uygundur. Sol elle verirse alacağı sevaptan mahrum olur.(KK,32)

Bir erkek oturan iki kadın arasından geçerse yuvası yıkılmış.(KK,2)

Bekâr bir erkeğin şapkasını genç kız takarsa saçları dökülmüş.(KK,14)

Çöp ile diş karıştırmanın ömrü kısaltacağına inanılır.(KK,52)

Çocuk sırta alınıp ahıra gidilirse çocuğun deli olacağına inanılır.(KK,6)

Eşiğin üzerinde durmak, oturmak iyi gelmez.(KK,22)

Ellerini birbirine kenetleyen kişinin kismetinin kesileceğine inanılır.(KK,13)

Eller birbirine bağlanıp oturulursa bu yetimliğine işaret eder.”(KK,53)

El işi yaparken elleri titreyen biri nişanlı birinin eteğine sürerse titremenin geçeceğine inanılır.(KK,55)

Gelin giderken geri bakarsa ilk çocuğunun anne tarafına benzeyeceğine inanılır.(KK,34)

Geceleyin sofraya bezini dışarı silkelemek günahdır. Geceleyin dışarıda cinlerin sofrası olduğuna inanılır. Ve onların sofrasına denk gelirse musallat olacağına inanılır.(KK,15)

Güneş doğmadan kül dökülürse bereketsizlik olacağına inanılır.(KK,9)

Gece tırnak kesmenin ömrü kısaltacağına inanılır.(KK,3)

İnsan mendille ev süpürür, eteği ile yüzünü silerse, tuvalete tükürürse, tırnak yerse, gece ev süpürürse uğursuzluk ve fakirlik getirmiş.(KK,36)

Kulağı arasına kara süren kişiye nazar değmezmiş.(KK,9)

Oklava üzerinden atlayan kişinin ikiz çocuğu olur.(KK,5)

Süpürge üzerinden atlayan kişinin evde kalacağına inanılır.(KK,49)

Yeminini eden kişi yeminini bozmak isterse başında ekmek kırması gerekir.(KK,8)

Yemek yerken elden kaşık düşerse o eve aç gelirmiş.(KK,2)

4.4.7. Çocuk Oyunları

4.4.7.1. Misket

Eskiden renkli misketlerimiz vardı. Misketi olanlarla toplanırdık. Sıraya dizerdik. Uzak mesafeden dizili misketleri vurmaya çalışırdık. Vuran kazanır, vuramayan dizmek için verdiği misketini kaybederdi. Çok misketi olanın ayrı bir havası olurdu. Birde misketler renk renk, desen desen idi. Herkes en güzel renkte ve desende misket biriktirmek isterdi.(KK,22)

4.4.7.2. Üç Taş-Beş Taş-Dokuz Taş

Eskiden çobanlık ederken vakit geçirmek için oyunlar oynardık. Bir çubukla toprağa kareler çizerdik. Oynadığımız taş sayısına göre kareler olurdu. En zoru dokuztaştı. Önemli olan karelerden çıkmadan taşını hareket ettirmek. Ve rakibin

taşımanın önünü tıkamasına izin vermemektir.(KK,49)

4.4.7.3. Taş Dizme

Bu taşlar özel taşlar olurdu. Özellikle ırmak kenarlarından toplardık. Düz, pürüzsüz olurdu. Üst üste dizerdik. Başka sivri bir taşla uzaktan atış yapıp dizili taşları düşürmeye çalışırdık.(KK,49)

4.4.7.4. Çubuk Oyunu

Büyük bir yuvarlak çizerdik. Herkes kendine yonttuğu bir çubukla ortaya konulan bir tahta parçasına vurarak hareket ettirmeye çalışılırdı. Hareket ettiren vurmaya devam ederdi. (KK,38)

4.4.7.5. Kutu Kutu Pense

Büyük bir yuvarlak oluşturulurdu. Bir tane kişi ebe olurdu. Ve “Kutu kutu pense, elmamı yerse, arkadaşım... Arakasını dönerse”, şarkısını söyleyerek halkayı dolanırdı. Ebe mendili kimin arakasına koydu ise ebe o olurdu. Ve mendili bırakan ebeyi yerine oturana kadar ebeleyemezse kendisi ebe olurdu. Oyun böyle devam ederdi.(KK,38)

4.4.7.6. Saklambaç

Bir kişi ebe olur ve kale olarak bir yer belirlenir. Bu genellikle bir ağaç ya da duvar olurdu. Ebe ona ya da yüze kadar sayardı. Geri kalan kişiler saklanır. Ebe onları bulmaya çalışırdı. Gördüm, sobe der ve kaleye gidip dokunurdu. O kişi yanar ve ebe olurdu.(KK,5)

4.4.7.7. Kör Ebe

Bir kişi ebe olurdu ve gözleri bağlanırdı. Etrafindakiler ona seslenir bir şeyler söylerdi. Ebe de sese göre onları yakalamaya çalışırdı kim yakalanılırsa ebe o olurdu.(KK,39)

4.4.7.8. Çizgi

Çubukla toprağa çizgi çizerdik. Ve bir taşla atış yapardık atışımız dışarı çıkmazsa seke seke oynardık. Dışarı çıkarsa sıra başkasına geçerdi. Ama ilk birden başlardık atış yapmaya ve beş kare olurdu ilk kim beşe kadar gelip bitirirse oyunu o kazanırdı.(KK,38)

4.4.7.9. Yakar Top

İki uca top atıcılar olur. Biride ortada top atışı yapılır ve ortadaki kişi yakmaya çalışılır. Ortadaki kişiye top değerse yanar. Eğer topu tutarsa can kazanmış olurdu. (KK,49)

4.4.7.10. İp Atlama

İki kişi ipi çeviren olurdu. Sıra ile ip atlanırdı. Kim yanarsa ip çevirmeye o geçerdi.(KK,49)

4.4.8. Halk Hekimliği

4.4.8.1. İnsan Hastalıkları ve Tedavisi

Arı Sokması

Arı soktuğu zaman şişmesin diye hemen demir bir şey sürülür. Bu arının iğnesini çıkarmak için yapılır. Acısını alsın diye yoğurt da sürülür.(KK,2)

Ateş Düşürmek İçin

Ateşi çıkınca ılık suyla yıkanır. Islak bez konulur. Üstü kalın giydirilmez çıkarılır. Eskiden çok ilaç yoktu ama aspirin varsa o içirilirdi. (KK,7)

Bağırsak Kurdu

Eskiden adını hatırlamıyorum kırmızı bir hap vardı. Eczaneden, gidenlere getirtirdik. Onu içince bağırsak kurtları düşerdi.(KK,50)

Dağ çileği yedirirlerdi bağırsak kurtları düşsün diye.(KK,14)

Baş Ağrısı

Başı ağrıyan kişi bir çembere patatesi dilimleyip başına sarar. Sessiz bir yerde biraz yatar.(KK,26)

Başı çok ağrıyan kişi uyuşsun diye ısırğan sürerdi alınına.(KK,46)

Saçını tarayan kişi dökülen saçlarını yumak yapıp dışarı atmazdı. Dışarı atarsa kuşlar toplayıp yuva yaparmış. O zaman o kişinin başı ağrırmış. Dışarı atmak yerine ataşe atıp yakmak daha doğru kabul edilirdi.(KK,56)

Çıban

Damarlı bir ot var her yerde yetişiyor. Buralarda ona “yeleşük otu” denir. Çıbanın üstüne soğanla sarılırsa çıban patlar ve irinini dışarı akıtır.(KK,5)

Balık oltasında olan kurşun bir bıçakla kazınır. Kazınan kurşun, kazınan sabun ve soğan beraber çıbanın üstüne sarılır. Bu çıbanı patlatır. Çıbanın içindeki pislik dışarı aktığı için hasta rahatlar.(KK,33)

Çıban patladıktan sonra geride kalan yara iyileşsin diye süt kaymağı sürülür.(KK,14)

Göbek Düşmesi

Ağır yük kaldırırsan ya da yüksek bir yerden hoplarsan göbek düşer derlerdi. Göbeği düşen kişiye bir karın ağrısı gelirdi. Geçirmek için ekmekten küçük bir parça koparılırdı. İki kibrit çöpü batırılırdı. Göbeğin üstüne yerleştirilirdi. Üçüncü kibritle tutuşturulurdu. Hemen üstüne bardak konulurdu. Bardak göbeği içine çekerdi. Ne kadar çekerse göbek o kadar düşmüş demektir. Bardağın kendi kendine göbeği salıp düşmesi beklenirdi.(KK,36)

Isıtma

Eskiden sinek çok olurdu. Hatta büyüklerimiz ilk deniz kenarlarında olduklarını ama oralarda çok sinek olduğu için daha aşağılara geldiklerini anlatırdı. Buralarda yine sinek varmış. At sinekleri derlermiş. Isırınca ateş, kusma yaparmış. Sineğin ısırıldığı yere bez ıslatıp konulur, hasta banyo yaptırılırmış.(KK,38)

İshal

Eskiden bu hastalık çok yaygındı. İnsanın içi dışına çıkardı. İstifhar bile

yaptırırdı. Hasta olan kişileri ısıtılmış kerpiç taşına oturturlardı. Patates haşlayıp onu yedirirlerdi.(KK,56)

Kanser

Eskiden bu hastalık ne diye pek bilinmiyordu tabi. Ama hasta olmamak için ısırğan otundan yemek yapılırdı. Çam sakızı derdik biz çamda, erikte, kiraz ağacında olurdu. Onu alıp sakız gibi çiğnerdik. Bal da bütün hastalara çok iyi gelirdi.(KK,36)

Kırık –Çıkık

Eskiden doktora gitmek kolay değildi. Ben gelinim iki elti beraber duruyoruz. Eşlerimiz İstanbul'da fırında çalışıyor o zaman. Küçük kızım kardeşleri ile saklambaç oynarken düşmüş bileği kırılmış. Yoldan geçen eniştem çıkık sanıp çekince daha da kırılmış kemiği. Akşamüstü oldu bu olay. Araba yok, eşim yok nereye gideyim ben çocuk ağlıyor ben ağlıyorum. Görüncem ve eşi düştük yola kırık-çıkıktan anlayan bir adam varmış. Gittik evine gece yarısı. Baktı dedi tüm bileği kırılmış, sadece deri tutuyor. Sıcak suyla çocuğun bileğini ova ova düzeltti. Koyun yünü, bal ve tereyağı ile kavurup sıcak şekilde kırılan bileğini sardı. Tahta ile sabitleyip düzeltti. Bal, yumurta, tavuk suyu yedir. Yirmi güne elleri kaşınır parmaklarını oynatırsa korkma dedi. O zamanki imkânsızlıklar bize bunu yaptırdı. Çocuğumun eli yanda tutabilirdi. Şimdi olsa hemen doktora götürüm ama o zaman imkân yoktu.(KK,49)

Yolda yürürken ayağım ters döndü o an acıdı ama yine de yürüyerek eve geldim. Ama eve geldikten sonra ayağım daha da şişti ve üstüne basamaz hale geldim. Annem bir leğene sıcak su doldurdu. Sabunla ayağımı güzelce ovduktan sonra bir anda bir çekti canım çıktı sandım ama acısı geçince ayağımın üstüne basabildim.(KK,5)

Romatizma

Ağrısı olan yere sıcak koyunyünü sarılırdı. Bunun yanında külde buğday unundan ekmek yapılırdı ama çok pişirilmezdi. Tam pişmeden çıkarılıp ağrısı olan yere konulurdu. Ağrıyı alırdı.(KK,7)

Bazen ağrılar o kadar şiddetli olurdu ki ısırğan otu ile bütün vücudunu

saranlar vardı. Yakıp uyuşturduğu için ağrı daha az hissedilirdi.(KK,37)

Sarılık

Yeni doğan çocuklarda daha çok olurdu. Yıkarken suyuna altın yüzük atılırdı. Sarılık olan çocuğun elbiseleri deterjanla değil arapsabunu ile yıkanırdu.(KK,36)

Siğil

Siğilin etrafı çevrilerek okutulur. Uzunsa ip bağlanıp sıkılır. Kısa ise ot sarılır. Bazen de incir sütü de sürüldüğü olur.(KK,14)

Şeker

Şeker hastası olan kişiye tatlı şeyler yedirilmemeye çalışılır. Bunun yerine ekşi olan şeyler yedirilirdi.(KK,41)

Temre

Vücudun herhangi bir yerinde kel gibi yaralar olur. Onun için ağaç kovuklarında olan suyu gün ışığı doğmadan alıp o yaralara sürerse iyileşir.(KK,7)

Uyuz

Uyuz olan kişi ispirotolu su ile yıkanır. Külle de yıkanmak iyi gelir. Arap sabunu ile de yıkanılır.(KK,5)

Yanık

Eskiden krem olmadığı için yanıklara tereyağı, süt kaymağı sürülür. İyileşsin diye kuş pisliği de sürülürdü. Kaşıntı yapacak yağlı şeyler yedirilmez. Özellikle turşudan uzak durulması gerekir.(KK,11)

Zehirlenme

Zehirlenen kişiye sarımsaklı yoğurt yedirilir.(KK,56)

4.4.8.2. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi

Nazar

Nazar hem insana hem de hayvana etki ederdi. Nazardan korumak için hocalara okutulurdu. Boyuna tavuk pisliği takılırdı ki nazardan korunsun diye. Nazar değdi ise ekmeğe, tuza nazar dualar okunurdu ve hayvana yedirilirdi.(KK,9)

Nazar değmiş hayvanı kurtarmak için kulağından birkaç damla kan akıtılır.(KK,14)

Şarbon

Eskiden korkulan bir hayvan hastalığıydı. Şarbon olan hayvandan ağzından salyalar akardı. İlacı anca devlet veriyordu. İlaç olmazsa bulaşmasın diye hayvan öldürölüp kuyulanırdı.(KK,36)

Zehirlenme

Bazen hayvanlar otlarken zehirli otlardan yedi. Hayvanı kurtarmak için ekşi ayran içirilirdi.(KK,38)

4.4.9. Halk Mutfağı

4.4.9.1. Çorbalar

4.4.9.1.1. Mısır Çorbası

Gerekli Malzemeler:

- Dövölmüş mısır
- Az miktarda kur
- Bir demet pancar (karalahana)

Yapılışı: Dövölmüş mısırlar yıkanır. Yıkandıktan sonra bir tencerede üzerini geçecek kadar soğuk su ilave edilip ocağa konulur. Kaynadıktan sonra fasulyesi de eklenir. İstenirse içine pancar da doğranır. Suyu azalttıkça su eklenir. Piştikten sonra iki şekilde yenilebilir.

1.Tabağa alınan mısır çorbasına yoğurt ya da ayran dökerek yenilebilir.

2.Tencerede iken çorbaya yağ yakılabilir. Ayrı bir tavada soğan kavrulur. Salça eklenir. Hazırlanan sos çorba tenceresine dökölür.(KK,5)

4.4.9.1.2. Pancar Hellesi (pancar orbası)

Gerekli Malzemeler:

- Bir bağ pancar
- Bir kepçe mısır unu
- Az miktarda tane fasulye
- Soğan
- Sarımsak
- Salça
- Tereyağı

Yapılışı: Pancarlar ince ince doğranır. Acısı çıksın diye haşlanır. Sonrasında bir tencerenin dibine tereyağı konur. Bir bağ soğan bir bağ sarımsak doğranır. Kızaran soğan ve sarımsağın üzerine bir kaşık salça eklenir. Sonrasında haşlanıp süzülen pancarlar da eklenir. Bağka bir tencerede haşlanan tane fasulyelerde tencereye koyulur. Üzerini iki parmak geçecek kadar sıcak su eklenir. Bir taşım kaynadıktan sonra bir kepçe mısır unu soğuk su ile açıldıktan sonra tencereye eklenir. Beş dakika kaynadıktan sonra içmeye hazır olur.(KK,36)

4.4.9.1.3. Tarhana orbası

Gerekli malzemeler:

- İstenilen miktarda kurutulmuş tarhana
- Yağ
- Salça
- Nane
- Pul biber

Yapılışı: Tencerenin dibine yağ yakılır. İsteğe göre salça ve baharatlar ilave edilir. Üzerine kurtulmuş tarhana koyulur. orba kıvamında olacak şekilde su ilave edilir. Kaynamaya bırakılır. Tarhananın içindeki yarmalar pişinceye kadar kaynatılır. Yarmalar piştikten sonra çorba içmeye hazır olur.(KK,50)

4.4.9.1.4. Taze Fasulye Hellesi(orbası)

Gerekli Malzemeler:

- Yarım kilo taze fasulye
- Mısır unu(fırınlanmış mısır unu)
- Yağ
- Soğan
- Salça

Yapılışı: Taze fasulyelerin kılçıkları temizlenip kırılır. Güzelce yıkandıktan sonra bir tencereye yağ konulur. Bir baş soğan doğranır, kavurulur sonra salçası ilave edilir. Fasulyeler eklendikten sonra üzerine su eklenir kaynadıktan sonra bir kaşık mısır unu ilave edilir. Fasulyeler piştikten sonra helle yemeye hazır olur.(KK,56)

4.4.9.1.5. Erişte Çorbası

Gerekli Malzemeler:

- Erişte
- Soğan
- Salça
- Nane
- Taze/kurutulmuş erik
- Tuz

Yapılışı: bir tencereye yağ konulur. Bir baş soğan doğranıp kavrulur. Üzerine salça eklenir. Su ilave edilip kaynatılır. Üzerine taze ya da kurtulmuş erik ile beraber eriştelere de ilave edilip pişirilir. Tuz eklenir. Tabaklarda ikram edilirken üzerine nane dökülür.(KK,5)

Bu yemekte tercih edilen erişte daha çok ev yapımı olan eriştedir.

4.4.9.1.6. Un Hellesi(Un çorbası)

Gerekli Malzemeler

- Mısır unu /buğday unu
- Tuz
- Yoğurt
- Pekmez

- Tereyağı

Yapılışı: iki farklı un ile yapılmaktadır. Soğuk suya konulan un ocakta muhallebi kıvamı alana kadar pişirilir. Eğer mısır unundan yapıldı ise genellikle üzerine yoğurt ya da pekmez dökülerek yenir. Buğday unu ile yapıldı ise üzerine tereyağı eriterek yenilir.(KK,38)

4.4.9.1.7. Bulgur Çorbası

Gerekli Malzemeler:

- Bulgur
- Kuru fasulye
- Salça
- Yağ
- Soğan
- Pul biber
- Soğan

Yapılışı: Kuru fasulye haşlanıp süzülür. Tencere yağ yakılır. Soğan doğranıp kavrulur. Üzerine salça konulur. Bulgur ve haşlanan fasulye eklenir. Üzerine su ilave edilip kaynamaya bırakır. Tuzu da eklenip piştikten sonra içmeye hazırdır. İsteğe göre nane, pul biber üzerine dökülebilir.(KK,14)

4.4.9.1.8. Sütlü Pirinç Çorbası

Gerekli Malzemeler:

- Pirinç
- Süt
- Tuz

Yapılışı: Tencereye pirinç konulur üzerine su eklenir. Pirinçler piştikten sonra süt ilave edilir. Tuzu da konulduktan çorba içmeye hazırdır.(KK,49)

4.4.9.2. Yemekler

4.4.9.2.1. Pancar Dolması(Lahana sarması)

Gerekli Malzemeler:

- Bir miktar pancar (lahana)
- İç mazlemesi için dövme aşlık/prinç /bulgur
- Nane
- Maydanoz
- Soğan
- Pul biber
- Tuz
- Yağ

Yapılışı: Ocağa pancarlar bakıldıktan sonra sapları koparılıp ocağa haşlanması için konulur. O sırada iç malzemesi hazırlanır. Tencereye yağ konulur. Soğan doğranır. Salçası eklenir. Baharatları atılır. İç malzemesi isteğe göre değişir. Bulgur da koyan olur pirinç de bazen de ince dövülmüş mısır da konulur. Güzelce bütün malzemeler kavrulduktan sonra iç hazır olur. Pancarların haşlandığını sap kısmının yumuşayıp yumuşamadığından anlayabiliriz. Yumuşayınca soğuk suya alırlar. Ve soğuk sudan çıkarılan pancarlara iç malzemesi ilave edilip sarılır. Tencereye dizilen sarmaların üzerine salçalı sos yapılıp dökülür. Yöremizde bazen yemek daha çok olsun diye içine patates de doğranır. Sarmaların üzerini geçecek kadar su ilave edilir. Sarmalar dağılmasın diye yemeğin üzerine tabak gibi bir ağırlık konulur. Piştikten sonra yemeye hazır olur. Ayrıca pancar denilen karalahanaya ‘‘ Gürcü Pancarı’’ adı verilen bir yemek daha vardır.(KK,36)

4.4.9.2.2. Gürcü Pancarı

Gerekli Malzemeler:

- Pancar(Lahana)
- Mısır unu
- Sarımsak
- Tane fasulye
- Kinzi, ceviz veya fındık ezmesi
- Yağ
- Salça
- Soğan

Yapılışı: Pancar ince doğranıp haşlanır. Haşlanan pancar ezilir. Ezilen pancara kaynar su koyulur. Bunu içine bir yemek kaşığı mısır unu koyulur. Sarımsak ve fasulyesi de eklenir. Baharatları da eklenir. Ayrı bir tavaya yağ yakılır, soğan kavrulur, salçası da ilave edilip yemeğin üzerine dökülür. Bir kez daha kaynatıldıktan sonra servis edilir.(KK,50)

4.4.9.2.3. Keşkek

Gerekli Malzemeler:

- Dövme (Aşurelik buğday)
- Tereyağı
- Et (tavuk eti/kırmızı et)
- Pul biber
- Süt

Yapılışı: Buğday iyice yıkanır. Akşamdan ıslanır. Biraz haşlandıktan sonra süzülüp su ve süt ile pişmesi, için tencereye konur. O pişerken isteğe ve imkânlara göre içerisine atılacak et haşlanıp didiklenir. Buğdaylar iyice pişince eti de eklenir. Pişerken dikkat etmek gerekir dibi çok kolay tutan bir yemektir. İyice piştikten sonra tava da tereyağı eritilir. İçerisine pul biber eklenir. Servis yapılırken üzerine dökülür. (KK,50)

Yörede çok meşhur bir yemektir. Hemen hemen bütün şenliklerde yapılır.

4.4.9.2.4. Hongül /Höngül Yemeği

Gerekli Malzemeler:

- Hongül bitkisinin yaprakları
- Bulgur
- Yağ
- Soğan
- Salça
- Mısır unu
- Tuz

Yapılışı: Hongül'ün yaprakları temizlenir. Doğranıp haşlanır. Tencereye yağ yakılır. Soğan doğranır. Salça atılır. Kavrulduktan sonra hongül ve bulgur eklenir. Üzerini geçecek kadar su ilave edilir. Pişmeye yakın bir kaşık mısır unu eklenir. Suyu çekilip piştikten sonra yemeye hazır olur.(KK,26)

4.4.9.2.5. Galduruk(h) Kavurması

Gerekli Malzemeler:

- Galduruk
- Bulgur
- Soğan
- Salça
- Yağ
- Tuz

Yapılışı: Galduruklar temizlenip doğranır. Güzelce yıkandıktan sonra bir miktar bulgurla beraber haşlanır. Haşlandıktan sonra süzülür. Tencereye yağ yakılır. Soğan doğranıp kavrulur. İsteğe göre salça da eklenebilir. Haşlanıp süzülen galduruk eklenip kavurulur. Yerken genellikle mısır ekmeği tercih edilir.(KK,50)

Galduruk ekilip dikilmez. Doğada belli zamanlarda kendiliğinden yetişir. Genellikle de sulak dere kenarlarında bulunur. Hatta bu bitki ile ilgili bazı inanışlar vardır yörede. Eğer bu bitki gök gürledikten sonra toplanıp yenilirse ağza batacağına inanılır.

4.4.9.2.6. Külük(h) Pancarı

Gerekli Malzemeler

- Külük pancarı
- Pırasa
- Mısır unu
- Soğan
- Yağ
- Salça

Yapılışı: Temizlenip doğranan külük pancarı hafif haşlanıp süzülür. Tencereye yağ yakılıp soğan doğranır. İsteyen salça da ekleyebilir. Haşlanan pancar tencereye ilave edilir. Üzerine su ilave edilir. Kaynadıktan sonra bir yemek kaşığı mısır unu ilave edilip kavrulur. Pişen pancarlar yemeye hazır olur.(KK,38)

Külük(h) pancarı tıpkı galduruk gibi bahçede yetiştirilen bir ürün değildir. Galduruk ile aynı zamanda doğada çıkan bir bitkidir. Şekil olarak ıspanağa benzemektedir. Dere kenarlarında sulak yerlerde görülür. Çalışma sahamızda bu bitkinin yemeğinin yapılması ile beraber etrafında bazı inanışlar da oluşmuştur. Gök gürültülü bir yağmurdan sonra toplanıp yemeği yapılan külük pancarının ağıza batacağına inanılır. Birde pancarı yemek için doğrayan kişi kimse ile konuşmadan bunu yapmalıdır. Eğer pancarı doğrar iken biri ile konuşursa pancarı yerken ağıza batacağına inanılır.

4.4.9.2.7. Fırın Fasulyesi Yemeği

Gerekli Malzemeler:

- Fırınlanmış fasulye
- Patates
- Yağ
- Soğan
- Salça
- Tuz

Yapılışı: Fırında kurutulmuş taze fasulyeler açılması için haşlanır. Tencereye yağ yakılır. Soğan doğranıp kavrulur. Salça ilave edilir. Fasulye ve isteğe göre de doğranan patatesler eklenir. Üzerini geçecek kadar su ilave edip tuzu da atıp pişmeye bırakılır. (KK,5)

4.4.9.2.8. Hoşkiran (hoşğiran) Kavurması

Gerekli Malzemeler:

- Hoşkiran
- Bulgur
- Yağ

- Soğan
- Salça

Yapılışı: Hoş kıranlar temizlenip doğranır. Bulgurla birlikte haşlanır. Tencereye yağ yakılır. Soğan doğranıp kavrulur. Salçası eklenir. Bulgurla birlikte haşlanan hoşkıranlar ilave edilip kavrulur.(KK,56)

4.4.9.2.9. Perzü(pazı) Sarımsaklaması

Gerekli Malzemeler:

- Perzü (pazı)
- Bulgur
- Yoğurt
- Sarımsak
- Tuz

Yapılışı: Temizlenip doğranan perzüler bulgurla birlikte haşlanır. Süzülen perzüye yoğurt, sarımsak ve tuz ilave edilir. Haşlanan perzünün sarımsaklamak dışında kavurması da yapılabilir. (KK,26)

4.4.9.2.10. Perzü(Pazı)Dolması

Gerekli Malzemeler:

- Perzü(pazı) bir bağ
- Pirinç
- Soğan
- Salça
- Domates
- Nane
- Pul biber
- Tuz
- Tereyağı

Yapılışı: Perzü sapları kopartılır. Yaprakları kaynamış suyun içinde haşlanır. Haşlandıktan sonra soğuk suyun içine alınıp soguklanır. İç malzemesinin yapılışı ise

tencereye tereyağı koyulur, soğan, domates doğrayıp kavrulur. Salça eklenir ve yıkanan pirinçlerde eklenip güzelce kavrulur. Arzuya göre baharat eklenir. Hazırlanan içten pazı yaprağının kenarına koyulup sarılır. Sarılan sarmalar tencereye dizilir üzerini geçecek kadar su ilave edilir. Tuzu da atılıp pişmeye bırakılır. Sarmalar çözülmesin diye üzerine tas(tabak) kapatılır. Piştikten sonra yanına yoğurt da eklenerek yenilebilir. (KK,46)

4.4.9.2.11. Fasulye Yaprığı Sarması

Gerekli Malzemeler:

- Fasulye yaprağı
- İç pilavı için ;
- Yağ
- Soğan
- Salça
- Pirinç /bulgur
- Nane
- Pul biber
- Karabiber
- Tuz

Yapılışı: Fasulye yaprakları haşlanır. İç pilavı için yağ yakılır soğan doğranıp kavrulur. Salçası ilave edilir. Yıkanan pirinç ve baharatlar da ilave edildikten sonra iç pilav hazır hale gelir. Haşlanıp soğuk suya alınan fasulye yaprakları süzülür. Yapraklara iç pilavdan koyulup sarılır. Sarılan sarmalar tencereye dizilir. Üzerine salçalı sos yapılır. Üzerini geçecek kadar su eklenip sarmalar açılmasın diye ağırlık yapacak herhangi bir şey koyulur. Suyunu çekip pişen sarmalar servise hazır olur.(KK,49)

4.4.9.2.12. Kirit (Mantar)Kavurması

Gerekli Malzemeler:

- Kirit(mantar)
- Yağ

- Soğan
- Domates
- Biber
- Salça

Yapılışı: Kiritmitler güzelce temizlenip yıkanır. Sonrasında elle ya da bıçakla küçük parçalara ayrılır. Tencereye yağ yakılır. Soğan, yeşilbiber, domates doğranıp kavrulur. Üzerine kiritmitler ilave edilip birlikte sotelenir. Tuzu da atılır. Mantarlar pişmiş diye kontrol edilir.(KK,36)

Bölgede en yaygın olan mantar türüdür. Hem kavurması hem de soba üzerinde tuzla da pişirilip yenilir. Kiritmit (mantar) yetiştiği mevsimde yöre halkı için ek kaynak da olur. Hazır toplandığı gibi Pazar yerlerinde satılır. Aynı zamanda bidonlara basarak tuzlaması da yapılır. Böylelikle kış aylarında yeme imkanı sağlanır.(KK,36)

4.4.9.2.13. Çürük Kavurması

Gerekli Malzemeler:

- Çürük(mantar)
- Soğan
- Yağ
- Salça
- Domates
- Biber

Yapılışı: Çürükler güzelce temizlenip yıkanır. Büyük olanlar küçük parçalara ayrılır. Tencereye yağ yakılır. Soğan, domates, biber doğranıp kavrulur. İsteğe göre salça da ilave edilebilir. Çürükler (mantar) da eklenerek pişene kadar kısık ateşte kavrulur.(KK,36)

Çürük de kiritmit gibi bölgede yaygın görülen mantar çeşitlerinden biridir. Kiritmit gibi hem yemek hem de maddi kazanç elde etmek için toplanır. Bu mantara çürük denilmesinin sebebi yerel halkın eski hesap dedikleri aylardan çürük ayı olarak da bilinen kiraz ayında (14 Haziran -13Temmuz) yetişmesi ile ilgilidir. Renginin sarı

oluşu da belki bunda etkili olmuş olabilir. Kiritmit gibi Pazar yerlerinde satılmaktadır. Kavurmasının yanında yağda kızartılarak da yörede tüketilen mantar arasında en bilindik olanlarındanndır.

4.4.9.2.14. Sarımsaklı Marul

Gerekli Malzemeler:

- Marul
- Sarımsak
- Yoğurt /koyu ayran
- Tuz
- Tereyağı

Yapılışı: Marullar temizlenip, yıkanır. İnce bir şekilde doğranır. Bir tencerede yağ eritilir. Ayran eklenir. Karıştırılıp ılık hale gelince ateşten alınıp marul eklenir. Sarımsak ve tuzu katılınca yemeye hazır olur. İçerisine mısır ekmeği doğranırsa daha da güzel olur.(KK,49)

4.4.9.3. Turşular

4.4.9.3.1. Fasulye Turşusu

Gerekli Malzemeler:

- Fasulye
- Acı biber
- Sirke
- Sarımsak
- Su
- Kalın tuz (kaya tuzu)

Yapılışı: Taze fasulyenin kılçıkları temizlenir. Sıcak suda rengi dönene kadar yaşlanır. Sudan çıkarılan fasulyeler sini gibi geniş düz kaplara serilir ki soğusun. Sonra turşu kurulacak kaba birkaç diş sarımsak atılır. Fasulyeler konulur aralarına sarımsak ve yakan biber konulur bu şekilde bütün kap doldurulur. En sonunda tuz sirke ve su bir kapta karıştırılır. Ve fasulyenin üzerine dökülür. En üste yine sarımsak konulur. Ağzı sıkıca kapatılır. En az bir ay kadar beklenir olması için. Bu şekilde

kurulan turşular uzun ömürlü olur. İsterse bir yıl da durur. Sadece turşu açılınca dikkat etmek lazım el sokulmamalı turşu kabına. Turşular elle alınırsa turşu erken bozulur. Onun yerine tahta kaşıkla almak daha doğru olur.(KK,5)

4.4.9.3.2. Patlıcan Turşusu

Gerekli Malzemeler:

- Patlıcan (orta boy)
- Acı biber
- Sarımsak
- Sirke
- Kaya tuzu

Yapılışı: Patlıcanlara bıçakla çizik atarak /iğne ile delerek haşlanır. Haşlanan patlıcanların suyu çıksın diye temiz bir çuvala alınıp üzerine baskı koyarak bir gece bekletilir. Acı suyu iyice çıkar. Sonra turşu konulacak bidona dizme işlemi yapılır. Biraz patlıcan aralar acı biber ve sarımsak koyulur. Bu şekilde ağız kısmına kadar doldurulur. Sirke, tuz ve su birbirine karıştırılıp dökülür. En üste de sarımsak koyulur. Ağız sıkıca kapatılır. Yazdan kurulan turşu kışın yemeye hazırdır.(KK,36)

4.4.9.3.3. Salatalık Turşusu

Gerekli Malzemeler:

- Turşuluk salatalık
- Kaya tuzu
- Sarımsak
- Sirke

Yapılışı: salatalıklar güzelce yıkanır. İğne ile salatalıklara delik açılır ki tuzu sirkeyi içine çeksın. Sonra bidona sarımsakla karışık doldurulur. Su ile karıştırılan sirke ve tuz da üstüne dökülüp ağız sıkıca kapatılır.(KK,49)

4.4.9.3.4. Kara Lahana Turşusu

Gerekli Malzemeler:

- Kara lahana

- Sirke
- Sarımsak
- Kaya tuzu

Yapılışı: Kara lahanalar orta irilikte doğranır. Haşlanır. Süzülüp soğuyan lahanalar bidona basılır. Havanda birlikte dövülen sarımsak ve tuz sirkeli su ile karıştırılıp lahananın üzerine dökülür. Ağız sıkıca kapatılır. Kışın soğanla kavurup yenilir.(KK,56)

4.4.9.3.5. Biber Yaprağı Turşusu

Gerekli Malzemeler:

- Biber yaprağı
- Kaya tuzu
- Sirke
- Sarımsak

Yapılışı: Toplanan biber yaprakları doğranıp haşlanır. Süzülüp soğuyan yapraklar turşu bidonuna basılır. Havanda tuzla dövülen sarımsak sirkeli suyla birlikte yaprakların üstüne dökülür. Ağız hava almayacak şekilde kapatılır. Olgunlaşması için bekletilir güneş görmeyen bir yerde. Burada genelde ambarlara(hambar) konulur.(KK,26)

4.4.9.3.6. Kiraz Turşusu /Tuzlaması

Gerekli Malzemeler:

- Kiraz
- Tuz
- Su

Yapılışı: Sapları temizlenen kirazlar güzelce yıkanır bidona biraz kiraz aralarına ise tuz koyularak doldurulur. Su ilave edip ağız sıkıca kapatılır. Yenileceği zaman önceden çıkarılıp suya konulur ki fazla tuzu çıksın. Çekirdekleri çıkarılır. Tencereye yağ yakılıp soğan doğrayıp kirazlarda eklenip kavrulur. Yanına genellikle mısır

ekmeği yapılır. Kiraz taze iken de tek başına çok yenmez. Yenilirse mide ağrısı yapıp kişiyi ishal eder. Onun içinde taze kiraz da ekmekle yenilir daha çok.(KK,14)

4.4.9.4. Ekmekler

4.4.9.4.1. Mısır Ekmeği

Gerekli Malzemeler:

- Mısır unu
- Tuz
- Buğday unu

Yapılışı: hamur yoğurma mısır unu alınır. İçine daha yumuşak olsun diye buğday unu da katılır. Ama sade mısır unu ile de yapılabilir. Tuzu atılır. Hatta daha da yumuşak olsun diye bir iki kaşık kaymak ya da yoğurt konulabilir. Tavaya bazlanan ekmeğ direk pişirilir mayalansın diye bekletilmez.(KK,14)

4.4.9.4.2. Gilik(cılık)

Gerekli Malzemeler:

- Buğday unu
- Tuz
- Su

Yapılışı: Un, su ve tuzla birlikte cıvık bir hamur elde edilir. Tavaya yağ konulup ısıtılır. Kaşıkla küçük küçük hamurdan tavaya konulur. Bizim buralarda genellikle çay yanına, kahvaltıda yapılır. (KK,26)

4.4.9.4.3. Buğday Ekmeği

Gerekli Malzemeler:

- Buğday unu
- Tuz
- Maya
- Su

Yapılışı: Suda eritilen maya, una eklenerek yumuşak bir hamur yapana kadar yoğrulur. Mayalanması için beklenir. Mayalanan hamura şekil vererek tavaya konulup sobada pişirilir. Sıcak sıcak yenir. Sıcakken tereyağı sürüp yenilir genellikle.(KK,36)

4.4.9.4.4. Çörek

Gerekli Malzemeler:

- Un
- Tuz
- Ayran /su

Yapılışı: Una tuz eklenip su/ayran ile yoğrulur. Ayran ile yoğrulursa daha lezzetli olur. Katı bir hamur yapılıp direk tavaya bazlanır. Çatalın ucu ile hamurun her yerine delik açılır. Sıcak sıcak yenir. Daha çok acil durumlarda ekmek yok iken yapılır. Maya konulmaz. Birde yeni doğan çocuklara yapılıp mahalleye dağıtılır. Çöreği yapılıp dağıtılan çocuğun tok gözlü olacağına inanılır.(KK,38)

4.4.9.4.5. Bileki Ekmeği

Gerekli Malzemeler:

- Un
- Tuz
- Maya
- Su

Yapılışı: Maya ile karıştırılan su una ilave edilip ekmek hamuru elde edilir. Bu ekmeğe adını veren ekmeğin pişirildiği şeydir. Bileki denilen kaba yerleştirilen hamurun ağzına avu yaprağı yerleştirilir. Bileki yanan közün içine bırakır. Üstüne de köz atılır. Piştikten sonra bilekliden çıkarılıp yenilir.(KK,14)

Avu(zehir/orman gülü) bölgede yetişen yabani bir çiçektir. Akkuş ilçesi sınırları içerisinde Korgan Yaylası bu çiçeklerle meşhurdur. Mor ve sarı renkte çiçekler açar. Yaprakları taflan /karayemiş ağacının yaprağına benzer. Araştırmalara

göre bu çiçeğin yüksek tansiyona iyi geldiği fakat fazla tüketimin insanı zehirleyebileceği söyleniyor.¹⁴

4.4.9.5. Tatlılar

4.4.9.5.1. Un Helvası

Gerekli Malzemeler:

- Un
- Pekmez
- Yağ

Yapılışı: Un, yağ ile pembeleşene kadar kavrulur. Kavrulmuş un ateşten alınıp soğuyunca pekmezle yoğrulur. Avuçla sıkıldığında dağılmayıp top şeklini alıyorsa olmuş demektir. Bu şekilde helva elde edilmiş olur.(KK,14)

Köy yerlerinde şenliklerde çok kullanılan bir yiyecektir.

4.4.9.5.2. Kabak Tatlısı

Gerekli Malzemeler:

- Kabak
- Şeker

Yapılışı: Kabukları soyulan kabaklar güzelce dilimlenir. Tencere de ya da ekmek tavaasında da yapılabilir. Fırında yapılan daha lezzetli olur. Üzerine seker dökülen kabaklara yarım çay bardağı kadar su eklenir. Şekeri eriyip pişen kabaklar yemeye hazırdır. Kabaklar büyük dilimlere ayrılıp soyulmadan iç çekirdekleri alınarak direk sobaya da sürülür. Bu şekilde de tüketilir.(KK,50)

4.4.9.5.3. Kuşburnu (İtburnu) Pekmezi/

Gerekli Malzemeler:

- Kuşburnu
- Şeker

¹⁴ <https://www.haberler.com/ordu-avu-cicegi-yuksektansiyonun-ilaci-haberi/>

Yapılışı: kuşburnunun yarısı kadar şeker kullanılır. İlk önce kuşburnu temizlenip yıkanır. Sonra tencereye alınıp az bir su ilave edilip kaynatılır. Kaynayan kuşburnu ilk önce delikleri büyük olan bir iletirden geçirilir. Daha sonra elekten geçirilerek pürüzsüz bir kuşburnu elde edilir. Bu aşamadan sonra şekeri ilave edilip sürekli karıştırarak kaynatılır. Akışkan bir kıvam olduktan sonra ateşten alınır.

Genellikle sabah kahvaltılarında tüketilir. Pekmezden ziyade marmelat gibi şeker katılarak yapılır. Yörede yapılan pekmezlerden bu nedenle ayrılır. Şifalı bir bitki olduğu için hastalara yedirilmesi önerilir. (KK,36)

4.4.9.5.4. Armut Pekmezi

Gerekli Malzemeler:

- Armut

Yapılışı: Armutlar yıkanıp tokmakla ezilerek çuvalara koyulup suyu çıkarılır. Artık doğrayıp az su ekleyip kaynatıyoruz eskiden tek tek döverek suyunu çıkarırdık. Suyu çıkarıldıktan sonra pekmez tavasına çıkan suyu koyuyoruz. Kaynadıkça koyulaşiyor. İstenilen koyuluk olunca alıyoruz ateşten.(KK,36)

Bütün meyvelerin pekmezleri aynı şekilde yapılır. Bölgede armut ve elma pekmezi daha yaygındır.

4.4.10. Halk Takvimi

Her toplumda olduğu gibi çalışma sahamız olan Akkuş yöresinde de bir halk takvimi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu konuda sahadan derlemelerimizi günler, günlerin bölümü, aylar ve mevsimler başlıkları altında vermeye çalışacağız.

4.4.10.1. Günler

Salı: Salman pazarı

Cuma: Çayıralan pazarı

Cumartesi: Akkuş merkez pazarı

Pazar: Akpınar (Kuz köy)(KK,24)

4.4.10.1.1. Günlerin Bölümleri

Seher (Şafak): Seher vaktinde gün ağarmaya başlar. İlık ılık bir rüzgâr eser yaz aylarında buralarda.

Sabah (zabah): Günün tamamen ağarması ile başlar. Kuşluk vaktine kadar geçen süre.

Guşluk(Kuşluk): saat 10 ile öğle arası. Burada özellikle fındık zamanı çalışanlara kuşluk vaktinde atıştırmalık şeyler verilir.

Öğlen: Gün ortası. 12 den ikinci vaktine kadar geçen süre.

İkinci: Üç ile akşam karanlığı çökene kadar geçen süre.

Akşam: havanın kararması ile yatsı arasında geçen süre.

Yatsı: Akşam ile gece arası geçen süre.

Gece: Yatsıdan sonra seher vaktine kadar geçen süre. Bu sürede dışarda olmak çok iyi karşılanmaz. Dışarının tehlikeli olduğu düşünülür.(KK,14)

Çalışma sahamızın halk takviminde geceleri tırnak kesmek iyi karşılanmaz. Ömrü kısalttığına inanılır. Bunun bir diğer sebebi aslında eskiden elektriğin olmaması ve gecenin karanlığında tırnak yerine etine zarar verebilme ihtimali olabilir.

Gece mezarlıktan geçen kişinin çarpılacağına inanılır. Gece ıslık çalmanın cinleri çağıracağına inanılır.(KK,5)

Salı günü yıkanan çocuğun şansının iyi gitmeyeceğine ve bahtı kapalı olacağına inanılır.(KK,38)

Salı günü başlatılan bir el işinin çabuk bitmeyeceğine inanılır.(KK,50)

4.4.10.2. Aylar

Zemheri: Ocak, başlangıç 14 Ocak –Bitiş 13 Şubat

Gücük(küçük): Şubat, başlangıç 14 Şubat –Bitiş 13 Mart

Mart: Mart, başlangıç, 14 Mart –Bitiş 13 Nisan

Abrul (Aprul): Nisan, başlangıç 14 Nisan –Bitiş 13 Mayıs

Mayıs: Mayıs, başlangıç 14 Mayıs- Bitiş 13 Haziran

Kiraz: Haziran, başlangıç 14Haziran –Bitiş 13 Temmuz

Orak: Temmuz, başlangıç 14 Temmuz –Bitiş 13 Ağustos

Ağustos: Ağustos, başlangıç 14 Ağustos –Bitiş 13 Eylül

İlgüz(Evvelsi güz): Eylül, başlangıç 14Eylül- Bitiş 13 Ekim

Orta güz(Darı): Ekim, başlangıç 14 Ekim- Bitiş 13Kasım

Son güz: Kasım, başlangıç 14 Kasım- Bitiş Aralık

Karakış: Aralık, başlangıç 14 Aralık –Bitiş 13 Ocak

Bu hesaba eski hesap, koca karı hesabı denir. Eskiler hala ekim dikimde bu hesabı kullanır.(KK,36)

Karakış (Aralık): Kış başlangıcı sayılır. Karakış, Gücük ve Mart ayları karlı ve soğuk geçer. Herkes evde olur, dışarıda bir iş yapılmaz. Mart ayında karlar erise bile soğuk geçer. Mart kapıdan baktırırk2 kazma, kürek yaktırır derler onun için. Çünkü kışlık yapılan odunlar artık bitmeye başlar. Eskiden çok kar yağardı. Yollar kapalı kalırdı. Elektrik giderdi. Okullar tatil olurdu. Bir yere gitmek için anca biri çiyir(karlı yolda ilk yürüyen kişinin ayakları ile açtığı yol) açmışsa onun izi takip edilerek olurdu. Artık öyle büyük karlar yağmıyor.(KK,24)

Mart: Mart ayı nasıl girerse öyle devam eder. Mart dokuzunda kabak dikilir. Ama bu mart dokuzu eski hesaba göre hesaplanır. Mart dokuzunda artık tarlaya bir şeyler ekilmeye başlanır.(KK,36)

Abrul(Aprul): Nisan ayında ekim işine devam edilir. Tarlalar sürdürülür. Eskiden öküzlerle çift sürülürdü. Mayıs ayında da ekilebilirdi tarlalar. Nisan ayında yaz yağmurları yağardı. Aniden başlayıp biter sonra hemen güneş açardı.(KK,14)

Mayıs: Mayıs ayında sıcaklar iyice artmaya başlardı. Çiçekler açar, etraf hep yemyeşil olurdu. Fındıklar yapraklarını açar. Buralarda mayıs kirazı vardır, al kirazda denir. Rengi açık ve daha büyük olur. Bu kiraz da mayıs ayında olgunlaşır.(KK,39)

Kiraz: Haziran ayına kiraz ayı denir. Kara kirazlar olgunlaşır. Kirazdan şişe koyulur. Turşusu da kurulur. Aynı zamanda mantarlarda bu ayda yetişir. Bu mantarlar pazarlarda satılır. Turşusu konulur. En çok bilinenleri kirit, çürüktür.(KK,49)

Orak: Orak ayında artık tarlalar toplanmaya başlanır. Aynı zamanda armut, elmalar olgunlaşır ve pekmez yapılır.(KK,10)

Ağustos: Bu ayda en önemli geçim kaynağı olan fındık toplanmaya başlanır. Çok fındığı olan bir ay boyunca fındık toplar.(KK,14)

Bu ay çalışma sahamız olan Akkuş yöresinin en kalabalık olduğu dönemdir. Çünkü gurbette olan kişiler hem arazileri hem de memleketi ziyaret için bu ayı daha çok tercih etmektedir. Bunu hem çalışma sahamızda kaynak kişilerimizden hem de saha çalışmasında Ağustos ayını tercih ettiğimiz için canlı gözlemlene fırsatına sahip olduk.

İlgüz: Artık yaz bitmeye başlar. Mısırlar olgunlaşır. Biçilmeye hazır olurlar. Bu ayda ceviz ve kestane olur. Buralarda bu mevsimde ılık ılık rüzgârlar eser. Bu rüzgârlar ceviz ve kestaneleri döker.(KK,33)

Orta güz: Tarlalar toplanır. Ekinler biçilir. Eskiden çok ekilirdi ama artık köylerde kimse kalmadı. Kalanlarda hep fındık dikti çok az ekme yeri bıraktılar. Bu ay da dışarı işleri bitirilir. Kışlık odun yapılır. Hayvanları olanlar altına sermek için gazal toplar.(KK,36)

Son güz: Havalar soğumaya başlar. Artık dışarıda yapılacak bir iş kalmaz.(KK,24)

Karakış: Kış başlar. Yapılan yazlık hazırlıklar tüketilir.(KK,14)

4.4.10.3. Mevsimler

Bahar: ilkbahar

Yaz: Yaz

Güz: Sonbahar

Kış (Gış): Kış

Bahar: Bahar

Yaz: Yaz

Evvelsi güz

Son güz

Karakış: Kış (KK,36)

Bahar: Abru(Aprul) Ayı ile başlar. Kiraz ayında yaz başlangıcına kadar geçen süre.

Yaz: Kiraz ayından evvelsi güz(ilk güz) eylül ayına kadar geçen zaman.

Son güz: Sonbahar, Eylülden, Karakış (Aralık) ayına kadar olan süre.

Gış (Karakış): Aralık ayından Gücük(Şubat) ayı bitimine kadar geçen zaman.(KK,24)

4.4.11. Halk Meteorolojisi

Erman Artun'un Türk Halkbilimi adlı çalışmasında halk meteorolojisi ile ilgili şunları söylemiştir: Teknik ve teknolojik yetersizlik içindeki toplumlarla, yüzyıllara dayalı yerel deneyim, görgü ve tahminlerle atmosfere dayalı yerel deneyim, görgü ve tahminlerle atmosfer olaylarına ilişkin önceden bilinebilirlik oranı yüksek denilebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Bu tür toplumlar, çoğunlukla atalardan öğrendikleri hava tahmini yöntemiyle tahminler yaparlar.(Artun, 2005,186)

Çalışma sahamızda da bu tarz deneyimsel tahminlerde bulunulmuştur. Bu hususta kaynak kişilerimiz:

Eskiden hava durumu diye bir şey yoktu. Tahminler yapılırdı. Eğer gökyüzünde uçak varsa hava iyi demektir. Hava kötü ise uçak uçamaz diye düşünülür.(KK,14)

Kedi yalanırken patisini kulağının arkasından geçirirse yağmur yağacak demektir.(KK,6)

Akşamüzeri ufukta kızılık olursa sonraki gün hava açık olacak demektir.(KK,1)

4.4.12. Adlar ve Lakaplar

4.4.12.1. Adlar

Sakaoğlu, Türk Ad Bilimi adlı eserindeki tanımı şu şekildedir: “Ad’ın insan hayatındaki bu ehemmiyeti dolayısıyla ‘ad bilimi’ canlıların, nesnelere ve kavramların, kısacası çevremizde gördüğümüz ve algıladığımız her şeyin adıyla ilgilenen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ad biliminin alt dallarından olan ‘anthroponymieanthroponymy’ ise kişi adlarını ele alıp inceler. Ayrıca hemen hemen her alanla ilgisi bulunan bu bilim dalını; dilbilimciler, sosyologlar, halk bilimciler, vb. kendi alanlarıyla bağlantılı taraflarını ele alarak incelemeye tâbi tutmuşlardır.(Sakaoğlu,2001,9-11)

Yörede ad verme ile ilgili uygulama ve inanışlar şu şekildedir:

Eskiden gelinlere çocuğun adı sorulmazdı. Aile büyüğü yaşıyorsa büyük dede yoksa kayınpeder ve kaynana bebeğin adını koyardı. (KK,14)

Çocuk doğunca ailenin en büyüğü ad verir ezanını kulağına okurdu. (KK,36)

Çalışma sahamızda “ad verme” ile ilgili kaynak kişilerimizin verdiği bilgiye dayanarak şunları söyleyebiliriz. Eskiden ad vermede aile büyüklerinin etkisi çok fazla iken günümüzde bu etki azalmıştır. Bununla sebebi değişen toplumsal yapıdır. Eskiden kalabalık ve birlikte yaşayan ailede gelin diye adlandırılan anne adaylarının ad vermede pek de söz hakkının olmaması, aile büyü olan kişinin verdiği adın kabul edilmek zorunda kalışı nedeniyle verilen adlar genellikle, dedenin ve ananenin adlarının verildiğini söyleyebiliriz.

Günümüzde de aile büyüğün adını verme geleneği devam etse de bu adın yanına bir ad daha ekleyerek iki ad vermek azımsanamayacak sayıda bir artış görünmektedir. Bizim çalışma sahamızda öne çıkan isimler şu şekildedir: Murat, Mustafa, Mehmet, Ramazan, Haydar, Yaşar; Kiraz, Şehri, Emine, Ayşe, Yadigâr, Sünkar, Cemile, Dökül, Fatma.

Televizyon ve sosyal medyanın etkisi ile yeni isimler de konulmaya başlanmıştır. Büyükler kendi adının konulup adının yaşatılmasını istemeye devam etmesine rağmen genç nesil çocuklarına anlamlı ve pek fazla bilinmeyen isimleri koymak istemektedirler. Büyükleri de kırmamak için ilk isme can eki getirmekte ve ikinci isim içinde Berk, Yiğit gibi isimler eklemektedirler.

4.4.12.2. Lakaplar

Çalışma sahamızda da lakap takmanın çok yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Bu lakapların takılma sebebini sorguladığımızda ise aldığımız cevaplar ise kişilik özellikleri, ailesinin genel adı, doğum yeri, işi ile ilgili olduğu yönünde. Çalışma sahamızda aslında bir kişinin fiziksel özelliklerini rencide edecek şekilde lakaplar bulunmakta. Bunlara birkaç örnek verecek olursak şunları söyleyebiliriz: Kör, topal, ,kulaksız, küm gibi lakapları sayabiliriz.

Derlediğimiz diğer lakaplar ise şu şekilde:

Pala Şakir'i: Bıyıklarından dolayı takılmış bir lakap ve ailesi de Palagil diye anılmaya devam edilmiş.(KK,56)

Hortlakgil: Çok sert ve kardeşlerinin elinden arazilerini aldığı için takılmış bir lakap.(KK,56)

Macarlı: Savaştan kaçan kişiler giderken yanlarındaki bir çocuğu götüremez ve bırakırlar. Onu sahiplenip büyütüp evlendirirler. Ve bu bırakılan çocuğun Macar olduğu düşünüldüğü için o aileye Macarlılar denilmiş.(KK,36)

Dağ Haydarıgil: Yerleşim yeri dağ içinde kaldığı için aile büyüğün adına eklenmiş bir lakap.(KK,49)

Kedigil: Gözlerinden ve sarışınlıklarından dolayı takılmış bir lakap.(KK,12)

Odabaş, Deregil, Hıdırgil: Aile büyüklerinden dolayı takılmış. (KK,15)

Samsunlu: Doğum yerinden dolayı takılmış bir lakap.(KK,36)

Kulaksız: bir kulağı çok küçük olduğu için takılmış bir lakap.(KK,25)

Küm Mehmet: Sırtındaki kümden yani fiziksel özelliğinden dolayı takılmış bir lakap.(KK,39)

Sefil: Anlatılanları anlamadığı için takılmış rencide edici lakaplardan biri.(KK,20)

Mal Yüksel: Yine rencide edici lakaplara örneklerden biri.(KK,30)

Uzman: Her konu hakkında bir fikir beyan ettiği için takılmış bir lakap.(KK,45)

İmanın Mustafa: Babası imam olduğu için onun adı eklenmiş.(KK,28)

Onbaşıl: Askerde iken Onbaşı olan kişi adı yerine bu şekilde anıldığı için ailesi de bu şekilde anılmaya devam etmekte.(KK,22)

Pire Mehmet: Çok çalıştığı için takılmış bir lakap. (KK,50)

Yapaz: Kurnazlık eden anlamında.(KK,8)

Kuzu: Uysal biri olduğu için takılmış.(KK,7)

4.4.13. Geleneksel El Sanatları

Bir toplumu daha iyi anlamak, hakkında daha çok bilgiye sahip olup yorum yapabilmek için insanın gereksinimleri ve kültürü doğrultusunda ortaya koyduğu el sanatlarına bakmak gerekmektedir. İnsanoğlu her zaman yaşadığı çevre ile uyum sağlamaya çalışıp gereksinimleri doğrultusunda işini kolaylaştıracak aletler icat etmişlerdir. Bu üretimin çeşitliliğini ve işlevini belirleyen ise coğrafi yapı ve gereksinimler olmuştur.

Çalışma sahamız olan Akkuş yöresinde de bu uyum süreci ve gereksinimlerden dolayı ortaya çeşitli el sanatları çıkmıştır. Yörede eskiden görülen

el sanatlarındaki azalmanın sebebi olarak o el sanatına gerek kalmaması ya da daha işlevsel olanın üretilmesi gösterilebilir.

4.4.13.1. Dokumacılık

Yörede dokumacılık ile ilgili yapılan el sanatları arasında **kilim(çul/dastar)** , **torba/heybe, golan (ip)** ve **halıcılık** sayılabilir Bu el sanatlarını yörede genellikle kadınlar yapmaktadır. Ancak ek gelir olarak görülen halıcılık bir dönem bütün ev halkının katkısı olsun diye evin erkeklerine de öğretilmiştir. Bu hususta kaynak kişilerimiz:

Halı bizim köyde bilinmiyordu. Niksar taraflarında, Çalça diye bir köy var oralarda vardır. Halı dokuyan ailelerin yanına köyden öğrenmesi için kızlar gönderilirdi. Halı ustası halı tezgâhını kurmayı, dokumayı öğretirdi. Tabi öğrene kadar dokuduğu halı o evin sahibine öğretme karşılığı kalıyordu. Halıya dair her şeyi öğrendiğinde evine döner ve evinde de halı tezgâhı kurulur. Bu köyde benim kızım Emine ilk halı dokumayı öğrenenlerden biriydi. Bizde halı tezgâhı kurduk. Halıyı sipariş üzerine dokurduk. İpini desenini halıyı alacak olan kişi belirlerdi. Yazın dışarı işi çok genelde kışın dokunurdu. Kızım da köyde çok kişiye öğretti onlardan da kuran oldu. Kışın evdeki erkek kardeşlerine de öğretti. Her kış bir halı çıkıyordu evden. O evlendikten sonra kalktı. Zahmeti çok olan bir iş. Artık köyde kimse halı dokumuyor. Hazır halı satılıyor her yerde kimse uğraşmak istemiyor. Bilen kişi de kalmadı zaten.(KK,57)

El becerisi ve sabır gerektiren işlerden biri olan halıcık da diğer el sanatları gibi usta –çırak eğitimi şeklinde öğretilmektedir. Hatta usta olan kişi bulunup yatılı olarak o iş öğrenilene kadar kalınmıştır. Bir nevi ustadan icazet alınıp artık kendi halını kurabilirsin dedikten sonra dönüp evinde bu işe başladığını görüyoruz. Günümüzde yörede terk edilen el sanatlarından biridir. Bunun sebepleri ise artık ustasının kalmaması, makine dokuma halılarının el dokumaya oranla çok kısa sürede yapılması ve maliyetinin daha az olması en başlıca sebeplerdendir. Halı dokumacılığı günümüzde yörede yapılmamaktadır.

Yörede halıcıktan daha fazla tercih edilen ve günlük kullanıma uygun olan bir diğer dokuma ise kilimdir. Yöre halkı kilim yerine “**çul ve dastar**” kelimelerini

kullanmaktadır. Yörede çok eski bir gelenek olan çul için ilk olarak kullanılan malzeme çuvalların sökülmesi sonucunda elde edilen ipler iken daha sonraları dokuma ipleri tercih edilmiştir. Onunda halı gibi bir tezgâhı vardır ve örülen parçaların birbirine dikilmesi sonucunda oluşturulmaktadır. Yöre de hem halı gibi yere serilerek kullanıldığı kış aylarında soğuktan korumak için yorganın üstüne de örtülmektedir. Bir diğer özelliği ise rengârenk iplerle dokunmasıdır. Ve kızların çeyizlerinde yer alması bakımından önemlidir.

Bu hususta aynı zamanda çul ustası olan kaynak kişimiz verdiği bilgiler şu şekildedir:

Bende kaynanamdan öğrendim çul dokumayı. Tezgâhımız vardı kurup dışarı işi yokken dokurduk. Bu tezgâhta sadece çul dokunmazdı. **Golan(kolan)** dediğimiz ipler dokurduk. Bu iplerde dağdan odun, gazal, bahçeden sap(mısır) getirirdik. Geniş olan bu ip omzumuzu o kadar acıtmazdı. Tezgâhtarda malzemeler:

- Oturak
- Kazık
- Kazık bağı
- Gergi ağacı
- Yumak
- Kılıç
- Çatma
- Serak
- Gücü ağacı
- Sürgü ağacı

Kazıklarla sabitledik. İpler yumak yapılırdı. Daha güzel olsun diye karışık renkli yapardık. İpleri uzun uzun sabitledikten sonra aralarından ip yumaklarını geçirip ağaçla sıkılaştırdık. Uzun bir metre genişliğinde çulu dokuduktan sonra istediğin uzunlukta kesilip birbirine kalın iplerle dikilirdi. Eskiden halı yoktu yere çul atardık. Kışın üstümüze örterdik. Omuza atmak için heybe dikerdik. Ya da tezgâhı daha dar kurup yük taşımak için golan(kolan) dokurduk. O zamanlar çok imkân

yoktu. Şimdi kimse dokumuyor. Pek de kullanmıyor. Eskiden ip de yoktu çuvalları söküp çuval ipi ile dokurduk. Şimdi kimse de kalmadı bile bende de iki tane kalmıştı bende anne ve babamın hayrına camiye bağışladım.(KK,58)

4.4.13.2. Örücülük

Yörede en yaygın olan örücülük **sepet(gıdık), he(e)** (büyük sepet, sırt için) **çorap, oya, dantel, kazak** örücülüğü sayılabilir.

Bunlardan en yaygın olan yöredeki ismi ile gıdık örücülüğü ünümüzde de yaygınlığını korumaktadır. Bunun en büyük nedeni yörede pek çok şekilde kullanılması gösterilebilir. En önemli geçim kaynağı olan fındık toplarken, tarlada işlerinde, yumurta toplama ve saklama da başlıca işlevleridir. Günümüzde bir diğer işlevi ise süs olarak da kullanılmaktadır. Sepet örücülüğü ile ilgili yörede Gıdıkçı Âdem olarak tanınan kaynak kişimiz:

Herkes beni Gıdıkçı Âdem olarak tanır. İsteğe göre de gıdık, he(e) yaparım. Bazen de ben hazırlarım uzaktan gelenler falan seçip alır. Gıdık yapmak için kullanılan çubuklar yabancı fındık (yörede diğer fındık ağaçlarını dölemek için kullanılır) ışıknı(filizi), taze kestane dalı, ayak kısımlarını yapmak için kumar (avu) ağacı gerekir. Gıdık, he(e) kış ayında yapılır. Kesilen taze filizler kışın kar altına konur. Daha sonra kar altından çıkarılan filizlerin dış kabukları soyulur, pürüz varsa düzeltilir. İsteğe göre yapılacak ürünün dip kısmı bükülüp şekil verilir. Burda daha çok he(e) dediğimiz ip takılıp sırtta alınan ürün çok istenir. Onunla fındık bahçesine de gidilir, tarla içine gidip fasulye, mısır, patates de toplanıp eve getirilir. Hatta daha önceden araba da araba yolu da yoktu pazara bu he(e)ler ile gidilirdi. Alınan her şey içine konulup getirilirdi. Gıdık dediğimiz daha küçük el için yapılır. Hatta süs için alan bile oluyor örerken aralara boncuklar da koyuyorum. Golçak dediğimiz gıdığa göre daha geniş ve uzun olanı ise genellikle fındık toplamak için kullanılır. Bezende süs için çok küçük sepetler yaptığım da oluyor. Geçimimi bu işten sağlamıyorum ama ek olarak yapıyorum.(KK,59)

Yörede meşhur olan bir diğer örücülük ise çorap, süveter ve yelek örücülüğüdür. Bu kısma ayrı olarak değinme sebebimiz ise yörede gelinlik kızların çeyizlerinden olmazsa olmazı olarak kabul görülmesidir. Günümüzde bu durum

değişmiş olsa da yörede hala önem verenler de bulunmaktadır. Yapılışı ve kullanılan malzemeler hakkında kaynak kişilerimiz:

Eskiden guyu için (damat) gelin sandığında mutlaka bir çift yün çorap ve süveter olurdu. İye ile eğrilen yün ipten örülürdü. Şimdi renk renk örseler de eskiden sadece yün kullanıldığı için beyaz ya da krem renkli olurdu. O zamanlar örülmüş süveter de çok meşhurdu. Kışın herkes yün eğirip örerdi. Öremeyen de ustasına ördürüp el emeğini verirdi. Çorap örerken beş tane **çite**(en ince şişin ucunda çeltik olan) ihtiyaç duyur ve burun kısmı örülerek başlanır. Maharet ökçe kısmını iyi kurmaktır. Kadınlar da kendileri için desen desen yelekler örerdi. Hala daha köyde devam eder bu gelenek. Eskiden daha farklı idi yünden yine hırka gibi süslü örgü yapılırdı. Gelinlik kızlar düğün günü bunu üstüne alırdı. Düğün gece gündüz devam ettiği için üşümesin diye örülürdü. O zamanlar çok meşhurdu ama şimdi kimse yaptırıp giymiyor. Ama eski insanların sandıklarında hala durur. Benim annemden kalma gelinlik hırkam hala durur. Ama günümüzde gençler bu tür şeyleri beğenmiyor ve çeyizinde istemiyor.(KK,57)

Saha çalışması için gittiğimiz köylerde görmekteyiz ki teknolojik aletler ve moda olarak adlandırabileceğimiz ürünler pazar yerlerinde, yerli esnaflarda rahatlıkla bulunabilmekte. Bu nedenle geleneksel örgüler eski kabul edilmekte ve gençler tarafından demode olarak görülmektedir. Kadınlar göz nuru olarak adlandırdığı danteller de pek çok el sanatı gibi popülerliğini kaybetmiştir. Eskiden fiskos dediğimiz masa için ince ince işlenen danteller artık gerekli görülmemekte ve tercih edilmemektedir.

Günümüzde halk eğitim aracılığı ile pek çok el sanatı unutulmama ve devamlılığını sağlama amacı ile kurslar açmaktadır. Bunlar daha çok ev hanımlarına yöneliktir. Kanaviçe, iğne oyası, örücülük örnek olarak verilebilir.

4.4.13.3. Demircilik

Yörede demircilik faaliyetleri genellikle ihtiyacı karşılamaya yöneliktir. Bunların başında kazma(çaba, meğel) ,nacak, balta, orak(girebi) ,nal, çivi, keser, saban demiri yapılmaktadır. Tarım ve hayvancılık yapılan yörede ihtiyaç duyulan

ürünlere yer verilmektedir. Saydıklarımız arasında saban demiri artık günümüzde tercih edilmemektedir. Bunun sebebini ise kaynak kişimiz:

Eskiden burada fındık yoktu, boş olan her yeri ekmeye çalışırdık. Mısır, arpa, yulaf ekerdik. Meğel ile kazmak mümkün değildi o kadar tarlayı. Bir çift öküz koşardık saban dediğimiz demirle toprağı sürerdik. Çift koşmak denilirdi köyde. Sürülen tarla da toprak ufalansın diye birde çalılardan yapılmış sürgü ile üzerinden geçerdik. Ekilen daha kolay çıkardı bu şekilde yapılıncı. Hem de elle günlerce sürecek iş kısa zamanda yapılırdı. Öküzü olan yazın çok iş yapardı. Ama şimdi gerek kalmadı çoğu arazilere fındık dikildi. Köyde eskisi gibi kimse kalmıyor. Herkes avlu kadar yer ekiyor onu da elle kazmıyor patpat çağırıyor. Artık öküze de sabana da gerek kalmadı.(KK, 55)

4.4.13.4. Ağaçla Yapılan El Sanatları

Dağlık bir bölge Akkuş Yöresinde ağaçları el sanatlarında kullanmışlardır. Bunların başında beşik, kepçe, oklava, börek sofrası, sofraltığı, en bilinenleridir. Bunlar arasında artık günümüzde işlevini kaybeden ürünler bulunmaktadır. Bu nedenle her birine ayrı başlık açarak ele almak daha doğru olacaktır.

4.4.13.4.1. Beşik

Yörede eskiden en yaygın yapılan el sanatı iken günümüzde tercih edilmemektedir. Bunun nedeni modern beşiklerin tercih edilmesi gösterilebilir. Tarihi çok eskilere masallara kadar dayanan beşik sanatı yöremizde de eskiden önemli bir yere sahiptir. Süslemeleri de buna örnek gösterilebilir.

Beşik çok önemliydi. Yeni gelinle bir yere bebekleri ile gidecekleri zaman beşiği yüklenip giderdi. Boncuklarla, delinmiş demir paralarla başlık kısmını süslerlerdi. Uyusun diye bebeği salladıkça şingır şingır sallanırdı.(KK, 57)

Beşik ustaları olurdu. Genellikle yapımında ceviz, kestane, kayın, kızılğaç, kavak, gürgen ağaçları kullanırdı. Ağacına göre dayanıklılık süresi farklı olurdu. Ayak kısımları yarım ay şeklide olurdu ki beşik devrilmesin. Bebek beşikte altı pis kalmasın diye popo kısmın denk geldiği yere delik açıp bir teneke koyarlardı ki çiş oraya aksın. Dışarı işi olurdu bebek bazen saatlerce beşikte kalırdı. Baş kısımlarına

oyalar, boncuklar asılır süslenirdi. Kalabalık ailelerde hiç boş kalmazdı beşik. Şimdi yataklı karyolalar var kimse bebeğini eski ağaç beşiklere koymak istemiyor. Yapan ustası da pek kalmadı artık.(KK, 59)

4.4.13.4.2. Börek sofrası – Oklava

İkisini beraber ele alma sebebimiz birlikte kullanılan ayrılmaz iki parça olmasıdır. Yörenin en meşhur kışlık hazırlıklarından biri olan kuru yufka yapımı için özel bir sofraya ve hamuru açamaya yarayan oklava yörede hala yapılmaktadır.

Düğün ve davetlerin vazgeçilmez ürünü olan börek yapımı için özel kullanılan ürünlerdir. Börek sofrası yuvarlak ve küçük ayakları olan bir sofradır. Böreğin şeklinden dolayı yuvarlak tercih edilmiştir.

4.4.13.4.3. Kepçe- Kaşık

Ben hem gıdık hem de kepçe, kaşık yapıyorum. Yaş ağaç olması lazım oyup şekil verebilmek için. Şimşir ağacı olsa daha iyi olur. Davet ve düğün yemeklerini karıştırmak için sapı uzun olan kepçelerde yapıyorum. Keşkek karıştırmak için gödel de yapıyorum aynı zamanda. Bir yere gidip satmıyorum kepçe ve kaşıkları. Köyden tanıdıklar alıyor genelde.(KK,60)

Yörede el sanatlarından devam edenler olmasına rağmen çoğu unutulmaya yüz tutmuş ve yerini üretilen modern ürünlere bırakmışlardır. Bunların başında saban, beşik, yayık ve halı gelmektedir.

5. SONUÇ

Çalışma sahamız olan Akkuş İlçemiz üzerine Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bunun sebebi bağlı olduğu Ordu şehir merkezine uzak olması ve dağınık bir yerleşime sahip olması etkili olmuş olabilir.

Akkuş ilçesinin nüfus oranı giderek azalmaktadır. Bunun nedenleri ise bölünen araziler ve toprağın geçim kaynağı olarak yetersiz kalması. Bunun yanında eğitim de önemli bir etkidir. Çocuklarının eğitimi için aileler daha çok şehir merkezini tercih etmektedir. 44 mahalleye sahip ilçede kış aylarında nüfusun azalmasına rağmen yaz aylarında gurbetten gelenlerle birlikte büyük bir artış yaşanmaktadır. Bunun sebebi de fındıktır.

Çalışmamız sürecinde İlçeye bağlı 40 yerleşim alanında saha çalışması yaptık. Alanda yaptığımız çalışmaların ana konusu halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri tespit edilip değerlendirilmesine yöneliktir. Çalışma alanımızda halk edebiyatı ürünlerinde, 2 masal, 16 efsane, 15 türkü, 106 mani, 1 ninni, 51 atasözü, 46 deyim, 102 bilmece, 10 tekerleme, 16 alkış, 33 kargış derlenmiştir.

Masal anlatma geleneğinin zayıfladığını elde edilen metin sayısından, formel ifadelerin eksikliğinden de anlaşılmaktadır.

Mani ve türkü söyleme de ise tam tersi bir durum söz konusudur. Canlılığını koruyan bu iki tür hala kendine icra ortamları bulabilmektedir. Bu da canlılığın ve devamlılığının en önemli noktasıdır. Manilere çalışma sahamızda atma türkü de denilmektedir ve imeceler de, düğünlerde varlığını halen göstermektedir. Sahadan derlenen mani metinleri genellikle sevda üzerine söylenmiştir. 106 mani metninden 84 tanesi genel mani kalıbına uygun söylenirken 22 tanesi ise bu kalıba uymamaktadır.

Halk edebiyatı ürünü olarak çok fazla olmasa da efsane metni, tekerleme, ninni ve ağıt türlerine de rastlanılmış ve kayda alınmıştır.

Halk bilimi kısmında insan hayatın en önemli üç aşaması olan doğum, evlilik ve ölüm ve alt başlıkları tek tek ele alınmıştır. Bu kısımda canlılığını koruyan inanış ve uygulamalar kadar işlevini yitirip terk edildiği veya geçen zamana uyum sağlayıp

değiştii görölmektedir. Örnek verecek olursak eskiden düğünler üç gün üç gece sürerken günümüzde salonlarda birkaç saat içinde bitmektedir. Az da olsa kırsal kesimde yemekli ve üç gün üç gece süren düğünler de yapılmaktadır.

Yörenin kutlanmış olduğu bayram ve şenlikler ise ramazan bayramı, kurban bayramı; hıdrellez ve Argan yaylasında altıncısı düzenlenen festival ile ilgili de bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Yörenin uzun yıllar sonucunda elde ettikleri halk hekimliği ile ilgili bilgiler üzerinde durulmuştur. Bilimsel bir dayanağı olmasa da uzun bir bilgi birikimi ve deneyime dayandığı için yöre halkı bu yöntemleri hala kullanmaktadır. Bu kısımda da 18 tane insan hastalığı ve tedavisi, 3 tane de hayvan hastalığı ve tedavisi ile ilgili bilgi verilmiştir. Bunlar içinde nazar inanışı yörede oldukça yaygındır. Hem insana hem de hayvana ciddi tesirleri olduğu inanışı yaygındır. Korunmak için kullanılan tavuk pisliği ise yöreye özgüdür.

Çocuk oyunlarının adı ve oyun hakkında da yörede kaynak kişilerden bilgiler toplanmıştır. 10 tane oyun hakkında açıklama yapılmıştır.

Yörenin halk mutfak ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Çorbaları(8 tane), yemekleri(14 tane), ekmekleri(5 tane), tatlıları(4 tane) ve turşuları(6 tane) hakkında bilgi ve tarifler verilmiştir.

Yörenin eskiden beri kullanmış olduğu ve kocakarı hesabı olarak adlandırdığı halk takvimi ile ilgili de bilgiler verilmiştir. Günlerin, ayların, mevsimlerin eski adları verilmiştir.

Yörenin ad ve lakapları başlığında ise yörede en çok tercih edilen ad ve bu adın verilış geleneği ile ilgili bilgiler verilmiştir. Takılan lakapların sebepleri açıklanmıştır. Lakaplarda genellikle fiziksel özellikler ve davranışın etkili olduğu görölmüştür.

Geleneksel el sanatları adlı başlığımızda yörede eskiden yaygın olan el sanatlarının neler olduğu ve bu sanatların neden günümüzde unutulmaya yüz tuttuğu kaynak kişiler aracılığı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışma konumuz ile ilgili genel bir değerlendirme yapacak olursak günümüzde kırsal kesimde halk edebiyatı ürünleri ve halk bilimi inanış ve uygulamaları halen yaşatılmakta olmasına rağmen merkezi yerlerde şehir kültürünün etkisi, teknoloji, icra ortamlarının kalmayışı gibi pek çok sebepten ötürü zayıflamaya başlamıştır.

SÖZLÜK**-A-****Ağdı:** Gitti**Aşboğaz:** Kız evine götürülen eşya, yiyecek (Düğünde pişecek kumanya)**Avara:** Başiboş**Ağam:** Erkek kardeş**Aşurtma:** Büyük tek kulplu kazan**-B-****Bacı:** 1. Yaşlı nine 2. Kız kardeş**Bakrak:** Bakraç**Bayak:** Az önce, demin**Bıçak :** Mutfak**Bıldır:** geçen sene**Bon :** Bu gün**Böce :**1. Fasulye 2.Bu gece**Bozuu:** Buzağı**Buba:** baba**Buyu:** Bir kez**Bardabaş :** Geçimsiz ,huysuz**-C-****Cember:** Baş örtüsü ,yazma

Cenderme: Jandarma

Coruk: Küçük, Kısa boylu

Culban : Bezelye

Curap: Çorap

Cüce: Cıvcıv

Cürümsüz: Çelimsiz

-Ç-

Çite: şiş

Çimmek: Banyo yapmak

Çıltı: İnce ağaçlık

Çul: El dokuma kilim

-D-

Dastar: Bölgeye has kilim (düğünde dastar üstü kardeşliği var bir nevi sağdıç)

Dayıcılık: Erkek tarafının kızın dayısının gönlünü etmek amacıyla verdiği para, hediye.

Demem: Değirmen

Demin : Az önce

Dey daha : İşte orası

Divan: Karyola

Dölsüz: Çocuksuz, çocuğu olamayan

-E-

Ecim: Arkadaş, bacı

Ebe: 1. Doğum yaptıran hemşire 2. Anane, babaanne

Ellem : Galiba

Entere: Gömlek

Entari: Bayanlar için dikilen uzun elbise

Esker: Asker

Enik: Köpek yavrusu

-F-

Fahir: Fakir

Fıraktı: Bahçe korumalığı, çift

-G-

Gıdık: Küçük el örmesi sepet

Golçak: Gıdıgın bir büyüğü, sepet

Gartopu(kartubu): Patates

Gazal: İneklerin altına sermek için toplanan yaprak

Girebi: Küçük orak

Golan: Elde dokunmuş ip

Gopca: Düğme

Goruh: İçi boş, kurtlanmış, çürümüş

Göden : Kurbağa

Görüm : Görümce

Guyu: Damat, damat tarafı

Güyüm(güğüüm): İbrik

Güzine: Büyük soba

-H-

Haçan: Ne çabuk

Hark: Kanal, su basmasını engellemek için açılır.

Hambar: Kiler, ambar

Hamaylu(hamaylı): Muskadan daha büyük yazılmış dua kağıdı.

He(hı): Evet

Hee: El örmesi küfe

Heler : Evdeki yaşlılar

Hoşuk(h) : Hoşaf, kurutulmuş meyve

Höngül: Patatese benzeyen bitki

Habu: İşte bu

Hayat: Ahırın girişi

-İ-İ-

Işkın : Genç fındık filizi

Irak : Uzak

İrize :Rize

Irıza: Rıza

İlistir: Süzgeç

İmerci: Ortaklaşa yapılan iş, imece usulü

İtburnu: Kuşburnu

-K-

Katık: Ayran

Kaluk: Evde kalmış, evlenememiş kimse.

Kavum : Yemekli davet

Kekeç: Kekeme

Keh: Uçurum

Kemre: Hayvan gübresi

Kirmit: Yörede çokça yetişen bir mantar türü

Kiske: Yörede karga için kullanılan bir kelime.

Kök: Patates

Kömüş : Manda

Köş: Evin çatısındaki boşluk.

Kütüh: İskembe

-L-

Laçka: Gevşek

Lohusa: Yeni doğum yapmış kadın

-M-

Mağza: Yaylada ev

Meel: Çapa, kazma

Mih: Çivi

Mehni: Hayvanların önünde ot yemlerini konulan yer.

-N-

Nacak: Balta

Neme lazım : Ne gerek var

Nene: Nine

Nişliyen : Ne yapıyorsun

-O-Ö-

Öğürsek: Hayvanların çiftleşme zamanı, cinsel istek

Öğürmek: Kusmak

-P-

Pancar: Karalahana

Pakla: Bakla

Pasa: Sürekli

Peşkir: Havlu

Pıtırak: İnsanın üstüne yapışan bitki ,çok anlamında

Pinek: Kümes

Pontul: Pantolon

Pak: Tertemiz

Paklamak: Temizlemek

-R-

Ramadan : Ramazan

-S-

Sehmen : Tabure

Sisitme: Konuşma

Sini: Yuvarlak sofa

Sütlük: Erkek tarafının kızın annesinin gönlünü etmek için aldığı hediye(Yörede bu genellikle bilezik ve yüzüktür.)

-Ş-

Şip: Çabuk, hızlı

-T-

Tam: Ahır

Terek: Mutfak dolabı

Tomman : Picama

Töngel: Beş bıyık

-U-Ü-

Uşak: Çocuk

Ubruk: İbrik, güğüm

Urya: Rüya

Üğürme: Beşiği sallama

-V-

Veled: Küçük yaramaz çocuk

-Y-

Yamuk:1.Sözünde durmayan 2. Eğri

Yalak: Hayvanların yemek yediği veya su içtiği kap.

Yaykanti(Yayhanti): 1.Bulaşık suyu2. Hayvan yemi

Yumuş: Komşudan eksik isteme

-Z-

Zaar: Köpek, boşta gezenEKLER

KAYNAKÇA

AÇA, Mustafa (Editör), **Halk Bilimi El Kitabı**, Motif Yayınları, İstanbul 2017.

AKKUŞ, Erol, **Ordu Efsaneleri**, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2018.

AKSOY, Ömer Asım, **Atasözü ve Deyimler Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1984 s.37.

ALANGU, Tahir, **Türkiye Folkloru El Kitabı**, Adam Yayınları, İstanbul 1983.

ALBAYRAK, Osman, **Ordu İlinin Resmi Kaynaklardaki Yer Adları Üzerine İncelemeler**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2011.

ARAZ, Rıfat, **Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, AKMB Yayınları, Ankara 1995 s. 33.

ARTUN, Erman, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005 s.181.

ATAMAN, Sadi Yaver, **Ordu ve Folklor Özellikleri**, Türk Folklor Araştırmaları S. 187 Şubat 1965 s. 3653-3654.

AYDIN, Mehmet, **Adbilim Açısından Ordu ve Samsun Ağızlarındaki Bazı Lakaplar**, Türk Dilleri Araştırmaları, 2006 İstanbul s. 25-47.

AYDIN, Mehmet, Ordu Yöresi Ağızlarında Armut Adları, Turkish Studies, Kış 2008. s. 129-138.

BAŞGÖZ, İlhan, **Dream Motif in Turkish Folk Stories and Shamanistic Innitiation**, Asian Folklore Studies, s. 161 ,y.1967 s. 5

BAYHAN, Ahmet Ali, **Ordunun Bazı Tarihi Ahşap (Çantı) Camileri**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar, 2009,s.70-71

BAYHAN, Ahmet Ali, **Geçmişten Günümüze Ordu'nun Camileri**, Kültür Yayınları, 2019

BORATAV, Pertev Naili, **La guerre de liberation et Atatürk dans la tradition populaire, Turcica** 1982,s.268-286.

BORATAV, Pertev Naili, **1000 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969

BORATAV, Pertev Naili, **Tekerleme**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2000 s. 150

BÜYÜKOKUTAN, Aslı, **Muğla Yöresi Kadın Merkezli Geleneksel Uygulamalar ve İşlevleri**, Kömen Yayınları, Konya 2012 s. 447.

CAN, Taner- TURHAN, Salih, **Ordu'nun Dereleri –Ordu Türküleri**, Ordu Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara s. 405.

ÇEBİ, Sıtkı, **Ordu Efsaneleri**, Ordu Çere Koruma Yayınları, Ordu 2001.

ÇOBANOĞLU, Özkul, **Halkbilimi Kuramlar ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002 s,21.

ÇOBANOĞLU, Özkul, **Türk Dünyası Ortak Atasözleri**, AKM Yayınları, Ankara 2004.

ÇORUHLU, Yaşar, **Türk Mitolojisinin Anahtarı**, Kabalcı Yayınları, 2002 s. 54.

Dağdelen, İrfan, **1455 Tarihli Ünye, Karakuş(Akkuş)ve Arım (Çarşamba) Tahrir Defteri**, Ünye Belediyesi,2010.

DEMİR, Necati, **Ordu Yöresinde Su Değirmenleri ve İlgili Terimler**, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1998 s. 28-46

DEMİR, Necati, **Ordu İli ve Yöresi Ağızları(İnceleme- Metinler- Sözlük)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2001

DEMİR, Necati, **Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinin Tarihi Alt Yapısı**, Genelkurmay Ateşe ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

DEMİR, Necati, **Ordu Yöresi Tarihi Kaynakları IX**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006.

DEMİR, Necati, **Ordu İlinin Eski Adı Kotyora ve Tarihi Alt Yapısı**, Turkish Studies, c. 1,s.4, Spring 2007.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

DİZDAROĞLU, Hikmet, **Halk Şiirinde Türler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969.

DUYMAZ, Ali, **Gelibolu Ağıtı**, Milli Folklor Dergisi, 1990 s. 40

DUYMAZ, Ali, **İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002 s. 26-28.

DUYMAZ, Ali, **Tekerlemeler**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003 s. 219-220.

EKİCİ, Metin, **Halkbilgisi(Folklore)Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yayınları, Ankara 2004,s.30.

ELÇİN, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

ELÇİN, Şükrü, **Türk Bilmeceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1976.

EKER, Öğüt-ÖĞÜT, Gülin –OĞUZ, M. Öcal, **Dünya Halkbilimi Çalışmaları Tarihi**, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003.

Ergün, Özgür(Editör), **Akkuş Belediye Kültür ve Tanıtım Dergisi**, Printer Ofset Matbaacılık, İzmir 2012.

GÖKYAY, Orhan Şaik, **Dede Korkut Hikâyeleri**, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2013.

GÖZAYDIN, Nevzat, **Anonim Halk Şiiri Üzerine**, Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III, 1989,s.445-450.

İNAN, Abdülkadir, **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyalleri ve Araştırmaları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000 s. 170-173.

İŞİK, Âdem, **Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi**, TTK Yayınları, Ankara 2001.

KARABAŞ, Seyfi, **Bütüncül Türk Budun Bilimine Doğru**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.

KAYA, Doğan, **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999 s. 131.

KUMANDAŞ, Hacer, **Ordu İli Kaya Mezarları**, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2004.

KÜÇÜK, Abonoz, **Giresun Çepni Folkloru**, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2011.

KÜÇÜK, Salim-ATEŞ, Mümin, **Ordu Ağızı Söz Varlığı**, Gece Kitaplığı, 2017.

KÜÇÜK, Salim –SARAÇ, Salim, **İş Yeri Adlarında Batı Kaynaklı Kelimeler ve Ordu İli Örneği**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 2008 1. Cilt s. 137-155.

KÜÇÜK, Salim, Doğu **Karadeniz Bölgesi Ağzlarında Kullanılan Bazı Kelimeler Üzerine**, Uluslararası Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri 2008 Giresun s.548-569.

KÜÇÜK, Yaşar, Doğu **Karadeniz Bölgesinde Yaşamış Eşkiya ve Kabadayılara Ait Türküler, Destanlar**, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1988.

MİRZAOĞLU, F.GÜLAY, **Türkülerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri**, Türkoloji Araştırma Dergisi, 2001/2 s.76-91

OĞUZ, M. Öcal, **Türk Dünyası Halkbilimi Yöntem Sorunları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

OĞUZ, M. Öcal, **Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008.

OĞUZ, Öcal, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2014.

OKAN, Yaşar – ÖRGE YAŞAR, Funda, **Orta Karadeniz Bölümü İlleri Atasözleri ve Deyimlerinde Coğrafik Uluslara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Kış 2010 s. 586-598.

OKUMUŞ, Salih, **Cumhuriyet Dönemi Ordulu Şairler Antolojisi**, Serüven Yayınları, Ordu 2010.

ÖRNEK, Sedat Veyis, **Türk Halkbilimi**, İş Bankası Yayınları, Ankara 1977.

ÖRNEK, Sedat Veyis, **Anadolu Folklorunda Ölüm**, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1979.

ÖZTÜRK, Savaş, **Geleneksel Otantisite Bağlamında Ordu İli Akkuş İlçesi Akpınar Köyü Doğum, Evlenme, Ölüm Adetleri ve Halk Müziği Pratikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Samsun 2017.

SAKAOĞLU, Saim, **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tıp Kataloğu**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1980s. 4

SAKAOĞLU, Saim, **Sahada Derleme Metotları**, Erzurum Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1988.

SAKAOĞLU, Saim, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

SAKAOĞLU, Saim, **Türk Ad Bilimi I.**, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara 2001.

SAKAOĞLU, Saim, **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002 s. 50-205.

SEYİDOĞLU, Bilge, **Erzurum Efsaneleri, Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerine Bir İnceleme**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985s. 315-316.

Şimşek, Esmâ, **Anonim Halk Şiiri İçerisinde Ninnilerin Yeri**, Ankara Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi sayı: 8,s. 33-64.

TAN, Nail, **Folklor(Halkbilimi) Genel Bilgiler**, Kitap Matbaacılık, İstanbul 2003.

TELLİOĞLU, İbrahim, **Tarih Boyunca Karadeniz**, Serander Yayınevi, Trabzon 2015.

TİESTSE, Andreas, **Türk Halkının Bilmeceleri**, (Çev. İlhan Başgöz) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

TOPÇUOĞLU, Hatice, **1932- 1951 Yıllarında Ordu Halkevlerinde Yapılan Halkbilim Çalışmaları**, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2004.

ÜSTÜN, Ünal, YEDİYILDIZ, Bahaddin, **Ordu Yöresinin Tarihi Kaynakları I. 1455 Tarihli Tahrir Defteri**, Ankara 1992.

YAKICI, Ali, **Halk Şiirinde Türkü(Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin)**, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

YILDIZ, Adnan, Osmanlı **Belgelerinde Ordu**, Ordu Valiliği, İstanbul 2013.

WITTEK, Paul, **Bizanslılardan Geçen Yer Adları**, Selçuklu Araştırma Dergisi, 1970,s.190-240

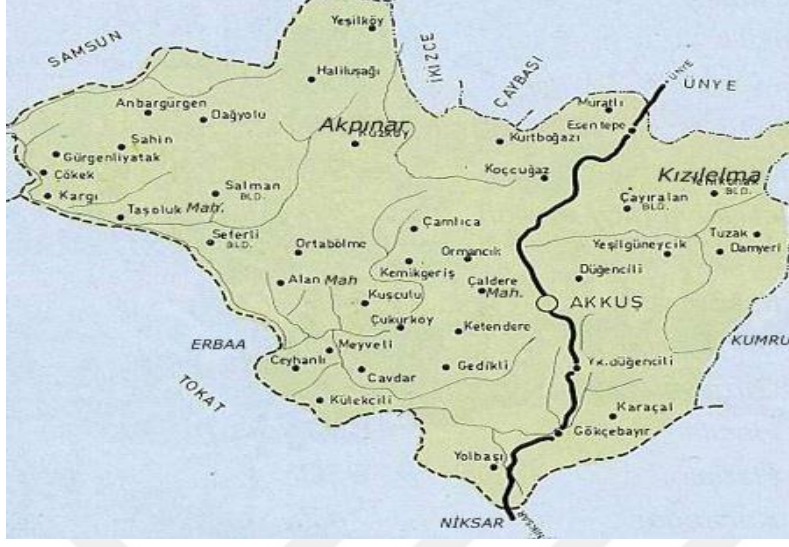
EK 1: KAYNAK KİŞİLERİN LİSTESİ

Saha çalışmasında görüşme yaptığımız kaynak kişilere ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

KAYNAK Kişi	ADI-SOYADI	YAŞI	DOĞUM YERİ	ÖĞRENİM DURUMU	İKAMET ADRESİ	KİMDEN DİNLEDİĞİ	DERLEME YERİ	DERLEME TARİHİ
1.	Hasan KÖSEOĞLU	66	Akkuş	İlkokul	DağYolu Mahallesi	Büyüklerden	Dağ Yolu Mahallesi	19.08.2017
2.	Mehmet SALGIN	89	Akkuş	Okuryazar	DağYolu Mahallesi	Babasından	Dağ Yolu Mahallesi	19.08.2017
3.	Cemil KÖSEOĞLU	74	AKKUŞ	İlkokul	DağYolu Mahallesi	Büyüklerden	Dağ Yolu Mahallesi	19.08.2017
4.	Arif SARIÇOBANOĞLU	56	ORDU	Lise	Salman Mahallesi	Büyüklerden	Salman Mahallesi	21.08.2017
5.	Hatice ÇELEN	60	ORDU	-	Salman Mahallesi	Büyüklerden	Salman Mahallesi	21.08.2017
6.	İbrahim SARIÇOBANOĞLU	75	ORDU	Okuryazar	Salman Mahallesi	Büyüklerden	Salman Mahallesi	21.08.2017
7.	Bektaş GÖK	56	ORDU	Okuryazar	Salman Mahallesi	Büyüklerden	Salman Mahallesi	21.08.2017
8.	Ali YILDIZ	57	ORDU	Ortaokul	Tuzak Mahallesi	Büyüklerden	Tuzak Mahallesi	23.08.2017
9.	Hatice YÜRÜR	80	ORDU	İlkokul	Yukarı Düğünceli	Büyüklerden	Yukarı Düğünceli	24.08.2017
10.	Mehmet BEZMEK	47	ORDU	Ortaokul	Çavdar Mahallesi	Büyüklerden	Çavdar mahallesi	24.08.2017
11.	Mustafa EFİLOĞLU	50	AKKUŞ	İlkokul	Kocçuvaz Mahallesi	Büyüklerden	Kocçuvaz Mahallesi	25.08.2017
12.	Mustafa VARILCI	70	AKKUŞ	-	Kocçuvaz Mahallesi	Büyüklerden	Kocçuvaz Mahallesi	25.08.2017
13.	Mehmet EFİLOĞLU	56	AKKUŞ	İlkokul	Kurtboğaz Mahallesi	Büyüklerden	Kurtboğaz Mahallesi	25.08.2017
14.	Hatice VARILCI	86	AKKUŞ	-	Kurtboğaz Mahallesi	Büyüklerden	Kurtboğaz Mahallesi	26.08.2017
15.	Mustafa ODABAŞ	49	AKKUŞ	İlkokul	Kurtboğaz Mahallesi	Büyüklerden	Kurtboğaz Mahallesi	30.08.2017
16.	Şefik KEMİŞOĞLU	46	AKKUŞ	Lise	Akkuş Merkez	Büyüklerden	Akkuş Merkez	02.09.2017
17.	Muammer ÇAIROĞLU	48	AKKUŞ	Ortaöğretim	Akpınar Mahallesi	Büyüklerden	Akpınar Mahallesi	02.09.2017
18.	Yılmaz TEMİZ	50	AKKUŞ	Ortaöğretim	Ambargürgeni Mahallesi	Büyüklerden	Ambargürgeni Mahallesi	03.09.2017
19.	Alim ALTUNOĞLU	66	AKKUŞ	İlkokul	Ceyhanlı Mahallesi	Büyüklerinden	Ceyhanlı Mahallesi	05.09.2017

20.	Şükrü ALTUNOĞLU	50	AKKUŞ	Ortaöğretim	Ceyhanlı Mahallesi	Büyüklerinden	Ceyhanlı Mahallesi	05.09.2017
21.	Süleyman ŞİRİN	68	AKKUŞ	İlkokul	Akkuş Merkez	Büyüklerinden	Akkuş Merkez	05.09.2017
22.	Ali KAYIM	80	AKKUŞ	İlkokul	Karaçal Mahallesi	Büyüklerinden	Karaçal Mahallesi	06.09.2017
23.	Nedim OTÇU	46	AKKUŞ	Lise	Karaçal Mahallesi	Büyüklerinden	Karaçal Mahallesi	06.09.2017
24.	Şevket ALTUN	84	AKKUŞ	İlkokul	Tuzak Mahallesi	Büyüklerinden	Tuzak Mahallesi	10.09.2017
25.	Şenol BOLAT	50	AKKUŞ	Lise	Tuzak Mahallesi	Büyüklerinden	Tuzak Mahallesi	10.09.2017
26.	Güllü KARAOĞLU	65	AKKUŞ	-	Seferli Mahallesi	Büyüklerinden	Alan Köyü	10.09.2017
27.	Yaşar FİLİZOĞLU	63	AKKUŞ	Ortaöğretim	Seferli Mahallesi	Büyüklerinden	Seferli Mahallesi	10.09.2017
28.	Remzi TÜRK	63	AKKUŞ	Lise	Çavdar Mahallesi	Büyüklerinden	Çavdar Mahallesi	12.09.2017
29.	Kemal BOLAT	59	AKKUŞ	İlkokul	Esentepe Mahallesi	Büyüklerinden	Esentepe Mahallesi	12.09.2017
30.	Erol ELMAS	46	AKKUŞ	Lise	Kızılelma Mahallesi	Büyüklerinden	Kızılelma Mahallesi	15.09.2017
31.	Senayi GÜNEY	56	AKKUŞ	İlkokul	Kargı Mahallesi	Büyüklerinden	Kargı Mahallesi	15.09.2017
32.	Şenol BASMACI	46	AKKUŞ	Lise	Akkuş Merkez	Büyüklerinden	Akkuş Merkez	15.09.2017
33.	Enver BAKIRCI	70	AKKUŞ	İlkokul	Akkuş Merkez	Büyüklerinden	Akkuş Merkez	18.09.2017
35.	Ali TÖNGEL	83	AKKUŞ	İlkokul	Akkuş Merkez	Büyüklerinden	Akkuş Merkez	18.09.2017
36.	Kıymat ÜRESİN	72	AKKUŞ	-	Kocçuvaz mahallesi	Büyüklerinden	Körfez mahallesi	20.09.2017
37.	Mehmet VARILCIOĞLU	70	AKKUŞ	İlkokul	Kocçuvaz mahallesi	Büyüklerinden	Körfez mahallesi	20.09.2017
38.	Şehri VARILCI	56	AKKUŞ	-	Kocçuvaz mahallesi	Büyüklerinden	Ordu merkez	21.09.2017
39.	Mustafa ŞAHİN	70	AKKUŞ	İlkokul	Kocçuvaz mahallesi	Büyüklerinden	Kocçuvaz mahallesi	15.01.2018
40.	Zübeyir ŞAHİN	50	AKKUŞ	İlkokul	Kocçuvaz mahallesi	Büyüklerinden	Rize –Pazar	15.01.2018
41.	Ramazan KURU	56	AKKUŞ	İlkokul	Yukarıdügünceli Mahallesi	Büyüklerinden	İkizce Mahallesi	04.04.2018
42.	Metin GÖRGÜLÜ	58	AKKUŞ	İlkokul	Yolbaşı Mahallesi	Büyüklerinden	Yolbaşı Mahallesi	05.04.2018
43.	Alaittin GÜNEY	60	AKKUŞ	İlkokul	Yeşilköy Mahallesi	Büyüklerinden	Yeşilköy Mahallesi	05.04.2018

44.	Fikri ÇAMOĞLU	68	AKKUŞ	Lisans	Akpınar Mahallesi	Büyüklerinden	Ordu –Ünye	17.06.2018
45.	Mevlüt ERMİŞ	72	AKKUŞ	İlkokul	Akkuş Merkez	Büyüklerinden	Akkuş Merkez	18.06.2018
46.	Hacer AY	42	AKKUŞ	İlkokul	Yenimahalle	Büyüklerinden	Yenimahalle	19.06.2018
47.	Cemal KIYAKLI	46	AKKUŞ	Lise	Yenimahalle	Büyüklerinden	Yenimahalle	19.06.2018
48.	Mustafa GÜMÜŞOĞLU	40	AKKUŞ	Lise	Yazlıkbelen Mahallesi	Büyüklerinden	Yazlıkbelen Mahallesi	20.06.2018
49.	Fatma VRİLCİOĞLU	45	AKKUŞ	İlkokul	Kocçuvaz Mahallesi	Büyüklerinden	Rize –Fındıklı	01.07.2018
50.	Havva Töngel	48	AKKUŞ	-	Kurtboğaz Mahallesi	Büyüklerinden	Rize –Fındıklı	01.07.2018
51.	Halil ÖZBOLAT	40	AKKUŞ	Lise	Kocçuvaz Mahallesi	Büyüklerinden	Rize-Fındıklı	02.07.2018
52.	Kenan EFİLOĞLU	40	AKKUŞ	Lise	Muratlı Mahallesi	Büyüklerinden	Muratlı Mahallesi	15.07.2018
53.	Sadık ÇON	60	AKKUŞ	İlkokul	Çökek Mahallesi	Büyüklerinden	Çökek Mahallesi	15.07.2018
54.	Recep AŞÇIOĞLU	53	AKKUŞ	İlkokul	Halilkuşağı Mahallesi	Büyüklerinden	Halilkuşağı Mahallesi	08.08.2018
55.	Yusuf EFİLOĞLU	40	AKKUŞ	Lise	Akkuş Merkez	Büyüklerinden	Akkuş Merkez	08.08.2018
56.	Cemile VARILCI	72	AKKUŞ	-	Muratlı Mahallesi	Büyüklerinden	Muratlı mahallesi	08.08.2018
57.	Kiraz ÜRESİN	56	AKKUŞ	-	Muratlı Mahallesi	Kendisinden	Muratlı Mahallesi	15.08.2019
58.	Şehri VARILCI	66	AKKUŞ	-	AKKUŞ	Kendisinden	Muratlı Mahallesi	15.08.2019
59.	Adem VARILCI	50	AKKUŞ	Okur-yazar	Kurtboğaz Mahallesi	Kendisinden	Kurtboğaz Mahallesi	16.08.2019
60.	Şükrü DURANOĞLU	65	AKKUŞ	Okur- yazar	AKKUŞ	Kendisinden	Muratlı Mahallesi	16.08.2019

EK -2 HARİTALAR**EK -3 FOTOĞRAFLAR**

Kocçuvaz köyünden kaynak kişilerimizle.

Yeşilgüneycik köyü saha
çalışmamızda kaynak kişilerin çay ikramı

karalahana

kaldırık(galduruk)

Davetlerin vazgeçilmez yemeği Keşkek

Yörenin en önemli geçim kaynağı fındık ve hayvancılık

Çok eski bir un değirmeni (şuan kullanılmamakta)

Findik patozu

Nakışlı çorap

ÖZ GEÇMİŞ

1991 yılında Ordu İli Ünye ilçesinde doğan Tülay ÖZTÜRK, ilk ve ortaöğretimini Rize İli Fındıklı ilçesinde tamamlamıştır. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2015 yılında mezun olmuştur.

2015-2016 yıllarında MEB Rize /Fındıklı Mesleki ve Teknik’i Eğitim Merkezinde çalışmıştır.

2017-2018 yıllarında Trabzon Halk Eğitimde Yabancılara Türkçe Eğitimi kursu vermiştir.

2018’den beri MEB Atatürk Anadolu Lisesinde çalışmaktadır.